

PREVAJALSKE STOPINJE

Izbor češke, poljske in slovaške književnosti
v študentskih prevodih

Uredile: Tina Podržaj, Špela Sevšek Šramel, Jana Šnytová

UNIVERZA
V LJUBLJANI

FF

Filozofska
fakulteta

PREVAJALSKE STOPINJE

Izbor češke, poljske in slovaške književnosti v študentskih prevodih

Uredile: *Tina Podržaj, Špela Sevšek Šramel, Jana Šnytová*

Sourednici: *Tatjana Jamnik, Hana Lacová*

Prevajalci: *Maruša Avman Palermo, Anjuša Belebar, Aleš Belšak, Katja Butala, Neža Cerinšek, Sabina (Dizdarevič) Cosić, Rusmir Čulić, Nadja Debeljak, Mirna Dizdarevič, Vesna Dragar, Zala Erklavec, Jera Grahek, Sara Hočevar Mucič, Tatjana Jamnik, Luka Jereb, Polona Jereb Leskovar, Jan Jug, Tinkara Kelenc, Boris Kern, Katja Ketiš Kücükbilezikci, Blažka Kirn, Nina Kupic, Miha Kragelj, Nejc Ložar-Olbort, Nataša Marbat, Tanja Mirtič, Ksenija Mravljja, Eva (Pečnik) Nežič, Karin Pajk Muzaferija, Staša Pavlovič, Monika Peček, Bojana Petkovič, Aleš Pirnat, Katja (Šarf) Pirnat, Anja Poberžnik, Tina Podržaj, Diana Pungersič, Jasna Rešič, Lidija Rezoničnik, Maša Sekelj, Selma Skenderović, Kristina (Willewaldt) Skubic, Janž Snoj, Marija Spasić, Barbara Šinkovec Kutin, Maruša Telban, Lara Unuk, Lučka Zajc*

Lektura: *Špelca Mrvar*

Tehnično urejanje: *Jure Preglau*

Prelom: *Eva Vrbnjak*

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Ljubljana, 2024

Prva izdaja

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Naklada: 200 izvodov

Publikacija je brezplačna.

© avtorji in avtorice (authors)

Vse pravice pridržane.

Knjiga je izšla s finančno podporo Veleposlaništva Republike Poljske in Veleposlaništva Češke republike.

Veleposlaništvo
Republike Poljske
v Ljubljani

Veleposlaništvo Češke republike v Ljubljani

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na: <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>
DOI: 10.4312/9789612974756

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=216279043
ISBN 978-961-297-474-9

E-knjiga
COBISS.SI-ID=216280835
ISBN 978-961-297-475-6 (PDF)

KAZALO

ČEŠKA KNJIŽEVNOST

UVODNA BESEDA	9
<i>Fráňa Šrámek</i> POT V GORE	11
<i>Jakub Deml</i> POT NA JUG	15
<i>Jaroslav Hašek</i> O ŠPORTU	19
<i>Karel Čapek</i> ČLOVEKOVE POSLEDNJE REČI	23
<i>Bohumila Grögerová</i> MAREC 2006	26
<i>Miroslav Holub</i> OB AVTOCESTAH JE AMERIKA	29
<i>Miroslav Holub</i> ALADINOVA SVETILKA	32
<i>Josef Škvorecký</i> KAKO SEM SE UČIL NEMŠKO IN ANGLEŠKO	37
<i>Ludvik Vaculík</i> SEKIRA	41
<i>Ota Pavel</i> NAJDRAŽJI V SREDNJI EVROPI	46
<i>Karel Michal</i> MOČNA OSEBNOST	51
<i>Josef Topol</i> GLASOVI PTIC	55
<i>Sylvie Richterová</i> DIHURJE ŽIVLJENJE; TEMNA NOČ; LJUBEZEN V ČASU APOKALIPSE; VARIANTE ZA KONEC	59
<i>Karel Křepelka</i> BRNO; LAUDES; ČAKANJE; ZVEČER; ROŽICE; DEVIŠKOST	63
<i>Michal Ajvaz</i> POT NA JUG	66
<i>Tereza Boučková</i> KO LJUBITE MOŠKEGA	69

<i>Irena Dousková</i> NE PUŠČAJTE ME TUKAJ	73
<i>Filip Topol</i> POT KARLA KLENOTNÍKA NA KORZIKO	78
<i>Michal Čapek</i> LOVCI; (BREZ NASLOVA); KYJE; GIB	81
<i>Hana Andronikova</i> ZVEN SONČNIH UR	84
<i>Petra Hůlová</i> MAČEHA	86
<i>Jana Šrámková</i> HRUŠKADÓTTIR	90
<i>Marek Torčík</i> RAZSTAVIŠ SPOMIN	94
POLJSKA KNJIŽEVNOST	
UVODNA BESEDA	101
<i>Jarostaw Iwaszkiewicz</i> SEN V GAJU	104
<i>Czesław Miłosz</i> UVOD V PESNIŠKI TRAKTAT	106
<i>Andrzej Bobkowski</i> SKICE S PERESOM	108
<i>Sławomir Mrożek</i> MAŁE PROZY	112
<i>Wiesław Myśliwski</i> ZADNJA DELITEV	119
<i>Ewa Lipska</i> JAZ – ONI; LEKARNA; TRSKA; DECEMBER; ŠTEVILKA ENA NAJIN RAČUNALNIK; AVTOPRALNICA; NA MARIAHILFERSTRASSE	123
<i>Jerzy Pilch</i> MAČJA GLASBA; TRPEČE MESTO	129
<i>Marek Bieńczyk</i> EN STAVEK	137
<i>Jerzy Jarniewicz</i> NEKATERI PRIZORI SO LAHKO NEOKUSNI ...;	141

FRAGMENT S SAMOROGOVO SMRTJO V OZADJU; PSIČJA LJUBEZEN

<i>Andrzej Stasiuk</i> GROCHÓW	143
<i>Olga Tokarczuk</i> ŠTEVILKE E. E.	146 151
<i>Joanna Bator</i> GRENKO, GRENKO	155
<i>Bronka Nowicka</i> HLAČNE NOGAVICE; ŽEPA; LADJA; MILO; SREČA; SREČANJE; MISEL; BISTVO; TIŠINA; SRCE; PES TERRA MEMORIA	159 163
<i>Michał Witkowski</i> LUBIEWO	166
<i>Łukasz Mańczyk</i> OPONAŠANJE SZYMBORSKE; LITERARNI VEČER	171

SLOVAŠKA KNJIŽEVNOST

PREDEN SE ZARES ZAČNE ALI KRATEK UVOD V SLOVAŠKE PREVAJALSKE STOPINJE	177
<i>Janko Jesenský</i> PRIKAZEN	180
<i>Leopold Labola</i> POGREB DAVIDA KRAKOWERA	182
<i>Sláva Manicová</i> – VEČER IMAM RADA	185
<i>Bela Dunajská</i> STARÁ BARKA	187
<i>Jaroslava Blažková</i> LEKCIJA VRTNIC	189
<i>Ivan Štrpka</i> KAČJI SPANEC; TA ISTI FANT; MRK	192
<i>Dušan Dušek</i> ČAS	195
<i>Daniela Kapitáňová</i> UMOR V VASI SLOPNA	198

<i>Erik Jakob Groch</i> S PISANJEM; VRABEC IN HARFA; SKOZI	202
<i>Laco Kerata</i> LAZARET DUHOV MOTORISTOV	204
<i>Juraj Šebesta</i> KO SE PES SMEJE	213
<i>Balla</i> V IMENU OČETA	216
<i>Márius Kopcsay</i> ASVABAŽDENJE (GEOPOLITIČNA GROTESKA)	219
<i>Marek Vadas</i> GRAND MAL	224
<i>Jana Beňová</i> NAČRT SPREMLJANJA (CAFÉ HYENA)	229
<i>Mária Modrovich</i> POGOVOR S ČLANICO KULTA	232
<i>Nóra Ružičková</i> EDINI PLODOVI – PANJI ČEBEL, UTEŽI	234
<i>Monika Kompaníková</i> MESTO ZA SAMOTO	237
<i>Katarína Kucbelová</i> »ČEPIEC«	241
<i>Ivana Dobráková</i> TIK	244
<i>Zuska Kepplová</i> REFLUKS	246
<i>Mirka Ábelová</i> PESMICE ZA GOSPODINJE	249
<i>Veronika Dianišková</i> PESMI	253
<i>Ján Púček</i> ŠPANCIR	256
<i>Zuzana Šmatláková</i> ŠTRK	261
<i>Soňa Uriková</i> USTRELIM TI ROŽICO	268

ČEŠKA KNJIŽEVNOST

Uredili: *Jana Šnytová in Tatjana Jamnik*

Avtorica uvoda in kratkih biografij: *Jana Šnytová*

Prevedli:

Tatjana Jamnik (uvod in biografije), Anjuša Belehar, Aleš Belšak, Sabina (Dizdarević) Čosić, Vesna Dragar, Katja Ketiš Kücükbilezikci, Nina Kupic, Nejc Ložar-Olbort, Tanja Mirtič, Ksenija Mravlja, Karin Pajk Muzafferija, Bojana Petkovič, Aleš Pirnat, Katja (Šarf) Pirnat, Barbara Šinkovec Kutin

Copyright © for original texts by *Fráňa Šrámek – public domain, Jakub Deml – heirs, Karel Čapek – public domain, Jaroslav Hašek – public domain, Miroslav Holub – heirs, Josef Škvorecký – heirs, Ludvík Vaculík – heirs Ludvík Vaculík: Sekyra © Atlantis®, spol. s r. o., 1966, Ota Pavel – heirs, Karel Michal – heirs, Michal Ajvaz, Tereza Boučková, Irena Dousková, Filip Topol – heirs, Hana Andronikova – heirs, Petra Hůlová, Jana Šrámková, Bohumila Grögerová – heirs, Sylvie Richterová, Karel Křepelka – heirs, Michal Čapek – heirs, Josef Topol – heirs, Marek Torčík, 2024*

UVODNA BESEDA

Pričujoči zbornik študentskih prevodov ima dva namena. Predvsem smo želeli omogočiti mladim prevajalcem, nagrajencem na prevajalskih natečajih ali udeležencem prevajalskih vaj, da bi njihovi prevodi ugledali luč sveta, in jih s tem spodbuditi k nadaljnjim ustvarjalnim podvigom. Obenem poskušamo slovenskim bralcem predstaviti pomembne in navdihujoče češke literate. Nagrajeni prevodi tako nudijo hiter pregled čeških piscev, ki so ustvarjali od začetka 20. pa vse do 21. stoletja; v skladu s tem jih v zborniku navajamo po kronološkem vrstnem redu.

Zbornik prinaša prevode mladih prevajalk in prevajalcev, nagrajenih v češki sekciji prevajalskega natečaja, ki ga je organiziral Oddelek za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v letih 2006–2018. V izbor uvrščamo tudi prevod, nagrajen na mednarodnem prevajalskem natečaju Susanne Roth, ki ga organizirata Češki literarni center v sodelovanju s Češkimi centri v Pragi, in prevod, ki je bil izbran na Prevajalski vaji v organizaciji Študentske sekcije Zveze društev Slavistično društvo Slovenije.

Natečaj ne bi mogel uspešno potekati brez požrtvovalnega dela članov komisij, ki so jih sestavljali poklicni prevajalci, slavisti, jezikoslovci ali literarnovedni strokovnjaki iz Slovenije in Češke republike. Zato bi se rada zahvalila Tatjani Jamnik, Nives Vidrih, Petru Mainušu, Alenki Jensterle Doležal, Mateji Medvešek Rjavec, Andreju Šurli, Mateji Kosi, Liborju Doležanu, Anji Sredić in Alešu Kozárju. Brez njihove pripravljenosti, da delijo svoje izkušnje s študenti, natečaja ne bi mogli izvesti.

Z natečajem so bili povezani tudi drugi uspešni študentski prevajalski projekti, kot sta izdaja antologije češke poezije druge polovice 20. stoletja

Nesrečno srečni (2012), pri kateri so več kot polovico besedil prevedli študentje in absolventi bohemistike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, in izdaja zbirke kratke proze Václava Koubka *Gostilniške in vaše zgodbe* (2013), ki je pod mentorstvom Tatjane Jamnik nastala v okviru izolske Prevajalnice v organizaciji Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Prevode češke proze, poezije in dramatike, nagrajene na prevajalskih natečajih, vam predstavljamo z minimalnimi uredniškimi posegi. S to publikacijo se navezujemo tudi na zbornik *Prevajalske stopinje* (KUD Police Dubove, 2021), ki smo ga dopolnili. Objavljeni so prevodi, katerih avtorji in avtorice so brez finančnih obveznosti omogočili objavo odlomkov svojih del, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.

Verjamemo, da vas bo prevajalsko delo mladih slovenskih bohemistov pritegnilo in da se lahko skupaj veselimo nove generacije nadarjenih in izobraženih prevajalcev te morda ne ravno največje, a zato toliko bogatejše književnosti.

Jana Šnytová

Fráňa Šrámek

POT V GORE

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Cesta do hor* iz zbirke *Žasnoucí voják* (Praga: Fr. Borový, 1924)

Prevedla Barbara Šinkovec Kutin

Na novo postojanko smo prišli ponoči. Na take kraje te vedno pripeljejo ponoči, deloma zato, ker moraš iti skozi območja, kjer te sovražnik lahko vidi in nate strelja, deloma pa verjetno tudi iz drugih razlogov; pravzaprav so te na splošno radi vodili z zavezanimi očmi, kot plašnega konja. Tudi ime reke so izgovorili tako, kot da je sploh ne bi smeli slišati. Ampak vseeno smo jo slišali, Soča, dobro, spogledali smo se med seboj, pa je bilo dovolj. Potlej nam je ta molčeča trska menda predolgo tičala v telesih, a ko smo jo izdrli in si povedali, kaj si o njej mislimo, se mi zdi, da rane drug drugemu nismo preveč popihali, prej obratno. »In tako so nam torej, bratje, preobrnili situacijo za celih 180 stopinj,« je rekel Valentík, ki smo ga imeli radi zaradi njegove gobčnosti in smo ga vedno vzpodbujali, ko je s tistim predrznim gobcem zadel občutljivo točko koga iz šarže. Glej, Soča torej! Izmenjali smo si poglede kot na pogrebu, ko začutiš, da bo to doletelo vsakega izmed nas.

Zadnji vlak, s katerega smo se izkrkali pred dvema dnevoma, je že povsem izginil nekam v pravljico, vse ostalo za njim pa tudi in začenjala se je nova zgodba. Tistega dne smo odrinili zarana in takrat je to postalo črno na belem: »Na fronto!«

Ne veš ravno, če so te table potrebne, to nezaželeno mrho bi našel že po vonju. A bile so tam. Za Kranjsko Goro je tudi na nas tistega jutra pogledala z visokega kola, kot fant, ki si te dodobra ogleda in vas vse odšteva, enega za drugim. Vojaki so pogledovali proti zadnji hiški v mestecu, tam je bila gostilna in pred njo so stale ženske, potem smo prebrali tablo in se hitro še enkrat ozrli proti ženskam, proti gostilni sredi jablan, proti tihemu svetu z okni in kamnitimi stopničkami; konec, dolgi fant jih je že odštel; vsakemu so odrezali košček tistega, za čimer se je še obračal; temu primerno so izpadle tudi šale, kisle pomije; izpljuniti in zadosti!

[...]

Resnično, če si pogledal naprej, so tvoje oči vedno ob nekaj trčile in okoli se je izoblikoval nekoliko temnejši krog, sumničav in nezaupljiv. Tam na koncu prijetne dolinice so se že šopirile gore, same gore in gore, ogromen gobec med nebom in zemljo, poln zob, in s teh špic na nebu se je kar kadilo od same hudo bije; oblaki so se nabadali na bodice in trosili saje, četudi je tam doli sonce krasno sijalo. Od tod je vela razsežna, razsrjena turobnost, kot od nekod, kjer se hudiči tepejo. Slabo, žalostno, brat! Skale si te podajajo med seboj, da bi si raje prej sam preštel kosti; podajajo si te, že so se razkoračile, počilo bo, brat, ne bodo se muckale s teboj! Pogledaš palico, skrivoma, sprva negotovo, potem že z nekoliko večjo gotovostjo, jo zagrabiš tam, kjer hoče biti zagrabljena ... ampak dobro, poglejmo vsaj enkrat svet s primerne višine!

[...]

Tovariš je že nekajkrat ponovil: Še tja do tistega drevesa, do onega kamna in tam se bom, brat moj, zvrnil. Ni bilo to drevo niti oni kamen. Šlo je še malo naprej. V vojni se gre vedno še malo naprej. A naposled se je moralo zgoditi. Pri nekem drevesu ali kamnu, ki ju skozi modro meglo oči niti nisi več dobro videl. Videl si bolj nekaj drugega. Kočico, kjer so ti pripravili nežno posteljo iz mahu. Dekle na pragu, ki je zaihtelo nad teboj. Roko, ki ti je bila tolažeče položena na čelo. Nad glavo pa nebo, strop, poslikan z nečim znanim, kot tam, kjer si že bil. Zato si, padajoč na hrbet, dobil takšen prismojen, osupel izraz. To je nemara dolgo trajalo, tako dolgo, da si vmes lahko imel tisoč blaženih prividov, tisoč blaženih upov; morebiti se je zate ravno v tem trenutku končala vsaka vojna beda, zdaj te bo zgrabilo in te poneslo na tisti kraj, kjer ni vojne.

[...]

Dolgo nismo niti opazili, da naša stotnija zdaj koraka sama, preostale tri stotnije prapora so se medtem nekam udrle, in ko smo to opazili, si s tem niti nismo belili glave, kajti zdaj smo se spuščali s hriba navzdol, kjer so bile dokaj položne serpentine, sonce je svetilo, ptice so prepevale in gost poletni gozd se

je postavil med vojno in nas. Šele doli v dolini je spet prikapljal strup. Tam je žuborela rečica in že po njenem kačjem jeziku si lahko ugotovil, katera reka je to, niti ni mogla biti druga kot ta, ki smo se je bali. Bila je ozka v pasu, imela je zelene oči, električne boke in vsem balvanom, ki so ji stali na poti, je delila svoj pečat; a ravno tako je sem ter tja v senci navpične skalnate stene umolknila, v zahrbtnem žrelu potemnela in tu se je zdela še bolj zlovešča. Fantje so jo mrko gledali in mrmrali. Porogala se jim je. Nemara se je rogala tudi ozki cestici, ki je tod tekla po dnu doline. Spusti se po meni, kliče rečica ozki, beli potki. A cesta ne more, te hudičevke se mora vedno držati za krilo in stopicati poleg nje, tako tudi nam ne preostane nič drugega. Tu in tam se rečica razbesni na polno in fantje zastrizejo z ušesi, zdi se jim, da se že strelja.

[...]

Vojaki so kakor otroci. Ko je prenehalo deževati, se je zdelo, kot da so zažareli novi upi in mavrični lok je to ovenčal. A brž ko so se fantje rahlo povzpeli na prste – jih je spet pobilo na kolena. Oblaki so se tedajci s črno težo razprostrli do gorá na jugu in iz te črnine je nenadoma zadonelo nepretrgano hrumenje kanonov in bevskanje strojnic. To je trajalo le kratek čas, izdivjalo se je s kratkim, besnečim rohnenjem, vendar je bilo dovolj: Strela, resnično gremo samo še okrog tega ovinka in bomo tam! Bomo tam! Na ognjenem območju! Na dosegu krogle!

[...]

Nedaleč stran je na cesti stal Valentík z neznanim vojakom skoraj grozljivega videza. Okostje, razmajano v skoraj vseh sklepih, pod umazanijo vojaške uniforme. Vročica v mrličevih jamicah, mrzlica pod kožo, razpotegnjen vrat, kot da bi hotel zakikirikati, podivjana brada in sredi brade špranja, ki jo je kvarila grimasa. Najbrž sta se pogovarjala že nekaj časa. Valentík je zbrano poslušal in vsake toliko s pogledom švrknil proti nam. Dvojica je pritegnila našo pozornost; zdelo se je, da je to strašilo na cesti nekako povezano z našo usodo. Nekaj fantom je bilo tega dovolj. Na videz postopajoči so kolovratili korak za korakcem bližje k dvojici. A prišli so prepozno. In Valentík je hotel, da bi prišli prepozno. Ni pa mogel preprečiti, da ne bi slišali, kaj je za njim še navrgel okostnjak, ki se je podal na naslednji opotekajoči pohod po cesti, tipajoč s palico kakor slepec: »Samo to povej vašim fantom, naj vedo, kaj jih čaka. Z eno besedo, delo za očetomrilce!«

Pesnik, prozaist in dramatik **Fráňa Šrámek** (1877–1952) je na literarno prizorišče vstopil na prelomu stoletja, sprva s poezijo, na katero sta vplivala simbolizem in dekadenca. Njegov opus iz prvega desetletja 20. stoletja je pod močnim vplivom antimilitarizma in anarhističnih misli, v njem tematizira negativne odzive na vojaščino (*Modrý a rudý / Modri in rdeči*, 1906). Nasproti urjenju za ubijanje in vojaškemu drilu postavlja vrednote, kot so domovina, ljubezen in preprosto življenje, kar ostane stalnica njegove ustvarjalnosti (*Stříbrný vítr / Srebrni veter*, 1911; *Splav / Jezl*, 1916; *Měsíc nad řekou / Luna nad reko*, 1922). Skorajda celotno obdobje prve svetovne vojne je Šrámek preživel v avstro-ogrski uniformi. Njegova prozna ustvarjalnost, ki tematizira izkušnje in doživetja iz prve svetovne vojne, je bila vključena v zbirko osmih kratkih zgodb z naslovom *Žásnoucej voják* (*Zaprepaneni vojak*, 1924, 1933).

Jakub Deml

POT NA JUG

(odlomek potopisne proze)

Izvirnik: *Cesta k jihu* (Praga: samozaložba, 1935);
prevedeno po: *Cesta k jihu* (Brno: Vetus Via, 1998)

Prevedel Aleš Pirnat

Čez pol ure bomo v Zagrebu.

Ura je četrta na sedem zvečer. Gore proti jugu postajajo modre, na naši levi strani (sedim v nasprotni smeri vožnje), torej proti severu, pa zaradi zahajajočega sonca postajajo vijolične.

Postaja Zaprešič.

Spet se srečamo z reko, ki se tukaj izliva v širono jezero, od tega pa se odbija zahajajoče sonce in še dodatno zlati skoraj nevidni most iz sijočega bakra. Šele pozneje izvem, da so bile tu poplave. Bajе je bila povodenj tudi v Zagrebu.

Vidim prvega konja, ki vleče plug. Tukaj danes orjejo le z govedom. Verjetno je kot pri nas, da revni orjejo zadnji.

Čez 20 minut bomo v Zagrebu. V tej državi še vedno razumejo veličastje in lepoto topolov.

V Zidanem mostu me je sprevodnik s perona vprašal, če imam sedež na vlaku. Ko sem doumel, kaj od mene želi, sem stopil z vlaka, prijazni kondukteur pa je z veseljem vzel moj kovček in me peljal do udobnega, skoraj praznega vagona.

Vstopili so delavci.

Na drevesih ob progi vidim cele grme omele, na trenutno še golih listavcih. Čudim se, ker sem mislil, da omela raste le na iglavcih.

Vidim visoko brinje.

Ptic ni nikjer. Opazil sem le kobilarja in dva krokarja. Trepetlike v soncu kažejo krvavo rdeče poganjke, še nerazvite.

Vzdolž železnice tu in tam stojijo lesene ute. So kot kletke, pokrite imajo le strehe.

Sprevodnik me opozarja, da si moram na zagrebški postaji v pisarni potrditi prekinitvev potovanja.

Na levi in desni strani vidim veliko rumenih trobentic, vijolic, vetrnic, jetrnikov in cele rdeče preproge nekakšnih cvetočih vres, ne vem, kaj to je, mogoče ciklama – ter gradove na hribih, prastare, razpadajoče gradove.

Vrbe so v polnem razcvetu, vendar so tudi druga rumena grmovja na pobočjih že obarvana.

Nekateri mladi moški se mi zdijo kot jezni mačkoni. So blede, zagoreli, imajo črne lase in brčice.

[...]

Poleg delavcev so na svetu tudi vojaki. Ti so se z mano peljali že iz Zagreba. S seboj so prinesli med drugim tudi vreče iz blaga ali konoplje, v katerih so ropotali orehi. Pospravili so jih nad svoje glave, v predele pod samim stropom vagona. Naši vojaki od doma nesejo buhteljne in meso, tukajšnji le orehe. Bili so zelo umazani. Eden se je usedel tudi zraven mene. Ker mi je sonce svetilo v oči, sem se presedel na drugo stran. To je moj brat vojak takoj izkoristil, se raztegnil čez celotno dolžino klopi in se s svojimi težkimi, blatnimi škornji naslonil na moj površnik ter talar, ki sta visela pri oknu nad mojim sedežem. Potrpežljivo sem prenesel stiskanje svojih oblek, vse dokler se ni vojak naspal in se spet po človeško usedel. Takoj, ko je to storil, sem premaknil talar in površnik na drugo stran, ju obesil na svojo desno in prepustil temu sinu matere Jugovičev celo klop. Komaj se je vlak peljal kilometer naprej, že je vojak svoje težke, blatne škornje oprl na mojo klop, vendar tako blizu mene, da mi je z desnim umazal plašč.

Malo sem se presedel in prijetni vojak se je z levim škornjem zopet naslonil na moj površnik ter talar. Krščanska potrpežljivost me je že minevala, vseeno pa sem previdno potegnil svojo visečo obleko izpod težkega, umazane-ga škornja, vojak pa je gledal v svoj sedež in cilj kot tele, in niti z najmanjšim premikom mi ni olajšal tega dela: talar in površnik sem mu moral izpod tace naravnost iztrgati.

Prehitevam, zato se vrnimo k delavcem. Zaradi žeje sem iz aktovke vzel pomarančo in jo začel jesti. Delavec na moji levi me je prosil za njen olupek. Dal sem mu ga skupaj s pomarančo, saj me je bilo sram dati le lupino. Delavec iz drugega kupeja je videl, kaj se je zgodilo in je prijatelja vprašal, od kod mu pomaranča. Ta je vprašanje pravilno razumel in drugemu dal polovico svoje. Ta radodarnost in dobrohotnost revnega, umazanega in po vsej verjetnosti priložnostnega delavca, je name naredila tak vtis, da sem se mu po nekaj pomislekih oziroma v strahu, da ga morebiti ne bi ponižal, odločil podariti tudi prekajeno meso in slanino, ki mi ju je za na pot dala sestra Františka. Izvrstno prekajeno meso je bilo od Liškovih iz Tasova, odlična slanina pa dar gospe Anne Šlapalove iz mesta Velké Meziříčí. Ko sem se odločil znebiti dobrot z Moravske in svoje dežele, sem bil še sit, ta velikodušnost mi ni povzročala niti najmanjših težav, ravno nasprotno, pomislil sem celo, da bo potovanje bolj udobno oziroma bolj uglajeno (to mi je bilo zelo pomembno, saj me je bilo pogosto sram ravno zaradi neuglajenosti) – zato sem zidarskemu delavcu, svojemu sosedu na levi, dal moravsko prekajeno meso, odlično slanino in še kos kruha. Zelo se mi je zahvaljeval, pa ne hlapčevsko ali ponižno, temveč spoštljivo bratsko. Obseg in globina njegove hvaležnosti sta se navzven kazala le s ponavljanjem, in s tem ne mislim očitne in ponižne, ampak večkrat ponovljene zahvale. »Hvala lepa!«

Tega mojega daru, če se temu, česar se v sitosti radi znebimo, lahko reče dar, delavec ni pokazal nobenemu od prijateljev, niti ga ni odvil iz papirja, ampak ga je takoj skril v svojo torbo. Ko je potem na eni od postaj izstopal, se je med hojo k vratom še nekajkrat obrnil, mi pomahal z desnico ter se znova zahvalil. Med vsemi delavci je iz vlaka izstopala tudi neka ženska, se med vrati obrnila in mi pomahala v pozdrav, jaz pa sem razumel, da se mi zahvaljuje in da je to žena obdarovanega delavca. Med izstopanjem z vlaka ji je verjetno na hitro povedal vse, kar se nama je zgodilo, in prav ta pozornost, ki mi jo je namenila, ta njena zahvala, ki je sicer nisem slišal, ampak le videl, pa njen sestrski pogled, mahanje z roko in premikanje ust, je bila zame večja nagrada, kot sem si jo zaslužil, že zato, ker te zahvale nisem pričakoval.

Pesnik, prozaist in esejist **Jakub Deml** (1878–1961) je bil posvečen v duhovnika, vendar je pozneje zaradi svojskih pogledov na duhovniško poslanstvo prišel navzkriž s cerkvenimi oblastmi. Leta 1909 je bil izločen iz duhovniških vrst in poslan na neplačani dopust. Njegovo literarno delo je žanrsko zelo raznorodno, v njem najdemo vse od poezije, pesmi v prozi in kratke proze,

do premissljanj, esejev, dnevniških zapisov, pamfletov, kritičnih recenzij, religioznih meditacij in prevodov. Vendar pa je težišče njegove ustvarjalnosti na poeziji (*Moji přátelé / Moji prijatelji*, 1913; *Miriam*, 1916) in umetnostni prozi (*Hrad smrti / Mrtvaški grad*, 1912; *Tanec smrti / Mrtvaški ples*, 1914). V njegovem opusu je opaziti tesnobni občutek ogroženosti človeka, s čimer se približuje literarnemu ekspresionizmu in napoveduje vizije Franza Kafke. Izhod iz tragičnega življenjskega občutja avtor išče v vseobsegajoči ljubezni do vsega ustvarjenega. V tridesetih letih se je odpravil na več popotovanj po Evropi (Italija, Jugoslavija, Nemčija), iz katerih je črpal navdih za pisanje potopisno obarvane proze (*Cesta k jihu / Pot na jug*, 1935).

Jaroslav Hašek

O ŠPORTU

(feljton)

Izvirnik: *O sportu* – revijalno 1907; prevedeno po Wikiviru
(dostop: https://cs.wikisource.org/wiki/O_sportu)

Prevedla Barbara Šinkovec Kutin

Bilo je predlani, ko sem zaradi pomanjkanja denarja šel peš iz Trsta čez Alpe v Prago. Potepal sem se, kar je delovalo, kot da fehtam. V Leobnu na Štajerskem sem enostavno ustavil tri može, ki so bili videti kot turisti, in jih kot Ein armer Reisender zaprosil za pomoč. Ti ljudje so bili Francozi in z nasmehom so mi odgovorili, da tudi oni nimajo niti ficka, a ne zato, ker ga ne bi mogli dobiti, oni denarja sploh niso vzeli s seboj na pot, čeprav denar imajo, kajti oni imajo za svojo sveto dolžnost brez ficka prepotovati ves svet. »Nous sommes sportsmens,« so dejali ti fantje in mi dali za spomin razglednice s svojimi fotografijami.

»Mi smo športniki.« Na to se vedno spomnim, kadar gledam te razglednice. Zanje je bil šport iti po svetu brez ficka, mene pa je zelo jezilo, da sem moral teh 600 kilometrov prepešati brez denarja. Zame je bila to nuja, zanje zabava. Zares! Šport pomeni zabavo. Pomeni pa tudi nekaj drugega. Šport zaobjema vse telesne vaje, ki so namenjene osvežitvi telesa in duha, torej prostovoljne telesne vaje.

Za angleškega državnika Gladstona je bil šport podiranje dreves v lastnem parku, za drvarje pa sekanje dreves ni šport.

...

... (zaseženo)

...

Neka angleška kraljica je za šport šivala slinčke za otroke lastnih podložnikov. Te slinčke so dobili samo otroci najboljših državljanov, ki jim niti na kraj pameti ni padlo, da bi jih poslinili, saj jih je vendarle obrobila kraljevska roka.

Ruski car Ivan Grozni se je ukvarjal z drugim športom, ki je bil prava osvežitev po vladarskih obveznostih. Svoje dvorjane je dajal razčtetverjati in mučiti, sam pa je ravno tako izvajal telesne vaje, tako da je jetnikom lastnoročno lomil roke in noge, trgal jezike iz ust in podobno. Samo šel je po stopinjah rimskega cesarja Nerona, za katerega je bil šport sežiganje Rima in nepoganov.

Neki danski vladar je v sedemnajstem stoletju imel spodobnejši šport. V zrak je metal hruške in jih lovil s svojimi odprtimi kraljevskimi usti. Enkrat pa se mu to ni izšlo. Hruška mu je obtičala v grlu in ker so dvorni predpisi zahtevali, da se mora kraljevi zdravnik, preden gre h kralju, spovedati in prejeti Kristusovo telo, se je danski kralj v tem času že zadušil.

Nekateri vladarji so izvajali tak šport, pri katerem so uporniške posestnike privezali k drevesom v gozdu in nato nanje streljali z lokom. V nasprotju z njimi so drugi vladarji bili zelo zagnani za mrzlično delo, kot recimo ruski car Peter Veliki, ki je delal kot dninar, ko se je utrudil, pa se je posvetil drugemu, staremu športu vladarjev vseh starosti in narodov, vojskovanju.

Češka zgodovina ponuja veliko lepih primerov tega športa. Tako je bil kralj Ivan Češki neke vrste vojskovelec športnik. Najel je žolnirje in tako dolgo jezdil po svetu in se vojskoval, dokler ni izgubil enega očesa. Potem je ta šport začasno opustil. Čez nekaj časa se mu je stožilo po spopadih in je spet šel. Izgubil je drugo oko. Tudi ko je bil slep, je nadaljeval z vojskovanjem, dokler niso navsezadnje tega slepega češkega športnika pokončali angleški vojaki pri Crécyju. V spomin človeku, ki je pobijal ljudi, dokler še sam ni dobil primerne plačila, stoji tam na crécyškem polju spomenik, ki krepi češko-francoske stike in je dal g. Hantichu priložnost za navdušen članek.

Na seznamu mladine najdemo veliko omemb različnih športnih panog vladarjev. Preberite si, prosim, te članke: Mali princ gre v spremstvu svojega očeta, kralja, na sprehod. Nenadoma zagleda berača, ki ima v roki klobuk in prosi za miloščino. Očka kralj se nečesa domisli in pošlje sinčka, da vzame beraču klobuk in prosjači namesto njega. Mimoidoči mečejo denar, denar dežuje, princ je vesel, kralj je vesel, sama nista beraču dala nič, berač joče in na koncu otroci gledajo slike iz monarhije pod naslovi, kot je »Plemenito dejanje prestolonaslednika«.

To so vrste športa v kraljevskih družinah.

Dandanes je družinam ljudi, ki nimajo kraljevskega naziva in niso pomaziljene, tuje mnenje, da bi se športna dejavnost posameznih članov izgubila brez ovekovečenja. Časopisi, ki danes opuščajo omembe navedenih športnih dejavnosti vladarjev, prinašajo obširne referate o civilnih športih. Časopisi imajo svoje posebne športne rubrike, ki jih bralci raje prebirajo kot novice o dejavnostih parlamenta, čeprav verjamem, da so za poslušalce na galeriji parlamenta ti obiski pogosto tudi bili športne narave, če rečemo, da je šport zabava.

Bodite pozorni na rubrike: nogomet, lawn-tennis, sabljanje, atletika, golf, kolesarjenje, avtomobilizem in tako dalje.

Svet si vedno znova in znova izmišlja nove športe ... Športni časopisi rastejo kot gobe po dežju, ljudje navdušeno ploskajo zmagovalcem v športu, ljudje si kupujejo športne almanaha ali z drugimi besedami: družba danes pretirava s pomenom športa!

Pri nas je tako: Slavia je najboljše nogometno moštvo v Evropi – z izjemo Anglije – oziroma je nekoč bilo. In naši časopisi, z večno hvalo njihovih zmag proti tujim moštvom, so pisali o njih kot o nečem, kar naj bi za narod imelo neki dolgoročni pomen. Uvodniki so bili namenjeni češko-danskim nogometnim stikom, v to so vpletli Svatopluka Čecha, ki je napisal pesem Dagmar o češki ženi danskega kralja v srednjem veku. In vse to samo zato, da bi Danci igrali s Slavio.

Manjkalo je samo še to, da bi nekdo za v Máchov »Maj« napisal pesem:

»Tako iz Anglije nam drugo vzide sonce, Wycliffa se Hus učil je poznati, in po sto letih božje bojevnik Anglija uči nogomet igrati.«

Iz Anglije seveda izvira beseda šport, iz Anglije izvira nogomet. Z nogometom so Čehi zavzeli 1. mesto v množici kulturnih narodov, Slavia je v času svojega delovanja tujim moštvom zabila več kot 4000 golov. Iz Anglije je bil Wycliff, Wycliffa je iz spisov poznal Hus. Kako pogumne kombinacije za naše malomeščanske revije.

Vse to je seveda v svetu športa neprimerno, takšno pretiravanje šport razvrednoti. Šport naj bi bila katerakoli telesna vadba, ki tistemu, ki se z njim resno ukvarja, ni samo v zdravstveno korist, ampak tudi duševna okrepitev. Telovadba je šport. Šport so sprehodi v naravo. Šport so atletska tekmovanja in podobno. Biljard, pingpong in druge podobne igre pa ne bodo nikoli šport v pravem pomenu besede.

Šport naj bi služil utrjevanju telesa. Šport je plavanje, šport je metanje diska.

Po težkem duševnem in telesnem delu takšne vrste športa niso samo osvežitve, temveč so tudi nujne za zdravje.

Pohodi na čistem zraku, kjer ni dima iz tovarn in rudnikov.

Sprehodi po deželi.

Šport po delu. To vsak razume! Ampak če imaš šport za svojo službo, potem šport ni več to, kar naj bi bil, pač pa se izrodi v nepremišljeno gonjo za nečim, s čimer bi si malomeščanska družba krajšala dolgčas, medtem ko se drugi zanj mučijo.

Šport pripada vsem!

Publicist in pisatelj **Jaroslav Hašek** (1883–1923) je končal trgovsko akademijo v Pragi, vendar v poklicu uradnika ni dolgo zdržal, ker je bil po naravi bohem. Preživljal se je s pisanjem publicistike in literature. Prvo svetovno vojno je preživel kot vojak, najprej na ruski fronti, zatem je dezertiral in se pridružil Čehoslovaškim legijam, ki jih je nato zapustil in se priključil Rdeči armadi. Na Čehoslovaško je znova prispel leta 1920, vrnil se je k bohemskemu življenju in v letih 1921–1923 ustvaril svoje najslovitejše delo *Prigode dobrega vojaka Švejka med svetovno vojno* (*Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*). Napisal je na stotine kratkih zgodb, črtic in humoresk ter feljtonov, ki jih je objavljala predvsem revijalno.

Karel Čapek

ČLOVEKOVE POSLEDNJE REČI

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Menší prózy* (Praga: Československý spisovatel, 1992)

Prevedel Aleš Belšak

Tramvaj žvenketa in klopota gor proti Olšanskim žalam.

»Lej,« reče možic mladeniču v zajčjem krznu, »tukaj spet nekaj gradijo; to bo kakšna šola ali pa kino. Veš, zelo sem vesel, da sem ga še zadnjič videl. ‚Ah, ti si,‘ je rekel. Ni šlo za to, da bi mu to kakorkoli pomagalo, ampak človek mora izkazati prijateljstvo. ‚Pa bom spet prišel,‘ sem mu rekel, ‚takrat boš pa že na nogah,‘ mu rečem; ampak potem –«

Mladenič v zajčjem krznu je otožno prikimal.

»Vzel sem medaljo, da bi ga razveselil,« je nadaljeval možic, »in on reče: ‚Moj bog, si to res ti?‘ Vidiš, me je prepoznal. In jaz mu rečem: ‚Jože, vse bo še v redu.‘ On pa zakliče: ‚Manica, daj mi malo drobovine.‘ Res mu jo je dala, on pa je le dvakrat ugriznil, samo tak majhen grizljaj, pojedel ni skoraj nič. Manica, daj mi malo drobovine,« je ganjeno ponovil možic.

Mladenič v zajčjem krznu je tiho posmrkal.

»No, no,« ga je tolažil možic, »res je bil tvoj brat. Ona je rekla, da še zase ne ve, ampak on me je pogledal in rekel: ‚Tone, si to ti?‘ Počakaj,« je izustil možic in si veselo pomel roke, »koliko vencev bo revež imel! Šel sem vprašat, koliko stane venec s trakom, in oni so rekli, da petinosemdeset kron. Potem sem si rekel, kar

brez traku, bom dal zraven vizitko; nanjo sem napisal: Sladko spi, tvoj Tone. To je skoraj enako, ne? Človek mora izkazati prijateljstvo; ampak da bi dal dvajset kron za trak, to pa res ne; tako in tako bi ga na pokopališču potem kdo ukradel.«

»Meni so rekli,« se je s slabotnim glasom odzval mladenič v krznu, »da venec s pentljo stane devetdeset kron, jaz pa sem rekel, naj stane, kolikor hoče, naj stane tudi sto kron, samo da bo lep.«

»No, saj je za brata,« je rekel možic, »zato pa je tako krasen. Na pentlji v zlatih črkah ‚Poslednjič zbogom, Jan in Ljudmila‘,« je ponovil, občudujoč vso to lepoto. »Nismo še tam, še dve postaji. Ampak imamo pa srečo z vremenom za tale pogreb, ne? Lepo bo.«

Mladenič je skoraj neopazno prikimal.

»Ampak njej ne puščaj ničesar,« mu je svetoval možic. »Kaj bi ta krava sploh počela s tem; sama ne bo več dolgo tukaj. Naj ti da njegovo mizo, pa kar mu je ostalo oblek. In za tisto uro se tudi zmeni. Jaz ji ne bi nič dal, mrhi. Veš, tisto omaro ti mora tudi dati, reci, da je še od staršev.«

»Še nismo tam?« je otožno vprašal mladenič.

»Še ena postaja,« je odgovoril možic, »potem pa je do kapele še kos poti peš. Mislim, da pridejo tudi Franc in drugi prijatelji, no, lepo bo. On se z njo ni poročil, tako da nima do ničesar pravice. Nor bi bil, če bi ji kaj pustil. In doktorju ne plačaj, mogoče bo pozabil. Če tiste omare ne potrebuješ, jo prodaj. Ampak ta venec, to je res nekaj krasnega. To pentljo kar odnesi domov, jo je škoda puščati tu; lahko jo obesiš takole okoli ogledala, veš? In če vama umre Ladislav, takrat vama bo ta pentlja spet prišla prav. Samo da sem ga še zadnjič videl; kako je bil vesel, ubožec –«

Tramvaj upočasni pred vhodom na pokopališče.

»Počakaj, počakaj, da se ustavi,« je možic zadržal mladeniča. »Še padel bi lahko, pa si danes tako lepo oblečen. To bi ti pokvarilo cel pogreb.«

Potem se je žalujoči možic, skrbno podpirajoč mladeniča v zajčjem krznu, odpravil proti vratom pokopališča.

Pisatelj, dramatik, publicist in prevajalec **Karel Čapek** (1890–1938) je po študiju filozofije na Karlovi univerzi v Pragi sprva deloval kot novinar, kasneje pa se je uveljavil kot eden najpomembnejših piscev med obema vojnama. Njegovo ustvarjanje zaznamuje tematska raznolikost, saj je avtor kratkih zgodb, romanov, feljtonov, potopisov, dram in pravljič. Svetovno prepoznaven je postal z dramo *R.U.R. (Rossum's Universal Robots)* iz leta 1920 (slov. 1922, prev.

Osip Šest), ki je opozarjala na nevarnosti tehnološkega napredka. Čapkova dela so pogosto izrazito humanistična, z občutkom za družbene in etične dileme, s pridihom znanstvene fantastike in distopije. Med njegova pomembna dela spadajo še roman *Válka s mloky* (*Vojna z močeradi*, 1936; slov. 1980, prev. Zdenka Škerlj Jerman), drama *Bílá nemoc* (*Bela bolezen*, 1937; slov. 1937, prev. Fran Albreht) in mojstrska zbirka detektivsko-filozofskih kratkih zgodb *Povídky z jedné a druhé kapsy* (*Zgodbe iz enega in drugega žepa*, 1929; slov. 2013, prev. Nives Vidrih).

Bohumila Grögerová

MAREC 2006

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Rukopis*
(Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2008)

Prevedla Ksenija Mravljja

Kontrola na očesnem oddelku Vojaške bolnišnice
Dg.: obojestranska praktična slepota

megla se ovija
dan za dnem teden za tednom je gostejša
rinem se rinem iz megle ven
zaman
megla me obrašča z vseh strani
potrebujem knjigo in brati
papir pisalo in pisati
knjiga v megli
papir pisalo še roka v megli
strmim
sem v pasti
kamor se zagledam

kaša iz sivozelenih biserčkov
 razsvetli se – stemni – razsvetli
 megla se ovija
 strmim
 kamenim

stojim na balkonu
 globoko pod mano v meglicah praga
 objemam svoja lastna ramena
 megla pronica
 stala sva tu skupaj naslonjena na ograjo
 dotikala se z rameni
 globoko pod nama praga
 temna z zrnici svetilk
 hrumenje šumenje
 nekje v daljavi sirena
 spodaj levo se medlo zasveti strešno okno vile
 nekaj barvnih reklam utripa med drevesi
 na vzhodnem obzorju osamljeni zobje stolpnic
 južno od njih spirala avtocestnih žarometov
 tu skupaj več ne stojiva
 z rameni se ne dotikava
 nihče mi več ne zašepeta
 ne zapoje ne zaigra
 nihče me več ne omami ne očara
 ne zapelje
 kosila ne pohvali omake ne doda
 gumbov mu ne prišijem hlač na rob ne zlikam
 nihče mi več obeh rok ne poda
 nikomur več obeh rok ne podam
 stojim na balkonu sama
 objemam svoja lastna ramena
 od spodaj iz prage se k meni dviga megla

megla – zabloda ali zatočišče?
 nastane in se razblini
 nobenih skrivnosti ne skriva
 je samo drenjanje delcev snovi
 v njej se lahko zablodi in umre
 megla ne da utehe
 buri domišljijo in radovednost
 nikoli je ne nasiti
 celo življenje sem si želela dojemati in razumevati
 dojemala sem pa ne dojela
 razumevala pa ne razumela
 megla je moja priča
 moj izgovor

v dar sem dobila en dan življenja več
 osupljiv ohromljiv občutek
 tega dneva v koledarju nisem našla
 kaj naj z njim počnem?
 verjela sem da spim
 pa je bil moj kavč postlan
 čas je stal
 čakal s čim ga zapolnim
 bil je to danajski dar

Bohumila Grögerová (1921–2014) je pesnica, prozaistka, prevajalka iz nemščine in francoščine ter avtorica radijskih iger in knjig za otroke. Že zelo zgodaj je začela objavljati svojo poezijo v šolskih časopisih, zato je njen opus obsežen in bogat, zanj pa je značilen izjemno eksperimentalen slog. Pri svojem ustvarjanju je redno sodelovala s pesnikom in prozaistom Josefom Hiršalom, težišče njunih skupnih besedil je v konkretni, vizualni in slušni poeziji (*JOB-BOJ*, 1968) in prozi (*Trojcesti / Tropotjel*, 1991). V svoji zadnji pesniški zbirki *Rukopis* (*Rokopis*, 2008), iz katere so pričujoče pesmi, opisuje moč staranja, ki ji je počasi začelo jemati vid, pa vendar ni načelo njene ljubezni do literature ter želje po branju in pisanju. Za to pesniško zbirko je avtorica dobila nagrado *magnesia litera* v kategoriji poezija in knjiga leta (2009).

Miroslav Holub

OB AVTOCESTAH JE AMERIKA

(odlomek potopisne proze)

Izvirnik: *U dálnic je Amerika* iz knjige *Anděl na kolečkách*
(Praga: Československý spisovatel, 1964)

Prevedel Nejc Ložar-Olbort

Ob avtocestah so predvsem bencinske črpalke in servisi in čistilnice različnih firm, od katerih so vse veliko boljše kot te druge. Črpalke so označene z znakom pegaza, dinosavra, ptice ali kake druge kreature, zastavice, barvne vetrnice na vrhovi, spreminjajoči se neonski napisi, rabljeni avtomobili, restavracije imajo obliko mušnice, indijanskega tipija, steklene vile, vagona, gazebe ali pa bencinske črpalke.

Ob avtocestah so tudi še predvsem moteli, pritlični, podolgovati, podkvasti, razširjeni v stanovanjske hišice in zloženi v nadstropne luksuzne in razstavne zgradbe, posejane z lučmi, neonskimi zvezdami, zastavami, obljubami, označene z imeni kot Star Dust, All American, A-motel, Holiday Inn, z največjim bazenom v kraju, z najtoplejšo vodo v kraju, s televizijo v vsaki sobi, sveže prezračeni, s palmami. Pred motelom stoji keramični palček, medved, vrh ali angel. Pri enem v Georgii je bil bazen z osmimi zvezdnimi zastavami. Motel se je imenoval Noetov. V Georgii sem prav tako videl motel samo za temnopolte. To je bila dokaj majhna zgradba v gozdu in pred njim so bile mačehe. Neki temnopolti jih je zalival, z majhno zalivalko, z dokaj majhnim pretokom.

Ob avtocestah so tudi predvsem trgovine, in to večinoma z vsem, od pnevmatik in umetnega cvetja, od živil do glasbil in od zdravil, žganj in vin do spominkov, kipov iz kamna in mavca, japiji, ogromnimi palčki, plamenci, angeli in aligatorji, delno na kolesčkih. Za kaj potrebujejo avtomobilisti glinenega medveda v velikosti dveh metrov in pol, tega ne vem, ampak glineni medvedje enega tipa se širijo proti okoliškim motelom in dajejo karakter pripadajočemu odseku.

Ob avtocesti so tudi ordinacije. In predvsem ambulante za male živali, tako da lahko daste popraviti cenjenega sopotnika pudlja ali veverico na mestu samem in brez komplikacij.

Ob avtocesti so tudi kinoteke in cerkve.

V brezgozdnem delu Wisconsina so ob avtocesti prodajalne božičnih drevesc in aligatorjev. V čisti opuščenosti kamnitega pogorja v Južni Kaliforniji je prodajalna kač. Na Floridi so ob avtocesti tu in tam živalski vrtovi, afriške vasi in indijski pragozdovi, vsi obdani s pleteno ograjo in za mastno vstopnino. Okrepčate se zraven. Pred živalskimi vrtovi postopa slon ali žirafa. Sta privezana za nogo in z otožnim očesom opazujeta tekoč promet. V gorah Arizone se da ob avtocestah dobiti akvarijske ribe v poljubnih količinah.

Potem so ob avtocesti tudi mesta. Takšna manjša se prepozna po povečanem številu bencinskih črpalk, restavracij in motelov, prometni signalizaciji in nekaj prebivalcih, postopajočih okoli. Večja vsebujejo določeno število hiš, v katerih ni ne črpalke, ne restavracije, ne bara. Mesta z več kot pol milijona se ponašajo s porastom hiš, trgovin in tovarn na periferiji. Nihče ne postopa naokoli, vsi hitijo. Milijonska mesta na sredi poganjajo v višino v kristalne nebotičniške geode in avtocesta izginja v geometričnem sistemu bulvarjev.

In potem so ob avtocesti reklame. Reklame nimajo značilnosti artefakta, ampak samonikle vegetacije. Reklame se rodijo in ovenijo kot dvoletna zelišča. Reklame uspevajo povsod, tudi tam, kjer ne uspevajo niti moteli, niti avtoservisi, niti mesta, niti trgovine, niti črpalke. Vozeči nevede in resignirano prelistavate veliko knjigo panojev in reklam:

»Obiščite trgovine Howarda Jonsona« (naslikana trgovina),

»Jejte ta in ta sladoled« (naslikan ta in ta sladoled v podobi možganov na krožniku), »Če hočeš prve gosli gost', beri naš Courier Post!« (naslikan gospod s časopisom, očitno prva violina), »Tu je Pepsi-Cola, pijača teh, ki mlado mislijo« (naslikani ti, ki mlado mislijo), »Da, gospod, to je moja banka« (naslikan gospod z dežnikom), »Izbojevati mir, to je osamljen boj: J. F. Kennedy« (naslikan J. F. Kennedy),

»Bog drži nad vami roko« (naslikana roka nad ovalnim avtomobilom), »Ne puščajte krvi na cesti, podarite jo Rdečemu križu« (naslikana nepojmljiva nesreča nekih šestdesetih vozil in rdeči križ), »Alkohol ubija« (brez slike),

»Pijte whisky Stari krokar!« (slika uspešnega krokarja s flaško), »Cigara Kralj Edvard« (brez slike, zato pa vedno pet tabel zapovrstjo), »Pridružite se mornarici ZDA!« (naslikana mornarica ZDA znasmevano križarko), »Najboljše zrezke v Baltimoru dela R. F. White« (naslikan R. F. White), »Največja mornariška baza na svetu čez 2 milji desno« (baza je drugače tajna in se ne sme fotografirati; reklamni gon je močnejši kot državna skrivnost), »Limonada 7up vas ljubi in vi ljubite njo« (naslikani ljubimci limonade 7up). To je dolgo branje. Še danes vidim tiste, ki mlado mislijo. To je okrepcilno branje: ja, za svoje dolarje dobite zrezke, chevrolet – model 62 – ter obhajilo.

Kjer ne uspevajo niti pločevinaste table, pa so vsaj apnenčasti napisi na skalah ali ročno narejeni papirnati plakati: »Orehi, orehi, OREHI za 25 centov funt, čez 100 metrov desno«.

To je torej ta Ferlinghettijev betonski kontinent,
na betonskem kontinentu,
posejanem z medlimi panoji,
prikazujočimi imbecilne iluzije sreče.*

To je biblija te civilizacije, vseprisotna biblija, ponoči osvetljena z reflektorji, to so ognjene črke, to je zavest, to je avtorefleksija kontinenta. Nemara imbecilna. Ampak na svoj način popolna.

In ob avtocestah so končno tudi gozdovi, a večinoma to niso gozdovi, ampak gozdički, a večinoma to niso gozdički, ampak pragozdički, na primer znotraj Washingtona, ampak pragozdički, ker se jih ne splača negovati in zaposlovati logarja.

In v Karolini so veliki gozdovi s čapljami in temnopoltimi kočicami na jasah. In v Kaliforniji so prav tako farme lesa in plantaže v vrstah in fantje spomladi spuščajo zmaje. In konji se pasejo. In so goščave in orel na starem drevesu. A to vse je ograjeno in z avtocest tja ne pridete, avtoceste so povezane samo z moteli in mesti in bencinom Texaco.

Kajti to je resnična Amerika.

Ob avtocestah je Amerika, konkretna ali v slikah reklam, velika, urejena, vpiljoča, udobna, naivna, samozavestna, stokilometrski hitrosti prilagojena Amerika.

* Del pesmi Lawrencea Ferlinghettija In Goya's Greatest Scenes We Seem to See . . . , v izvirniku: *on a concrete continent / spaced with bland billboards / illustrating imbecile illusions of happiness.* (Op. prev.)

Miroslav Holub

ALADINOVA SVETILKA

(odlomek potopisne proze)

Izvirnik: *Aladinova lampa* (Praga: Baronet, 1996)

Prevedla Katja (Šarf) Pirnat

Vzhodno od raja

V vsakem izmed nas je košček Aladina. V vsakem je košček svetilke.

Nekateri imajo v prsnem košu še košček kakšnega zlega duha kot so džin, marid, ifrit ali šaitan, posebej ob državnih praznikih in dela prostih dneh.

Kako presenetljivo je, da stremimo prav k temu, pa naj nam ponudijo ali zavrnejo karkoli, vključno z rajem, modrostjo in pogodbenimi plačami, morda celo ustavitvijo čas.

Če govorimo o rajju, si mislim, da je glede na zemljepisne koordinate približno tam, kjer smo postavili svoj prvi grad iz peska. Kjer smo z barvnimi kredami na črno tablo narisali rumeno jabolko plus zeleno jabolko je enako dve rdeči jabolki ali, kot bi rekel gospod Prévert, na črno tablo nesreče smo narisali obraz sreče. Kjer smo skupaj zlepili prvo ladjico in prvi vodni mlinček. Kjer smo doma imeli sladkor in sol. Kjer je zgodaj zjutraj mamica v kaminu Musgraves s časopisi in trskami potihno netila ogenj.

Če govorimo o modrosti, se mi dozdeva, da ni nikakršnih zemljepisnih koordinat, in iskati jo tam, kjer se je čas bolj ali manj ustavil, je ravno tako zaman, kot iskati jo v vedno hitrejšem tiktakanju metronoma in atomskih ur; kljub temu da je mirujoča nepremična narava vzhodnih tradicij zagotovo bližje v svojem bistvu leni človeški duši.

Če potemtakem uporabimo svoje (Aladinove) svetilke in glede na rezultate svojega gibanja po planetu ugotovljamo, da ne najdemo ničesar več kot druge Aladine in druge nepomembnosti, da ne najdemo ničesar več kot bolj obči obseg sreče in prav takšen obseg nesreče.

Vzhodno od raja tako iščemo samo prisotnost preteklosti, morda tudi prisotnost prisotnosti, predvsem pa strašno težo tega, kar so drugi ljudje.

Drugi ljudje

Pri drugih ljudeh imamo težavo, saj so po definiciji drugačni od nas. Posebej, kadar imamo sami sebe za standardne originale, ki si niso enaki vse od nastanka dvojne spirale DNA in samopodvajanja.

Odtod izvira tudi resnično bistvena nesreča, za katero je Arnold Toynbee našel tale stavek: Inteligenca se rodi zato, da bi bila nesrečna.

Obstajajo seveda tudi duše, ki jim je gonilna sila njihova lastna neunikatnost, in tem ti drugi predstavljajo nekoliko manjšo težavo. O tem pa Yehuda Amichai, izraelski pesnik, zapiše v izraelski pesmi Navodilo natakarnem:

Ne odnašaj kozarca in krožnika
z mize. Ne drgni tega madeža
na prt: Dobro je vedeti,
da so bili ljudje tukaj pred menoj.

Kupujem si čevlje, ki jih je nekdo imel na nogah.
(Prijatelji imajo tudi svoja mnenja.)
Moja ljubezen je žena nekoga drugega.
Moja noč je iztrošena s tujimi sanjami.
Na mojem oknu so narisane kaplje dežja,
na robovih v moji knjigi so opombe drugih.
Na načrtu hiše, v kateri bom živel,
je arhitekt narisal tujce na vhodu.
Na moji postelji je vzglavnik z vdolbino
glave, ki je ni več tukaj.

Tako da, prosim, ne pospravljaj te mize;
dobro je vedeti,
da so bili ljudje tukaj pred menoj.

Država pod zemljo

Gotovo je dobro obiskati svojo lastno državo pod zemljo, svojo lastno, prej Platonovo, jamo brez filozofov. Predvsem v današnjem času je nekakšna radost v tem potovanju in pravi popotnik je to poimenoval pogum iz nevednosti, Bog z njim – On je plemenit (torej ta Bog).

Tam se tudi potuje po kanalu in običajno tam ne odkrijemo nobenih dišečih vetrcov in rajskih sadežev niti svobodnih prostorov in svobode za razmah kril, temveč prepričljivo zatohlost neprezračene luknje, kjer postopoma eksplodirajo žveplene katedrale, pridige rjavijo v konzervah, hudič v podobi miniaturnega kenguruja iz vreče vleče črno žival s sluzastim kožuhom, ki nekega dne pogine, naslednji dan pa se spet začne premikati, meduze se dvigujejo s pomočjo popkovic, medtem ko v akvariju s krompirjevo juho plavajo kosi pokvarjenega tigrovega mesa in kupčki iz iker molčijo, da bi pomirili to, kar pada proti dnu, nezapolnjeno in neutrjeno.

Naša država pod zemljo ni preveč pravljíčna in predvsem ni niti preveč naša, celotni inventar so uvoženi rekviziti.

Ona je namreč naša ideja, vulgo duše, niti ni namenjena za izpraševanje samega sebe, temveč bolj za interakcijo z okolico in z drugimi idejami. In da bi o njej lahko razpravljali, moramo stopiti korak nazaj, moramo se de facto oddaljiti od samih sebe. To je včasih nerodno, toda mi sami smo le na poteh ven in zato imamo svoje Aladine in svoje svetilke.

Ne nazadnje je tudi nemogoče misliti o samoti, kot je ugotovil Jean-Paul Sartre: ideje drugih nas učijo o naših idejah.

Medtem ko so notranji džini, šaitani, ifriti in maridi tu predvsem zato, da bi nas na potovanju malce obnoreli, včasih tudi nepovratno in vse do vegetativnega obstoja mladostnih starostnikov, zadetih s house glasbo in na metamfetaminu.

Kotički

Na potovanjih ven sta še posebej lepi dve stvari. Prvič, ko se prepričamo, da Bombaj, San Francisco ali Voronež resnično obstajajo, drugič pa, ko najdemo kote, koticke, vogale in vogalčke v mestih, o katerih se nam ni nikoli

sanjalo – toda ti kotički obstajajo skupaj z mnogimi ljudmi, ki se jim nikoli ni sanjalo o nas. Ko vidimo naselbine in večne vladarje ali slavne rablje, dokazemo napovedano vrednost osnovnošolske izobrazbe, in to samo je dovolj presenetljivo, predvsem v časih boja za sveto nevednost in za izbris motečih ostankov izobrazbe. Toda v kotičkih in na vogalih, na mestih, ki so označena za nepomembna, si dovolimo bistveno človeško prisotnost, povezanost in solidarnost. Katedrale so nekakšno izpolnjevanje dolžnosti, ti kotički pa so več kot samo to.

Včasih iz veselja listam po atlasih (morda mi je to ostalo iz časov mornarskih sanj Jaroslava Seiferta) in najdem tiste najmanjše točke v teh zakotjih sveta, kot Bog Moron v Mongoliji, Krutaja v Sibiriji, Grundik na Javi, Todu v Estoniji, Nae-Dong na otočku pri Koreji, Kololo v Etiopiji ali vsaj Social Circle v Gruziji, in si rečem, kako se tam sploh imajo danes, ali morda lajajo psi in mamice kličejo na večerjo, komu so morda tam prerezali grlo, kdo je morda tam v skrbeh in kdo se tam samo ljubi in koga morda polagajo pod kamenje. Kakšno vesoljno rojenje vlada za temi imeni in za temi stranmi atlasa, brez slehernega interneta, celo brez vsakršne misli in brez slehernega znanja. In pri tem ni nič depresivnega, edini in glavni izvor depresije je v samotnosti, resnični ali namišljeni.

Zgodilo se je tega leta, da sem se znašel v vasici Sibiel v Romuniji; puste kamnite uličice, goske na cesti, opotekajoče se, fantje, ki so lomili veje pohabljenih dreves, na vsakem nagrobniku vgravirana tudi imena živih, da bi se kasneje dalo ceneje dopisati samo še datum ... Cerkev polna ikon, kraj tako izgubljen, da tja niso hodili niti tatovi. Pri cerkvi duhovnik z močno brado in plaščem do tal, tako da je bilo to videti bolj kot podstavek, duhovnik, ki se je nedavno vrnil iz Ceaușescujevega zapora, tak tih duhovnik, rekel bi božji. Ko smo se razšli in se vkrcali na avtobus, je začel pozdravljati z desno roko, medtem pa je na njegovem obrazu nad brado, okoli oči, ležal tak miren božji nasmeh. Avtobus je bil švedski, vendar mu je bivanje v Romuniji pobralo nekaj življenjske moči, tako da ni in ni hotel vžgati: duhovnik je stal in mahal. Pet minut, deset minut, duhovnik je stal, se smehljaj in mahal, kajti tudi avtobusi spadajo med božja dela. Nihče izmed nas ni zmogel ponoviti kakršnegakoli pozdrava ob odhodu, duhovnik pa je stal in mahal, in na koncu je bil skozi podstavek iz plašča zarit v to pusto in sveto zemljo. In še vedno je enako mahal, z neoslabljeno roko, z nespremenjenim nasmehom. Tudi ko je ta romunski volvo že vžgal in odpeljal, je stal, mahal, se zlival z okolico in mahajoč izginjal.

In to je predhodno poslanstvo te knjige in njej podobnih: ljudje v nekem Sibielu, v neki državi, kjer se razen tistih ikon nič kaj preveč ne premika, v jesenski travi stoji nekdo, ki je dobrega srca in maha. Ničesar več ne more.

In maha. In maha.
 Da bi si zapomnili.
 Da bi bili več, kot smo.

Pesnik, pisatelj in esejist **Miroslav Holub** (1923–1998) je bil po izobrazbi zdravnik, ta poklic je tudi opravljal in je zapustil številne uspešne raziskave na področju imunologije. Pesniško se je izkristaliziral v drugi polovici petdesetih let, ko je pod vtisom civilizma Jacquesa Préverta sooblikoval koncept t. i. poezije vsakdanjika. Njegova poetika se je postopoma prevešala v skrajno ironijo, s katero je razgaljal izginjanje pomena govorice, smisla reči, človeškega življenja in zgodovine spričo čedalje večje neurejenosti sveta v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja. Kljub temu težišče njegovega opusa ostaja poezija (objavil je 16 pesniških zbirk), v zavest pa se je neizbrisno vtisnil tudi kot avtor liričnih potopisov. Zbirki potopisnih reportaž iz New Yorka 60. let *Anděl na kolečkách* (*Angel na koleškích*, 1963, razširjena izdaja 1964) in *Aladinova lampa* (*Aladinova svetilka*, 1996) s popotovanj po Indiji, Kitajskem, Rusiji in drugih državah danes štejeta za klasiko tega žanra v češki književnosti.

Josef Škvorecký

KAKO SEM SE UČIL NEMŠKO IN ANGLEŠKO

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Jak jsem se učil německy a anglicky* iz zbirke *Neuilly a jiné příběhy*
(Praga: Ivo Železný, 1996)

Prevedla Vesna Dragar

Ko sem bil fantič, se je moral vsakdo, če je želel postati kaj več kot delavec, naučiti nemško. Tako sem pri starosti devetih let začel dvakrat tedensko hoditi v staro židovsko šolo, kjer se je gospod Neu, kantor mestne sinagoge, komajda prebijal s tem, da je učil židovske fantiče hebrejščine in krščanske jezika Germanov.

Židovska šola je bila temna zgradba v srcu majhnega starega geta v Náchodu, mojem rodnem mestu, katerega temelji segajo v 13. stoletje. Tam je v kuhinji stanoval gospod Neu. V stanovanju je bil še en prostor, verjetno spalnica, vendar me tja niso nikoli pustili. Med mojo uro je gospa Neuová, obilna stara ženska, sedela na nizki pručki s hrbtom proti kuhinjskemu štedilniku in občasno prekinjala pouk svojega moža, pojasnjujoč njegove slovnične razlage. Gospod Neu je bil prijazen star gospod nizke postave, imel je krasen tenorski glas in krstno ime Adolf. Rodil se je konec 19. stoletja, ko se imena še ni držala sramota. Dal mi je učbenik nemščine, ki se je res začel od začetka. Na prvi strani je bila črno-bela sličica umazanega kokošjega jajca, pod katero

je v težko berljivi gotici pisalo: Das ist ein Ei. Ist das ein Ei? Ja, das ist ein Ei. Moja nemščina, pri kateri sem pozneje dosegel spodobno izurjenost, se je izvalila iz tega jajca.

Rad sem imel gospoda Neuja in njegove ure. V njegovih učnih metodah sicer ni bilo niti sledu kakšne dovršene pedagoške teorije, vendar so začuda prinašale rezultate. Učil sem se sklanjati z glasnim in nepretrganim ponavljanjem vrste magičnih besed, dokler gospod Neu ni bil zadovoljen in se mi besede niso trdno vtisnile v spomin.

Der gute alte Wein,
des guten alten Weines,
dem guten alten Weine,
den guten alten Wein.

Pri tedanji starosti nisem še nikoli okusil vina in nisem si mislil, da mora biti vino praviloma staro, da bi bilo dobro. Toda te besede so zvenele kot krasna magična formula. Še danes vidim golo glavo prijaznega kantorja, kako odobravoče prikimava recitaciji: der gute alte Wein, des guten alten Weines ... Pravzaprav dvomim, da je gospod Neu sploh kdaj okusil res dobro staro vino. Pri svojih dohodkih si je to komaj lahko privoščil.

Ljubil sem tega starega kantorja, ljubil sem njegovo obilno, negibno, a nikakor molčečo ženo, ljubil sem somrak stare šole z umazanim starim zemljevidom Palestine v veži na zidu.

Na istem zidu je visela tudi tabla z obvestili Mojzesove verske skupnosti; tako se je židovska vera imenovala v moji rodni deželi. Leta so minevala. Dosegel sem starost štirinajstih let in ves čas sem dvakrat na teden hodil v staro šolo. Med jajcem in mojimi štirinajstimi leti se je širila velika intelektualna razdalja. Pod vodstvom gospoda Neuja sem preučeval nemški prevod *Babice* Božene Němcove. Metoda je temeljila na tem, da sem z lastnimi besedami gospodu Neuju pripovedoval vsebino sledečih si poglavij. Ko sem nekega dne šel domov, sem opazil, da na tabli visi precej dolg seznam imen.

»Naslednje osebe obveščajo rabina o svoji nameri zapustiti Mojzesovo skupnost in se dati krstiti v katoliški cerkvi.« V mojih predstavah je bil krst povezan z dojenčki. Toda to soboto sem videl častitega gospoda Melouna, kako posvečeno vodo zлива na glavo staremu gospodu Steinu, natira olje stari gospe Ohrenzugovi, polaga zrna soli v usta čedni Gertički Woticki, eni od deklet, ki sem jih občudoval, pri tej starosti le na daljavo.

Gospod Neu ni izstopil iz Mojzesove skupnosti in na koncu mu je zlo zadalo smrtni udarec enako kot ravno krščenim katolikom. Ni prišel niti do Auschwitzta, umrl je že v Terezínu. Polagoma sva opuščala *Babico* in ure nemščine so se spremenile v brezmejne pogovore, ki se jih je vedno pogosteje udeleževala gospa Neuová. Predmet je bila zgodovina židovskega trpljenja. Pri starosti štirinajstih let moje duše še ni prizadela resnost zgodovinskih tragedij. Stara trpljenja so me spominjala bolj na zgodbe bratov Grimm, nekoč ravno tako predmet mojega jezikovnega urjenja z gospodom Neujem. Vendar ne jaz niti gospod in gospa Neu nismo bili pripravljene na to, kar je imelo priti. Nihče ni bil. Predstave o zakolu so bile omejene na usodo živine in nihče nikoli ni slišal za plinske celice.

Gospod Neu je bil tragični optimist. »Was wir Juden schon alles mitgemacht haben!« – to je bil nov in v drugačnem smislu ravno tako magičen stavek, ki sem ga slišal vsakič, ko sem sedel za njuno mizo. »Aber wir haben alles überlebt!« je dodajal znova in znova in se potem spustil v pripoved o svojem življenju med prvo svetovno vojno, v nezavedni blaženosti, tako da mi je te prigode pripovedoval dvakrat na teden, teden za tednom, skoraj celo leto. Že med prvo svetovno vojno se je preživljal kot kantor in zasebni učitelj hebrejščine in nemščine. Vendar denarja ni sprejemal. Želel je le kruha, moke, auch ein Stückchen Fleisch. Toliko da je preživel vojno. »Man kann dir alles nehmen, Josef,« je rekel s pedagoškim glasom, »nur was du da hast –« pokazal je na golo glavo, »das kann dir niemand nehmen!« Ni vedel, da so lahko za razliko od stare Avstro-Ogrske v tretjem rajhu glave z lahkoto genommen.

Idila lenih popoldnevov z dem guten alten Wein se je spremenila v nekaj, iz česar je hitro nastala nočna mora. Nekega dne je *Arijski boj*, antisemitski češki posnetek Streicherjevega *Der Stürmer*, natisnil pismo nepodpisane »náchodskega korespondenta«. Bralcem je poročal – seveda z namenom poročati nadrejenim uradom –, da Josef Škvorecký, disponent Dresdenske banke, svojega sina še zdaj pošilja na ure *nemščine* – nemščina je bila natisnjena v kurzivi – h kantorju mestne židovske – spet v kurzivi – *sinagoge*. Očetu je planila kri v obraz in prvič v življenju sem ga slišal kleti. V židovsko šolo sem pa nehal hoditi.

Kakšne tri tedne zatem je pozvonil zvonec. Odprl sem in zunaj je stal stari gospod Neu v črnem površniku in se mirno smehljaj. »Was ist mit dir, Josef? Ich dachte, du warst krank?« Zardel sem in nato zajecjal: »Ich – ich darf nicht mehr zu Ihnen kommen.« »Du darfst nicht?« se je začudil gospod Neu. »Warum?« »Ich –« vendar je v tistem hipu vstopil moj oče, spet rdeč v obraz, gospoda Neuja je odpeljal v dnevno sobo in zaprl vrata. Tam sta bila dolgo, zelo dolgo. Končno se je gospod Neu pojavil, zdelo se mi je, da je sključen, in

krasni nos, štrleč z obraza, se je naglo zašilil. Podal mi je roko, stisnil sem jo. »Also, auf Wiedersehen, Josef!« je rekel. »Auf Wiedersehen, Herr Lehrer –« Podala sva si roko, toda ko je njegov črni površnik izginil za vrati predsobe, sem začel točiti solze, čeprav res nisem vedel zakaj. Gospoda učitelja ni bilo več. V tistem trenutku nisem vedel, da ne bo nobenega Wiedersehen.

Ko sem tako po radiu slišal Hitlerjev govor, mi je zvenel kot Hinkel, Chaplinov diktator, in njegov govor, podobno kot pri Hinklu, mi je bil povsem nerazumljiv. Stari gospod Neu me ni opremil z znanjem takšne nemščine.

Prozaist, scenarist, esejist in založnik **Josef Škvorecký** (1924–2012) je diplomiral iz angleščine in filozofije na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. Delal je kot urednik v različnih literarnih redakcijah. V češko literarno zgodovino se je vpisal že s prvencem *Zbabělci* (*Strahopetci*, napisano 1949, izšlo 1958; slov. 2018, prev. Nives Vidrih), ki je bil kmalu po izidu prepovedan. Po okupaciji Čehoslovaške leta 1968 je emigriral v Kanado. Tam je na pobudo svoje žene Zdene Salivarove ustanovil emigrantsko založbo Sixty-Eight Publishers, ki je dvajset let objavljala najboljša dela češke literature, ki niso smela biti objavljena doma. V njegovem tematsko, stilno in žanrsko raznolikem opusu je opazno prizadevanje ujeti sedanji trenutek, ki mu parirata priklicevanje nedosegljive preteklosti in iluzorno hrepenenje po srečnem življenju. Svet 20. stoletja se tako Škvoreckemu kaže kot kraj, kjer človek, ki ga ogrožajo totalitarni režimi, s svojimi dejanji le stežka ubrani svoj obstoj.

Ludvík Vaculík

SEKIRA

(odlomek romana)

Izvirnik: *Sekyra* (Praga: Československý spisovatel;
© Atlantis®, spol. s r. o., 1966)

Prevedla Nina Kupic

Domov sem hodil redko. Vsakokrat so me pričakale zanimive reči.

[...]

Enkrat sem prišel domov pred veliko nočjo. Hišice in dekleta so se namnožili. Hodil sem po nekem prijetno razvitem svetu in precej verjetno je bilo, da mi ta ne bo pustil sedeti križem rok. Doma sem izvedel dve pomembni novosti: ena lipa pred našim oknom, ki nam je delala senco in je urad ni dovolil posekati, je izginila iz vrste, oče pa je postal predsednik lokalnega narodnega odbora. Prva novica, o lipi, me ni prav nič razveselila. Druga malo bolj. Mama pa je ob oknu krpala oblačila pri novi budilki.

Enkrat sem spet prišel domov za praznike. Pobočja so postopoma ozelenela že kar do modrega, po nebu so se sprehajali oblaki, v dolini so zveneli marljivi zvoki, otroci so v stranskih uličicah vzklikali imena svojih prijateljev; podobno živahno je bilo po vsej ulici, ženske so denimo v košarah nosile testo, ki ga bodo v pekarnah spekli v kruh. Šel sem mimo hiše, ki jo je zgradil neki mlad mizar. Vendar mu je umrla žena Vilma in on je ostal sam z otrokom. Ni ravno posrečeno reagiral na takšno nesrečo: začel si je prepevati. Ni pa pel pravih pesmi, prepeval

je svoje omejene misli: Dober kos odrežemo, voziček iztešemo, kolesa pritrdimo, ostružke naložimo ... Za to so ga zvezali in naložili v avto. Odtlej rezbari v norišnici in po besedah zdravnikov je povsem zdrav, z izjemo ene majhne napake: verjame, da je njegova žena še vedno živa. Lepo vas prosim, samo zaradi tega! Namesto da bi mu to šteli v plus. Prišel sem domov, imeli smo linolej in sveže lakirana vrata, moja sestra je bila nenavadno visoka in ljubka, oba brata sta bila po poletni tradiciji obritoglava, spet smo bili brez travnika, vzdolž skednjev so odcvetale lipe in na igrišču za potokom je žvižgal sodnik.

Mama je pomivala posodo, sestra jo je brisala. Vprašal sem po očetu brez travnika.

»Hja! Saj veš, bilo mu ga je žal,« je odgovorila mama.

»Na obrazu mu je pisalo, kako ga to žre, ampak rekel je le: Sem komunist!«

»Povej mu še za tistega mesarja poleg,« je rekla sestra.

»No, z njim je bilo isto. Pa pravim očetu: Vidiš, ta nemarnež je les vsaj prodal in dobil denar.«

»In kako je na to odgovoril?«

»Hja! Saj veš, to ga je res žrlo. Vse garanje, ki ga je tam pustil. Najprej je bil tiho, potem pa: Pa saj je vendar on lopov, in ne jaz, njega mora to moriti, ne mene.«

Sestra je dodala:

»In spet isto: Sem komunist, to je dolžnost. In je komunist.«

Mama je nadaljevala:

»Je – je. Kako bi menda lahko od drugih kaj zahteval, če tega sam ne bi spoštoval!«

»Pa ti, mami?«

»Hja!« je zamahnila z roko nad umazano vodo. »Prej nisem imela – zdaj nimam.«

Sestra se je zasmejala in rekla: »Dal – vzela, liter zraka zmlela.«

To je bilo pravzaprav zelo preprosto in modro, s te strani in s tiste očetove, komunistične. Jaz sem se z očetom strinjal.

»Tako smo odgospodarili svoje,« je pristavila na koncu mama z nasmehom, ki je bil nasmech zadruhnice, saj jo je oče včlanil.

»On te je včlanil?« sem se čudil. »Saj si vendar morala sama podpisati!«

S krtačo je drgnila mizo, nagnila glavo k rami in oklevala.

»No, seveda sama. Ampak ... hm, torej, on je komunist in ... in ti tudi, in kaj naj bi potem jaz?«

Nekega dne sem šel namesto mame na polje in ugotovil, da kmetijska zadruha – učitelj, poštni upravniki, nekaj uradnikov, žene delavcev – medtem

skoraj ne premore več niti voza s konjsko vprego. Vsi pa so delali s ciljem, da bi vse to nekega dne imeli in da bi pobrali boljši pridelek kot kmetovalci in hitreje.

Ko je tisti moj prvi dan doma oče zvečer prišel iz vasi, sem ga vprašal:

»Zakaj niste najprej poiskali kakšnih kmetov?«

»Sine, to bi šele trajalo! Tudi naš sovražnik je ves čas na preži in zato moramo vztrajati, dokler je stvar v pogonu. To je, kot če rineš težek voz v hrib: enkrat se ustaviš in ne premakneš ga več.«

Umival se je v lavorju na stolu, mišice so mu pod kožo utripale, kot bi prišel z gradbišča, ne pa s sestanka narodnega odbora, in mene je prevzemal občutek manjvrednosti: Kaj če so ideje ljudi preprosto primerljive z njihovim mišičevjem in so celotna filozofija, psihologija itd. samo slaba kompenzacija in vrlina iz nuje za ljudi, ki se zavedajo, da nimajo toliko mišic?

»Pomisli samo na psihološki vidik: mar nimajo kmetje občutka, da taka zadruga ni njihova stvar?« sem rekel.

Milil si je vrat, pena mu je mlaskala pod rokami, na kratko je dvignil pogled in pozorno, z mirnim glasom rekel:

»Psihološki vidik? Prav tako bi se lahko ustrašili, da bo to šlo tudi brez njih in proti njim, zato so raje zraven.«

»Morda imaš tudi prav,« sem rekel. In čeprav je imel sklonjen vrat, je bilo očitno, da ga je to razveselilo. Bil sem že tako velik in odrasel, da sem poleg razočaranja nad dejstvom, kako malo je moj oče svoboden in neodvisen, začel sprejemati tudi boleče spoznanje, da bom moral zanj tiho in neopazno odgovarjati, da se mu ne bi kaj zgodilo. Da, danes vem: odnosa med očetom in sinom ni mogoče ohraniti na neki točki popolne enakopravnosti. Samo teža se preveša.

Otrl si je vodo z oči in zadovoljno rekel:

»Po večerji se bova pogovorila. Zagovarjaš zanimivo stališče.«

»Bova,« sem rekel.

»Škoda, da niste s to zadrugo malo počakali ...« se je vmešala mama.

»Tiho bodi, tebe nihče nič ne sprašuje,« je ostro rekel, potem pa se je obrnil k njej in svoje besede poskušal nekoliko omiliti: »Ta pogovor tukaj je med nama, mamica.« Splakoval se je. »Kaj neda nisi mame nič vprašal?« je rekel in se dvignil k meni z izrazom, ki je namigoval na neznanski humor.

»Ampak ona je članica, ti pa ne,« sem rekel.

»No, vidiš,« mi je mama rekla z začudenjem, »jaz sem dejansko članica, pa ne morem nič, še tega ne.«

Oče se je brisal, oddajal je zdravo mešanico telesnih vonjav in milnice in se brezglasno smejal. Potem je rekel:

»Čisto res. Si članica, torej hodi redno na sestanke in govori tam. Mi si tega pravzaprav želimo in za to se borimo, da bi naše žene, matere pustile štedilnike in govorile o upravljanju javnih zadev. Mar ti nisem tega nikdar povedal?«

Zapenjal si je čisto srajco, se zasukal k mami in čakal.

»Ti nisem tega povedal vsaj dvajsetkrat?«

Ko ni slišal odgovora, je poklapano odšel v sobo.

Odnesli smo si mizo za bajto, kamor je takrat še seglo zahajajoče sonce, sedli smo k večerji. Oče je bil spet vesel, mama mirna, brata disciplinirana. Vse skupaj je spominjalo na nekoliko slavnostno večerjo, spet smo bili vsi skupaj, zdravi, jaz sem imel za seboj neke izpite, bilo je toplo, v bajti sta bila red in vodovod.

»Problemov je veliko, dragi sin, ampak zaenkrat nam gre,« je zadovoljno rekel oče in pogled se mu je ustavil pri bratu, ki je danes na Slovaškem, šaljivo ga je pograbil za tilnik in potresel z njim, »samo raste naj in potem švist!« je tiho žvižgnil in sunil z desnico proti strehi, da jo je vzdignil nadstropje višje.

»Čista resnica, fant!« se je ostro obrnil na levo in stisnil nos najprej bratu šoferju, potem pa še sestri. Njegovemu čilemu obrazu sta se komajda nasmehnila. Za hip si ju je podrobneje ogledoval, potem napravil spačeno grimaso proti sestri, ki mu jo je le vrnila, nakar se je rahlo odmaknil od mize, da je lahko iztegnil noge predse, si prižgal cigareto in nehote potrto rekel:

»To je življenje!«

Mama je sedela, bobnala je s prsti po mizi, medlo in brez ritma. Opazoval sem jo, zdelo se mi je, da se mi izmika. Naglo je vstala, se ozrla proti meni in začela pobirati posodo. Sestra ji je pomagala. Brata sta nenadoma izginila s svojih stolov. Z očetom sva ostala sama in padal je mrak. Preko polja je šumela voda, pri mlinu so se prižgale luči. Naokrog so letali netopirji. Sedela sva in vse je bilo davna preteklost, nisem bil več fantek, v temi pod lipami so poskakovala kolesa, katerih dinami so piskajoče brenčali, v lopi so topotali zajci, iz nekega skednja je nekdo vodil odpete krave in veriga je žvenketala, ko se je premikala skozi jarem, iz naše odprte hiše je vel acetonski vonj laka in meni se je posvetilo: vodovod, nova dvoriščna vrata, ti premazi na vratih, vse to je bilo časovno usklajeno z mojimi počitnicami. Pri nas vse kaže, kot da so stvari ravno krenile v pravo smer, mene pa je kljub temu preplavljal nejasen, a dalekosežen strah, še več, kar pričakovanje nekakšne nesreče, ki grozi naši hiši. Kasneje sem pogosto slišal, da narod ni ničesar slutil in da si to danes vsak naknadno izmišlja za nazaj, ampak v tej bajti sem živel jaz in z mano je tu zdaj sedel moj oče.

Oče je globoko izdihnil in zakašljaj. V temi je bilo videti le obris njegove bele srajce in cigareto. Za najinima hrbtoma je šla mimo mama. Ko se je vračala, je rekla:

»Ne sedita tukaj. Mraz je.«

Prozaist in publicist **Ludvík Vaculík** (1926–2015) je delal kot urednik raznih časopisov in revij, zaslovel pa je predvsem kot urednik časopisa *Literární noviny*, zahvaljujoč svoji družbeno-politični kritičnosti. Potem ko je bilo prepovedano izdajanje revije *Listy*, se je leta 1969 odločil za svobodni poklic. V 70. in 80. letih prejšnjega stoletja kot podpisnik Listine 77 ni smel uradno objavljati, samizdatske knjige je izdajal v svoji Zbirki Zanka (Edice Petlice, 1973–1989). Razen v publicistiko se je zapisal tudi v češko prozo 60. let prejšnjega stoletja. Avtobiografsko inspiracijo ima roman s sredine 60. let *Sekyra* (*Sekira*, 1966), kjer je na več prepletajočih se časovnih ravninah razvijal pripovedovalčevo boleče soočenje z očetovimi in lastnimi političnimi iluzijami komunizma. Eksperimentalni veji češke proze se je približal v romanu *Morčata* (*Morski prašički*, 1977). Svoj opus je dovršil z leposlovno obdelanimi dnevniškimi zapisi, spomini in premišljanji v knjigah *Český snář* (*Češka sanjska knjiga*, 1983) in *Jak se dělá chlapec* (*Kako se naredi fant*, 1993; slov. 2008, prev. Nives Vidrih).

Ota Pavel

NAJDRAŽJI V SREDNJI EVROPI

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Nejdražší ve střední Evropě* iz zbirke *Jak jsem potkal ryby*
(Praga: Mladá fronta 1974)

Prevedla Ksenija Mravljja

Moja mamica si je pred vojno nadvse želela iti v Italijo. Niti je niso tako zanimali Michelangelovi kipi in slike Leonarda da Vincija, kot se je hotela kopati v toplem morju. Mamica je bila namreč iz Dřířna pri Kladnem, kjer so imeli le en ubogi mali račji ribnik, pokrit z gostimi zelenimi algami, in kot mala deklica se ni nikoli imela priložnosti kopati. Zato je na pomlad vedno spraševala očeta:

»Leo moj, bomo šli letos?«

Moj očka Leo je ponavadi odvrnil, da ravno letos nimamo dovolj denarja, in dokazoval, da je po njegovem mnenju na reki Berounki pri Křivoklátu veliko bolje. Moj očka je imel namreč čisto drugačne skrbi. V ospredju njegovega zanimanja so bili posel in ribe. Pri obojem je bil neverjetno uspešen, vendar je ribam dajal prednost, in to je bilo v večno škodo naši družini kot tudi švedskemu podjetju Elektrolux, pri katerem je delal kot trgovski potnik s hladilniki in sesalniki. Pogosto se je na službeni poti kar izgubil in ponavadi so ga našli na Berounki, kako z najboljšim prijateljem, čolnarjem Karlom Proškom, lovi ščuke na ostriže.

Ta njegova ljubezen do rib je dosegla svoj vrhunec v odločitvi, da za našo družino kupi ribnik s krapci. Ne le, da bomo imeli lastne krape, ampak bomo z njimi pri ulovu zaslužili še cel kup denarja. Mamica je bila glede vsega tega početja skeptična in je očka opozarjala, naj se v to ne spušča, da to ni njegovo področje. Vendar ni preveč nasprotovala, očka je ob takih priložnostih ponavadi dosti kričal, le na koncu je pripomnila, če ne bi za ta denar raje šli v Italijo. Očka ni niti spregovoril, namenil ji je le odklonilni pogled. Bil je namreč prepričan, da se na posel spozna bolje od mamice in vseh njenih krščanskih sorodnikov skupaj. Ta pogled je zaobsegal tisočletno modrost prednikov in golo dejstvo, da bomo za ta denar, ki si ga bomo prislužili s krapci, lahko šli v Italijo še z vsem sorodstvom vred. Dodati moram, da je mamico to še najbolj skrbelo.

In tako je očka iskal ribnik. O njem je imel svojo predstavo globoke, čuteče duše. Ribnik, ki ga obdajajo sklonjene vrbe, tu in tam srčast lokvanj z rumenimi kelihci cvetov in v vodi, s sončnimi žarki osvetljeni, plavajo krapci kakor teleta. Očka je za to predstavo letel kot čebela na med. Prepotoval je dobršen del češke dežele, a takega ribnika nikjer ni našel na prodaj.

Šele v Kročehlavih je k njemu pristopil njegov znanec, gospod doktor Václavík, velik, močan mož z brčicami pod nosom. Gospod doktor je rekel očku, ki je imel takrat bogve zakaj naziv inšpektorja:

»Gospod inšpektor, bi želeli kupiti moje ribe?« Očka se je zdrznil:

»Koliko bi pa to stalo, gospod doktor?« Gospod doktor:

»Deset tisoč. Prinesel vam bom račun, da boste videli, koliko sem pred leti dal za majhne krape. Seveda so od takrat precej zrasli. Saj boste videli.«

Očka pa na to:

»Verjamem vam, gospod doktor.« In gospod doktor:

»Pridite, naj vam vsaj pokažem, kakšne krape imam tam.«

In ko sta hodila, je moj očka že na poti zaslutil, da bo to to, kar išče. To je bila tista znana slutnja, ki nikoli ni zatajila, ki mu je že vnaprej govorila, kje bo prodal hladilnik in kje sesalnik in kje je odveč zvoniti ali trkati. Tako kot je že na daleč začutil dober posel, tako je takrat gledal tudi na svoj izbrani ribnik in tolste krape v njem.

Ustavila sta se pri pregradi in gospod doktor Václavík je očka pustil uživati v razgledu. Pred njim se je razprostiral ne prevelik pravokoten ribnik, ob straneh so svetlo zelene vrbe namakale svoje veje v mirni vodi, tu in tam pa je na gladini ležal lokvanj z rumenimi cvetovi. Očka je zavzdihnil in njegov prijatelj, gospod doktor Václavík, je pomembno napovedal:

»Zdaj pa krapci.«

Iz žepa je potegnil žemljo. Prelomil jo je in polovico vrgel k pregradi. Gospod doktor se je samozavestno nasmihal, očka pa ni spustil pogleda z žemlje. Kar naenkrat se je prelomila gladina, prikazalo se je veliko rumeno telo in velikanska usta so šavsnila! In žemlja je izginila. Očka je zastokal:

»Zaboga, tale ima vsaj pet kilogramov.«

»Šest.«

In tako je bilo odločeno. Očka je odšel domov po vse naše prihranke in mamica se je lahko tolažila, da imamo ribnik z lastnimi krapji. Ribnik je imel le eno slabost, bil je daleč stran od Prage.

Od tega dne dalje je očka pogosto žarel, včasih se je odsotno nasmihal in mamica je govorila, da je z mislimi spet pri krapjih v Kročehlavih. Mamica je vedno imela razumevanje za očkove šibke točke, in zato je tudi pristajala na neskončne pogovore o tem, kako naj bi krapji rasli. Očka si je mel roke in mamici govoril:

»Herminčica, z njimi bomo prišli do mamona.«

Nisem vedel, kaj je to mamon, ampak moralo je biti nekaj lepega in velikega, saj se je očka blaženo nasmihal in gladil mamico po roki.

Bližala se je jesen in z njo ulov našega prvega ribnika. Naša družina, predvsem očka, se je pripravljala na ta dan kot na velik praznik. Očka si je v svojem podjetju Elektrolux vzel prosto – gospod direktor ga je vprašal: »Spet za ribe? Spet za ribe? Pogubile vas bodo, gospod inšpektor,« – mamica pa si je samo za to priložnost priskrbela plašč iz koverkota, ki se ji je lepo podal. Mamica je morala povabiti svoja svaka delavca, korenjaka Karla Koprivo in Karla Grozo. Dobila sta točno določeno nalogo: na pregradi bosta pazila, da kdo ne ukrade ulovljenih krapov. K ribniku sta pripeljala tudi svoji družini. Moj očka je za ribolov v ribniku najel poklicnega ribiča, gospoda Liščka iz Smíchova. Ta je prišel z osmimi možmi, od glave do pet oblečenimi v gumijasta oblačila. Gospod Lišček, močan, star in izkušen človek, je rad imel red. To, kar se je odvijalo na pregradi tega idiličnega ribnika z vrbami in lokvanji, je bilo bolj podobno vojaški operaciji proti neznanemu sovražniku. Na pregradi sta stali dve pettonski tovorni vozili znamke PRAGA, na njih kisikove bombe in sodi za prevoz krapov. Po pregradi so se tiho premikali gumijasti možje in razprostirali mrežo.

Iz ribnika je iztekala voda in očka je v pričakovanju precejšnega zaslužka od prodanih krapov, ki jih je obljubil znamenitemu ribiškemu podjetju Vaňha, goste pogostil.

Za malico tople klobase, žemljice. In dve gajbi piva. Na kosilo se je šlo v restavracijo k Neužitnemu. Po sledečem pivu se je razpoloženje stopnjevalo. Samo očka ni nič pil, on nikoli ni bil za pitje.

Ob treh popoldne je bilo na pregradi že na stotine gledalcev in v ribniku je ostalo le še malo vode.

Gospod Lišček je dal povelje za napad. Neki ribič je zatrobil v zlato trobento in začeli so zategovati. Mreža se je povесila v velikem loku in plutovina-sti plovci so zaplavali po gladini kot jata račk. Gospod Lišček je delil ukaze in gumijasti možici, ki so bili kakor lutke na vrvici, so mahali z rokami sem in tja. Napetost med gledalci je naraščala, ko se je približeval razplet.

Prostor s krapci se je že zožil na majčkeno območje. Na gladini bi se v tem času že moralo kazati valovanje in kipenje, ki ga povzročajo ribe, pa ni bilo videti nič. In očka, ki je ta ribiški pojav poznal, je prebledeval in na čelu so mu nastajale kapljice potu.

Ribiči so zmanjševali območje, da so plovci z vseh strani prišli skupaj. V mreži nedvomno ni bilo ničesar. Pa vendar! Med blatom in vodo se je nekaj premetavalo. To je gospod Lišček spretno zajel v sak in ga dvignil v zrak. Krap! In to kakšen krap! Očka je krapa prepoznal in zastokal, pregrada pa je prasnila v silen smeh. Vsi so se takrat smejali, samo moja mamica in očka ne.

Mamica je to sramoto morala prenašati še posebej težko, na Dřínu je živela dolgo časa, Kročehlavý pa so bili njen rojstni kraj. Stiskala nas je k sebi in šepetala:

»Moji ubogi otroci. Ko bi vedeli, kakšnega očka imate!« Očka je medtem stekel do ribnika, se postavil nad ribo, hlastajočo za zrakom, in si jo ogledoval, kot bi prvič v življenju videl krapa. Gospod doktor Václavík se ni zlagal, krap je imel kar precej čez šest kilogramov, od takrat, ko je očka kupil ribnik, se je občutno poredil.

Očka je potem odhitel k vili gospoda doktorja Václavíka, odločen celo stvar rešiti na boksarski način, tako kot je to videl pri gospodu Františku Nekolnem.

Odprla mu je služkinja:

»Gospod doktor je odšel z milostljivo gospo na dopust v Italijo.«

»Šla sta za moj denar. In to v Italijo!«

Za večerjo smo tisti dan imeli krapa. Mamica, razumljivo, z očkom ni govorila, in šele ko je očka domišljavo oznanil:

»Če smo ga že plačali, otroci, potem pa ga še pojejmo,« je mamica dokaj jezno pripomnila, da bi bila to še za očkovega soplemenjaka, gospoda Rothschilda, nedvomno zelo draga večerja. In imela je nedvomno prav. To je bil verjetno najdražji krap ne samo na Čehoslovaškem, ampak v celi srednji Evropi.

Prozaist in novinar **Ota Pavel** (pravo ime Otto Popper, 1930–1973) je izviral iz židovske družine, ki se je med vojno preselila iz Prage na podeželje v okolici reke Berounke. Čeprav so bili oče in oba brata internirani v koncentracijska taborišča, so internacijo preživel in se po vojni vrnili domov. Oče ga je spodbujal, naj tako kot on postane trgovski potnik, toda sin je od 1949 začel delati kot novinar in radijski urednik, pozneje se je uveljavil predvsem v športnih uredništvih. Šport ga je navdahnul, da je ustvaril posebni tip reportažne zgodbe s prvinami dokumentarnosti in leposlovja (*Dukla mezi mrakodrapy / Dukla med nebotičniki*, 1964; *Plná bedna šampaňského / Poln zabož šampanjca*, 1967). V drugi polovici 60. let prejšnjega stoletja je pisal avtobiografsko obarvane zgodbe, umeščene prav v pokrajino Berounsko, v katerih je ustvaril samosvoj prozni svet. Objavljene so bile šele čez leta v zbirkah kratke proze *Smrt krásných srnců* (*Smrt lepih srnjakov*, 1971) in *Jak jsem potkal ryby* (*Kako sem srečal ribe*, 1974).

Karel Michal

MOČNA OSEBNOST

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Silná osobnost* iz zbirke *Bubáci pro všední den*
(Praga: Československý spisovatel, 1961)

Prevedla Bojana Petkovič

Gospod Mikulášek je vse to vedel in počutil se je slabo, ker je bil povsem običajen Mikulášek in ni po ničemer izstopal. Sicer pa je bil dober človek. Toliko slabše zanj, ker so to vsi vedeli in se ga zatorej nihče ni bal.

Ko je uvidel, da ga še tak dedek poskuša izkoristiti, ga je obšla jeza. Boleče se je zavedal, kako lahek plen je.

»Za dvajset kron,« je prosjačil dedek. »Vam gre dobro in pomagali boste revnemu človeku.«

»Ne gre mi dobro,« je zakrknjeno odvrnil računovodja.

»Zakaj pa vam ne gre dobro?«

»Mah, zato ker nič spodobnega ne znam,« je naveličano rekel računovodja, kakor vedno, kadar je pogovor nanesel na njegove bivanjske razmere.

»Hihi,« se je zahahljal dedek. »Ne znate? A vidite, jaz pa znam, in kaj imam od tega? Nič!«

»Kaj pa znate?« je vprašal Mikulášek iz čiste vljudnosti.

»No,« je dedek stišal glas, »jaz se znam spremeniti v medveda. Prav zares!« Mikulášek je ponovno stopil korak nazaj in premišljal, da bo starčka, če

bo sila, mahnil z aktovko in ga predal zdravniku specialistu, ki že prav gotovo kje naokoli išče pobegli plen.

Toda dedek se je vedel miroljubno.

»Ja ja, v medveda. Pa ni nobene koristi od tega. To je beda, kaj?«

»No ... No, pa zbogom,« je izdaval računovodja in šel na drugo stran ulice. Dedek je za njim stopical z vztrajnostjo, vredno česa boljšega.

»Vas ne zanima, mladi gospod?«

»Zanima, kajpada, zelo me zanima,« je zavzdihnil računovodja v tihem upanju, da ni vsak norec napadalen.

»Veste,« je blebetal starček, držč Mikuláška za rokav, »to sploh ni težko. Ko sem bil med prvo vojno v Bukovini ...«

»Zbogom,« je dejal računovodja.

»... so tam morali enega obesiti,« je nadležni dedek nadaljeval povsem nemoteno in z očitnim prepričanjem, da si računovodja ne bo odgriznil rokava kakor lisica tace v pasti.

»Obesiti so ga morali. Tak umazan ded je to bil.« Računovodja je čemerno pomislil, da starčku manjka samokritičnosti.

»Jaz sem bil takrat desetnik in desetnik je nekaj pomenil,« je nekoherentno pripovedoval starček, »pa sem ga spustil ven skozi zadnja vrata. In ta je to znal, to s tem medvedom. Spremeniti se, veste, in tega me je naučil, ker sem ga bil pripravljen izpustiti, ta dedek, ane. Saj bi se sam spremenil, da bi prišel ven, pa se ni mogel, ker mu je manjkal ravno tapravi prst. On ga je namreč nekako izgubil. Tale prstan, ki mi ga je dal, takole natakneš,« je na neumitem prstu pokazal širok medeninast obroček, »prav na sredinec desne roke in ga zavrtiš trikrat na levo in dvakrat na desno, ampak tale zarez,« Mikulášek je na medenini zapazil globoko izbrušeno prečno razo, »tale zarez mora biti obrnjena proti dlani. Ni težko, jaz sem si to takoj zapomnil. Za nazaj pa spet dvakrat na levo, trikrat na desno, pa je že spet vse tako kot prej. Ja, če se zmotiš, ga pa snameš, spet natakneš pa vse od začetka, nič se ne more zgoditi. Ampak tukaj vam tega ne morem pokazati, tukaj je preveč ljudi. Poskusite sami doma. Nate.«

Dedek je zgrabil Mikuláška za roko, mu nataknil prstan na prst in odšantal stran. Računovodja je za trenutek zbegano gledal široki medeninasti obroček na svoji roki. Nato se je pognal in zgrabil dedka za obrabljeni poflekani zimski plašč. Starček je obrnil nagubani obraz k njemu in pomigal z brki.

»Kaj pa je,« je zagodrnjal, »trikrat na levo, dvakrat na desno, zarez,« proti dlani, nazaj pa dvakrat na levo, trikrat na desno, zarez, zadaj, no.«

»Ni govora,« se je upiral Mikulášek, »jaz tega ne morem vzeti od vas. Tega nočem, vzemite to nazaj!«

Dedek mu je odrinil roko.

»Kar vzemite, gospod, kar vzemite. Če pravite, da vam ne gre, vam zaradi mene ni treba ničesar dati. Vse skupaj itak ni nič, in kaj naj s tem jaz, star človek? Vi ste mlajši, vam bo še koristil. – No, pa mi dajte dvajset kron, no,« je brž dodal, še preden si žrtev premisli.

Pa jih je dobil. Kaj je pa Mikulášek mogel. Spravil jih je v kapo. Mikulášek je prišel do spoznanja, da je za norca dedek precej zvit, in ker se ga je nehal bati, ga je nameraval prisiliti, da bi si za teh dvajset kron še vsaj nekaj izmislil. Vprašal ga je z narejenim zaupanjem:

»Kaj se pa pri tem zgodi z obleko?«

»Iz te bo kožuh, nič ne skrbite.«

»Kaj pa če bi bil v kopalkah?«

»Boste pač imeli letno dlako. Pojdite že, gospod, tudi jaz več kot toliko ne vem. Poskusite, pa boste videli. Ampak to ni nič vredno, da si ne boste mislili. No, pa zbogom, gospod, zbogom, in res hvala lepa.«

Tega dne Mikulášek ni jedel fižola. Grabila ga je jeza in hotel se je izogniti nadaljnjemu zapravljanju. Šel je v svojo najeto sobo, pokukal je skozi okno v kuhinjo, če slučajno gospodinje ni doma, in dal v svoji sobi noge na mizo. Prižgal si je cigareto, ugasnjeno vžigalico previdno položil v škatlico in si začel ogledovati vprašljivi nakup.

Prstan je bil oguljen, manj kot centimeter širok, z neopaznimi ostanki nekakšne pisave na notranji strani. Ni bila latinica, druge pisave pa Mikulášek ni poznal. Dedkova domišljija ga je nekoliko presenečala. O volkodlakih je bral, tega, ali obstajajo tudi medvedodlaki, pa ni vedel. Kolikor mu je bilo znano, je zmožnost človeka, da se spremeni v drugo telo, omejena na preobrazbo v volka. Sprevidel je, da starček v svojih lažeh očitno ni črpal iz preverjenih virov.

Kakopak, v medveda, se je hudoval v duhu. Potem bi lahko bil tudi govnačodlak, ki se spremeni v govnača. Bedarija.

Spustil je prstan v predal, vrgel nanj star časopis in se predal žalostnim mislim o tem, kako zlahka nekateri ljudje zaslužijo dvajset kron. Vendar pa mu prstan ni dal miru. Spet ga je izvlekel iz predala, si ga nejevoljno ogledal, nato pa si ga je nataknil na sredinec desne roke. Nekoliko v zadregi je vstal in stopil pred razpokano ogledalo. Vse to je počel z zavestjo, da se obnaša kot norec, toda ker je bil v stanovanju sam, si je to lahko privoščil.

»Trikrat na levo, dvakrat na desno,« je ponovil in po navodilih obrnil prstan.

Nato je pogledal v ogledalo.

Tam se je srečal s pogledom svojih malih rumenkastorjavih, zlonamernih oči. Od presenečenja je odprl gobec in iz kotičkov ust se mu je pocedil curek slin.

Karel Michal (pravo ime Pavel Buksa, 1932–1984) je bil češki pisatelj, dramatik in scenarist. Po maturi je študiral medicino, a študija ni dokončal. Od leta 1961 se je preživljal kot poklicni pisatelj, leta 1966 je postal urednik časopisa *Literární noviny*. Ko je leta 1968 Čehoslovaško okupirala vojska Varšavskega pakta, je odšel v Švico. Emigracijo je težko prenašal in v Baslu je umrl star komaj 51 let. V svojem prvencu, zbirki kratkih zgodb *Bubáci pro všední den* (*Bavbavi za vsak dan*, 1961), polemizira s takratno vladajočo shematično in ideologizirano vizijo sveta in prinaša humoristični pogled na paradokse vsakdanjega življenja. Satirična relativizacija običajnih vrednot in križanje pravljičnih motivov z odlično opisano resničnostjo češkega malega človeka sta se izkazali za briljantno idejo.

Josef Topol

GLASOVI PTIC

(odlomek drame)

Izvirnik: drama *Hlasy ptáků* – premierno uprizorjena 1989,
prevod po knjižni izdaji (Praga: Torst, 2001)

Prevedla Sabina (Dizdarević) Čosić

Šesti prizor

MOJSTER, BERT

MOJSTER: Pozdravljen, Bert.

BERT: Pozdravljen, Mojster.

MOJSTER: Veš, kako trpim, ko poslušam ta zvok?

BERT: Kosa se brusi.

MOJSTER: To ve vsak bedak. Mi danes ne boš povedal nič drugega?

BERT: (*Neba.*) Globok glas imaš.

MOJSTER: Ko sem v mladosti pel, sem imel globok bariton. Včasih, ko sem bil utrujen, sem imel popoln glas. Le zakaj nisem šel k operi?

BERT: Lahko da si bil utrujen.

MOJSTER: Pri gledališki igri se da vse preplonkati. V operi pa ne. Tam ne moreš šešljati. Zavijati kot volk.

BERT: Znaš oponašati volka?

MOJSTER: Ne znam. Ne jemlji vsega dobesedno. Včasih kar tako kaj izustim.

Niti ne vem, kaj govorim. Ti je tukaj pri meni bolj všeč kot prej na gradu?

BERT: Ne vem.

MOJSTER: Ne govori mi, da ne veš. Kaj ti sploh manjka? Skrbiš za vrt, tako kot tam. In všeč ti je. Za razliko od mene. Še vedno so tukaj ti registri, kot pri orglah s počenimi mehovi. Še vedno so tukaj cevi, pedali, tipke, a orgle ne igrajo. Kaj te zadnje čase moti pri meni? Zakaj se me izogibaš?

BERT: Niti ptic ne znaš več oponašati.

MOJSTER: Kikiriki.

BERT: To je to. Poskusi drozga ali sinico.

MOJSTER: Raje ne.

BERT: Zakaj smo se učili tega?

MOJSTER: Zakaj mi vedno odgovarjaš samo z enim stavkom? Se ti ne ljubi govoriti?

BERT: Pa prisluhni drozgu. (*Oponaša ga.*) Mojster, stojiš v Anninem peteršilju. Potrebuje ga za kuho.

MOJSTER: Oponašanje ptic me ne zabava več.

BERT: Kaj pa te zabava?

MOJSTER: Dal ti bom svoje obleke. To, kar imaš pravkar na sebi, je esterhazy. Zakaj si se danes tako nališpal? Hočem reči, zakaj imaš na sebi te cunje? Mislil sem, da greš kam z Anno. Na primer v gledališče. Ampak ti greš na vrt in delaš v tem. Veš, kakšno blago je to? Esterhazy. Ponovi za mano.

BERT: Ne bom ponovil.

MOJSTER: Zakaj ne ceniš teh cunj? BERT: Bil si že boljše volje, Mojster.

MOJSTER: To dekle, ki prihaja k meni. Veš, katero? Tudi tebi je všeč, priznaj. Vedno ji odrežeš vrtnico.

BERT: Hodi po potkah.

MOJSTER: To ti je pri njej najbolj všeč? Ker ti ne taca po travi?

BERT: Danes me rad mučiš, Mojster. Raje grem.

MOJSTER: Počakaj! Kdo ti je rekel, da me kliči Mojster?

BERT: Anna.

MOJSTER: Nenavadno. Sama me ni nikoli poklicala Mojster. Ne odhajaj.

Ostani še malo z mano. Znaš ohraniti skrivnost? Niti ne veš, kaj je to.

Kako naj ti pojasnim? To je tisto, ko ti nekdo nekaj pove in ti tega ne poveš nikomur.

BERT: Na izdajalca misliš.

MOJSTER: Razumel si. Čudim se. Zato ti bom nekaj zaupal. To dekle, ki hodi po vrtnih potkah ... Ah, Bert, ne veš, kaj je to.

BERT: Ne vem, a bom pozoren. (*Gladi si obleko.*)

MOJSTER: S tabo je krasno na svetu. Vedno bi te želel imeti ob sebi. Te ženske, vse, od prve do zadnje, so tako razumevajoče, da že kar boli.

BERT: Padla ti je palica.

MOJSTER: Ne potrebujem je več. Vem, da si mi tam počasi izkopal grob. Znova si ga zasul z zemljo.

BERT: Ne reče se zemlja, reče se prst.

MOJSTER: Prst ali zemlja. Hotel sem ti previdno povedati. To dekle hoče živeti z nama. Boji se te, čeprav ne vem, zakaj. Torej te prosim, raje se ne kaži, ko pride na vrt. Nekam se umakni. Ali pa se zaposli s čim drugim.

BERT: Kaj naj delam?

MOJSTER: Nedavno sem Anni priskrbel barvni televizor. Zakaj ga ne bi gledal? Neroda.

BERT: Nisi spet utrujen, Mojster?

MOJSTER: Glasilke so. Veš, koliko so se v življenju nagovorile?

BERT: Samo ne kliči me neroda.

MOJSTER: To sem rekel? Pozabi. Malo si se me bal, ko si prišel k nam. Kakšen sem bil? Ne menčaj in mi povej.

BERT: Malo preveč prismojen in dolgočasen. A spet ne tako zelo.

MOJSTER: Hudiča. Z mano govoriš kot Anna. Pri meni si vsak upa. Zadnje čase kar preveč. Če poznam edino bitje, ki me resnično ceni ... Bert, misliš, da se moram podati v to?

BERT: (*Se oddaljuje proti vrtu.*) Jaz bi se.

MOJSTER: Tako mi svetuješ. Stemnilo se je. Pusti že to koso. Obesi jo.

(*Bert obesi koso na drevo.*) Veš, Bert, kaj ti bom dal danes? To palico. Ne potrebujem je več. Navsezadnje ti je bila všeč, ne? Krasno je skovana. Kako se sveti ta medenina. Poliral sem jo z lastnimi rokami. Le da si ti mlad in sposoben. Ti ustreza?

BERT: Mojster, neumen si, če misliš, da mi ne bi ustrezala.

(*Vrže palico na vrt.*)

MOJSTER: Moj bog! Če te ne bi bilo. S kom bi se lahko smejal?

(*Bert gre na vrt po vrženo palico.*)

Baron Esterhazy stopa po svojo palico.

Kot ko ti nova kri požene po žilah.

Nenadoma je na svetu prijetno,

lepo je tukaj.
 Morda si sam sebe davno preživel,
 a nekaj se odpira.
 Se samo meni zdi?
 Blebetam? Ni to le starčevsko streljanje kozlov?
 Ali pa je neznatna razpoka,
 ko na koncu zagledam nekaj, na kar smo že pozabili.
 Se še znamo
 vprašati odkrito in nekoliko po otroško:
 Smo bili res tukaj? Smo tukaj srečni?
 Bila je pomlad, prišlo je poletje, jesenski dež.
 Nismo živeli zastonj? Smo grešili?
 Ni to zaslužena kazen?
 Naj vsak pove, kar ima, kaj je izgubil, kaj poseduje.
 Vse, kar smo zares doživeli, to obstaja.

Dramatik, pesnik in prevajalec **Josef Topol** (1935–2015) je diplomiral iz dramaturgije in gledališke vede na gledališki akademiji DAMU v Pragi. Delal je kot dramaturg, dramatik, prevajalec in režiser. Po podpisu Listine 77 je smel opravljati samo delavski poklic. Bil je eden najvidnejših čeških dramatikov. V svojih gledaliških igrah se ukvarja predvsem s konfliktom med posameznikom kot svobodnim individuumom in družbo, pa tudi z odnosom posameznika do zgodovinske realnosti. V njegovih dramah najdemo obrat od enoznačnih rešitev in pozitivnih zaključkov, po čemer se je bistveno razlikoval od tedanje sočasne drame, po drugi strani pa tudi rabo pesniškega jezika za razliko od njegovega generacijskega sopotnika Václava Havla. Značilno prepletenost slikovitega jezika in avtentične, govorne govornice je dosegel v igri *Konec masopustu* (*Konec pusta*, 1963), ki črpa snov iz tedanjega podeželja. Realne usode likov se tu prepletajo z rajanjem maškar in s simbolično ravno. Drama *Hlasy ptáků* (*Glasovi ptic*, napisano 1988, premiera 1989) je metaforična parabola, katere glavni junak je starajoči se, po vlogi Leara sloveči igralec, ki ga možganska kap prisili v mirovanje in v življenjski obračun.

Sylvie Richterová

Izvirnik: pesmi iz zbirk *Neviditelné jistoty* (samizdat 1988; Praha: Artforum, 1994) in *Čas věčnost* (Praha: Torst, 2003)

Prevedla Ksenija Mravljja

Dihurje življenje

Srečo zašito v podlogo
 kot legitimacijo zarotnikov
 so skupaj s ponošenim plaščem
 vrnili iz čistilnice
 precej poškodovano
 Dnevi z dihurjevo kožo podšiti
 s smrčkom pri tleh
 zdaj iščejo nove
 kožuhe

(iz zbirke *Neviditelné jistoty*)

Temna noč

Počutim se grozno
 ker ne gorim
 ker ne skelim
 ker ne žarim
 ker ne trpim
 ker se ne veselim
 In sem tako hladno

naveličano otožno
tožno ravnodušno
dušno zavedno vedno
brez tebe
Počutim se torej res grozno
neprestano in nenehno
zato
ker je tako
Ti pa medtem
na nič ne čakaš
ničesar ne obžaluješ
niti strahu nimaš
In zato in zato
bratci blazneži
s seboj me vzemite
v nebo V nebo!

(iz zbirke *Čas večnost*)

Ljubezen v času apokalipse

Da mislila sem da
se bova rešila
če si poveva
česar ne veva

Da se bova spojila
predvsem z ljubeznijo
ne samo s spolnostjo

Eros
Filia
Agape

Ne vidim kaj gradiva
vidim dosti vendar vidim
kaj rušiva

Zdaj gre za to
kako bova izvedela
zaradi česa sploh

zaradi česa
 se ne bova rešila
 Kako misliva
 da si bova povedala
 zaradi česa torej
 zaradi česa
 zaradi kakšnega plamena
 bova zgorela

(iz zbirke *Čas večnost*)

Variante za konec

Mihael tehta
 srca sveta
 na tehtnici
 svoje svetlobe

še vedno
 kot dragotino
 tehta srca
 zaradi ljubezni lažja
 od peresca
 ki leti
 po svetu s svetlobo
 kakor ptica
 in tako

Tehta tehtno s tehtnostjo
 tvega namreč da tako
 ne gre več naprej

Nekdo je sicer
 še vedno
 pri tem obredu
 v vrstnem redu

Konec pa nastopi
 če mu zmanjka src
 če nam zmanjka src
 razen iz svinj ali opic

Mihael ne bo tehtal
 Ničesar ne bomo doživeli
 ne bo za sol niti za kruh
 ničesar ne bo po življenju
 generacija ki ni hotela
 niti živi niti mrtvi
 ne bodo po življenju
 niti nerojeni
 ne bodo pred življenjem

Niti peresce
 ne bo poletelo
 po svetlem svetu

Ljubezen bo še vedno vrtela zvezde
 še vedno
 čuvaj nam naša srca
 da se ne bi predali

Peresce pa
 peresce pa
 vsaj peresce pa
 bom našla nekje v reki

(iz zbirke *Čas večnost*)

Pesnica, prozaistka in literarna teoretičarka **Sylvie Richterová** (1945) je diplomirala iz tolmačenja francoščine in ruščine na Univerzi 17. novembra v Pragi, zatem pa obranila še diplomsko delo na univerzi La Sapienza v Rimu (1973). V letih 1973–2009 je bila zaposlena na italijanskih univerzah (Rim, Padova, Viterbo) kot lektorica češkega jezika, raziskovalka in nazadnje profesorica češkega jezika in literature. Glavnina njenega dela je izšla v samizdatskih izdajah. Za njeni kratkoprozni zbirki *Místopis* (*Krajepis*, 1983) in *Slabikář otcovského jazyka* (*Abecednik očetovskega jezika*, 1991) je značilna fragmentarnost v kombinaciji z natančno pomensko in ritmično zgradbo, roman *Každá věc at' dospěje na své místo* (*Vsaka stvar naj pride na svoje mesto*, 2014) pa odlikuje eksistencialni pristop k spominu in spominjanju. Podobne motive najdevamo tudi v njenih pesniških zbirkah *Neviditelné jistoty* (*Nevidne gotovosti*, 1988, 1994) in *Čas večnost* (*Čas večnost*, 2003), v katerih si prizadeva doseči nekakšen pratemelj pesniške besede in jezika.

Karel Křepelka

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Básnické dílo* (Brno: Host, 2000)

Prevedla Anjuša Belehar

Brno

Igorju Ficu

Šipkova kri,
 poležana, izsušena trava
 fabrika v preobleki tovarne
 prah, umazanija
 periferija
 in vpitje galebov
 Kaj je poezija?
 To ljubeznivo privabljanje žalosti
 melanholičnih sprehodov Ivana Blatnega
 ali usoda za vrati norišnice?
 Na to čudno vigilijo
 se to sprašujem
 In odgovarja Klement Bochořák
 ob kozarcu vina v Venuši
 večno začuden in očaran
 pa vendar vedoč
 da je poezija grenkost
 vsa sladka grenkost bitja
 četudi te zapelje

dekliška lepota
 kakor Oldřicha Mikuláška
 Ker je vedel
 le za svojo bolečino
 le za svoje rane
 Ne vem, kaj je poezija
 A rahlo in od daleč slutim
 In globoko
 vanjo padam

Laudes

Slaviti Boga
 ko pa med zobmi
 škripajo črepinje
 motnega stekla
 izbitih oken
 z vrat škatlastih spovednic
 kjer komaj da smo odrešili
 zategnjeno črevesje duše krča
 večno končujočega se boja
 že tke predsmrtna groza
 lovske slike gobelina
 kateremu bo naše življenje
 le okvir

Čakanje

Bridkosti komaj
 jesenske ...
 Poletje zamišlja
 obline plodov
 Pomlad zarisuje
 In ti čakaš na to
 kako razkriti še zadnjo skrivnost

Zvečer

Srebrna tišina
In nad mrhoviščem
zlato
tiho žvenklja

Rožice

Pretenka tišina
In na steblikah nageljnov
bolečina
za tujcem diši

Deviškost

Zima
Ko se vrane zbirajo
ob mrhovišču
In poljem poka
v kosteh
Tišine pa le
za zavzdih

Še sneg je deviški
le ko zapade

Pesnik **Karel Křepelka** (1946–1999) sodi med najpomembnejše osebnosti češke književnosti 90. let 20. stoletja. Zdi se, kot da bi se ravno na njegovi življenjski in ustvarjalni poti zrcalile tudi usode njegovih številnih generacijskih sopotnikov. Literarno je začel ustvarjati že na koncu 60. let, a je objavljajal le v samizdatu. V literaturo je vstopil šele na začetku 90. let. Křepelkova izrazito spiritualno usmerjena poezija v ozadju stvari in pojavov išče duhovno razsežnost človeške eksistence v svetu. Prizadeva si za osvobojen pesniški izraz ter za formulacijo religioznih doživetij brez proklamacije in odvečnega okrasja. V prvi polovici 90. let je Křepelka svojo poezijo predstavil v treh izborih, v katerih so bile zastopane pesmi, ki so nastale v preteklih desetletjih, in nova besedila. Vse zbirke je prinesel šele zvezek *Básnické dílo (Pesniško delo, 2000)*, ki je izšel posthumno.

Michal Ajvaz

POT NA JUG

(odlomek romana)

Izvirnik: *Cesta na jih* (Brno: Druhé město, 2008)

Prevedla Katja Ketiš Kücükbilezikci

»Na nasprotnem bregu Ljubljance so bili pod visokimi drevesi razprostrti vrtovi kavarn. S Kristino se nama ni bilo treba glede ničesar dogovarjati, obema je bilo jasno, da se bova namestila v eni izmed njih in takoj začela z dešifriranjem morskega besedila. Šla sva po nabrežju; ogledoval sem si nepregledno goščavo svetlih kegljev nad reko in zelenkast spomenik, ki je stal sredi majhnega trga nedaleč vstran in spominjal na pravljlično zver; šele ko sva se mu približala, se je obris pošasti izoblikoval v dve postavi: zgornja čeljust razprtega gobca se je spremenila v Muzo z iztegnjeno roko, iz spodnje čeljusti pa je nastala glava moža v obleki iz devetnajstega stoletja. Na trgu sva prav tako ugotovila, da je goščava kegljev nad reko v resnici ograja treh kratkih mostov, ki so vodili čez Ljubljano tesno drug zraven drugega – »... kot da bi se njihov graditelj bal, da bi se nasprotni breg odtrgal in odplul vstran, in ga je želel kar se da trdno pričvrstiti k trgu,« je pripomnila Kristina. Radostna in igriva odvečnost treh mostov, ki so si izborili pot čez reko na enem mestu in se je nad njimi razrašal zračni gaj latern, zaključenih z belimi kroglami, ki so me razveselile, in rekel sem si, da je to dobro znamenje.

Ko sva prečkala reko po mostu, ki nama je bil najbližje, se je Kristina nenkrat ustavila, čeprav je bila še v večji naglici kot jaz, in se čez ograjo nagnila nad temnozeleno gladino.

Zdelo se je, kot da bi hotela, preden bi se posvetila reševanju rebusov, pozdraviti mestne duhove, ki prebivajo v globinah reke in si izprosi pomoč njihovih starih čarovnij. To se mi sploh ni zdelo čudno niti neprimerno; ozka in temna reka je pod fantastičnim vrtincem kegljev in luči tudi vame vtisnila občutek, da je brezmejno globoka in da na njenem dnu po vsej verjetnosti spi zmaj. Postavil sem se zraven Kristine in si tako kot ona ogledoval kalno gladino Ljubljance; nato sem dvignil pogled in ga pustil tavati po obeh nabrežjih, vse do mesta nedaleč vstran, kjer so se na rečnem okljuku hiše v vrstah na obeh bregovih nekako združevale in tako spreminjale prostor nad reko v svetlo slavnostno dvorano; videl sem, da reka, ki je v primerjavi z Donavo v Budimpešti delovala tako neopazno, vlada okolici enako mogočno kakor ona, le da na drug, skrit in morda še bolj učinkovit način.

Zdelo se mi je, da so se bršljan na zidovih navigacije in drevesa na nabrežju rodili iz dihanja reke in da prepleti korenik, vejevja in listja nadaljujejo življenja njenih alg. Imel sem občutek, da so se celo hiše pojavile brez človekovega napora kot kristali temnega diha in da ulice ovijajo magične poti njegovega pihanja; in zdaj se mi je zazdelo, da je tudi spokojna svetloba biologovega stanovanja ohranjala nekakšno zarotništvo z globino reke. Ljubljanka je dajala vtis, da njene vode izvirajo iz brezmejno globokih razpok Zemlje. Le kaj od tod prinašajo na svetlo? Nenavadno je bilo, da je tudi ona, enako kot Donava, v prostor izdihovala spokojnost – je pa bila to spokojnost, prepojena s skrivnostjo blatne globine in nejasno grožnjo. Vprašal sem se, ali spokojnost, privlačnost in udobnost mestnih prostorov, ki so se odpirali kakor ljubeznive dvorane in nas varovali pred žalostjo oddaljenega obzorja, niso le zaščita pred temnim, blatnim dihanjem reke.«

Prozaist, filozof in esejist **Michal Ajvaz** (1949) je diplomiral iz češkega jezika in estetike na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. V času t. i. normalizacije je opravljal različna dela, med drugim je bil hišnik, nočni čuvaj in oskrbnik v hotelu. Od leta 1994 je deloval kot svobodnjak, med letoma 1996–1999 je bil urednik revije *Literární noviny*, danes pa je zaposlen v centru za teoretične študije Akademije znanosti. Knjižni prvenec z naslovom *Vražda v hotelu Intercontinental (Umor v hotelu Intercontinental, 1989)* je izdal pri

petdesetih letih. Sledilo mu je še nekaj postmodernih proznih del in filozofskih esejev. Michal Ajvaz je predstavnik češkega magičnega realizma, njegova dela so polna simbolov, mistike in magije. Med znanimi romani so še *Návrat starého varana* (*Vrnitev starega varana*, 1991), *Druhé město* (*Drugo mesto*, 1993; slov. 2009, prev. Nives Vidrih), *Tyrkysový orel* (*Turkizni orel*, 1997), *Cesta na jih* (*Pot na jug*, 2008; slov. 2024, prev. Anjuša Belehar) in fiktivni potopis *Zlatý věk* (*Zlata doba*, 2001). Za roman *Lucemburská zabrada* (*Luksemburški vrt*, 2011) je leta 2012 prejel nagrado *magnesia litera* v kategoriji knjiga leta.

Tereza Boučková

KO LJUBITE MOŠKEGA

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: istoimenska zgodba iz zbirke *Když milujete muže*
(Praga: Odeon, 1995)

Prevedla Tanja Mirtič

Po prisegi bi moral priti domov. Vse sem imela pripravljeno, a on ni prišel. To me je vznemirilo. Usedla sem se na vlak in se odpeljala k njemu v Plzen. Na vojaškem odseku so mi dejali: Tukaj ima oblačila, športno opravo.

Ampak jaz nočem oblačil, jaz hočem njega! Zakričala sem in oni so mi dejali: Ne smemo vam povedati, kaj se je zgodilo z njim.

Ko vam leto po prevratu pri vojaki izginje mož!

Vrnila sem se v Prago in pregledala vse zapore. V nobenem ga ni bilo. (Poslušal si loretanske zvonove. Le da nisi vedel, če bijejo poldan ali polnoč, le da nisi vedel, če te tepejo podnevi ali ponoči, v tej hišni celici, v tej temi, v tej krvi.)

Pritisnila sem na ministrstvo za pravosodje in nenadoma izvedela. V roki sem držala obtožnico. Za besede, ki se jih niti niso potrudili napisati brez napak in zatipkov, za te besede je obsojen na smrt z obešanjem. (Nenadoma se nisem mogla premakniti. Oslepela sem. Oglušela.)

Ko vam hočejo tri mesece po poroki usmrtiti moža.

V glavi mi je neprestano odmevala ta beseda. Veleizdaja. Skoraj sem zno-rela, hotela sem narediti samomor, hotela sem to storiti.

Toda. S tem ga ne bi mogla rešiti. Jaz pa sem ga morala rešiti.

Ko ljubite moškega!

Doma sem vedno znova brala obtožnico. In sem se nečesa spomnila. Jaz sem se tega spomnila! Spomnila! K odvetniku! In spet v zapore. Pred pankraškimi je stala skupinica ljudi, ravno so jim odpirali vrata. Pridružila sem se jim. Bili so člani mednarodnega Rdečega križa, razkazovali so jim naš ljudskodemokratski kazenski zavod. Bilo naj bi jih devetinštirideset, ampak nas je bilo petdeset, pa naj so še tako šteli. Planila sem k prvemu stražarju in ga vprašala, če je mogoče tam. Iksipsilon? Presenečeno je potrkal po knjigi, ki je ležala na mizi pred njim. Ravnokar ga imam zgoraj.

Odvedli so me ven in nekdo mi je zašepetal, da so zaporniki vsak dan od desete do enajste na prehodu po dvorišču. Bilo je nekaj pred enajsto. Tekla sem vse do vrha nasproti ležeče hiše. Pozvonila sem. Nekdo mi je odprl. Vzkljknila sem. Prosila. (Takoj sem te prepoznala, čeprav si bil brez očal. Glavo si nosil rahlo postrani, ko si šel proti soncu, proti meni. Živiš.) Vsak dan sem ga hodila gledat. Takšno posebno trpljenje. Veselje, da ga vidim, obup, da me ne sme videti. Draga, lahko mi pošlješ paket hrane do teže 4 kg. Jiří. Cenzurirano.

Ko dobite prvo pismo.

Ko v vsaki besedi vidite njegovo sliko. Ko božate črnilo.

Zjutraj sem čakala na ulici, nisem smela vstopiti. Prežala sem na tista velika težka vrata sodišča in vsakič, ko so se odprla, se mi je za trenutek ustavilo srce.

Odvetnik je prišel ven. In takoj zunaj mi je to povedal, na ulici, pred vrati. Razjokala sem se, ah, razjokala sem se od sreče. (Ne bodo te ubili.)

Razsodba. Smela sem jo poslušati. (Po toliko mesecih tvoj obraz. Tvoj nasmeh. Po toliko mesecih si tako blizu!)

Dve leti za dve črki. »S« in »p« pri imenu mojega moža, es in pe v beležki v žepu suknjiča. Soigralec iz orkestra je nastopal čez mejo, soigralec je sestavljal zasedbe glasbenikov za posamezne nastope, s to beležko v žepu suknjiča so ga ujeli na meji, ujeli so ga, dve črki pri imenu mojega moža in skoraj smrt.

Ko sem vedno znova in znova brala obtožnico, sem opazila, da so se zmotili pri času, saj so Jiříja obtožili, da je nameraval prestopiti mejo in tuji obveščevalni službi izdati vse o naših vojaških silah, ko pri vojaki sploh še ni bil! Opazila sem. Nemudoma sem najela tri odvetnike, nemudoma tri, ki so se smeli ukvarjati s političnimi zadevami. Uspelo je. Dokazati, da je »s« saksofon in »p« piano.

Njegov obraz. Njegov nasmeh. Njegov vonj. Za trenutek, za dve leti.

Splezala sem v drevesno krošnjo in na tablico napisala njegovo ime. In nekdo za rešetkami me je opozoril: Tukaj ga ni, morda je nadstropje nižje.

Tudi tam ga ni bilo, ampak vseeno. Žvižgala sem najin blues. Da bi vedel.

Vi pa ves čas hodite sem, pa vam bom kar povedal, mi je rekel stražar pri vratih. Jutri ga bojo premestili na Bore.

Taka čudovita zvezdnata stavba. Taka strašna. Na vseh koncih sem žvižgala. Da bi vedel, da vem. (Poguma, Bog, poguma.)

(Skupaj sva klečala pred oltarjem, jaz sem jokala in ti si mi stiskal roko.)

Morali bomo odpuščati. Ampak namesto vas bi morali vzeti veliko ljudi, vi govorite štiri jezike ... Verjamemo, da se boste z možem ločili.

Ko o tem razmišljam, ločita se lahko dva enakovredna partnerja, če pa je eden v škripcih in se ima drugi na ta račun dobro, tega jaz ne priznavam, razumete?

Veste, kaj to pomeni? Odhod v proizvodnjo.

Našla sem takšno fabriko, da sem se morala peljati na končno postajo tramvaja v Branik in potem pešačiti prek Modřranov vse do Komořanov.

Tam je stal stroj in zelo mi je bil všeč, a nadrejeni se mi je smejal, saj to je vendar vsestranska freza, to je samo za dece, kaj boste vi s temi namazanimi nohti ...

Čez mesec sem na njem že obdelovala odlitke, k dnevnim sem vzela še nočne izmene, morala sem narediti kar največ odlitkov, potrebovala sem denar za odvetnike, za pakete, za poti.

(Ljubi, izgubila sem potrebo po spanju in lahko delam nepretrgoma, ljubi, klečala sva skupaj, pred letom sva poslušala besede gospoda župnika, zvoke avemarije, srček.)

Pri prvem obisku sva drug drugega le gledala. In jokala. Petnajst minut. Jok, molk. Ko so ga peljali stran, mi je moj mož dejal: Hvala, hvala ti, vem, kaj si storila zame.

Smela sem mu dati cigarete in denar, skoraj sem pozabila. Bila sem kot omamljena. Bila sem tako zelo polna ljubezni! Tako.

Odpeljali so ga stran. Začela sem žvižgati blues, stražar je potegnil puško in jo nameril vame, glasno, na vse grlo sem se zasmejala.

Zakaj me ne zaprete z njim?! Jaz vem prav toliko kot on in ravno toliko ne vem!

(Nisem se te mogla niti dotakniti, med nama je bilo steklo, rešetka. In vse, kar sem ti hotela povedati. Je ostalo neizrečeno.)

Spoštovani gospod predsednik, na Vas se obračam s prošnjo, s katero sem decembra leta 1949 seznanila Vašo gospo in decembra 1950 gospoda ministra za pravosodje, s prošnjo za izpustitev mojega moža, obsojenega na dve leti.

Z zanimanjem sem spremljala razglasitev novega zakona, ki omogoča kaznovanim vrnitev na prostost že po polovičnem preteku kazni, če se primerno vedejo, izkazujejo poboljšanje in če izpolnjujejo delovne norme. Glede na sporočila, ki sem jih o soprogu pridobila, izpolnjuje pogoje za izpustitev.

Z včerajšnjim dnevom so minile tri četrtine njegove kazni in ker sem zasledila, da boste spet podeljevali amnestijo, Vas roteče prosim za soproga, za starše in za sebe, da izpolnite našo skupno željo in nas rešite edine skrbi, ki nam greni življenje. Verjamem, da nam boste lahko ugodili, in se Vam že vnaprej iz srca zahvaljujem.

Pisarna predsednika republike Vas obvešča, da je bila Vaša prošnja za pomilostitev predana ministrstvu za pravosodje, saj gospod predsednik podeli pomilostitev le na predlog gospoda pravosodnega ministra.

Prošnjo za pomilostitev, ki jo je predložila pisarna predsednika republike, smo danes poslali v nadaljnjo obravnavo na okrajno prokuraturo. (Obrazec št. 6)

Spoštovana gospa, obveščamo Vas, da bo prošnja, ki ste jo vložili za pomilostitev Vašega soproga, po ustrezni preiskavi obravnavana. Lahko Vam zagotovimo, da na ljudskodemokratskem Čehoslovaškem – ne tako kot v kapitalističnih državah – nedolžnih ljudi ne zapiramo in obsojamo. Do odvzema prostosti in obsodbe pride le, če se krši naše ljudskodemokratske zakone. Fotografijo Vam v prilogi vračamo. Lep pozdrav, srečno Petletki!

Tereza Boučková (1957) je češka pisateljica, scenaristka, dramatičarka in publicistka. Ker je po maturi podpisala Listino 77, je v češko literaturo vstopila kot prepovedana avtorica: ni mogla študirati, ni smela objavljati pri državnih založbah, temveč samo ilegalno v t. i. samizdatu. Njeno delo je pretežno avtobiografsko, snov črpa iz lastnih doživetij, ki jih obdela z dobršno mero humorja in ironije. Izdala je več zbirk kratke proze, izmed katerih velja omeniti *Indiánský běh* (*Indijanski tek*, 1991), *Když milujete muže* (*Ko ljubite moškega*, 1995) in *Šíleně smutné povídky* (*Noro žalostne zgodbe*, 2013). Je tudi avtorica romanov *Rok kohouta* (*Leto petelina*, 2008; slov. 2015, prev. Nives Vidrih), *Život je nádherný* (*Življenje je čudovito*, 2016) in *Dům v Matoušově ulici* (*Hiša v Matoušovi ulici*, 2024). V svojih feljtonih humorno in ironično poroča o izkušnjah, povezanih z različnimi umetniškimi in kulturnimi dogodki.

Irena Dousková

NE PUŠČAJTE ME TUKAJ

(odlomek romana)

Izvirnik: *Darda* (Brno: Druhé město, 2011)

Prevedla Karin Pajk Muzafrija

Ko se je Jindřich Darda nekega jutra prebudil iz neprijetnih sanj, je v svoji postelji opazil, da se je njegova žena spremenila v nekakšno ogabno prikažen. Mojemu možu je ime Jindřich Darda. Je inženir. Toda preživlja se kot trgovec. Je namreč na visoki poziciji menedžerja v podjetju Happy Power ali, kot mu skrajšano pravimo doma, v HPju. Moram omeniti, da najina dva otroka nimata popolnoma jasne predstave o tem, kaj tam dejansko dela. Saj ne, da ju to ne bi zanimalo, toda zaenkrat ni imel časa, da bi jima to razložil. Zato se je že zgodilo, da se je Ant nad enostavnim šolskim vprašanjem, kaj dela oči, dolgo obotavljal in končno odgovoril: »Nič. Sedi v pisarni in telefonira.« Takrat je bil star osem let. Zdaj je star že enajst let, toda bojim se, da o tem kaj več ne ve. Antu je ime Vašek. Ko je bil še majhen, je sam sebi pravil – sem ant – namesto fant, seveda, in tako je ostalo. Jindřich se je takrat tistemu telefoniranju zasmel, ampak malček pa ga je le prizadelo. Na nekatere stvari je zelo občutljiv. Že pred nekaj časa, ko je hodil še v osnovno šolo, so ga sošolci zbadali: »Jindřich! Bod rajš tih!« Kakšna bedarija, kajne. Človek se lahko samo čudi, kaj vse ljudem ostane v spominu.

Moje ime je Helena in nisem nič kaj posebno navdušena nad tem, me pa tudi ne moti. Na svoje ime sem enostavno navajena in o njem pretirano ne

razmišljam. Dovolj so bile moje dogodivščine s priimkom. Prvotno sem se pisala Freisteinová. Kar ne bi bilo nič groznega, težava je bila v tem, da se je pri nas doma vsak drugače pisal. Oče je emigriral, ko sem imela tri mesece. Tu ni imel nobenih sorodnikov. Njegove starše, brata pa tudi vse ostale so med okupacijo pobili v koncentracijskih taboriščih. Pet let po njegovem odhodu se je mama znova poročila. Novemu očetu je bilo ime Brďoch. Mama pa je obdržala svoj dekliški priimek Součková. Oba sta bila namreč igralca. Mlajši brat je bil torej tudi Brďoch, le meni je ostal priimek Freisteinová. To sem izkoristila, še posebej v šoli. Pri trinajstih so mi dovolili, da se preimenujem v Součková in pri tem je tudi ostalo. Torej, če to povzamem, sem se spet znašla tam, kjer sem bila. Edina se pišem Součková, medtem ko so moj mož in moji otroci Dardovi. Toda zdi se, da jih to ne moti. Zakaj vendar, ko pa so v večini. Tudi mene to ne moti, le malček komično je, kako se je spet vse obrnilo. Takšne stvari se navsezadnje človeku pogosto pripetijo. Takšne, za katere bi bivši prisegel, da jih ne bo nikoli naredil. Da se to njemu preprosto ne more zgoditi. Pred tridesetimi leti sem grdo pogledala vsakega, ki me je vprašal, če si tudi jaz želim biti igralka. Kot mama ... To me je strašno motilo, skoraj kot stari dobri stavek – Ali je učiteljica pridna? Le da se je to točno tako zgodilo. Jindřich naj bi že od nekdaj jasno vedel. Od otroštva je kar naprej nekaj sestavljal in postavljaj, končal je študij gradbeništva in nekaj časa je na fakulteti tudi poučeval. Potem pa je bil po letu devetinosemdeset sprejet v tuje podjetje in je tako zamenjal cilj. Kupil si je prvo obleko, tri kravate, svetleče črne čevlje in se vrgel v trgovanje. Takrat so novinčkom takoj ukazali, da mora biti obleka znamke Hugo Boss. Da si ne bi delali sramote. Zanj so dobili neke vrste žepnino. Bili smo malce presenečeni, malce užaljeni, pa tudi malce prevzeti. Žepnino! Namesto tisoč dvesto na tehnični šoli, kar naenkrat celih sedem tisoč! To pa je nekaj. Le kdo bi zavrnil. Le kdo bi takrat v oblaku delikatnega vonja naših prvih francoskih parfumov lahko prepoznal lahko sapico žvepla. Ko je bil Jindřich star štiri leta, je dobil škrlatinko in moral je v bolnišnico. Mogoče to ni bila škrlatinka, ampak kila. Skratka, zaradi nečesa je moral ostati v bolnišnici. Na fotografijah je bil drobcen in sladek fantek. Bilo je avgusta, ravno so prišli Rusi. Tašča je o tem večkrat popolnoma odkrito govorila. Ko so se vračali po dolgem, zeleno prepleskanem hodniku, je za njima pritekel bos in v progasti pižami. Nekako mu je uspelo zlesti s postelje. Jokal je in kričal: »Hočem domov! Ne puščajte me tukaj. Priden bom! Obljubim!« Ne vem zakaj, toda ravno na to se vedno spomnim, ko se pri nas kaj pripeti. Večinoma se to na žalost tiče otrok. Verjetno se podzavestno trudim najti razlago in morebiti tudi opravičilo za stvari, ki me vedno bolj gnjavijo. Pred kratkim me Berta ni hotela poslušati, ni hotela vzeti kape ali nekaj takega. Bila je stara štirinajst let in tako se včasih tudi obnaša.

»Kako pa se pogovarjaš z mamo?!« je zabrusil Jindřich.

»Jaz? Glej, kako se z njo pogovarjaš ti,« mu je odgovorila. Dal ji je takšno kľofuto, da je padla na tla. Ničesar nisem naredila. Popolnoma nič. Spremenila sva se. Oba. Nič mi ni uspelo narediti. Niti takrat niti nazadnje. Zgodilo se je pred prejšnjo soboto. Ravno smo praznovali Antov rojstni dan, imel je enajst let. Pripravljala sem slavnostno večerjo, darila, torej vse, kot vedno. Jindřich se je popoldne malo učil z Antom. Soba je bila zaprta, toda vseeno sem slišala, kako kriči na njega. Torbo mu je vrgel na tla, igrače je stresel z mize in jih nekaj pri tem razbil. Ant je moral tistega zlomljenega vojačka vreči v smeti. Bil je še popolnoma zardel, oči je imel zatečene in prestrašene. Toda ni rekel niti besede, raje me sploh ni po gledal. Verjetno ga je tudi udaril. To dela predvsem takrat, ko me ni zraven. Berta mi je pomagala s pripravo. Samo okoli je šla, pa je takoj dobila zaušnico.

»Pa kaj tu kolovratiš! A nimaš nič za delat?«

»Imam, več kot očitno.«

»Ne govori s takim tonom z mano, če ne, boš dobila eno okoli ušes.«

Molčala sem. Ves ta čas. Da se vsaj praznovanje ne bi pokvarilo. Pri slavnostni večerji je Berti na tla padel krompir. Jindřich je spet vzdihoval, kako ji bo že pokazal, toda potem si je premislil. Namesto tega se je pošalil:

»Imam enak IQ kot lama – sem po tebi, mama.«

»To je mamina pesem,« je med zobmi zamomljala Berta.

»Ja in? To vendar ne pomeni, da je ne morem povedati jaz ...«

»Pa ti to zmeraj delaš. Govoriš mamine vice in ne poveš, da si je to izmislila mama. Tudi pred tujimi ljudmi to delaš. To je res bedno.« To je bil namreč del ene moje izštevanke. Še vedno jih včasih pišem. Izmenično jih piševa z Julijo, kar tako, za lastno zabavo. V najini najnovejši zbirki nastopajo same lame in kamele.

»Zdaj tu ni nobenih tujih ljudi. Pa ja ne bom rekel, da je to sestavila mama, ko pa to vsi vemo.«

»Ne se kregat, zaboga! Zaradi takšne bedarije ...«

»To res ni smešno,« je rekla Berta.

»Seveda, ko nekaj reče Helena, boste vsi počili od smeha. Ko pa to rečem jaz, pa ni smešno.«

»Ja, ni.«

»Kakšna koza si!«

Jindřich je skočil od mize in ji tako močno eno primazal, da so Antu darila padla na tla. Stopil mu je na en avtomobilček. Očitno se je naša slavnostna večerja bližala koncu. Berta je prav tako vstala.

»Možgani delujejo le ponoči – sem po tebi, oči,« je zamomljala na poti v svojo sobo. Toda vsi smo jo lahko slišali.

»Kaj si rekla?«

»Nič.«

»Kam greš? Stoj, ko se pogovarjam s tabo!«

»Nehajta že! Prosim vaju ...«

»Ponovi še enkrat!«

»Ne.«

»Ponovi, kar si rekla!«

Potem je to ponovila in Jindřich ji je dal strašljivo klofuto. Berta in jaz sva se zjokali. Ant je pobral darila in z njimi tiho odšel stran.

»Pojdite vsi v rit!« je zakričal Jindřich, si odrezal še kos torte in si ga odnesel k računalniku. Zvečer, ko sta šla otroka spat, sem se usedla za kuhinjsko mizo. Hotela sem ponoviti besedilo, toda sploh mi ni šlo v glavo. Jindřich se je kar naprej sprehajal sem in tja.

»Bi malo vina?« me je končno vprašal.

»Z veseljem, hvala.« Prižgala sem svečo.

»No, nehaj se že jeziti. Na to moraš gledati iz druge perspektive. Je pubertetnica. Rada te ima. Da o Antu niti ne govorim.«

Jindřich ni rekel ničesar. Nalil si je vina in bil tiho. Dolga tišina, skoraj popolna. Slišala sem celo, kako zunaj dežuje. September letos ni nič kaj prijeten.

»Zadnje čase se počutim nekako čudno.«

»No ja ... Si utrujen? Tudi jaz sem malo.«

»Ne vem. Najbrž bi moral oditi.«

»Kako kar oditi? Iz službe?«

»Od tu. Najbrž bi se moral odseliti.«

»Odseliti? Kako to misliš, odseliti?«

In čez štirinajest dni se je Jindřich odselil. Kričala bi, pa ne morem. Ne gre. Samo jočem. Jočem in jočem. Ne bi smela. Moram skrbeti za otroke. Moram se pretvarjati.

Kamele ne prosjačijo

Niti ne beračijo

Ko beračijo v puščavi

Ko imajo skrbi v glavi

Zakaj imam kameljo dušo?

Počakala sem Julijo pred knjižnico. S Pepo sta hotela na koncert, toda ko je videla, v kakšnem stanju sem, ga je zaradi mene odpovedala. Ubogi Pepa Nus – Tetanus – kot mu pravi Julija, je šel sam. Bojda se niti ni jezil. Julija

Molová je znana pisateljica, a nekako se mora preživljati. Zato dela v knjižnici in je kar zadovoljna. Poleg tega je veliko let na gimnaziji poučevala likovno vzgojo in zemljepis, vendar ni imela dovolj časa za pisanje. Pa še, kdo bi se sploh ukvarjal s temi nevhvaležnimi mulci. Pepa, on še zmeraj uči. Češčino in angleščino na predmetni stopnji osnovne šole.

»Stara, sej veš, kaj si o tem mislim, a ne? Ti bom kar na ravnost povedala. Saj lahko, a ne?« me je vprašala takoj na začetku.

»Mislim, da je to dobra stvar. Saj ni bilo več za zdržat. Kar pusti mu, naj gre.«

»Saj veš, da mu bom pustila. Nič drugega niti ne morem narediti. Ne znam.«

»Tetanus te pozdravlja in ne sekiraj se. Vedno ga je sovražil.«

»Prosim te, kolikokrat pa ga je videl ... Trikrat?«

»To zadostuje. Ne pozabi, da je Pepa pesnik.«

»No, ravno to, Pepa ga je sovražil že iz principa. Pokaži mi vsaj enega človeka v obleki, ki ga Pepa ne sovraži.«

»Ne gre zdaj za to. Vse to je bila pač ena velika napaka.«

»Napaka? To ravno ne ... Če je trajalo dvajset let, s tem da sva še pet let hodila, to ne more biti popolna napaka.«

»Kako da ne? Socializem je bil ravno tako popolna napaka, pa je trajal štirideset let.«

Pisateljica **Irena Dousková** (1964) je diplomirala iz prava, vendar pravniške prakse nikoli ni opravljala. Delala je kot dramaturginja in novinarka, od leta 2005 je samozaposlena v kulturi. Njeno prozno delo je pretežno avtobiografsko obarvano in povečini opazuje sodobno družbo iz perspektive ženske junakinje. Značilna sta njena romana *Hrdý Budžes* (*Ponosni Smoker*, 1998; slov. 2009, prev. Nives Vidrih) in *Oněgin byl Rusák* (*Tudi Onjegin je bil Rus*, 2006; slov. 2010, prev. Nives Vidrih), v katerih skozi oči osnovnošolke in pozneje gimnazijke opisuje odraščanje v času t. i. normalizacije na Čehoslovaškem v 70. in 80. letih. V romanu *Darda* (2011) spregovori ista junakinja kot v predhodnih dveh knjigah, le da doživlja krizo srednjih let.

Filip Topol

POT KARLA KLENOTNÍKA NA KORZIKO

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: zgodba iz istoimenske zbirke *Karla Klenotníka cesta na Korsiku*
(Praga: Maťa, 1999)

Prevedla Tanja Mirtič

Še zdaj se jasno spominjam vonja tistega poletnega večera – bolj smradovonja. Vonjave odhoda, nejasnega pričakovanja in skritih upov. Na Florenc me je, hvala bogu, spremljal brat. Pred tem mi je iz trdega papirja izdelal kartico, na kateri je bilo napisano »I'm sick – pankreas!«, in imel sem jo ves čas v potnem listu. To je bilo namreč po mojem prvem povsem uspelem kolapsu.

Med potjo mi je brat dajal dragocene nasvete in mi podaril še neko študentsko izkaznico, da bi lažje prišel v hostel. Prepričeval me je, da sem nor, če mislim, da bom v tem času v Benetkah našel nastanitev. Ampak to sem jemal z rezervo, ker tako ali tako nisem niti slutil, kaj se bo pravzaprav z mano dogajalo ..., in prva postaja na moji poti je bil Milano (žal).

Našla sva avtobus, skoraj luksuzen, z nevtralnimi, prijetnim vonjem. Bila je skoraj že tema, tema z oranžnimi obrisih zahajajočega sonca. Pred avtobusom je kadil fant z očarljivim dekletom. Brat je tega fanta poznal. Zapletli smo se v pogovor, prišlo je na dan, da tudi ta mladenič spremlja svoje dekle na pot, kar je moje napeto srce navdalo z blaženo hvaležnostjo, olajšanjem in radovednim veseljem. Kajti ko sem pred tem odložil prtljago in poiskal mesto, kjer naj bi

preživel vso noč, sem z grozo ugotovil, da naj bi bila moja soseda uvela, kot iz slabega kosa lesa stesana tridesetletnica z ugaslimi očmi, v prefinjenem kostimčku kultivirane uradnice, ki jo je obdajal mistični žarek železniških luči in nerazločljiv oblak samozavestnega parfuma, ki povzroča tesnobne misli. Vedel sem, da bi ta ženska vso noč (četudi nehote) moje že tako uničene možgane rezala na tanke rezine, ki bi se odluščile kot stare tapete na steni ... Tega ne bi zdržal. Odšel sem, da bi končno našel mir in spokojnost ter vsaj namig statike v tej razboleli razvalini, ki sem jo vlekel s seboj – v sebi. In že sam začetek naj bi izpadel kot potuhnjen posmeh mojemu prizadevanju?! Ne, to pa ne! Po kratkem dogovarjanju z dekletom in njenim fantom sem brez težav poskrbel za zamenjavo najinih popotnih partnerjev. Tako sem se, zahvaljujoč usodi, znašel poleg svoje nove prijateljice, ki je bila očarljiva, pametna in neprisiljeno molčeča. Zdelo se je, da je vse v redu. Bila je zelo ljubka, dišala je natanko tako, kot naj bi dišala ljubka in pametna študentka (pozabil sem že česa), ki gre delat v Verono kot bejbisiterka. Jaz pa sem izgledal kot galanten možat zaščitnik, izzivalno skrivnosten in osamljen v svojem cilju poti brez cilja. Ah, ja, zaupal sem ji, da bi rad dosegel breg Korzike, ampak tudi nisem izključil možnosti, da se na koncu znajdem nekje popolnoma drugje. Čas in denar sem imel in: »Evropa je vendar velika, kajne?« Dobro sediš?

Poslovila sva se od svojih spremljevalcev. Jaz od brata – možato in odločno – kot od brata – in dekle od svojega fanta nežno in veselo, tako kot je to pri zaljubljenih ..., jaz pa nisem mogel gledati tega, bolečina je s temnim plaščem ogrnila celega Karla Klenotnika in name sta padli šibkost in tiha molitev, da bi že bil proč od tega nesrečnega mesta. Dvignil sem glavo, stresel s sebe mrzli plašč, zaprl čeljusti, nestrpno udaril s kopitom ob tla in že sem sedel na avtobusu. Počasi se je vse (varljivo) začelo oddaljevati. Sprostil sem se in s posebnim občutkom, da imam krila, in s tanko vznemirljivo struno v sebi postajal radoveden, kaj vse še me bo na tem Svetu doletelo ...

[...]

Milano. Prvi občutek, ki se me je polastil, ko sem končno izstopil iz svojega začasnega zapora, je bil hrup. Bilo je iznenada in kot bi me oklofutalo; v glasbi se takšnim prehodom pravi attacca. Prijalo je.

Znašel sem se v vrtincu velikega mesta, popolnoma prepojenega z industrijo in prepletenega s skrbmi, nikoli ne popolnoma razrešenimi načrti in hrepenenji. Ljudje so po nepotrebnem govorili naglas, prenašlo in skoraj osorno, to ni bila italijanščina iz Mozartovih oper! In morda najhujša stvar, ki se je spremenila v nočno moro, pravzaprav v nočno in dnevno, je bila velikanska množica majhnih agresivnih motorjev. Ta barbarska armada zahrbtnih

motociklov je bila gotovo ravno na kakšnih pomembnih manevrih, ki so, kot sem dojel pozneje, seveda bili neskončni. Če si predstavljamo motocikle kot topove in avtomobile kot tanke – je njihovo početje ustvarjalo veličastno kaotično harmonijo, blazno neubrano fugo, pa vendarle fugo. Pešči so v to zapadali kot packe na partituri. Ljudje pa tako vase zagledani, kot bi drveli v krog, kot bi jih nekam gnal kak notranji demon, nujna potreba, obsedenost nekam priti in nekaj narediti. Neprestana tekmovanja, ki imajo hkrati ureditev mravljišča, po drugi strani pa spominjajo na psa, ki lovi lastni rep. Svojo obsedenost so skušali skriti s površno gestikulacijo, navidezno iskrivim pogledom zviška, razen če jih ni nenadoma prikazana grimasa vlečnega konja s peno okoli gobca izdajala, da niso povsem gospodarji svojega temperamenta, hrepenečega po svobodi. Kot zelo lepi neukročeni ptiči v pisanih kletkah. Ti ljudje so bili tako zaposleni sami s sabo, da nihče niti ni opazil, da sem izstopil iz avtobusa. To me ni prizadelo, odločen sem bil, da ne bom dovolil, da me karkoli preseneti.

Opečnata barva, ki sem jo že prej zaznal, ni izginila, nasprotno – še bolj se je zgostila in namesto neba oblikovala tanko skorjo na odstavljenem kakavu. Kaj je bila ta prašna zavesa, ki me je spremljala skoraj vso pot? Je bil to pajčolan, stkan iz nesrečne ljubezni, ali zaščitni ovoj popotnika? Ali skrivnostna slutnja, zarja nečesa? Ali pa se mi je zgolj nenehno meglilo pred očmi?

Pevec, pianist, skladatelj in kantavtor **Filip Topol** (1965–2013) izhaja iz pisateljske družine. Bil je vodja skupine *Psí vojáci*, ki jo je ustanovil star komaj trinajst let. Besedila pesmi, ki jih je izvajala ta skupina, so izšla v več knjižnih zbirkah (*Texty* 1985–1991, 1991; *Psí vojáci*, 1993). Knjižno je izdal tudi kratke zgodbe in krajša prozaistična dela. Novela *Karla Klenotníka cesta na Korsiku* (*Pot Karla Klenotníka na Korziko*, 1999) mu je prinesla nagrado Češkega literarnega sklada za najboljše prozno delo leta.

Michal Čapek

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Na zázvěti* (Brno: Host, 1999)

Prevedla Ksenija Mravljja

Lovci

Zdi se mi
kot da bi zemlja delala premete
Pokrajina za okni avtobusa
beži

 nekam nazaj
in postopajoči lovci
se oklepajo svojega orožja
kakor ljubice po zavrnitvi
strogo enakomerno
ubijajo
s trdno roko

In ti?
Mirno sediš na svojem sedežu
in se uspešno približuješ
svojemu cilju
medtem ko
se nekomu iz ust

izliva potoček krvi
in se bo moral naučiti
biti mrtev

(brez naslova)

Dogorele so sveče
ugasila je noč
Mrtvi s tabo ne govorijo

Na okna mraz
slika njihove obraze
in zame je ena
trgala listke iz marjetke

Pod ledom iz spomina obujena usta
Nema riba
Pod ledom blede dekle
Tako davno
davno tega
da mi je zastala kri

Kyje

Žalujoč dim
je legel na goščavo
in nebo lomi
med zobmi
krhke
kosti
tišine

Gib

z nožem
labodjim
in vrezana je v obraz
gladina
razklana

Pesnik **Michal Čapek** (1966–1995) je bil eden izmed izdajateljev kulturne revije ORD, deloval je v ansamblu avantgardnega gledališča The Black Theatre Prague Jiříja Srnca. Za življenja je objavil pesniško zbirko *Akty bolesti* (*Dejanja bolečine*, 1992), v posthumno izdani zbirki *Na zászvěti* (*Na onem svetu*, 1999) pa je zbrano njegovo pesniško delo iz let 1990–1995. V njegovi poetiki prevladuje konfrontacijska in grenka izkušnja življenja, pogosto se pojavlja motiv smrti in samouničevanja.

Hana Andronikova

ZVEN SONČNIH UR

(odlomek romana)

Izvirnik: *Zvuk slunečních hodin* (Praga: Knižní klub, 2001)

Prevedla Katja Ketiš Kücükbilezikci

Stal je na podlogi pri umivalniku in si drgnil zobe. Na koncu je zagrgral, zavrtel krtačko v lončku za vodo, da bi spravil z nje ostanek zobne paste, izlil penasto tekočino v umivalnik in izpljunil zadnji požirek iz ust. Iztegnil se je k stikalu pri ogledalu. Pogled na zagorelega silaka, ki mu je stal nasproti, ga je presenetil. Spadal bi nekam v indijsko goščavo, to že, ampak v Evropo? Kritično ga je ocenil. Vdih, izdih, vdih, izdih. Napet kot struna. Rahlo se je namrščil, dvignil roko k obrazu in šel s prsti skozi neobrito brado. Tako to ne bo šlo. Odločno se je iztegnil k posodici z milom za britje in vanjo pogreznil čopič. Britev je drsela po licu skozi belo peno kakor ladja med valovi in puščala za seboj režico gladke kože. V nekaj sekundah se je spremenil v uglajenega kavalirja, za katerega so ga vsi imeli. Vrgel je zgornji del pižame čez ramo, se znova ozrl za moškim v ogledalu, ugasnil luč in vstopil. Skoraj je spala. Medlo se je zavedala njegove prisotnosti.

Slišala je, kako tipa po temi, se počasi približuje, z rokami, iztegnjenimi pred seboj. Sedel je na posteljo in dvignil odejo. In zarjovel kakor zver. To je bil krik živali, prestrašene na smrt. Tik zatem se je zaslišal vrisk. Završčala je Rahela, prestrašena od njegovega krika, iz strahu, iz bojazni, kaj se mu je

zgodilo, v pričakovanju nečesa groznega. Svetloba ju je za trenutek oslepila. Tom je stal pri nočni omarici s pogledom norca, Rahela pa je sedela na postelji s priprtimi, napol slepimi očmi.

Ogledovala si ga je, iskala rane, sledi krvi, morilsko orožje. Iskala senco morilca, ki se je prikradel v hišo, da bi ju v spanju umoril. Nerazumljivo sta pogledovala drug k drugemu. Kaj – kaj se ti je zgodilo? Potem je opazila psa, raztegnjenega na Tomovi polovici postelje. Zavila je z očmi, togo padla na hrbet in se začela smejati. Tom se je vrnil k postelji.

»Amon, ti kosmata zverina, daj prostor! Da si me tako prestrašil.«

Ogromna črna doga mu je namenila utrujen pogled, vendar se ni premaknila. Rahela je dregnila psa v nogo.

»Pojdi na blazino.«

Amon je nevoljno zlezal iz ogrete jamice in cincal proti vratom. Na pragu se je ustavil in gospodarju poslal tihi očitek. Čelo kakor zložena harmonika. Tom se je namrščil.

»Kaj je? Se ti moram opravičiti?«

Obrnil se je k Raheli.

»Veseli me, da se zabavaš.«

Izčrpana od smeha se je držala za trebuh. Siromak Cukrček, ti si ga pregnal!

»Ti si pa pisala, da leži pri postelji!«

»To je bilo že zdavnaj.«

»Lahko bi omenila, da je napredoval – Cukrček.«

Ton, s katerim je izgovoril to besedo, jo je spet spravil v smeh. Pritisnil je na stikalo namizne luči in pazljivo potisnil noge pod odejo.

Pisateljica **Hana Andronikova** (1967–2011) je diplomirala iz angleškega in češkega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. Po študiju je delala v kadrovskih oddelkih tujih in čeških podjetij, po letu 1999 pa se je posvetila pisanju. Debitirala je z romanom *Zvuk slunečnih hodin* (*Zven sončnih ur*, 2001), za katerega je prejela nagrado češkega Knjižnega kluba in leto kasneje še nagrado magnesia litera v kategoriji odkritje leta. Sledila je zbirka kratkih zgodb *Srdce na udici* (*Srce na trnku*, 2002). Leta 2010 izdala avtobiografski roman *Nebe nemá dno* (*Nebo nima dna*, 2010), ki ji je leta 2011 prinesel nagrado magnesia litera v kategoriji izbor bralcev. Napisala je tudi več gledaliških iger. Like svojih proznih del avtorica ujame v kritičnih življenjskih situacijah, ki razkrivajo njihove značajske dispozicije ter preizkušajo moč njihovih osebnosti in zmožnost zdržati pritisk nenaklonjene usode.

Petra Hůlová

MAČEHA

(odlomek novele)

Izvirnik: *Macocha* (Praga: Torst, 2014)

Prevedla Karin Pajk Muzaferija

»Dvignite že enkrat te roke, no!« na ves glas kričim s svojega balkona, ko se zvečer rahlo opijam. Kdo od vas si želi hujšega življenja, kot je ta, ki ga ima? Vseh tistih, ki so dvignili roke, je polna dvorana depresivnih ljudi s humanističnih smeri, ki si mislijo, da trpljenje človeka vodi bližje k bistvu pojavov in reči, v resnici pa so ljudje, ki so veliko pretrpeli, kasneje večji prasci kot ljudje, ki sploh niso trpeli ali pa so trpeli le ob vikendih.

Mama mi je govorila, za danes bom zapustila svoj balkon, kjer običajno preživljam svoj prosti čas, grem si v kuhinjo natočit kozarec tople vode proti bolečinam v mehurju, torej mama mi je govorila tiste pametne reči, ki jih človek dojame šele čez čas. Pravzaprav niso bile pametne, toda kaj pa bi bili brez njih, in tako se vedno enako ponavljajo pravila, da bi go veda, ljudje goveda božja, korakala v množici brez odtravanja in si spodobno medsebojno nameščala pokrivala za oči ob znaku družbene pomoči, tako kot ko je v letalu nizek pritisk in se nad potnike spustijo kisikove maske in si jo najprej na dene vsak sam, šele potem pa v paniki pomaga ostalim.

Najbolj trezna sem, ko nekaj spijem. Želodec, poln rdečega vina, me prizemlji kot ladijsko sidro v pristanišču, kot metulja divjak z risalnim žebličkom

(kdo ve, koliko nas ob večerih v našem mestu pije v samoti) in moji očitki se obračajo predvsem v mojo notranjost. Puščice, ki se trudijo v srcu zadeti tarčo, ki je tam ni, saj se vse dogaja v glavi in ostalo v želodcu, kjer se v nevihti alkoholnega morja polisaharidi cepijo na enostavne sladkorje in prihaja do obljub o boljših jutrih.

Škoda je le, da je vedno treba začeti pri sebi. Zato ljudje ostajajo sami. Iz čiste poštenosti. Začeli so pri sebi in dalj niso prišli. Ker nikoli ne preračunamo, kdaj je čas, da od dela na sebi preidemo k tistemu na drugih, in tisto težko delo na sebi marsikomu še celo tako priraste k srcu, da s samim sabo za kriva ljubezen do drugih, zato pa se tudi reče, da so samski ljudje sebični. Iz čistega nesporazuma, ki je navsezadnje pogon za večino dogodkov, ki nekaj pomenijo. Ljubezen, ta je na prvem mestu.

Zadostuje malo sonca in cvetočih rož, pa že čutim, kako me meče. Pogovarjala bi se celo z ljudmi, ki jih običajno ne pozdravljam. Za tiste, ki jih pozdravljam, pa me ima, da bi jih kar objela. Ko se poleti sprehajam po posceni travi v parku nedaleč od doma, lahko razumem govorico ptic, in to dobesedno. Zadnjič so se pritoževale nad prevelikim številom mačk.

Izgleda, kot da samo blebetam tja v tri krasne. Ne življenje, ta neučitelj in nemeč, jaz sama sem si bila v poduk. Po klopeh sem razstavila svoje lastne zvezke z nalogami in z rdečim kemičnim svinčnikom označila napake. Naslednjič so bile popolnoma enake, verjemite mi, in tako gre skozi celo življenje, ki še zdaleč ni pri koncu, njegove veličine me šele čakajo. Tiste veličine, ki bodo prišle na dan šele, ko bom upokojena. Dalj časa se ne bodo mogle več skrivati, zato bodo po vsej verjetnosti tam. Upam, da bo to več kot le mlečna karamela, skrita za jušnimi vrečkami. Razen če mora to biti žalostno in je treba govoriti, da niti ni bilo pomembno.

Tako se govori. Da reči nekaj pomenijo in da je za nekaj pomembnega pomembno nekaj drugega, nekaj drugega pa nikakor ni pomembno. Sreča za malo trpljenja, za veliko pa ne. Ljubezen za žrtvovanje, malo žrtvovanja, res je, za ne ugodje, malo neugodja. Velike grozne stvari niso pomembne. Tudi zame ne. Čeprav lahko dajem vtis mlinčka za meso ali naprave za mletje starega železa, sem kot zaprta cvetlica, ki se razcveti ob jutranji rosi, tako kot se pametni telefon odpre ob nežnem dotiku.

»Tu sem,« se derem z balkona, »halo.« Toda od spodaj nobenega odziva. Ljudje marširajo po svojih vsakodnevnih opravkih kot šoloobvezni otroci, čeprav so sanjarili o tem, da bodo po koncu osnovne šole končno skupaj. Skupaj s tisto čopasto iz sprednje klopi, ki si je želela biti skupaj s tistim nepridipravom iz klopi pri oknu, na roditeljskem sestanku pa se niti ne prepoznata. Skupaj s

svojim lastnim načrtom o življenju, ki je sestavljen iz potovanja na severni pol, kasneje se pojavi kot alternativa praksa v Bruslju, konča pa se z dvema otrokoma, ki sta nastala po čudežu, četudi je bila to neke vrste napaka, toda tisti tam ni mogel in tista prva stara ljubezen je že imela svojo.

Nihče ne pogleda proti mojemu oknu, kot da nikoli ne bi nehali verjeti, da bodo to reč, ki jo iščejo, našli kar tako na poti v službo v izsušeni luži na pločniku. Če bodo zdržali še en teden, še eno leto, še eno celo naslednje življenje.

Ne pritožujem se, samo naštevam dejstva.

Od dedka do uničenih napeljav

Glava mu visi čez rob kadi, toliko vem. Dedek dolgo ni zvonil pri nas, v njegovo stanovanje me je poslala moja mati. Tedaj se je na telefon čakalo. Zvonil je, dokler ni bila tišina, in že čutim, kako se moje brade dotikajo bele dlake starca, glava se pogreza v lobanjo in kot na steklenici s podganjim strupom so čez lobanjo prekrizane okončine. Čeprav se jaz s temi svojimi okončinami le zlobno guncam in razmišljam o »dobrih starih časih«, bi si zaslužila ne eno čez parklje, ampak na gobec, saj so stari časi tisti komunistični, kar ni bilo zla to, ampak uran, ki so ga v rudnikih izkopavali junaki svojega časa, medtem ko je moj dedek, ki mu zdaj glava nemočno visi čez rob kadi kot po zavlečenem heroinu, za smrt teh junakov z vneto rohnem na zborovanjih.

Pisateljica **Petra Hůlová** (1979) je na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi diplomirala iz mongolistike in kulturologije, v Mongoliji je bila na študijskem bivanju. V nekaterih svojih prozih delih, kot je roman *Přes matný sklo* (*Skozi motno šipo*, 2004), obravnava intimne teme, v drugih, kot je roman *Stanice Tajga* (*Postaja Tajga*, 2008; slov. 2016, prev. Nives Vidrih), pa se osredotoča na družbene teme. Nase je opozorila že s svojim prvencem *Paměť mojí babičce* (*V spomin na mojo babico*, 2002), ki opisuje več generacij žensk v Mongoliji 20. stoletja. Novela *Macoča* (*Mačeha*, 2014) je zgodba o osebni krizi, razpadu osebnosti in postopni, a gotovi izgubi lastnega jaza. Za Hůlovo je značilna strnjena forma, poudarjen duševni svet izpovedujočega subjekta in jezikovna inovativnost. Tema knjige *Nejvyšší karta* (*Najvišja karta*, 2023) je bil pisateljski poklic. Stiliziran monolog pripovedovake in protagonistke se ves čas preliva med različnimi časovnimi obdobji, fragmentarnim opisovanjem

zunanjega dogajanja in reprodukcijo koščkov pogovorov ter obdaja teme starosti in staranja, vključno z razlikami med spoloma.

Jana Šrámková

HRUŠKADÓTTIR

(odlomek novele)

Izvirnik: *Hruškadóttir* (Praga: Labyrint 2008)

Prevedel Aleš Pirnat

Vožnja z vlakom me vedno uspava. Obupno se branim, saj ne želim ničesar zamuditi. Zunaj pokrajina hladno šviga mimo. Tik po dežju je. Dolga polja agresivne pšenice in pokornega ječmena. Žito kliče po soncu, medtem ko se nad njim še naprej pojavljajo ohlapne kope oblakov. Prst vode ne požira več, zato med grudami zemlje nastajajo mehurčki. Vendar danes veljam za srečnico. Rojeno pod srečno zvezdo. Večer izpolnjenih želja. Plačajte nizko vstopnino in izvolite naprej, pravkar bomo začeli. Zagotovo vam bo vseč – eno za gospo, eno za gospoda, garderoba je spodaj.

Še včeraj sem se potikala po lepljivih ulicah svoje ljubljene Prage, med mastnim vonjem ocvrtih klobas, neskončnimi vrstami živahnih turistov, med koši za odpadke, polnimi os in pivskih kozarcev. Še včeraj sem spala pod isto streho, ravno in betonsko, tako kot štiristo drugih ljudi, ki imajo v osebni izkaznici enak naslov kot jaz. Še danes zjutraj sem si utirala pot po tunelu podzemne železnice in se s kovčki okorno vlekla proti postaji. Zdaj pa, le nekaj ur pozneje, sedim v hladnem kupeju in melanholično premikanje vlaka me nežno ziblje v drugi svet. Po še enem dolgem letu, ko sem iz Prage komaj pomolila nos, kar nočem verjeti, da nekje obstaja toliko prostora. Kot da bi izkopala

luknjo pod svojo ogrado in ušla iz živalskega vrta. Kurja polt na vratu zaradi omotice svobode in tisočerih možnosti. (Da bi ušla iz živalskega vrta? Jaz? Bi bila sposobna poskrbeti zase? Verjetno bi se ob štirih popoldne pokorno vrnila v svojo ogrado na krmljenje.) Kje neki, jaz in ideje o življenju v povezavi z naravo, o prirojenem pro ti ohromljenim instinktom. To ni tema zame. V glavi že spet slišim vneti govor Madle. Madle, zaščitnice narave, Madle, zagovornice »neizrojenega« človeka, Madle, Velike Matere, predvsem pa Madle, najboljše prijateljice.

Nikoli nisem bila tip dekleta, ki se v kotu kavča stiska z naj boljšo prijateljico in ji šepetaje govori največje skrivnosti veselja. Saj ne, da se z drugimi otroki ne bi zabavala, nisem bila popolna samotarka niti outsiderka, nisem pa imela potrebe, da bi z nekom vse šolske dopoldneve preživljala v isti klopi, vse popoldneve na isti klopi v parku, in da bi se ob večerih posvečala medsebojnim obiskom ali načrtovanju skupnih počitnic po telefonu. Zakaj bi morala vsako zanimivost komu povedati, kako bi ta s tem pridobila na vrednosti? Sploh pa nisem potrebovala nekoga, da bi me spremljal na stranišče in si z mano delil malico. Vse otroštvo sem hodila naokrog brez najboljše večne prijateljice. To me je doletelo šele v času, ko so se te druge stvari zaključevale, na polovici tretjega letnika gimnazije, ob tako nedolžni priložnosti, kot je seminar iz književnosti.

Učiteljica (z naprednimi interaktivnimi metodami poučevanja, ki jih je bila Madla tako navdušeno vesela, mene pa so tako obremenjevale) je tistega dne predavala o mitih, o arhetipih v literaturi, o osebah in modelnih osebah. Dvomim, da je bilo predavanje dobro, šlo je za tisoč skupaj zlepljenjih stvari, vendar smo takrat kaj takega slišali prvič in smo bili očarani. »Na vrsti je manjši test. Ne gre za neko globoko psihološko sondiranje, ne jemljite ga preveč resno, to je le igra.« In ravno zato, ker je to le igra, je ne morete iz nobenega racionalnega, ubranljivega razloga zavrni. Sovražim igre. »Obrnite se k študentu, ki sedi poleg vas, ter imenujte literarno osebo, če je mogoče, modelno osebo ali osebo, na katero vas spominja.« Poznana rahla vročica na obrazu. Obremenjuje me nujnost celo najmanjšega ustvarjalnega napora zdaj, hitro, tukaj – *povej, kar ti pade na pamet*. Biti takole štiri ali pet minut sam, namesto v odsotni družbi, imeti svinčnik v roki, namesto nemočno čvekajočih ust.

Sedela sem sama. Najino dvojico je dopolnilo dekle iz drugega razreda, poznala sem jo na videz, vendar z njo nisem nikoli govorila. Na prvi pogled je spadala na nasprotni konec človeškega spektra kot jaz. Nižje postave, močnejša, nemirna, z velikim, napihnjenim oprsjem, ki je – pod blagom zapakirano v čeden paket – dajalo vtis vodne postelje. Lasje dolgi, valoviti in polni. Kot lasje

nekoga, ki spi na travniku. Čudno, da čez dan za seboj ne trosijo listja in iglic. Njihova barva me je fascinirala. Kadarkoli sem jih na šolskem hodniku videla v gibanju, sem začela premišljevali, če so blond ali rdeče barve. Do danes se po vremenu in počutju izmenično nagibam k eni od možnosti. Nisem se še odločila. Čutilo se je, da je samozavestna. Vedno se je gibala v množici ljudi, ki jim je nekaj glasno razlagala. Krilila je z rokami in živo premikala zalite prste.

Ko je barvasta žametna obleka priplapolala do mene v klop, se mi je dokaj prijazno nasmehnila. Nekaj sekund sva si druga drugo ogledovali. Da bi bilo očitno, da izpolnjuje zadano nalogo, se je zelo zamišljeno pačila: namrščila čelo, dokler se ji ni na nosu naredila globoka brazda, občasno se je ugriznila v spodnjo ustnico, pogledala stran in se nato z zoženimi vekami zopet osredotočila name, tako da ni bilo mogoče zgrešiti neizmerne globine notranjega napora, s katerim razmišlja. Melodramatična komedijantka. Kotičke ust ji je vleklo navzgor, tako da je bilo očitno, da se ne jemlje resno in se je iz nje dovoljeno delati norca v vseh pogledih. »No, recimo vidve, dekleti ...« Usoda je izbrala Jono, vrzite ga v morje. V primerjavi s prejšnjim miselnim naporom sta bila najina odgovora zelo neposredna in jedrnata. »Amazonka,« sem izjavila, s pogledom oprtim v Madlo. Presenečeno je pogledala (kakor da bi lahko kdo pomislil na karkoli drugega). »Hana Karadžičová,« me je predstavila in zamahnila z roko publikli. Razred se je zasmel, učiteljica naju je pohvalila in s tem je bilo za druge konec. Midve pa nisva nehali strmeti druga v drugo. Smejali sva se, kot da ne bi bilo nič, ampak zaradi izbora oseb sva bili druga na drugo strašno jezni. Tako zelo, da se je nekaj zgodilo. Ni se dalo pretvarjati, da se ne poznavata in da ne spadava skupaj.

Pogosto sva se vračali k temu trenutku. Madla ga je rada opisovala kot etiologijo mojega vzdevka *Hanela*. Označevala ga je kot »tisti dan, ko sva se zaljubili«. Bila je vse, kar jaz nisem bila. Vse, česar nisem zmogla in mi je manjkalo. Bila je amazonka. Še večje presenečenje pa je bilo, da sem bila jaz to, česar ni zmogla in kar je manjkalo njej. Imenitna predpostavka za ravnovesje medsebojnega občudovanja in neusmiljene ga zbadanja.

Ravno se je bližala polnoletnost. Prag odraslosti. Pubertetniški sošolci so počasi začeli dojemati resnost svojega obstoja in položaja v svetu. Jaz pa, tiho, koščeno in odgovor no deklet z nedoločljivo rjavim pažem tako tankih las, da so mi skozi gledala ušesa, jaz sem končno našla najboljšo prijateljico. Celó neverjetno razburljivo, noro in čudaško. Ni šlo drugače, kot da sem se prvič v življenju začela obnašati kot otrok. V tem sva obe odkrito uživali.

Pisateljica **Jana Šrámková** (1982) je diplomirala v evangeličanskem semenišču in na Literarni akademiji Josefa Škvoreckega. Tam je v okviru zaključnega izpita nastala uspešna debitantska novela *Hruškadóttir* (2008; slov. 2015, prev. Nives Vidrih), ki ji je prinesla nagrado Jiříja Ortena za mlade pisatelje. Leta 2013 je izdala novelo *Zázemí (Podpora)*. Za Šrámkovo je značilna premišljena kompozicija in raba aluzij. Piše tudi knjige za otroke in mladino ter revijalno objavlja feljtone in recenzije.

Marek Torčík

RAZSTAVIŠ SPOMIN

(odlomek romana)

Izvirnik: *Rozložíš paměť* (Praga: Paseka 2023)

Prevedla Karin Pajk Muzafnerija

Od vode se ti je koža na nožnih prstih že nagubala. Bela, nagubana koža rahlo mravljinči, hlad iz reke prodira vse do jedra kosti in ta občutek, ta trenutek, se spreminja v šumenje listja okoliških dreves. Prisluhneš pticam, ki veselo frfotajo z mokrimi krili, tukaj se zbirajo, da bi pogasile žejo, posedejo se na enega od večjih kamnov, namočijo kljun in spet hitro izginejo. Spominjajo te na majhne neumne otroke, sploh se jim ni treba truditi, da bi bili kaj drugega kot samo to, kar so. Nekako jim zavidaš.

Dihaš globoko, zleknjen si na obrežnih kamenčkih. Včasih si si želel, da bi tu nekdo ležal s teboj, nekdo, ki bi ga lahko držal za roko, ki bi te držal za tvojo in ki bi s teboj preko slušalk poslušal glasbo in tako prekril hrup ljudi, ki se glasno pogovarjajo na bližnji odeji. Malce naivno si verjel, da ti ne bo treba skrbeti za nič več – stvari bodo naenkrat delovale drugače.

V glavo se ti prikrađe Marianov obraz. V glavo se ti vedno znova prikrađe Marianov obraz. Neprenehoma visi tik pred teboj, skoraj na dosegu roke je, dovolj je že, da iztegneš roko in zgrabiš zrak. Odkar si moral enkrat v začetku oktobra premagati tisto tiho prepreko, zgrajeno iz neizrečenih besed, imaš ves čas pred očmi njegov vitek obraz, tisti madež ob ustnici.

Vse to se je začelo zaradi čiste neumnosti. Pri pouku zgodovine ti je zmanjkalo polnila v kemičnem svinčniku in s seboj nisi imel drugega. Ni imelo smisla, da bi zanj prosil koga drugega, saj si vedel, kaj bi ti rekli.

Marian je osredotočeno nekaj čečkal v svoj zvezek, na njegovi polovici klopi pa je imel nametanih približno ducat svinčnikov. Iztegnil si vrat in radovedno preučil precej znosno risbo. Lik na sredini strani je bil videti kot iz japonskih animejev, fant je sedel na stolu, z glavo, skrito med dlanmi.

Najprej si bleknil nekaj besed, šele nato si se začel zavedati, kaj pravzaprav počneš.

»Ti znaš risati.«

Pomežiknil si in se poskušal osredotočiti na zamegljeno skupino blokov za okni. Na steklu so ostali madeži nekih prstov in tako kot spuščene žaluzije je bil tudi zunanji svet prekrit s plastjo sivkastega prahu krede.

Marian je otrpnil, obrnil glavo proti tebi in te neprijetno dolgo opazoval, trudil se je uganiti, kaj nameravaš – lahko bi naredil kar koli, lahko bi treščil po klopi in tako dokazal, da si kot drugi. Da si iz njihovega testa. Pesti in kri. Toda ostajaš isti, nezmožen narediti najmanjši gib.

Le malo, previdno je prikimal, in se vrnil k svojemu zvezku. Ponovno te je prebudilo šele škripanje krede. V drugih učilnicah so že zdavnaj imeli table s flomastri, pri vas pa še zmeraj nič. Na umazani površini se skozi plasti besedila prejšnjih ur skoraj ni videlo ničesar več, Coufalova pa na tablo ni znala niti pisati, besede je na zeleno površino bolj kot ne rila in med celotno uro je zaradi tega vse spreletaval srh. Tudi če bi v tablo zarila nohte, bi ji s svojim dolgočasnim, monotonim glasom še vedno uspelo dokončati pripoved o poroki Bretislava in Jitke. O tem, kako se lep knez ni mogel obvladati in kako je ugrabil svojo bodočo ženo. Na njegovem mestu si si predstavljal Filipa, tudi on se ni mogel obvladati, lahko je počel, kar je hotel.

Nekoliko si prišel k sebi in prosil za svinčnik. Enega je brezbrizno vrgel v tvojo smer in se obrnil k skici. Med odmorom si se približal k Marianu in zašepetal: »To je res dobro.« Trznil je s kotičkom očesa. Na drugem papirju je imel še eno risbo: betonski prestol in na njem majhen deček. Prestol je bil zlomljen na vrhu, spodaj pa so se razpoke zblíževale, morda bolj kot popačeni sončni žarki. Fant je sedel zavrt v dolg plašč, ki se mu je zavijal okoli nog vse do roba papirja.

»To je Akira, tole pa Shinji,« je pojasnil Marian in najprej pokazal na fanta na prestolu, nato na tistega na stolu.

Nobeno od teh imen ti ni nič pomenilo. Te je pa pritegnil Marian. Njegov obraz je bil napet, koža na nosu in med obrvmi je bila nagubana v plitvi črti.

Prenehal si biti pozoren, dokler ni učitelj za matematiko vate vrgel krede. Samemu ti na papirju ne uspe ustvariti ničesar pametnega. Doma je tvoja mama v predsobo obesila sliko kamele s petimi nogami – ob sliki se po vsej verjetnosti ne bi ustavil nihče, če bi jo narisal majhen otrok. Toda peta noga bi moral biti rep, ti pa si hodil že v tretji razred.

Na poti iz šole si se ustavil na stopnicah pri hotelu Fit in s pločnika opazoval, kako starši in otroci plezajo čez ograjo na vrt bližnjega vrta. Nekateri so stali malo ob strani, drugi so do kolen v travi nabirali odpadle kostanje in listje v žepe. Še na prvi stopnji bil lahko bil tukaj z mamó tudi ti. Skupaj bi preplezala ograjo, mama bi ti pomagala navzgor, ti pa bi ji pomagal navzdol. Drug v drugega bi metala pest listja, potem bi doma na mizo položila kostanj in ga očistila s krpico, da bi ga zjutraj lahko odnesel v zbiralnico.

V vaši šoli namreč vedno nekaj zbirajo. Pomarančne olupke, kostanj, papir, pokrovice plastenk. Večinoma si nekdo za to izmisli še tekmovanje, na primer v prvem razredu je zmagovalni razred, ki je zbral največ papirja, osvojil izlet v Prago. Moj dedek je takrat še vedno razvažal bolnišnična kosila v starem kombiju in na poti nazaj je vsakič prosil za letake. Zaradi tebe se je vozil po celem Prerovu, v kabini vlekel umazane, z modro vrvico zvezane paketke, in jih vtikal med prazne in obtolčene pločevinke. Nekoč te je vzel s seboj in te zaprl v zadnji del tovornega prostora, polepljenega s plakati golih žensk in polnega plastičnih zabojev s hrano. Sedel si v ozkem prostoru ob steni, slika nekih prsi te je pritiskala k obrazu, edini vir svetlobe je do tebe prihajal skozi ozko luknjo v strehi. Zdelo se ti je, da morate takrat zagotovo zmagati.

Na koncu pa je vedno zmagal razred, v katerega je hodil Honza, sin mestnega svetnika.

»Ničesar ne moreš storiti. Tako to deluje,« te je mirila mama, »počakaj na naslednjič, morda boš pa ti na vrsti.«

Na vsak naslednjič, o katerih je govorila, čakaš še danes; še vedno je tik za vogalom in sprašuješ se, kdaj boš dočakal tisti svoj naslednjič.

Pisatelj, pesnik in publicist **Marek Torčík** (1993) je diplomiral iz anglofonih književnosti in kultur na Filozofski fakulteti Karlove univerze v Pragi. Svojo literarno pot je začel kot pesnik, leta 2016 pa je izdal svoj pesniški prvenec *Rhizomy* (2016), kjer raziskuje temeljna eksistencialna vprašanja skozi prepletenost misli in čustev. Njegova dela so bila pogosto objavljena tudi v literarnih revijah. Leta 2023 je izdal svoj prvi roman *Rozložíš paměť (Razstaviš spomin)*,

ki obravnava zapleteno odraščanje homoseksualnega mladostnika v majhnem konservativnem mestu. Roman je bil leta 2024 nagrajen s prestižno češko nagrado *magnesia litera* za prozo in prejel tudi češko nagrado za mlade umetnike (*Cena Jiřího Orteny*).

Literatura

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce, 1–4. Praga: Academia, 1985–2008.

Janoušek, Pavel et al.: Přehledné dějiny české literatury 1945– 1989. Praga: Academia, 2012.

Příbáň, Michal et al.: Slovník české literatury pro roce 1945.

Ústav pro českou literaturu Akademie věd České republiky. Dostop na <http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Šulc, Jan et al. (ur.): Antologie české poezie: II. díl (1986– 2006). Praga: Dybbuk, 2007.

POLJSKA KNJIŽEVNOST

Uredila: *Tina Podržaj*

Prevajalci:

Debeljak Nadja, Hočevar Mucić Sara, Kelenc Tinkara, Kern Boris, Kirm Blažka, Leskovar Jereb Polona, Pavlović Staša, Pirnat Aleš, Pirnat Katja, Podržaj Tina, Reščič Jasna, Rezoničnik Lidija, Sekelj Maša, Snoj Janž, Unuk Lara, Zajc Lučka.

UVODNA BESEDA

*Ti si kot vrt s tisoč in eno rožo.
Usojam si postati tvoj vrtnar.
Posojam ti sonce, razum in kožo.
Služabnik sem in ti si gospodar.*

*Tam, kjer stoji pri tebi zadnji pika,
se moj spopad z oblikami začne.
Nesem te v zibel drugega jezika,
kjer nisi, dokler jaz ne rečem: je.*

*Kdo torej ukazuje, kdo uboga?
Kdo iz te oblike sklepne govori?
Mogoče sva med pikami na i*

*le dve neznatni na obodu kroga,
ki v njem drugačen jezik žubori
nekoga, ki se z nama samo žoga.*

Kajetan Kovič: Dvogovor, I (prevajalec pesniku)

Iskanje dokončnih odgovorov na vprašanji *kaj je prevod?* in *kdo je prevajalec?* je staro kot prevajanje samo – to pa skoraj toliko kot sama avtorska književnost. V štirih tisočletjih, ki so pretekla od prvih podpisanih literarnih del in njihovih »prenosov v zibel drugega jezika«, se je (na)bralo nepreštevno strani prevodov:

vrhunskih in ponesrečenih, zvestih in varljivih, pomembnih in nepotrebnih. Enotna definicija prevoda pa ostaja vztrajno izmuzljiva.

Ne gre za to, da je ne bi iskali mnogi in na številne načine. Poljska jezikoslovka Elżbieta Tabakowska nas v eni od svojih razprav o prevajanju spomni, kako »dolga je veriga metafor, s pomočjo katerih so v minulih stoletjih teoretiki prevajanja skušali ponazoriti, kaj je prevod in kdo je človek, ki ga ustvarja«. Če se ozremo na uvodni sonet našega izvrstnega pesnika in prevajalca Kajetana Koviča, nagovor prevajalca pesniku, se hitro izkaže, da je nadvse *plodna* vrtnarska prisposodba. Tu so še – tako Tabakowska – kostumsko-gledališka metafora: prevod je isti lik, čeprav v drugi preobleki; slikarska metafora: prevod kot kopija slike; glasbena metafora: prevod kot simfonija, igrana na dveh klavirjih; transportna metafora: prevod kot dragoceni predmet, ki ga prevažamo s čolnom na drugi breg reke. In navsezadnje njena najljubša, »krojaška« metafora, po kateri je prevajanje besedila kakor predelovanje starega dedkovega plašča v ženski suknjič, pri čemer se skrivnost (in past) vsakokratne obrtniške strategije skrivajo v podrobnostih, kot je na primer mesto, kjer je dedek z vročim pepelom iz pipe v plašču naredil luknjo. »Z drugimi besedami,« zaključí Tabakowska, »za prevod ni pripravljenega recepta. Na vseh krojaških tečajih se naučimo zgolj tega, kako šivati na novo. Predelovati pa se mora vsaka šivilja naučiti sama.«

Tako kot ni pripravljenega recepta za prevod, ga tudi ni za (dobrega) prevajalca. Mnogo je izvrstnih prevajalcev, ki niso jezikoslovci in jih je v prevajalce spremenilo šele usodno srečanje z določenim Avtorjem oziroma Delom. Alojz Kodre je sicer res fizik in zaslužni profesor ljubljanske univerze, toda večina ga bo vselej poznala kot tistega, ki je »zakrivil« kultni prevod *Štoparskega vodnika po galaksiji* Douglasa Adamsa. Tudi Katarzyna Mroczkowska-Brand i William Brand, popularizatorja del Ryszarda Kapuścińskiego v angleščini, sta poklic(anost) prevajalca odkrila po naključju, ob branju njegovega *Cesarja* (v slovenščino ga je prevedel Niko Jež). A v naključju se vendarle skriva – ključ. Zdi se, da je za rojstvo prevoda in prevajalca nepogrešljivo eno: na začetku (še pred besedo!) mora biti *navdušenje*. Podobno kot otroci, ki vsako svojo novo domislico delijo z okolico, se morata tudi v prevajalcu prebuditi vzgib in želja, da bi svoje veselje nad pravkar odkritim jezikom, avtorjem, idejo, delil s preostalim svetom.

Dvosmernost tega navdušenja je večkrat izrazila nobelovka Olga Tokarczuk, ki hvaležno piše o prevajalcih kot tistih, ob katerih si oddahne, saj se lahko nazadnje »razbremeni polne odgovornosti za svoja besedila«. Neprecenljivost te simbioze je vpisana v njeno definicijo prevajalca: kot Hermes so, pravi, ki prime avtorja za roko in ga »vodi preko meje države, jezika in kulture«. Za Zbigniewa Herberta sta bila »Hermesa« Czesław Miłosz in Peter Dale Scott,

ki sta mu s prevodi njegove poezije v angleščino odprla vrata v mednarodno »sceno«. Wisława Szymborski je roko podal Anders Bodegard, prevajalec v švedščino. Njegovo smrt je junija letos v enem od poljskih časopisov takole naznanil zgovoren naslov: Umrl človek, ki je Szymborski dal nobelovo nagrado.

V minulih dvajsetih letih je študente polonistike navdušenje spremljalo spet in spet: izkazali so se z veseljem v odkrivanju novega in željo, da bi bodisi kot »vrtnarji«, »krojači« ali »ladjarji« tisto novo in drugačno prenesli v svoj jezik in svoje okolje. V dvanajstih letih, kolikor je na Enoti za zahodnoslovanske jezike potekal natečaj za prevode češke, poljske in slovaške književnosti, so ustvarili mnoga kakovostna besedila, katerih del je natisnjen v pričujočem zborniku. Za svojo so vzeli tradicijo, ki se je skozi leta vzpostavila na lektoratu za poljski jezik, in sicer, da smo prvo srečanje v novem študijskem letu začinjali z branjem in prevajanjem vsakoletnih lavreatov najprestižnejše poljske književne nagrade Nike. Prejemnika nagrade, ki jo podeljujejo od leta 1997 žirija namreč razglasi prav na prvo oktobrsko nedeljo. Zato niti ne preseneča, da je od šestnajstih tu predstavljenih avtorjev več kot polovica nagrajencev Nike; v izbor sta vključena tudi Olga Tokarczuk in Wiesław Myśliwski, edina, ki sta jo prejela dvakrat.

Kot učitelji, lektorji, mentorji, se prav preko nespornih dosežkov poljske književnosti in umetnosti trudimo v študentih zanetiti iskro zagretosti nad »poljskostjo«. Lahko jim vcepimo pravila žlahtne prevajalske obrti, jim podamo roko, ko delajo svoje prve prevajalske stopinje in jih opogumljamo, da se odločno in z nebrzdano domišljijo podajo na pot razumevanja, pojasnjevanja in premoščanja razlik med kulturami, jeziki in tradicijami. Toda kot vsaka umetnost tudi prevajalska zahteva tisto nekaj več: kanček nadarjenosti, občutljivosti za besedo, nezmotljiv sluh, skratka »božji delec«, ki se tako vztrajno izmika definicijam. Zato je še toliko bolj prijetno in dragoceno, ko to »nekaj« odkrijemo že pri študentih, ki jih na njihovi poti čaka še toliko odkrivanja in navduševanja.

Vsi, ki se na teh straneh predstavljajo v vlogi prevajalcev, to niso ali ne bodo postali za polni delovni čas. A pred nami je dokaz »črno na belem«, da so takšno priložnost imeli. Sicer pa vsem iz tega ali onega razloga neuresničenim pisateljem in prevajalcem tolažbo kot vselej prinese umetnost. Olga Tokarczuk v *Jakubovih bukalah* zapiše naslednjo talmudsko modrost: »Štiri vrste denarja nikoli ne prinesejo sreče: plačilo pisateljev, plačilo prevajalcev, dodatek za sirote in denar, ki izvira iz zamorskih držav.«

Umetnost je uteha. Vabljeni, da se ji na naslednjih straneh tudi sami prepustite. In navdušite.

Tina Podržaj

Jarosław Iwaszkiewicz

Izvirnik: Sen w gaju iz zbirke *Wiersze wybrane*
(Varšava: Czytelnik, 1968)

Prevedla Lučka Zajc

Sen v gaju

V sanjah sem videl pomarančni gaj prostran,
Etno visoko, ki se je v snegu lesketala
In morje negibno kot iz modrega jekla,
In ciprese in naju in v tvoji mojo dlan –

Ko sladke besede sem poslušal ves predan,
Sva stala, poslušala šepet Montreala
In takrat naju je takšna sreča obdala,
Da naju skril je kot zarja rožnat pajčolan.

Govoreč ti besede, vdane in vesele,
Zbudil sem se ob morju, ob zelenečem bregu,
In vse bilo je res, pomaranče so cvetele.

In ciprese v povorki, v velikem obsegu,
In sadje, nasad vse me z vonjem je dušilo,
In oblak je bil rožnat – a tebe ni biló.

Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980), znan tudi pod psevdonimom Eleuter, poljski pisatelj, pesnik, esejist, dramatik in prevajalec. Leta 1919 je skupaj s pesnikoma Julianom Tuwimom in Antoniem Słonimskim ustanovil pesniško skupino Skamander. Po drugi svetovni vojni je deloval kot diplomat in poslanec. Iwaszkiewicz je pisal novele, povesti, poezijo, drame, eseje in kolumne ter prevajal iz angleškega, francoskega, ruskega in danskega jezika. Znan je predvsem po svojih kratkih zgodbah, ta žanr je razvijal in moderniziral. Kot pesnik je Iwaszkiewicz tipičen predstavnik Skamandra, pri tem pa ga od drugih avtorjev ločuje predvsem kompleksnost čustvenega doživljanja, kar mu omogoča izredno natančno in intenzivno opisovanje lepote, hrepenenja po nedosegljivi sreči in umetnosti same. V svojih lirskih delih prehaja od esteticizma do bolj ekspresionističnega stila, po vojni pa zavrača tradicionalni pristop in se posluži modernega, asketskega jezika, s katerim v svojih pesmih čustveno povzdiguje dragocenost človeškega življenja. Štirikrat je bil nominiran za Nobelovo nagrado za književnost.

Czesław Miłosz

Izvirnik: *Traktat poetycki* (Paris: Instytut Literacki, 1957)

Prevedla Lara Unuk

Uvod v Pesniški traktat

Domača govorica naj bo preprosta.
Tako da bo vsak, ki bo slišal besedo,
videl jablane, reko, ovinek na poti,
tako kot se vidi ob poletnem blisku.

Govorica pa ne more biti zgolj podoba
in nič več. Od nekdanj jo mamijo
zazibanost rime, spanec, melodija.
Nemočno jo pušča za sabo suhi, ostri svet.

Marsikdo danes vpraša, kaj pomeni
ta sram, če bere knjigo pesmi,
kot bi se avtor obračal na slabšo naravo
v njem samem, ko z nejasnim namenom
odriva misel in misel goljufa.

S ščepcem šale, komedijanstva, satire
nam poezija še lahko ugaja.
Takrat znamo ceniti njeno odličnost.

Ampak ti boji, kjer gre za življenje,
se bojujejo v prozi. Ni bilo vedno tako.

In zamera zaenkrat še ni izpovedana.
Rabijo nam, ne trajajo, romani, traktati.
Saj več odtehta ena sama dobra kitica
od teže mnogih delavnih strani.

Czesław Miłosz (1911–2004), pesnik, esejist, diplomat in Nobelov nagrajenec (1980) velja za največjega poljskega pesnika 20. stoletja. Rodil se je v današnji Litvi, v stari plemiški družini. Okolje, v katerem je odraščal, je pomembno vplivalo na njegovo ustvarjanje. Na Univerzi v Vilni je študiral polonistiko in pravo. V letih 1951–1993 je živel v emigraciji, najprej v Franciji, nato pa v ZDA, kjer je nekaj časa predaval na Kalifornijski univerzi v Berkeleyu. Do prejema Nobelove nagrade je bila njegova poezija na Poljskem cenzurirana. Pred drugo svetovno vojno je bil katastrofični pesnik, po vojni pa njegova poezija postane bolj intelektualna, povezana s težnjo po obnovi trajnih vrednot evropske kulture, vesti in vere. V 70. letih prejšnjega stoletja začne v njej prevladovati religiozna in kontemplativna tematika. V iskanju »prostornejše« pesniške oblike je v poljsko književnost vpeljal nov žanr – pesniški traktat. Izdal je več kot 20 pesniških zbirk, več kot 20 esejističnih knjig, dva romana, več različnih antologij in *Zgodovino poljske literature*.

Andrzej Bobkowski

SKICE S PERESOM

(odlomek dnevniške proze)

Izvirnik: *Szkice piórkciem* (Paris: Instytut Literacki, 1957)

Prevedla Katja Pirnat

7. 8. 1943

Pojutrišnjem potujemo naprej. Velika blodnja po tihih poteh, po tihih mestecih. Brez ure, brez časa ...

Večer. Oblačno in toplo. Počasi se je mračilo. Drevesa, žive meje in grad so bili ploski. Kolaži. Žita so že davno požeta, strnišča pa so postala pepelnata. Vsa polja in njive so pravokotno ograjene z živo mejo, iz katere rastejo divje hruške in jabolane, čudno upognjene, zavite in vsako leto obrezane za kurjavo. V oksidiranem mraku so videti kot postave. Usedli smo se ob pot. Bila je takšna tišina, da je leteči hrošč hrumel kot letalski motor. Padajoči list je s trkom udaril ob veje. Zrak je obstal in niti vitke travnate bilke niso trznile. Govorili smo šepetaje. Bolj kot se je temnilo, pogostejše je postajalo hrumenje letečih hroščev.

Vsake toliko se je brez šuma spustil netopir in v žametnem letu padal pod črne krošnje dreves. Na njivi, nasproti, pa se je kotalil kunec. Kotalil se je kot jajce. Gor, dol ... Obstal in poslušal. Za njim sta iz žive meje pritekla še dva druga. Jedla sta nepožeto klasje. Čez trenutek jih je prišlo več. Vedno več jih je

prihajalo in njiva se je spremenila v veliko banketno dvorano. Poskakovali so, kotalili so se in nepremično obstali.

Verjel sem, da so se pogovarjali, se smejali in plesali. Ko smo to opazovali, smo postali otroci. Sredi kuncev smo iskali še kaj drugega ... Morda čarovnico, ki je ta kotiček uročila v tišino, morda male škrate ali palčke z rdečimi kopicami ...

8. 8. 1943

Nedelja. Zjutraj pri maši v cerkvi. Odlična pridiga. Tukajšnji župnik, priseljeni španski grand, ima kulturo, ki jim jo zavidam vedno, kadar se srečujem s francosko duhovščino. Odločna in močna pridiga, nedvomno protitotalitarna. Odličen stil, natančnost in to, da se spretno pove toliko stvari, ne da bi jih poimenovali, ni priklenilo samo mene, ampak celo dvorano. Najprej je bral o vide-njih neke device in kaj ji je povedala Mati božja. To je bilo še pred vojno. Treba je priznati, da so se te napovedi v veliki meri izpolnile. Ampak veliko bi lahko predvideli tudi brez Božje Matere, danes pa še več. Popolno uplinjanje sveta s komunizmom izredno olajša prerokbe. Ideologije so najmodernejši plini brez protistrupa. Potem poslušam radio – Straussov valček. Razmišljal sem, ali vsi izumi s področja telekomunikacije resnično bogatijo življenje. Navidezno bogatijo, resnično pa samo spreminjajo. To čutim posebno tukaj, v ozadju zaznavam globok pretres, kakršen je bila ta jutranja pridiga. Zavem se najočitnejšega paradoksa našega časa: bolj ko tehnika ljudem olajšuje stike, zbližuje celine in človeka približuje človeku tako, da mu ponuja vedno boljša sredstva za sporazumevanje, tem bolj to sporazumevanje slabi, tem bolj si ljudje postajajo tuji. Iz življenja izginja osebni stik – ki je edinstven, bogati in oplaja. Danes se na vsakem koraku med človeka in človeka rine Stvar, predmet. Povezujejo se celine, tujost se povečuje, tudi človek postaja predmet. Izginja oseba, osebek.

Sodobna literatura začenja kronično bolehati za pomanjkanjem Značaja in se zateka k dogajanju, kamor postavlja vedno iste ljudi. Psihična nasprotja sodobnega človeka postajajo vedno bolj seksualna nasprotja, s katerimi se sam ne more spopasti, saj ne more od nikjer črpati odgovorov na vprašanje instinkto-v, slepih moči. Sodobni roman, razen redkih izjem, postaja zaradi svoje eno-ličnosti naporen, izgublja se v pozabo, ne pušča sledi. Ta pojav se kaže na vseh področjih umetnosti, ki je vedno bolj nagnjena k »mehaničnemu« vplivanju na človeka. Literatura, glasba, slikarstvo danes delujejo s pretresi. To spominja na električni šok ali na vbod z injekcijsko iglo. Namesto, da bi spregovorili o najplemenitejših zakladih človekove duše, se poskušajo predvsem poigravati z

našimi živci. Ko obiskujem sodobne razstave slik, ko poslušam sodobno glasbo, imam vedno občutek, da podlegam udarcem električnega toka. Ampak s sten tega doma, iz besed tistih ljudi, ki so še ostali osebe, veje nekakšna čudna toplota. Popoldne sem bil pri županu, da bi ožigosal rubriko *départ* v naših osebnih izkaznicah. Gospod C. je bil spet izjemen v svoji plitkosti. To velja za tisto kategorijo ljudi, ki so na »ti« z vsem: s celo znanostjo, politiko, astronomijo, geografijo in s slavnostnim tonom razlagajo velike ideje, kot na primer, da je pozornosti vredno dejstvo, da velike reke tečejo pri vznožjih velikih mest, ali razlagajo razsvetljeno sodbo s področja urbanistike, ko trdijo, da če bi se mesta gradila na vasi, bi bilo ozračje v njih gotovo bolj zdravo. Desetminutni pogovor, vonj, ki puhti od take vrste dvonožca in gorečnega v eni osebi, name deluje kot vonj poletne vode s sladkorjem. Dolgočasi me, nekaj mi sili v grlo. Opozorilo Goncourtov, da želijo imeti tovrstni ljudje v salonu svoj portret v uniformi Narodne Garde – v balonu, je naravnost genialna.

Z gospodom C. sva govorila o vojni. Kako dolgo bo še trajala? Hudomušno je zatrdil, da resnično vse govori v prid temu, da je vojna večna, ampak ne bodimo prestrašeni – »tudi večnost ima svoj konec«. Rekel sem mu, da je *tres spirituel* <zelo duhovit>. Imel sem občutek, da se bo iz velikanskega navdušenja udaril v svoje kratke nožice, skrite pod mizo. Med priprtimi vrati se je prikazala deklica iz družine gospoda C., v dragih oblačilih in rdečih las.

Seveda sem izrekel nekaj laskavih besed o tej rdeči deklici. Gospod C. mi je »zaupno« priznal, da je ona *tres intelligente* <zelo pametna> in da bere že *nos classiques* <naše klasike>. Nenavadno? In da ji bo kmalu priskrbel ure latinskega jezika. Jasno? Ni bilo govora o glasbi. Ampak, seveda. Spomnil sem se, da poznam še eno tako – hčerko inteligentnega Roqueja iz Flaubertove *Education sentimentale* <Šola čustev>. Ti ljudje se izjemno izboljšajo preko svojih otrok.

Zadnji večer. Po večerji smo sedeli v sobi gospe Bazin. Prerokovala nam je. Vsi se smeji in – malce verjamejo. Robert naj bi imel v prihodnosti veliko težav. Na svojem novem položaju, zelo častnem, a težkem, jih bo imel še preveč. Pauline je v zadnjih mesecih nosečnosti lepo videti. To velja za tiste ženske, ki niso ženske, kadar ne pričakujejo otroka. To bo že tretji v času vojne.

Ko se vzpenjam navzgor do sobe, se znova ozrem na staro orožje in stare bakroreze na stenah, poslušam škripanje stopnic.

Pisatelj, esejist in podjetnik **Andrzej Bobkowski** (1913–1961) je bil po izobrazbi ekonomist. Leta 1939 sta z ženo odpotovala v Francijo, od koder naj bi

nadaljevala proti Argentini, kjer je Bobkowskega čakalo delovno mesto. Izbruh vojne je načrte prekrižal, zato sta ostala v Franciji. Junija 1940, tik preden so v Pariz vkorakali Nemci, je bil evakuiran na jug Francije. Večino poti je opravil s kolesom. Opis in preišljevanja s tega popotovanja so postala osnova za njegovo življenjsko delo – dnevniške zapiske *Szkice piórkiem (Skice s peresom)*. V njih podaja izjemno precizne politične ocene, zanimive kulturne in družbene diagnoze ter edinstven opis življenja v Franciji pod nemško okupacijo. *Skice* so prvič izšle l. 1957 pri Literarnem inštitutu v Parizu, na Poljskem pa so dolga leta ostale praktično neznane, saj je cenzura do l. 1989 prepovedala njihovo objavo v Ljudski republiki Poljski. Danes dnevnik Bobkowskega veljajo za eno od klasičnih del poljske emigrantske književnosti 20. stoletja.

Slawomir Mrożek

MAŁE PROZY¹

(kratke zgodbe)

Izvirniki: Noc w hotelu, Przestroga, Tajemnica życia, Muzeum, Epidemia iz knjige *Małe prozy* (Krakov: Oficyna Literacka, 1990)

Prevedla Staša Pavlović

Noč v hotelu

Moral bi že spati, ko se je za steno razlegel glasen ropot.

»No, pa se bo začelo,« sem pomislil. »Točno tako bo kot v znani anekdoti.«

Sosed si je sezul čevelj in ga spustil na tla. Vedel sem, da ne bom mogel zaspati, vse dokler ne sezuje še drugega, kar pa bi znalo dolgo trajati.

Samo predstavljate si lahko, kakšno je bilo moje olajšanje, ko je skoraj takoj zatem še drugič nastopil težko pričakovani ropot.

Ko sem ponovno zaspal, je za steno zopet zadonelo, kar me je zbudilo iz sna.

Tega nisem pričakoval. Ali ima moj sosed tri noge? To vendar ni mogoče.

Ali si je torej en čevelj ponovno obul in ga znova sezul? Malo verjetno. Torej imam več kot očitno dva soseda.

In točno tako, kot sem pričakoval, se je začela moja muka. Edino, kar mi je pri tem pomagalo, je bilo upanje, da bo prej ali slej moral sezuti tudi drugi čevelj.

1 SLAWOMIR MROŻEK: DIE GEHEIMNISSE DES JENSEITS / TAJEMNICE ZASWATÓV. Copyright © Diogenes Verlag AG Zürich Switzerland.

A noč se je bližala koncu, drugega, torej četrtega ropota pa še kar od nikoder.

Ne da bi zatisnil oči, sem se zjutraj popolnoma izčrpan odpravil na zajtrk. Tam sem srečal svojega soseda. Oziral sem se naokrog, da bi našel še drugega, a brez uspeha, bil je samo eden. Tisti drugi je najbrž zaspal opit in še zdaj spi z enim čevljem na nogi.

»Ali imate v sobi miši?« me je nagovoril sosed. »Jaz jih imam. Tako so čvičile, da sem moral vanje zalučati čevlji, da bi nehale.«

Od tistega trenutka sem prenehal razmišljati logično. Ena neumna miš je močnejša od vse logike, vse, kar počne logika, pa je, da prinaša nespečnost.

Svarilo

Na ulici sem srečal nekoga, s komer sem pred dolgimi leti prijateljeval, četudi je bilo to prijateljstvo z moje strani nezaželeno in celo neprostoovoljno. Ni mi bilo do pogovora z njim, zato sem prečkal cesto in se sprehodil na drugo stran ulice. A to je storil tudi on in mi stopil na pot.

»Še dobro, da te vidim!« je radostno vzkliknil. »Pomembno novico imam zate!«

»Kakšno?« sem vprašal, saj me je vseeno premagala radovednost.

»Pravo senzacijo! Če bi ti to povedal kdo drug, gotovo ne bi verjel, a zdaj boš to slišal od mene. Iz prve roke, če lahko tako rečem.«

»Naj ti bo, povej.«

»Se še spomniš, da sem te nekoč okradel?«

»Recimo, da se spomnim. Pa kaj potem.«

»Vidiš, jaz imam zdaj slabo vest.«

»Hočeš reči, da mi želiš vrniti denar?«

»Ne, ampak trpim hude muke. Obnašal sem se kot navaden, podli prasec. Kaj praviš?«

»Morda, če bi mi vrnil ...«

»Pustiva te malenkosti. Najpomembnejša je moralna občutljivost. Kar se tega tiče, je zdaj vse v najlepšem redu.«

»Misliš?«

»Niti predstavljaš si ne, kako trpim! Uničil sem te, pahnil sem te v revščino! Ko zdaj razmišljam o tem, mi poka srce!«

»Zelo mi je žal.«

»In prav je tako. Nič ni hujšega od slabe vesti. Se še spomniš, kako si me obtožil kraje in bil pri tem kaznovan zaradi obrekovanja? Moj svak, bog daj

spokoj njegovi duši, je bil tedaj pravosodni minister. Zdaj ga pa vsako noč sanjam; kima z glavo in ponavlja: ‹To pa ni bilo lepo, o ne, to pa ni bilo lepo.›«

»Svak pretirava.«

»Sam si tega nikoli ne oprostim. A se spomniš tudi, kako sem zapeljal tvojo ženo?«

»Trenutek šibkosti.«

»Noben trenutek, to sem storil naklepno. Zagrozil sem ji, da boš, če se mi ne preda, namesto petih let dobil deset. To je bilo izsiljevanje!«

»Malenkost ...«

»Kakšna malenkost neki ...«

»Se zgodi, zakaj bi izgubljala besede ...«

»Izgubljala besede?«

»Ne skrbi, to je samo zaradi tvoje preobčutljivosti. Zdaj pa mi oprosti, ampak moram iti, nimam časa za tovrstne banalnosti.«

Dohitel me je, me zgrabil za ovratnik in zavpil:

»Ti gnoj! Jaz preživljam moralno dramo, ti pa praviš, da gre za malenkost? Da to ni nič? Da je škoda izgubljati besede?! Ne spoštuješ moje moralne drame?!«

In se je vrgel name. Če se mu ne bi pravi čas umaknil in mu ušel, bi me pošteno pretepel.

Moralne drame je treba spoštovati. Sicer lahko postanejo nevarne.

Skrivnost življenja

Obiskal me je znanec in usedla sva se – tako kot to pač je življenju – k polni steklenici, ki je čez čas nehala biti polna.

»Življenje je skrivnost,« je rekel znanec. »Na primer ta steklenica tukaj. Kdo ve, ali je napol prazna ali napol polna.«

»Morda oboje hkrati?« sem predlagal.

»Ravno v tem je skrivnost – vse je relativno, saj je vse odvisno od izhodišča. O ničemer ne moremo soditi kategorično.«

»Torej je morda bolje, če jo izprazniva, da ne bi bilo dvomov.«

»Izprazniva jo že lahko, a relativnost bo ostala. Kaj bi to, da bo steklenica kar naenkrat prazna, če pa je bila nekoč polna. Bila, a ne bo, bo, a ni bila. Tudi čas je relativen.«

V upanju, da bo pozabil na skrivnost življenja, sem mu ponudil cigareto. Vzel jo je, a je ni takoj prižgal, držal jo je med prsti in se globoko zamišljen zazrl vanjo.

»Kaj bom imel od tega, če jo prižgem ... Zagorela bo, zgorela in ugasnila.«

Pa jo je vseeno prižgal, saj je zmeraj kadir samo moje cigarete. Tudi pil je samo mojo vodko. Očitno je menil, da ni važno, kdo plača. Tega mu nisem mogel zameriti, saj je imel s filozofskega vidika prav.

»Ali nisem rekel?« je dejal, ko je pokadir mojo cigareto. »Ugasnila je. Izginila, pepel, prah ... Kot obstoj. Imaš še kakšno?«

Imel sem, dal sem. Popoldne se je bližalo koncu. »Tako kot življenje,« bi najbrž rekel znanec, če ne bi bil zaposlen z brkljanjem po mojem predalu. Obsedel sem na štiri oči s steklenico, ki je bila gotovo že prazna. Zahotelo se mi je cigarete, a nisem imel več nobene.

»Lahko bi bil tale,« je rekel znanec, ko se je v mojem plašču postavil pred ogledalo. »A je malenkost pretesen. Nimaš nobenega drugega?«

»Samo tega imam.«

»Hja, torej mi ne preostane drugega, kot da vzamem tega. Samo gumb moraš zamenjati.«

»Zakaj pa?«

»Raje imam gumb v bež barvi.«

»Mar ni vseeno, ali so bež ali ne ...«

»Točno to! Če bi bili lahko samo v kakšni drugi barvi, si jih ne bi želel v bež barvi. Ker pa je vse relativno, počnem, kar se mi zljubi. Saj ne misliš reči, da nimaš bež gumbov ...«

V tistem trenutku je pri vhodnih vratih pozvonilo. Šel sem jih odpret. Pred vrati je stal profesor Einstein, izumitelj teorije relativnosti. V roki je držal revolver.

»Pustite me k njemu,« me je rotil. Ugodil sem mu. Starejšim se ne spodobi ugovarjati. Na sodišču mi niso verjeli, da svojega znanca nisem ustrelil jaz, ampak Einstein. A so me kljub temu oprostili. Očitno je prepričanje, da – ker je vse relativno – posamezniku ni mogoče pripisati krivde za njegova dejanja, postalo splošno veljavno dejstvo.

O nikomer ne moremo soditi kategorično, kot je pravil rajni.

Muzej

Izgubil se nam je pes in otrok je bil neutolažljiv, saj je bil nanj neznansko navezan. Pa sem ga vzel s seboj v muzej slavnega pisatelja. Da bi se ob tem malo pozabaval in izobrazil.

Kupil sem nama vstopnici, nato pa sva čakala, da bi se zbrala skupinica obiskovalcev, ki bi jo vodič popeljal po pisateljevih sobah. Pisatelj je namreč

umrl pred stotimi leti, muzej pa je bilo njegovo nekdanje stanovanje, ki so ga spremenili v muzej.

Ob blagajni so bile razstavljene knjige tega pisatelja. Knjige kot knjige, nič zanimivega. Zbrala se je skupinica in vodič nas je pospremil do predsobe.

»Na desni strani je kopalnica,« nam je razložil.

Pokukali smo v kopalnico, saj so bila vrata odprta, vstopiti pa nismo mogli, saj je bil vhod zagrajen s purpurnim trakom iz brokata. Na umivalniku je počivalo držalo za milo, v njem pa milo. Na njem ploščica: »Pisateljevo najljubše milo.«

»Smemo poduhati?« je vprašala neka gospa.

»Prepovedano,« je naznanil vodič. »So pa raziskovalci potrdili, da se je vsakodnevno umival.«

»A uši tudi?« je prestrašeno vprašal otrok.

»Bodi tiho,« sem ga utišal, »ne moti starejših med ogledom. Jasno, da tudi uši. Če boš umival uši, boš tudi ti nekoč slaven pisatelj.«

Dalje sta bila salon in spalnica. Pohištvo iz orehovega lesa, precej kvaliteto, a nič posebnega. Tista gospa je želela preizkusiti žimnico, a je bilo tudi to prepovedano, celo ob morebitnem doplačilu.

»Pisateljev kabinet,« je naznanil vodič in nas spustil naprej.

Za pisalno mizo je sedel pisatelj v naravni velikosti. Videti je bil, kakor da bi bil živ, najbrž je bil narejen iz voska. V halji. Držal je pero, na mizi pa je ležal popisan papir.

»Rokopis, saj je pisal na roko,« je pojasnil vodič. »To so potrdili raziskovalci. Tukaj lahko vidite, kako piše svojo najbolj znano pesem. Se je spomnite?«

Narod moj, ko sem v naročju tvojem

kot otrok zibaje sesal tvoj duh ...«

»Poglej, očka!« je vzkliknil otrok. »Čisto tako kot pri nas!«

Pogledal sem. In res, pod pisalno mizo je stala prazna steklenica vodke.

»Pleskarji so jo pustili tu, ko so končali s prenovo,« je razložil vodič. »To ni del razstavljenih predmetov.«

V istem trenutku sem opazil tudi, da sredi pisateljeve pleše kraljuje napis: »Bil sem tu. Kazik.«

»Najbrž je pisal tudi takrat, ko ni imel pri roki nobenega papirja,« sem pomislil. »Pravi pisatelj. Ampak kaj piše pod tem?«

Pod tem, a še zmeraj na njegovi pleši, je bil še en napis: »Pa kaj potem, ti gnoj?« In podpis: »Priatelj književnosti.«

»Tea pa gotovo ni napisal sam,« sem pomislil. »Zdi se mi, da gre za drugačno pisavo.«

Razgledal sem se naokoli. Otrok se je zaposlil z odpiranjem predalov, vodič pa s prepovedovanjem odpiranja. Gospa je medtem fotografirala, drugi pa so se prerekali o tem, ali je bilo stanovanje lastniško ali najemniško. Vodič ni mogel ničesar pojasniti, saj je lovil otroka, ki se je drsal po tleh, ki so bila lepo zloščena, kakor je to v navadi v muzejih. Vzel sem kemični svinčnik in pod »Priateljem književnosti« zapisal: »Izgubil se je pes. Najditelja čaka nagrada ...« In naslov.

V ta muzej prihaja veliko ljudi in prav vsak to prebere. Tako je čisto mogoče, da bomo našli psa.

Epidemija

Ko sem bil otrok in celo kasneje, ko sem bil že mladenič, nisem imel nobenih sumenj. Morda mi niso ničesar omenjali, da me ne bi prestrašili? Sem pa nekoliko kasneje ugotovil nekaj, kar zdaj že z gotovostjo vem – da na svetu vlada neka čudna bolezen. Kolera, tifus in druge imajo svoja imena in simptome. Iz njih se ne dela skrivnosti. Ko se razširijo v epidemijo, o njih vsi govorijo in takrat gre za veliko reč. Ampak – in prav to je najbolj zanimivo – oboleli za temi boleznimi ozdravijo, sicer ne prav pogosto, a vseeno – to pomeni, da te bolezni niso v vsakem primeru smrtne. Medtem ko ta, ki sem jo sam odkril – vsakogar ubije. Že od pamtiveka je ni preživel čisto nihče, ampak res čisto nihče. Pa se o njej vseeno ne govori, če pa se, se nikoli ne omeni njenega imena. Morda zato, ker nihče ne ve, kako se imenuje? Ali kako se jo da prepoznati?

Tu in tam izbruhneta kolera ali tifus in takrat ima vsakdo nekaj znancev, ki zbolijo, a zatem lahko mine več desetletij, ne da bi srečal koga, ki boleha za tifusom ali kolero. Še če bi jih iskal s svečo, ne. Medtem ko ta čudna bolezen, o kateri govorim, pleni ves čas in to brez prestanka. Več časa kot mine, za več naših znancev se izkaže, da so bolehalo za prav to boleznijo. Dobesedno pogreznili so se vanjo, v zemljo.

Predvidevam torej, da ima ta bolezen nekaj opraviti s časom. To se najbolje vidi na primeru mojega dedka. Ko je bil mlad – je bil živ. Prav tako v srednjih letih. Nato pa je minilo še nekaj let in – kaj mislite? Ni ga več. Preprosto ni več živ. Zakaj je živel, ko je bil mlad, kasneje pa ne več? In zakaj ne obratno? Za to mora gotovo obstajati nekakšen globok razlog.

Če pogledamo nekoliko širše, se ta povezava med časom in boleznijo izrazi še jasneje. Na primer že to, da nihče, ponavljam, čisto nihče, rojen pred prvo polovico preteklega stoletja, ni preživel do današnjega dne. Gre za pravilo brez izjeme. Po prestopu določene meje število let ne igra nobene vloge več. Popolnoma

enako smo prepričani v smrt tistih, ki so umrli pred petstotimi leti, kot tistih, ki so umrli pred petsto triinšedemdesetimi ali tisočimi leti. Samo do stotice nam uspe še kaj razločiti. Torej ima čas prav gotovo nekaj pri tem. Ljudi bi bilo treba opozoriti, morda celo iti na ulice in kričati. Večkrat me že prime, da bi to storil, saj gre namreč za posameznikovo odgovornost – povzročiti alarm, ko posameznik zasluti kolektivno nevarnost. Opozarjati, glasno vpiti, kazati nanjo. Družba bi se morala zediniti in skupaj nastopiti proti grožnji. Ko bi le vedel, kako ... Za to imamo vendar sodišča, policijske patrulje in nasploh vse te socialne organizacije. A ko stopim na ulico, ne morem iz sebe spraviti niti glasu. Zdi se mi, kakor da vlada splošni sporazum o molčanju. Da me bodo takoj, ko bom odprl usta, razglasili za norca, čeprav vedo, da je to, kar vzklkam, res. Samo pretvarjajo se, da ne vedo nič, in nikomur ne dovolijo, da bi o tem spregovoril na glas. Kakor da bi šlo za neko zaroto ali zavezništvo. Ampak zarota s kom, z boleznijo? To mi ne gre v glavo. Torej se moram sam domisliti kakšnega protiukrepa. Kajti počasi se v meni zbuja sum, da pri vsem tem ne gre le za moje znance in neznance, za ljudi, ki so nekoč bili in jih ni več, za tiste, ki so, in tiste, ki jih nikoli ne bo. Kaj pa če sem v nevarnosti tudi sam? Nekoč se mi je to zdelo nemogoče, preprosto nisem razmišljal o tem. Zdaj pa ... Kajti živim – in morda ta bolezen temelji ravno na tem. Da, najbrž temelji na tem.

Mar to pomeni, da bom tudi sam moral umreti iz istega razloga?

Slawomir Mrożek (1930–2013) poljski dramatik, pisatelj, novinar in karikaturist. V času po gimnaziji je Mrożek simpatiziral s socialistično ideologijo, kasneje pa je postal njen velik kritik in jo je satirično in groteskno prikazoval v svojih delih. Kot dramatik je debitiral leta 1958 z delom *Policija* (*Policija*), svetovno slavo pa mu je prinesla drama *Tango* leta 1964. Leto prej je izza železne zavese pobegnil v Italijo. Zaradi spornega članka v reviji *Le Monde* mu je bilo leta 1968 odvzeto poljsko državljanstvo, prav tako so v državi do leta 1972 prepovedali njegova dela. V domovino se je vrnil leta 1996. Leta 2006 je izdal avtobiografijo *Baltazar*, ki je nastala kot posledica zdravljenja po možganski kapi. V vseh svojih delih se Mrożek osredotoča na problematiko poljske zgodovine in kulturne tradicije, kot tudi na aktualno problematiko družbe in politike. Literarna kritika ga umešča ob bok svetovnim ustvarjalcem drame absurda (Ionesco, Beckett). Njegove drame so vse od uprizoritve *Policije* v sezoni 1959/60 redno uprizarjane na slovenskih odrih.

Wiesław Myśliwski

ZADNJA DELITEV

(odlomek romana)

Izvirnik: *Ostatnie rozdanie* (Krakov: Wydawnictwo Znak, 2013)

Prevedla Blažka Kirm

Materi nisem priznal, zakaj sem opustil študij. Ne bi razumela. [...] Mati me ni spraševala o tem, vedela je, da ne bom priznal. Le nemudoma se je začela pritoževati:

– Tvoja izbira študija se mi na začetku ni dopadla. Kajti kaj naj bi slikar sploh počel? Slikopleskar vsaj kaj zasluži. A ti, ki slikaš na platno, ne boš našel nobenega kupca. Še tisti, ki bi kupil tvojo sliko, bi jo želel po smešno nizki ceni.

Naj gredo na cerkveni semenj. Tam jim ni treba čakati, naslikajo jih pri priči. Tudi ko si star, boš na teh slikah videti mlad. Tudi grdo dekletce bi bilo na teh slikah videti lepo. Tudi, če ti uspe prodati dve ali tri, koliko bi za njih dobil? Zadostovalo bi le za kakšen mesec. [...] Če bi postal inženir, ali še bolje zdravnik, bi imeli cenejša zdravila v času bolezni – ta mora priti, doleti namreč vsakogar. In zveni veliko bolje, gospod inženir, gospod magister. A gospod slikar zveni, kot da bi se kdo posmehoval na tvoj račun. No, saj mogoče si pa še premisliš, celo življenje imaš še pred seboj. Dokončaš lahko več študijev. Dovolj si bil sposoben. Talentiran si bil na vseh področjih. Malce si boš oddahnil, se počil in kasneje nadaljeval po kakšni drugi poti.

– Nikamor ne bom šel.

– Kako to misliš? Ne nameravaš dokončati študija? S takimi izjavami me ubijaš. Še največji tepci študirajo. Moraš imeti nekakšen poklic. V življenju kot pri igri kart enkrat zmagaš, drugič izgubiš. Zaradi kartse še nihče ni postavil na noge.

Bolj ko je govorila, več užaljenosti je bilo čutiti v njenem glasu in užaljene besede se nenadzorovano izlivajo, izgovarjamo jih z zamero in bolj kot zamera raste, več besed pride na plano. Poslušal sem jo, vendar ne zares, vse manj sem dojemal, ker sem se od nje vedno bolj oddaljeval. Naj bi poslušal, a sem sedel v študentski menzi, kjer se je pred mano hladil piščančji kotlet s krompirjem in ocvrtim zeljem, ker sem moral poslušati tudi njo, ki je sedela nasproti mene in govorila o moji risbi:

– Iščem vas že cel teden. Hodila sem na fakulteto, v študentsko sobo in vsepovsod mi je bilo rečeno, da ste že odšli. Dokler mi nekdo v bližnji kavarni ni povedal, da vas je videl v menzi. Tukaj sem že tretjič. Ali ne jeste kosila? S seboj imam vašo risbo.

Iz aktovke je izvlekla štiri dele risbe in jih položila na mizo, tako da sem moral krožnik s piščančjim kotletom, krompirjem in ocvrtim zeljem premakniti na sosednjo mizo, ki je bila na srečo prosta.

– To risbo sem pobrala s tal, ko ste zbežali iz sobe, je povedala, medtem ko je popravljala natrgane robove štirih delov risbe s svojimi dolgimi, karminasto rdečimi konicami prstov. [...] Seveda je nemogoče, da bi že poznali ženske. Poleg tega jih večina moških celo življenje ne uspe spoznati. Ker ženska je, morda, najzahtevnejša skrivnost obstoja. In nikakor ne moški. Za moške je ženska le predmet poželenja. Ubogi so, morda si celo zaslužijo nekaj sočutja, ker tako ali tako nič ne razumejo, niti sebe in zakaj so na tem svetu, od kod prihajajo vsi njihovi cilji, ideje in večna želja po krvi. Moški je koristen samo za žensko. Iz pravljič je mogoče razbrati, da naj bi ženska nastala iz moškega rebra. Ženska si je rodila moškega. In tega ji moški ne more odpustiti. Mladi ste še, morda boste nekega dne razumeli. No, tudi talentirani ste. Zato me je vaša risba tako vznemirila, ker ste narisali telo, ki je sam svoj gospodar.

– Spustila je glavo in med opazovanjem moje risbe povedala: – O, le pogledajte to debelo črto, ki je videti, kot da ščiti moje prsi. Morda se tega ne zavedate. Ni nujno, da se umetnost zaveda same sebe. – Obrnila je glavo vstran, kot da bi za sosednjo mizo zagledala nekoga, ki ga je ravnokar srečala, vendar sem videl, da sta najbližji stol in stol poleg njega prazna, vsi okoli prav tako, bila sva sama v menzi, povedala je: – Profesor bo želel govoriti z vami. – Potem je obrnila glavo proti meni in mi s skaljenim nasmeškom pogledala v oči. – Profesor

se vam bo opravičil – Svojo vitko dlan s karminsko rdečimi konicami prstov je položila na mojo roko. – Kdaj bi se želeli srečati s profesorjem? Uredila bom vajino srečanje.

– Ne vračam se na univerzo – sem povedal.

– Toda, zakaj?

Pred njenimi začudenimi očmi je moj pogled pobegnil k sosednji mizi, na kateri je bil moj krožnik s piščančjim kotletom, krompirjem in ocvrtim zeljem.

– Ne razumem. Zavreči tak talent bi bil pravi kriminal. Profesor je enakega mnenja. Ko je ponovno opazoval vašo risbo, je ugotovil, da odraža neka-kšno edinstveno drznost. Ni še videl tako intenzivne, a hkrati enostavne linije. Najbrž je bil slabe volje. Zdaj ga peče vest. – Svojo dlan je pritisnila na mojo roko. – Lepo vas prosim. Ne odklanjajte tega.

Nisem imel dovolj poguma, da bi spodmaknil svojo roko izpod njene dlani, kot da bila pod to dlanjo roka priklenjena na mizo, čeprav je bila lahkotna, mehka. Zbral sem se toliko, da sem lahko povedal:

– Iz študentskega doma sem se že izselil. Ne bi imel strehe nad glavo. In karto za jutri imam že kupljeno. Danes prespim pri prijatelju.

– Kakšna je tu težava? – Odmaknila je dlan. Lahko bi bivali pri meni. Tudi za dlje časa. Imam veliko stanovanje. Štiri sobe, vsaka od njih ima svoj vhod iz hodnika. S profesorjem si ne bi bili v napoto. Poleg tega me obišče le dvakrat, včasih trikrat na mesec. – Ves čas je gledala naravnost v moje oči, toda zdelo se mi je, kot da me gleda nekje iz daljave, skozi meglo. – In brez kakršnih koli obveznosti – je dodala po trenutku razmisleka. – Tako ali tako sem prestara za vas. Ko bi le vedeli, koliko let imam. Ali pa ste morda vi premladi zame. Mladost ni tako privlačna, kot se vam morda zdi. Mladost je potrata časa. Čas, porabljen za iluzije. Zdi se, kot da se nam življenje s tem, ko nam ponuja mladost, posmehuje, da bi nas toliko bolj boleče preizkusilo

Še lep čas sva sedela v menzi. Piščančjega kotleta s krompirjem in praženim zeljem še nisem pojedel.

Wiesław Myśliwski (1932) v poljski književnosti velja za predstavnika kmečkega pripovedništva, saj izdatno črpa iz izkušnje vaškega prebivalstva in zlasti žive kmečke govorice. Vendar pa njegova dela bistveno presegajo to oznako: z moralnimi in eksistencialnimi temami, ki jih odpira, se njegova proza vpisuje med univerzalne pripovedi o zapleteni naravi sveta in nepredvidljivosti človeške usode. Piše počasi in preudarno: napisal je štiri drame in sedem romanov.

Po romanih *Pałac* (*Palaca*) in *Kamień na kamieniu* (*Kamen na kamnu*) ter drami *Klucznik* (*Ključar*) so bili posneti filmi. Poleg Olge Tokarczuk je edini dvakratni prejemnik nagrade Nike: leta 1997 jo je prejel za roman *Widnokrąg* (*Obzorje*), deset let pozneje pa za roman *Traktat o łuskaniu fasoli* (*Traktat o luščenju fižola*, slov. 2010, prev. Staša Pavlovič).

Ewa Lipska

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Drzazga*
(Krakov: Wydawnictwo Literackie, 2006)

Prevedla Staša Pavlović

Jaz – oni

Občudujem vas
ko premagujete hitrost
in drvite kot depeša
v enosmerno zgodbo.

Vaš polnoletni kabriolet
obliva rdečica.
Rdeča krogla usode.

A jaz
ki me vleče zadihan tovornjak
vam maham z oporoko
s katero vam podarjam
rezervno resničnost.

A vi
do vrha napolnjeni z mladostjo
me na ves glas prehitevate

glasnejši od aritmije motorja
in obrabljenega pulza gum.

Lekarna

Sploh nista vedela da že živita v Lekarni.
Zbujala ju je šumeča tableta svita.
Kot žvižg lokomotive. Vsiljiva budilka.

Ona mu je na uho brala
farmaceutski letak.
Čajnik je piskal
v napadu dušenja.

On – od poroke dalje njen pacient
v Cerkvi Pripravljenih Zdravil.
Pred dvajsetimi leti.

Predoziranje te ljubezni
ni prišlo v poštev.
Pisala sta si recepte
iz obmorskih zdravilišč.

Obšla ju ni niti
zgodba zastrupljanja.
Povečano delovanje zločina.

Ob vnetjih
ko jima je zmanjkalo besed
sta se držala za roke.

Vsakokratna dnevna doza
je za njiju sredstvo za povijanje
in če Bog ne predpiše drugače
bosta občudovala še rumene preplete listov
pred potekom roka uporabnosti.

Trska

Rad vas imam mi piše dvajsetletni pesnik.
Začetniški krovec besed.

Njegovo pismo diši po lesu.
Njegova muza še vedno spi v palisandru.

V literarni žagi ambiciozen hrup.
Vajenci oblagajo lahkoveren jezik s furnirjem.

Prerezujejo sramežljive deske stavkov.
Z dletom izklesane haikuje.

Težave se začnejo
z v spomin zadrto trsko.

Težko jo je izdreti
še težje opisati.

Letijo opilki. Ogrizki angelov.
Prah vse do neba.

December

Ti moja optična miška ji pravi.
Na nebu poledica. Vedno krajši december.
Zmrzuje klepetavo mesto.

A v njiju krop ljubezni. Samo poljub
ne izstopa. V ustih žled.
Na drsalkah samoglasnik.
Ti moja optična miška ji pravi.

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Drzazga*
(Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2006),
Pogłos (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2010) in *Ja*
(Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2003)

Prevedel Janž Snój

Številka Ena

In kaj potem
če je naš planet
zdaj na voljo za rezervacijo.

Luna vpisana v zemljiško knjigo.
V notarsko listino zapisano sonce.

Oštevilčena mesta. Zadolžene ulice.
Večmestna usoda.

Nove vojne
zavarovane
z nepremičninami dekaloga.

Vrtoglave vsote upanja
na javnih dražbah.

In kaj potem
ko pa je ljubezen
vejica ki jo lahno ziba veter
vselej Številka Ena
in se nagiba v najino stran.

Najin računalnik

Najin računalnik
leži med nama.

Kakor nalašč sformatirana
za hitro ljubezen
odpirava pogovorno okno.

Vzorec dežja na šipah
iz galerije Clip Art.

Vračajo se navidezna usta.
Ikona dihanja.

Spet in spet združena
se zjutraj avtorizirava
ko nama poštar v nabiralnik vrže
vzhod sveže marelice.

Avtopravnica

Dvigniti morava še obleke iz onstranstva.
Precediti peščico besed med katere je padlo steklo.

Naokoli neverjetna količina dneva
ki oteka od ugrizov steroidov
in napovedi da se nikoli ne bo končal.

Zapustiva politiko velikega mesta
in se zapeljeva v avtopravnico.

Čuten roj pene brenči. Živa meja
svetlo modrih krtač naju ograjuje
od blišča samote.

Moliva rožni venec poljubov.
Prestopava mejo spenjene ljubezni.

Filc sušilca leno udarja ob šipo
avtomobila in pokaže zeleno oko.

Požene naju vrnitev. V nadaljevanju
naju čaka še košnja.

Na Mariahilferstrasse

V praznični gneči
na Mariahilferstrasse
kratek stik.
Bogoslužje nakupov.

V čezmerni teži prostora
okrogli angeli.

Sveti Miklavž
ki oponaša človeka
nam deli letake.

Goreče luči
fanatičnih božičnih smrek.
Litanije večernih oblek.

Kleider machen Leute

Svet ukrojen po naši meri
pod kratko tkanino neba
ima preozke rokave in ceneno kapo.

Ewa Lipska (1945) je ena najpomembnejših poljskih pesnic svoje generacije. Študirala je slikarstvo na Akademiji za likovno umetnost v Krakovu. Kot pesnica je debitirala leta 1967 z zbirko *Wiersze (Pesmi)*. Doslej je izdala več kot trideset pesniških zbirk in več antologij. Leta 2009 je izšel njen prvi roman *Sefer*. Za svoje delo je Lipska prejela številne literarne nagrade, med drugim je bila večkrat nominirana za poljsko literarno nagrado Nike. Je redna gostja mednarodnih pesniških festivalov; leta 1988 je kot dobitnica kristala vilenica gostovala v Sloveniji. Čeprav Lipsko včasih štejejo za del skupine »novega vala« iz 70. let prejšnjega stoletja, se od takih asociacij distancira in raje deluje avtonomno. Z leti se je povečalo njeno nezaupanje do jezika vsakdanjega okolja, ki je zanjo jezik mask in laži. Kot odgovor na to je Lipska razvila obrnjen jezik, ki je konfrontacijski. Njene pesmi so lucidne in v malo besedah z blago ironijo predstavijo lastno resničnost. Stanuje in dela v Krakovu. Od leta 2023 je članica Sveta za poljski jezik pri Poljski akademiji znanosti.

Jerzy Pilch

MAČJA GLASBA

(kratka zgodba)

Izvirnik: Kocia muzyka iz knjige *Bezpowrotnie utracona leworęczność*
(Krakov: Wydawnictwo Literackie, 1998)

Prevedla Tina Podržaj

Z nekaj zamude sem opazil, da je Hanula vendarle pripeljala mačka iz Francije. Sam prihod mačka, sam trenutek njegovega prispetja je ušel moji pozornosti – šibak sem bil tedaj in na dnu.

Prebival sem v bolečini in tišini in se čudil zmernosti zahtev, ki so jih do mene imeli moji bližnji. Ležal sem zavit v črno odejo trpljenja in se čudil skromnosti zahtev, ki so jih gojili do mene. O, težka dolžnost, sem retorično vzdihoval, o, težka dolžnost, o, sveta obveznost, sem spektakularno javkal, saj vendar vem: moja žena, denimo, od mene pričakuje malo: da bi ji kdaj pa kdaj izkazal trohico naklonjenosti, moja mati pričakuje zgolj to, da se bom vsaj na vsake pol leta prikazal, moj otrok pričakuje, da mu pred drugimi ne bom delal sramote. V uredništvu tednika pričakujejo, da bom vsaj enkrat na teden prinesel kolikor toliko smiselno besedilo, Marian Stala z nelagodjem pričakuje, da se bom opredelil do kakšne splošne teme, Kasia Morstin v tajništvu uredništva čaka, da ji bom dal francosko cigareto, bratje protestanti pričakujejo, da jim bom dal sveti mir, skratka, moji bližnji skoraj ničesar nočejo od mene.

Ko bi ne bil popolnoma notranje izgorel in ne bi izgubil sposobnosti čutenja, bi bilo to naravnost ponižujoče, drugi so navsezadnje drugačni, drugi nasprotno, drugim ne samo, da se zahteve postavlja, od drugih ne samo, da se to in ono pričakuje, drugi pričakovanja kratko malo uresničujejo in izpolnjujejo upanje, ki je v njih položeno. Od njih se denimo pričakuje, da bodo vodili velike skupine ljudi in oni to počnejo: vodijo velike skupine ljudi, od njih se pričakuje, da bodo postavljali zapletene konstrukcije in tudi postavljajo zapletene konstrukcije, od njih se pričakuje, da bodo popravili televizor in oni popravijo televizor. Od mene se pričakuje trohico česarkoli in poklonitev komurkoli trohice česarkoli – ne uspeva mi najbolje. Celo mačka mi ni uspelo pozdraviti. Vem, da ni kaj zapadati v infantilno vnemo antropomorfizacije, vem, da maček ni pričakoval kruha in soli, zmagoslavnih slavolokov, pozdravnih komitejev, vse to vem, imam zrelo, ontološko zavest, da je maček maček, vendar zavest ne daje tolažbe, nasprotno, občutek poraza pogloblja, kajti da bi tako povsem spregledal prihod mačka ...

Bil sem potrta in osramočen. In šele ko so se razkadile megle, ko se je maček povsem izvil iz oblaka mojega obupa, so očitki vesti minili, kot bi odrezal. Dobro sem bil storil, da tega mačka nisem takoj opazil, prihranjenih mi je bilo vsaj nekaj dni strahotnega pretresa, menda me je vodil instinkt ali celo sam Gospod Bog. Kakšen mačji gobec! Kakšen ksiht! Koliko hinavščine! Kakšna izrojenost! Quel monstre! Dvigujem se, vračam se v svet, nad menoj pa se ziblje mačja glava kakor lažna laterna. Ziblje se in se hinavsko nasmiha.

Mačke – kot je splošno znano – so po naravi hinavske in mačji gobci so, brez izjeme, polni lažnivih potez. In ta to ima, čez gobec se mu razteza grimasa hinavščine. Vendar je nekaj v njem še v dodatni meri degenerirano, nekakšen dodatni cinizem, nekakšna zločinskost, znatnejša od povprečne mačje zločinskosti. Servilistično vrtorepi, se preteguje, zeha in s tem zehanjem me doseže medel oblak klasične dišave. Jezus Kristus, saj od te zverine nese Chanela! Lasje so se mi postavili pokonci, roke so se mi spet začele tresti in če ta maček ne bi bila pravzaprav mačka, bi ga z grdo besedo prištel k seksualni manjšini. Saj te bom, zverina, sem pomislil, jaz te bom, zverina, v tedniku te bom popljuval, nemudoma bom napisal strupeno besedilo z naslovom Mačkova pot v pogubo in te do zadnje dlake namočil! Zadržal sem se pred to edino meni poznano obliko človekove aktivnosti, zadržal sem se, a sem že vedel, mi je že bilo kristalno jasno.

Seveda pa je ta maček Francoz, sem se sunkovito zavedel, ta maček je prišel iz Francije in v njem je poleg naravne, mačje zločinskosti še dodatna francoska izrojenost. Gledal sem tega gizdalina, gledal sem to francosko kreaturo,

gledal sem to ubogo žival, propadlo od same svoje geografske provenience, gledal sem ga vztrajno, kakor prevzet od vse njegove pokvarjenosti, gledal sem, in počasi, počasi se je gnus jel preobražati v fascinacijo.

V njegovih očeh sem videl brezno, črno kakor Šentjernejska noč, iz njegove iskrece se dlake so švigali plameni grmade Ivane Orleanske ali morda grmade velikega mojstra Templjarjev, mijavkal je in slišati je bilo trušč velike revolucije, proge na njegovem hrbtu so bile radikalne kakor jakobinski teror, stopal je s pretirano opreznostjo, njegov korak je bil korak kolaborantov iz Vichyja, skrival se je po kotičkih stanovanja, kakor da bi se še vedno sramoval afere Dreyfusa, na zaveso se je vzpenjal z odločnostjo rablja, ki na morišče vodi ne krivega ne dolžnega monarha, predmetom je napovedoval vojne in pri priči kapituliral kakor maršal Petain tisoč devetsto štiridesetega. Nisem mogel brzdati te vizije, toda videl sem še nekaj: videl sem, kako se v mačji notranjosti obračajo najbolj črne strani zgodovine njegove domovine. Dojel sem, da je maček zaznamovan s Francijo, tako kot mi Poljaki s Poljsko, in pripravljenost na dejanje je zavladala mojemu srcu.

Sezona oddajanja poročil o lastni neuspešnosti je nepovratno minila, resda še naprej ni nihče od mene ničesar pričakoval, a pojavil se je ta izprijeni francoski maček in nekoliko sentimentalno in nekoliko otročje sem mogel pomisliti, da je ta maček prvi, ki od mene nekaj pomembnejšega pričakuje. To bi se celo logično ujemalo, saj so bila tudi moja pričakovanja do mačka precejšnja, če bi rekel, da sem čakal nanj kakor na odrešitev, bi grobo pretiraval, vendar sem resnično čakal, računal sem, da bo ta domača žival potešila moj obup, leto mojega obupa je teklo, v dežju utaplajoči se Krakov, mesto mojega obupa, je bil kakor mavčni odlitek mesta na dnu oceana.

Hlepeč potešitve sem želel potešiti tudi mačka, nebogljeno sem molčal, stal sem na meji nesmisla, krhki kakor Maginotova linija. Kajti absolutni nesmisel bi bilo razlagati temu mačku, s še tako tragičnim pečatom zgodovine, da je prispel na Poljsko, nesmiselno bi mu bilo pripovedovati o Poljski, nesmiselno bi bilo tešiti ga s Poljsko. Maček ne potrebuje Poljske, ampak whiskas. Maček, prispel si na Poljsko – če bi ga tako nagovoril – maček, prispel si v državo reform, v državo, ki se je osvobodila moskovskega jarma, vidiš, mon cher chat, si na zemlji, kjer se je rodilo najlepše družbeno gibanje od Spartakovih časov; če bi ga tako nagovoril in celo če bi se v tako sestavljenem monologu dotaknil bistvene resnice, jaz, maček, vem, da ti ne potrebuješ neodvisne Poljske, temveč whiskas, vendar pa ne morem mimo dejstva, da je whiskas na voljo v trgovinah zaradi neodvisnosti Poljske, celo če bi ta zanimiv paradoks opazil (neodvisni whiskas in zahodni whiskas) in celo če bi mi v vsem povedanem

uspelo obdržati stilistično ravnovesje, bi se vendar kompromitiral in osmešil. Maček kot literarni junak – vsekakor, toda kot medij, kot poslušalec publicističnih metafor – slaba rešitev, napačna smer, umetniški fiasko.

In tedaj sem dojel, da ni treba mačku nič govoriti, on tako ali tako svoje sliši. Sedi v svoji izjemni eleganci na sredi sobe in napeña ušesa, žametna kakor oblazinjenje foteljev v Versaillesu. Sedi in posluša. Vsak šum sliši, kaplje dežja, ki trkajo na polico, škripanje vrat, korake na stopnicah, ropot tramvaja, nedoločen glas za steno. Posluša in v njem je paničnost sluha, ki jo dobro poznam in ki mu veli skočiti na vzravnane noge ob nenadoma oživelem dvigalu, ki mu veli odreveneti ob drdranju nenapovedanega zvonca. Maček posluša sobo, posluša hišo in posluša mesto. Nehalo je deževati, slišati je drsenje gum, ki se vrtijo na mokrem asfaltu, maček sliši tlesk zapiranja dežnikov, sliši pogovor medicinskih sester, ki hodita po Kopernikovi ulici, sliši zvonove, ki bijejo Angelus domini, sliši glasbenike, ki razmeščajo note na Sławkowski, sliši šumenje vode, ki teče po zazidanih vodovodih. Mesto izpareva kakor gora Ararat. Maček sliši glasbo, kakor da bi sedel na moji rami. Ulice so zdaj kot velike koncertne dvorane, hodim vseppek skozi polja glasbe. Na Sienni petersburški filharmoniki igrajo uverturo v Wilhelma Tella, na koncu Grodzke trio v nepremočljivih jaknah v sestavi: klarinet, viola, harmonika igra Mozartov Kegelstatt, maček sliši Albinonijev Adagio s koncerta za oboo, ki prihaja z Wiślne, Lvovska filharmonika, ali pa morda le par glasbenih učiteljev iz Kijeva v sestavi: flavta in harmonika igra na Szpitalni Sonato za flavto in čembalo v g-molu Johana Sebastiana Bacha; od kod pa prihaja Händlov Ariodante? In kdo zdaj igra Lacatellija, Corellija, Zelenko? Maček ve. Hodim skozi Krakov, ki ga napolnjujejo tuji glasbeniki, tuji maček jih posluša, flavta, oboa, violina, klarinet, violončelo, vsi ulični inštrumenti igrajo. Hodim in se čudim ničnosti pričakovanj, ki jih do mene goji glasba, tako popolna kot mačja lobanja.

TRPEČE MESTO

(odlomek romana)

Izvirnik: *Miasto utrapienia* (Varšava: Świat Książki, 2004)

Prevedla Lara Unuk

Glavna železniška postaja

1.

Najboljše sem se počutil na Glavni železniški postaji. V Podzemlju in na površini zemlje je bilo tam veliko bankomatov, pretiravam – bilo jih je samo nekaj, toda na svojih obsedenskih pohodih sem jih množil v mislih – niso priklicevali zlih sil. Celo kadar sem se jim približal na povsem varno razdaljo, me ni vleklo k njim. »Ah, da si v neposredni bližini bankomatov in nisi odvisen od njih, nisi v njihovi moči – kakšen užitek, neznan navadnim smrtnikom!« – s to ekstatično izpovedjo sem v Dnevniku pohodov začel opis gmote Glavne železniške postaje, pokrite z večnim pepelom. Tokrat sem izbral prazne strani med Dolino desetisočih dimov na Aljaski in predkolumbovskim mestom Pueblo Bonito. Najboljše sem se počutil na Glavnem kolodvoru, saj sem tam spet postal normalen človek, tam sem se vračal iz prejšnjega utelešenja – izpred usodne epohe čudežnega sluha.

Bankomati v podhodih in bankomati na zemeljski površini so bili neprestano oblegani, tam so nenehno stale vrste potnikov, klošarji so ta mesta obkrožali v oddaljenih, ampak tesnih krogih, narkomani, pripravljeni na vse,

so se bližali z vseh strani, prebrisani žeparji so se mešali z množico.

Človek se je zares bal približati se, bal se je dvigovati denar, na »slušno« delo na črno, za katero sem bil poklican – je bilo pod takšnimi pogoji škoda misliti. Ampak vse to ni bilo odločilno, odločilen je bil mrliški vonj, ta je iz postajnih bankomatov naredil neosvojljive trdnjave, jih temeljito ovijal, jih ograjeval s svojimi oblaki in svojo gostoto, ki je jemala dih. Vsaj od mojega sluha jih je zagotovo ograjal. V ušesih sem čutil smrad Glavne železniške postaje, lepljiv kot iperit.

Stopal sem po granitnih pločnikih, vijolične neonske luči so mi kazale pot, peljal sem se po tekočih stopnicah kot po hrbtu pterodaktila, ki se ponovno obuja v življenje. V glavni dvorani, v kiosku Relay, ki je bruhal ogenj kot pokopališče na dan mrtvih, sem kupoval čokoladice in časopise.

Poleg mene je stal skozinskoz klošarski tip, v roki je držal najnovejšo številko Playboya in zelo hiperaktivno in z zelo vzhodnim naglasom govoril:

»Kdo je glavni urednik? Kdo je glavni urednik? Ali je to res, da je glavni urednik prjedsjednik stručkotov, nekij Pytlakowskij?«

»Kakšen Pytlakowskij? Kaj bi radi?« so spraševala splašena dekleta izza pulta, najglasnejša pa je bila huda, polna rjavolaska z nedvomno zelo bujnim oprsjem, neizpodbitno polnih osem točk. »Kaj bi radi?«

Skozinskoz klošarski tip se je za nekaj trenutkov zbral, obrzdal hiperaktivnost in z utrudljivo objektivnostjo skušal predavati o svoji – kot se je izkazalo: ljubezenski, a tudi nečisti – stvari.

»No, moje djelo v tom, što ja hadil z eno punco, jejo močno ljubil, jejo močno ljubim in zdaj so njene slike pokazali v prošli številki Playboya ... No in meni ni preveč lepo ...«

Dekleta izza pulta so bila ganjena in so začela klošarskega ljubimca naklonjeno in nežno pogledovati, meni pa se je pri priči – kot bi kdo prižgal lučko – v glavi posvetila vsa njegova preprosta zgodba. Ne pravim več, da sem jo po svoje »zaslišal«, ne ljubi se mi nenehno protokolirati reakcij mojih modificiranih spoznavnih moči. Recimo raje: nenadoma se mi je vsa klošarjeva zgodba zableščala v ušesu.

2.

Skupaj sta prišla izza vzhodne meje, imela sta se rada, bila sta srečna. Poljska je bila zanju obljubljen dežel, prepričana sta bila, da bosta tu zaslužila za hrupno svatbo, za avto, mogoče celo za stanovanje. Iskala sta delo – ni jima preveč uspevalo, poskušala sta trgovati na Štadionu – komaj sta imela dovolj za hrano. On je vse več pil, ona je končno popustila prijateljčinemu

nagovarjanju: odločila se je za kurbirstvo. Ampak bila je trdnega duha – ko se je zavestno odločila za kurbirstvo, pri tem ni zapadla – zelo redek primer – v brezkritično kurbirstvo. Imela je tudi srečo: čudežno arhitekturo njenega telesa izza Buga je znal ceniti najprej neki premožni lastnik notarske pisarne, potem pa njegov prijatelj, operater kableske televizije. Na začetku je trpela, na začetku je iskreno verjela, da se bo, ko kaj zasluži, vrnila k svojemu – recimo mu – Vovi. (Sicer pa ne: denimo, klošar je brez dvoma nosil takšno ime, moj sluh ni občutil niti najmanjšega dvoma). Vova pa je na žalost pil že apokaliptično, postajal je bolj boleč od nekaterih strank, sicer pa so bili stranke večinoma zelo prijetni poljski gospodje, nastajajočije polskije grafy, to ni kar tako: drug dotik, drug okus, drug vonj.

(In da boš, sladka kuzla, vedela, včasih tudi: drug sluh). Ščasoma je z olajšanjem zapuščala hišo. Vova je na koncu postal povsem neznosen, celo njegove zenice so zaudarjale po grenki travarici. Morala sta se raziti. Bog je že dolgo vedel za to ločitev, na vsak način že dolgo, preden sta šla v Polšo. Morala sta iti narazen, ona je – kljub vsemu – šla navzgor, on je – kot kamen – letel navzdol. Ona je pristala na slikah v Playboyu, on v podhodu Glavne železniške postaje.

»Tako, da bi ja hotel vedeti,« je padli in prevarani prišlek izza vzhodne meje nadaljeval s svojo tožbo, »kdo je načalnik, kdo dovoljuje objavo slik v Playboyu? Ali je tako, kot mi je pravil drug, mi je tako strahoto gospod Pytlakowski osebno sdjelal?«

»Ah, potem morate pa na uredništvo,« dekleta izza pulta so bila neznan-sko pripravljena priskočiti na pomoč. »Morate iti na uredništvo ... Me samo prodajamo, kar pošiljajo ...«

»Kje pa se najde uredništvo?«

»Preverite v kolofonu. Tam morajo biti naslov, telefon, faks, vse,« so druga prek druge vpile zaveznice zapuščena ljubčka, huda rjavolaska na žalost še najbolj.

»No nje znaju, no ne vem,« se je obotavljal klošar. »Prav, bom preveril,« je dejal naenkrat s čudno spremenjenim glasom, vtaknil Playboya pod ramo in z nenavadno živahnim korakom za izmučenega Romea krenil k izhodu.

Dekleta se prvi hip niso odzvala, potem pa so se spogledala. Rjavolaska – pa me le nisi izdalo, upanje – je prva prišla k sebi.

»Ampak gospod,« je zaklicala, »saj niste plačali! Plačati morate!«

Jerzy Pilch (1952–2020) je bil poljski pisatelj, novinar, kolumnist in scenarist. Doštudiral je poljsko filologijo, po končanem študiju pa se je za 10 let posvetil akademski karieri. Kot član založništva in kolumnist je sodeloval s tednikoma *Tygodnik Powszechny* in *Polityka*. Bil je pripadnik Evangeličanske cerkve (luteran), kar se odraža tudi v njegovih literarnih delih in svetovnem nazoru. Ko je zbolel za parkinsonovo boleznijo, je to javno razglasil, zavedanje lastne umrljivosti in odpovedovanja telesa, ki sta povezana z boleznijo, pa sta osrednji temi njegovih del iz let 2012–13. Pisatelj ni skrival tudi, da je odvisen od alkohola (tako kot večina njegovih literarnih likov) ter je velikokrat poskušal doseči abstinenco. Enajstkrat je bil nominiran za prestižno poljsko literarno nagrado Nike, prejel jo je leta 2001 za roman *Pod mocnym aniołem* (*Pri mogočnem angelu*, 2000, slov. 2004, prev. Klemen Pisk). Po tem romanu in po romanu *Spis cudzolożnic* (*Seznam prešuštnic*, 1993, slov. 2012, prev. Klemen Pisk) sta bila posneta istoimenska filma.

Marek Bieńczyk

EN STAVEK

(esej)

Izvirnik: Jedno zdanie iz zbirke *Przezroczystość*
(Krakow: Wydawnictwo Znak, 2007)

Prevedla Lidija Rezoničnik

»Muči me prekleta želja, da bi knjigo strnil na eno stran, eno stran v en stavek in ta stavek v eno besedo. Glejte, to sem jaz.« Tako je več kot deset let po Rousseaujevi smrti o svojih mukah razmišljal Joubert, tako imenovani mali romantik, ki se je v literarno zgodovino uvrstil s komajda peščico pesmi, s kratkimi, aforističnimi mislimi in z legendo o nezapisanih prodornih nasvetih, ki jih je dajal velikim romantikom, na primer Chateaubriandu. Kot enega izmed prvih pisateljev je Jouberta začelo vznemirjati sanjarjenje o kristalizaciji in kondenzaciji, o osredotočenosti na najmanjšem prostoru, v biseru enega stavka, morda celo samo ene besede, o nekakšni celoti, ki bi ustrezala celoti obstoja. Glejte, to sem jaz, vendar ne več ta, čigar vso golo resnico, vso prosojno dušo je treba predstavljati v dolgih izpovedih, temveč – nasprotno – v kar najkrajši obliki, v formuli, ki vsebuje najgostejšo esenco. Od Rousseauja do Jouberta ali – širše – od razsvetljenstva do predromantike sanjarjenje o prosojnosti pridobiva na estetski in metafizični moči, s psihološkega in družbenega področja se širi tudi na poetiko, novo, minimalno poetiko, o kateri bi lahko rekli, da ji je dandanes sanjarjenje Jouberta o »pisanju v zraku«, kot se je izrazil,

klasični pravzor. »Prosojnost, prozornost, malo gline, magičnost, posnemanje božanstvenosti, ki je iz malo, iz nič, ustvarila vse: to so osnovne značilnosti poezije,« pravi Joubert. Išče popolno osredotočenost, redukcijo pesniške izpovedi na besedo kot najmanjšo, minimalno ekspresijo, privedeno, kot je opredelil, do kapljice svetlobe. »Glejte, to sem jaz.« Ta kapljica svetlobe bo ena beseda in v njeni brezizhodni prosojnosti – piše o hrepenenju Jouberta Maurice Blanchot – bo naenkrat izrečena celotna razsežnost jezika.

V tem času se pojma kondenzacije in kristalizacije (četudi zaradi izuma mikroskopa oz. rojstva magnetizma) uporabljata za literarne metafore ne le kot običajno pesniško okrasje, temveč – kar je še bolj zanimivo – kot sredstvo za razkrivanje bistva pojavov, na primer (najboljši primer) posebne fenomenologije zaljubljenosti, o kateri piše Stendhal v svoji znameniti knjigi *O ljubezni*. Stendhal primerja ljubezenski proces, proces porajanja čustev, s procesi fizične kristalizacije, ki jih lahko opazujemo v naravi, natančneje – s poskusom s tako imenovano salzbursko vejo. »V rudnikih soli v Halleinu, nedaleč od Salzburga – pripoveduje Stendhal – rudarji vržejo v zapuščen jašek vejo, ki je zaradi zimske zmrzali brez listov; zaradi vpliva s soljo nasičene vode, ki vejo navlaži, nato pa izhlapi, jo nekaj mesecev kasneje najdejo v celoti pokrito z bleščečimi kristali. [...] Prvotna veja je nerazpoznavna.« Na podoben način deluje domišljija zaljubljenca, ki prav tako kristalizira, torej predmet naklonjenosti iz povsem običajnega spremeni v diamant. Ljubezenska domišljija, ki jo navdihujejo čustva, očiščuje in spreminja podobo; tam, kjer bi ravnodušno oko videlo osebo v vsej nedoumljivi raznolikosti njenih stanj, slabših in boljših, neumnejših in modrejših, lepih in grdih, oko zaljubljenca opazi eno samo, očarljivo, težko opisljivo diamantno celoto.

Pri Joubertu se imperativ kristalizacije besede, omejevanja odvečnega, že približuje neizrekljivemu, molku; njegova navsezadnje neuresničena *ars poetica* napoveduje estetsko problematiko sodobne poezije, Mallarmejeve pesmi, skrite pred vrati prihodnosti, za Mallarmejem pa številne druge. To ni molk zavrnitve in resignacije, ampak molk oziroma polmolck, ki je navdihnjen, ki išče ustvarjalno moč, ki se poraja prav s potrebo po zgoščevanju besed, odpravljanju odvečnega, nepopolnih smislov, ki so morda preveč običajni, v katerih je preveč navadne »gline«. Rousseau molck, o katerem je premišljeval med samotnimi sprehodi in sanjarjenjem ob obali Bielskega jezera, pojmuje kot sladkost resnice lastnega obstoja in prevlado jezika srca nad razodeto govornico, torej nad govorjenim in še posebej pisanim jezikom. Joubert in drugi razmišljajo o omejevanju izražanja v umetniške in metafizične namene, o kristalizaciji kar največ vsebine, na stotine ali morda tisoče strani, na minimalnem prostoru. Celo pri

Zolaju, tako nenavadno plodovitem prozaistu, ki je drvel od ene knjige k drugi kakor v neskončnost brzeči vlak, se pojavljajo sanje o kristalnem stavku, ki resda ne bo ustavil toka besed, da bi enkrat za vselej zajel vse, bo pa tako močan in trden, da bo vsakokrat izrazil popolno in jasno celoto. »Rad bi – je zapisal v *Nagovoru mladini* – našel idejo, ki bi bila tako pristna, tako gola, da bi se sama izkazala za prosojno in bi v kristalu stavka dosegla trdoto diamanta.« Zola je, kot bomo videli nekoliko kasneje, oboževal steklene okraske, ki jih je opazil v novem, spreminjajočem se Parizu; vpeljeval jih je v svoje romane in zdi se mi, da brez njih ne bi sanjal o kristalnem stavku.

Kristal stavka, pogosto enega samega stavka (ali celo besede), je od romantikov in vse do danes mamil številne pesnike, ravno tako kot je romanopisec (ki so včasih tudi pesniki) privlačilo zgodovinsko starejše sanjarjenje o eni Knjigi, ki obsega in izraža vse. Glede na kulturno zgodovino je kristalizacija morda precej mlada fantazma, toda že dodobra zakoreninjena v našo domišljijo, v kateri kot vsaka dobra fantazma prikriva svojo zgodovino, da bi dajala vtis svežine in čim bolj zapeljevala, kot na primer takrat na teniških igriščih v parku Skaryszewski.

Tistega dne mi je šla igra še slabše kot običajno, vrstili so se avti, servisi naravnost v mrežo, smashi v zapuščena ptičja gnezda in nenadoma se je sredi vsega tega neuspešnega tekanja, neučinkovitih zamahov in pripogibanj, ki so povečevali občutek izgubljenosti v puščavi iz opečnega prahu, ki se je prelivala na vse, ki je s svojo vročo sapo zaobjemala vse, pojavil čuden občutek upanja, njegova lahka, spokojna nota, in to je bilo kakor gotovost in razodetje. Da je ostala še ena stvar in da se morda kdaj posreči, nekoč ali na koncu, samo to in nič drugega, da ji uspe, pa četudi edino to, in sicer zajeti celoten svoj obstoj v en sam stavek in z njim povedati »Glejte, to sem jaz«. Tej misli se je pridružil občutek, da se morda življenje giblje proti temu bodočemu stavku, da sili proti njemu kot proti svoji usodi, ne da bi samo o tem karkoli vedelo. Ne, to ni bil nujno mistični ali povzemalni stavek, niti takšen, ki bi izražal najpopolnejše bistvo tega, kar je človek doživel; to niso bili niti povzetek, sentenca, modrost, uradno obvestilo o zaprtju, o slovesnem zaključku, tudi nikakršen bleščeč, pesniški stavek, a vseeno je bil to poln in nekako jasen stavek, čist in prosojen. Takšen, ki nič ne pojasnjuje, morda celo absurden, na primer s trapastimi rimami, metuljček cekinček, ni dober, gospod bober, ki si ne domišlja, da ima božanske in magične sile (nič iz Jouberta), pa vendar takšen, ki na svoj način zadene bistvo, kristalen. Ni bilo jasno, od kod naj bi se pojavil, mogoče prileti od zgoraj, kot žig na papir, jasno je bilo samo upanje, da bo v nekem trenutku prišel ta, četudi navidezno brezsmiseln stavek, ta beseda.

Dokler sem odbijal žogo, se mi je misel zdela odkritje, drugačna kapljica med mrzlimi potnimi sragami, kasneje, ko se je telo ohlajalo, ko se je glava hladila, pa se je misel čedalje bolj izkazovala za banalno, domišljavo, naivno, dokler se ni nazadnje razblinila omama domišljije, s pomočjo katere se je misel vtihotapila, da bi se lahko – kot navidezno izvorna – razplamtela. Nisem vedel, od kod je prišla, razburila in rahlo začudila me je želja, ki se je skrivala v njej, želja po nerealnem in absolutnem, kristalizaciji, po končnem, resda nekoliko melanholičnem, pa vendar polnem vzdihu, ki naj bi z otožnostjo zaobjel celotno življenje. Ampak tudi začudenost je minila, navsezadnje sem bil samo skromen depo želje, ki se premleva že stoletja, ki se je pojavljala enkrat na bolj in spet drugič na manj dostojen način, na primer na teniških igriščih.

Czesław Miłosz začinja svoja *Videnja nad zalivom v San Franciscu* z naslednjo ugotovitvijo: »Pisal sem o vseh mogočih rečeh in večinoma ne tako, kot bi si želel. Vem, da tudi zdaj ne bom pisal tako, kot sem že od nekdaj nameraval, sicer pa sem si bil vedno na jasnem, da hočem nemogoče. Kar bi bilo potrebno, je to, da bi lahko celotno čudenje 'obstajanja' posredovali v enem nedosegljivem stavku, v katerem bi se hkrati pojavljali struktura in vonj moje kože, vsa vsebina spomina, celotna moja današnja sloga in nesloga.« Miłosz je želel retorično vse, v svoj stavek je želel umestiti tudi svoj velik, neizčrpen spomin; v moji skromni želji, ki sem jo (tam, na teniškem igrišču) postavil ob bok njegovi želji po enem in edinem stavku, je bila, kar sem dojel kasneje, prej obratna namera, nasprotno poslanstvo: nobenih sledov.

Marek Bieńczyk (1956), poljski esejist, pisatelj, prevajalec in literarni zgodovinar. Študiral je romanistiko na varšavski univerzi. Zaposlen je na Inštitutu za literarne vede Poljske akademije znanosti in kot zunanji predavatelj na Jagelonski univerzi v Krakovu. Je poznavalec poljskega romantizma in sodobne francoske humanistike. Iz francoščine je med drugim prevedel dela Milana Kundere, Emila Ciorana in Rolanda Barthesa. Poleg dveh romanov je izdal več knjig esejev, za zbirko *Knjiga obrazov (Książka twarzy)* je bil leta 2012 nagrajen s prestižno poljsko literarno nagrado Nike. Značilno za Bieńczykovo pisanje je brisanje meja med žanri: v njegovih romanih se znajdejo esejistične refleksije, v zbirkah esejev pa pogosto fragmenti, v katerih pripovedovalec razkriva sebe in svojo zasebnost.

Jerzy Jarniewicz

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Mondo cane*
(Stronie Śląskie: Biuro Literackie, 2021)

Prevedla Jasna Reščič

Nekateri prizori so lahko neokusni ...

Ničesar si tako zelo nisem želel videti, nič videti tako zelo zabranjeno mi ni bilo. Slike so me skušale, skušal me je naslov, ki se ni dal dojeti, skušali so me pogovori, kot nekje pod mano, pridušeni, starejših, in plakat, da je film »šokanten,« da je »najbolj šokanten«. Da, to je bilo prvič, ko sem si tako zelo zaželel: videti, si ogledati, pogledati.

Film, na katerega me, ker nisem še dorasel, v kinu niso pustili, a katerega prizore sem si naslednje noči izmišljal pred spanjem, kolikor je le dovoljevala še nepopisana mladoletna domišljija, ki je poskušala kljub prvi življenjski neizpolnitvi razvozlati besede s plakata, je imel naslov Mondo Cane.

Fragment s samorogovo smrtjo v ozadju

(...) samorog pa, ki sva ga ubila, ko sva vzpostavljala red, ti s kamnom, jaz z dvema, je bil zadnji predstavnik te vrste vzhodno od našega jezika.

Če boš prišel sem jutri, v dežju in v rdečih škornjih, ne boš za njim našel sledov bele krvi, ki curlja od njega in ki jo docela vsrkava ta zemlja, to blato.

Psičja ljubezen

Nekdo je poškilil: v intimnem približanju na travi dva beagla, v kadru se sonce dobrika in vrtorepi.

Dve živi žlički pod golim nebom. »Kot midva,« slišim. Ne, ne več midva. In ne takšni žlički. Poleg tega je bilo to onkraj zelene meje, kjer se v nočeh zbirajo fantje, da bi se goli kopali v praproti, ko veter oglušči oči mladoletnim oprezovalcem. Motor je zarenčal, splesnilo je popoldne. Čaka nas šum splašenega listja, potem pa šelestenje besed, naglo vtaknjenih v žepe, in konec. Zdaj pa se, prosim, obrnite, ne glejte, sezul bom čevlje, dlako.

Jerzy Jarniewicz (1958), pesnik, literarni kritik in prevajalec je študiral anglistiko in filozofijo na Univerzi v Lodžu, kjer zdaj predava angleško književnost. Ukvarja se zlasti s sodobno britansko in irsko poezijo, literarnim prevodom, problematiko ekfrazе in zgodovino protikulture 60. let. Med drugim je prevajal Jamesa Joycea, Umberta Eca, Dereka Walcotta in Philipa Rotha. Kot pesnik je debitiral l. 1984 z zbirko *Korytarze (Hodniki)*, odtlej je izdal že več kot petnajst zvezkov poezije. Trikrat je bil nominiral za književno nagrado Nike; prejel jo je leta 2022 za zbirko *Mondo cane*.

Andrzej Stasiuk

GROCHÓW

(odlomek potopisne proze)

Izvirnik: *Grochów* (Wołowiec: Czarne, 2012)

Prevedel Aleš Pirnat

V Piranu je bilo pusto, hladno in jasno. Mašin dom je stal prav na obali. Stopil si ven in že je bil tam Jadran. Petnajst, dvajset korakov in valovi so bučali ob skalnato obalo. Šel sem v trgovino in kupil sir, kruh, olive, bučno olje, pršut in vino. Črnogorskega Vranca in rdeč, trpek teran s slovenskega Krasa. Hotel sem zmerno piti, se sprehajati, gledati temnomodro obzorje, bele zidove iz časov Beneške republike, in leve svetega Marka, tu in tam vklesane v kamen. Tako sem si predstavljal dva, tri dneve daleč od doma, od najinih razumevajočih žena, otrok in praznične zmešnjave. Trideset let po tem, ko sva sredi grochowskih tirov imela vizijo, da naju življenje nikoli ne bo izdalo, se iz naju norčevalo in da se bo vse, kar bo od naju pričakovalo, popolnoma ujemalo s tem, kar bo prineslo. In midva sva se seveda počutila kot del sveta in del zgodbe, ki sva jo sanjala. In zdelo se mi je, kot da sva v Piran prišla naravnost iz Grochowa, le da imava zdaj spodoben prevoz, nekaj denarja, ni več meja, in edina prava razlika je ta, da morava nazaj čez dva ali tri dni, kot sva obljubila. Ne pa tako kot takrat, ko sva bežala iz najinih proletarskih domov, da bi prepotovala državo z avtoštopom, brez centa, brez spanja in brez hrane. Komaj živa od mačka po poceni vinu. Ne oziraje se na čas, katerega minevanje sva zaznala

šele takrat, ko je postajalo preveč hladno za spanje pod milim nebom ali na vaških avtobusnih postajah. Nekega dne so naju zbudili otroci, oblečeni v bele srajce. Bil je začetek šolskega leta. No, mislil sem, da sva le nekoliko starejša in je ta Piran nadaljevanje najinega življenja, da je vse tako kot takrat, le da ne stojiva z dvignjenimi palci, ampak pobirava druge. Podlasko-grochowska fanta iz vaško-predmestne pokrajine cenениh čudežev, skozi čas in prostor prenese-na v Sredozemlje. Z meja ruskega vzhoda v zlato senco Benetk, katerih luči so se v jasnih nočeh videle iz Pirana. To sem mislil. Da se greva sprehajat, da bi okusila nenavadnost in ironijo obstoja. Pa ni hotel. Nekaj sva pojedla, popil je vino in dejal, da je utrujen. Šel sem sam. Obhodil sem rt s svetilnikom in sredi hladnega labirinta ulic in stopnišč našel pot do svetega Jurija. Mesto je bilo lepo in tuje. Z njim me ni povezovalo nič, razen dejstva, da sem bil tukaj že trikrat ali štirikrat. Sprehajal sem se in ničesar čutil. Bilo mi je preprosto všeč, dim z vonjem po lesu, mačke na rdečih strehah in ladje, ki smrdijo po ribah. Pri svetem Juriju je bilo vseeno preveč ljudi. Prišli so gledat morje z visoke pečine. Odšel sem v iskanju mirnejših koticikov. Cerkve so bile zaprte. Notranjost je bilo mogoče videti skozi rešetke. V dveh je iz predvajalnikov, postavljenih na tleh, odmevala verska glasba. Nekje, mogoče v cerkvi Marije Snežne, sem videl staro redovnico, kako je popravljala rože v vazi, cela v sivo-srebrni svetlobi, ki je padala skozi visoko okno, neresnična. Želel sem si, da bi vse to videl, on pa je ostal sam v kamniti hiši pri obali. Mogoče je spal, mogoče pa je gledal skozi okno proti jugozahodu, v svetlikajoči se sijaj mirnih voda. Sam s tem znanjem, ki ga nisem želel deliti. Hočem reči, poslušal sem že, nisem pa ga spodbujal, da bi povedal več. Saj ni nikoli govoril o sebi, sploh pa ne prostovoljno.

Težko je reči, kdaj dojamemo, da se bo to zgodilo. Mogoče ne dojamemo, dokler ne pride? Mogoče celo zdaj, ko že vem, da je to to, da pride do vsakega, vseeno računam na druge? Odganjam, se osvobajam, bežim? Tako kot nekoč nekje pri Gödöllu, ko je povedal, da bo čez čas najverjetneje umrl, jaz pa nisem nadaljeval s to temo. Sploh pa ne neposredno. Niti enkrat nisem rekel »smrt«, niti »umreti«. Mogoče niti on ni uporabil teh besed, ampak saj mu jih ni bilo treba, enostavno je že vedel. Pogovarjala sva se o tehniki, medicini, postopkih, poskušala s pomočjo neoprijemljivih in oprijemljivih konceptov pregnati strah in temo. Vendar niti enkrat nisva izgovorila besede »smrt«. Budimpešta se je bližala, promet se je zgoščal, jaz pa sem si v mislih ponavljal traso. Da bi izkoristil skorajšnji konec avtoceste, sem pospešil, kolikor se je dalo, in s koticikom očesa ošinil njegov utrujeni obraz. Še vedno je bil to on. Ta danes izpred petih let, desetih let in ta iz tistih dni, ki se jih ne spominja nihče razen naju. Bil je utrujen, malo osivel in shujšan, vendar se ni spremenil. Nekje pod to kožo sta

bila ta obraz in to življenje izpred desetih let, izpred petnajstih, dvajsetih, še vedno, dan za dnev, v zaporedju, ura za uro, minuta za minuto, življenje, ki se prehranjuje z našimi telesi. Pogledal sem od strani in zdelo se mi je, da ga je malo manj skupaj. Čuden občutek. Ne, da se je pomanjšal, ampak le, da je postal malo votel v sredini, kot bi se ustvarjal prostor za to, kar prihaja, za to, kar bo vstopilo v njegovo lupino, v vse, kar je bil prej. To sem mislil.

Pisatelj, pesnik, esejist in literarni kritik **Andrzej Stasiuk** (1960) je eden najvidnejših in najpomembnejših sodobnih poljskih pisateljev. V zgodnjih 80. letih prejšnjega stoletja je kot aktivist pacifističnega gibanja dezertiral iz vojske in zato leto in pol preživel v zaporu. Šele po padcu komunizma je objavil svoj prvenec, zbirko kratkih zgodb, ki so nastale na podlagi izkušnje zapora. Napisal je vrsto odmevnih romanov in novelističnih zbirk. Značilne so zlasti njegove potopisne pripovedi, v katerih so pokrajine, potovanja, čas in prostor izhodišče za lirčne opise, metafizične refleksije in melanholično prepletanje spomina in domišljije. Za svojo književno ustvarjalnost je prejel številne nagrade, med drugim l. 2005 Nike za *Jadąc do Babadag* (*Na poti v Babadag* (slov. 2007, prev. Jana Unuk), leta 2008 pa tudi nagrado Vilenica. Še danes živi in ustvarja v kraju Wołowiec v Nizkih Beskidih, delu Karpatov na jugu Poljske.

Olga Tokarczuk

ŠTEVILKE

(kratka proza)

Izvirnik: zgodba Numery iz zbirke *Szafa*
(Wałbrzych: Wydawnictwo Ruta, 1997)

Prevedla Sara Hočevar Mucić

V hotel

Capital zahajajo le bogataši. Prav zanje obstajajo vratarji v livrejah, vitkonogi, v frak odeti natararji s španskim naglasom, zanje neslišna dvigala, vsa v ogle-dalih, zanje medeninaste kljuge brez pravice do kopičenja prstnih odtisov, ki jih dvakrat dnevno lošči drobna Jugoslovanka, zanje s preprogami prekrita sto-pnišča, ki jih gostje uporabljajo le takrat, ko jih v dvigalu popade klavstrofobija, zanje velike zofe, težke prešite odeje, zajtrki v postelji, klimatizacija, snežno bele brisače, mila, dišeči šamponi, hrastove straniščne školjke, sveže številke revij, zanje je Bog ustvaril Angela Umazanega Perila in Zapato Posebnih Na-ročil, zanje po hodnikih švigajo sobarice v belo-rožnatih uniformah, med nji-mi pa jaz. Morda pa je »jaz« pretiran izraz, od mene ostaja bolj malo, ko se v shrambi na koncu hodnika preoblačim v črtast predpasnik. Snemam vendar svoje prave barve, svoje varne vonjave, najljubše uhane, svoja drzna ličila in vi-soke pete. Poslavljam se tudi od svojega eksotičnega jezika, svojega čudaškega imena, razumevanja šal, mimičnih gubic, naklonjenosti do tu nepredstavljenih

jedi, spominov na drobne dogodke – in stojim razgaljena v tej belo-rožnati uniformi, kot bi se naenkrat znašla sredi morske pene. In od tega trenutka

Je moje celo drugo nadstropje

vsak konec tedna. Na delo prihajam ob osmih in ni mi treba hiteti, saj ob osmih vsi bogati ljudje še spijo. Hotel jih čuva, skrbno jih pestuje v svojem naročju, kakor da bi bil velika školjka v središču sveta, oni pa dragoceni biseri. Nekje v daljavi se prebujajo avtomobili, konice travnih bilk nad podzemno železnico pa rahlo podrhtavajo. Na hotelsko dvorišče se še zliva hladna senca.

Vstopim skozi dvoriščna vrata in takoj zaznam tisti čuden vonj po zmesi čistilnih sredstev, opranem perilu in zidovju, ki se poti zaradi preobilice neprestano menjajočih se gostov. Pred menoj se uslužno zaustavi pol krat pol metra veliko dvigalo. Pritisnem gumb za četrto nadstropje in se odpeljem do svoje nadrejene, Miss Lang, po urnik. Med drugim in tretjim nadstropjem me vedno oplazi nekaj podobnega paniki, da se bo dvigalo ustavilo in bom za vedno, kot bakterija, ostala ujeta v telesu hotela Capital. In ko se bo Hotel prebudil, me bo začel počasi prebavljati, dokopal se bo do mojih misli in pogoltnil vse, kar je od mene ostalo, se nahranil z mano, preden bom neslišno izginila. A dvigalo me milostno izpusti.

Miss Lang sedi za pisalno mizo, očala pa ji sedijo na konici nosu. Prav tako naj bi izgledala kraljica vseh sobaric, predsednica osmih nadstropij, ključarica na stotine rjuh in prevlek, komornica dvigal in preprog, oskrbnica metlic in sesalcev. Opazuje me iznad stekelc in najde list, namenjen posebej meni, na katerem je v raznih rubrikah in stolpcih predstavljena diagnoza celotnega drugega nadstropja, stanje vsake sobe. Miss Lang ne opazi hotelskih gostov. Morda so pomembni za osebe še višje v hotelski hierarhiji – čeprav si je težko zamisliti, da obstaja kdo pomembnejši, kdo imenitnejši od Miss Lang.

Zanjo je Hotel najbrž dovršena struktura, živeče, četudi nepremično bitje, za katero moramo skrbeti mi. Seveda se skozenj pretakajo množice ljudi, mu grejejo postelje, pijejo vodo iz njegovih medeninastih seskov. Vendar to mine, oni odidejo. Mi in Hotel ostajamo. Zato mi Miss Lang opisuje sobe, kot bi bile mesta duhov – vedno v trpnem načinu: zasedena, umazana, zapuščena, že nekaj dni prosta. Pri tem z odporom gleda na mojo civilno obleko, na sledove v naglici nanesenih ličil. Jaz pa z listkom, popisanim z lepo, nekoliko viktorijansko pisavo Miss L., že stopam po hodniku in si izmišljam strategijo, razporejам moči.

Takrat nehote prestopim iz dela za uslužbenca v Del za Goste. To zaznam po vonju – moram privzdigniti glavo, da ga prepoznam. Včasih mi uspe: diši po moškem armaniju ali lagerfeldu ali po očarljivo elegantnem boucheronu. Te vonjave so mi znane s cenenih vzorcev v *Vogue*; vem, kako izgledajo stekleničke. Diši tudi po pudru, kremah proti gubam, svili, krokodiljem usnju, po posteljnini razlitem campariju, cigaretah znamke Caprice za delikatne rjavolaske. Prav to je ta poseben vonj drugega nadstropja. Pravzaprav zgolj del, le prva plast značilnega vonja drugega nadstropja, ki me pozdravi kot stari znanec, ko tako stopam proti svoji shrambi, kjer pride do

Preobrazbe

Jaz v rožnato-beli uniformi že drugače gledam na hodnik. Ne iščem vonjav, ne privlačijo me lastni odsevi v medeninastih kljukah, ne prisluškujem odmevu lastnih korakov. Zdaj me na hodniku zanimajo oštevilčeni pravokotniki vrat. Za vsakim od teh osmih pravokotnikov je soba – sprostuitiziran štirikoten prostor, ki se vsakih nekaj dni predaja nekemu drugemu. Okna štirih izmed njih gledajo na ulico, kjer vedno stoji bradat moški v škotski noši in igra na dude. Sumim, da v resnici ni pravi Škot. Preveč navdušenja kaže. Ob njem – klobuk in kovanec, ki naj bi privabljal sebi podobne.

Naslednje štiri sobe – z okni, obrnjenimi na dvorišče – že niso več tako sončne, vedno se kopljejo v mraku. Podobe vseh osmih sob mi plavajo pred očmi, čeprav jih še ne vidim. Moje oči razločijo le kljuke. Na nekaterih od njih visi napis *Don't disturb*. Tega se razveselim, saj nočem motiti niti ljudi niti njihovih sob in raje vidim, da tudi oni niso v napoto meni pri kontemplaciji o tem, da si lastim drugo nadstropje. Včasih kartonček oznanja: *The room is ready to be serviced*. Ta napis me pahne v stanje pripravljenosti. In je še informacija tretje vrste: odsotnost informacije. To mi daje energijo, nekoliko me vznemirja in tako spravi v pogon moj dotlej lenoben sobaričin um. Včasih, ko je tišina za takimi vrati preveč izrazita, moram nanje prisloniti uho in napeto poslušati ali celo pokukati skozi ključavnico. Raje imam to, kot pa da se nenadoma znajdem v sobi z naročjem, polnim brisač, in naletim na prestrašenega gosta, ki zakriva svojo goloto, ali – kar je še huje – da zagledam neogljenega gosta, tako globoko pogreznjenega v spanec, da se zdi, kot da ga ni.

Zato zaupam napisom na vratih. So viza, ki omogoča vstop v miniaturni svet,

Svet številčk

Soba 200 je prazna, postelja pomečkana, nekaj smeti in grenak vonj naglice nekoga, premetavanja po postelji, mrzličnega pakiranja. Ta nekdo je moral kreniti na pot zgodaj zjutraj, gotovo se mu je mudilo na letališče, mogoče na postajo. Za nalogo imam, da s postelje, preproge, omar, omaric, kopalnice, tapet, pepelnikov, ozračja odstranim sledove njegove prisotnosti. To ni tako preprosto. Običajno pospravljanje ne zadostuje. Proti ostankom osebnosti, ki jih je za seboj pustil prejšnji gost, se je treba boriti s svojo brezosebnostjo. Temu služi Preobrazba. Ostankov odseva tistega obraza ne gre le obrisati s krpo, ampak moram ogledalo tudi zapolniti s svojo belo-rožnato brezobraznostjo. Vonj po raztresenosti in naglici moram preglasiti s svojim brezvonjem. Za to sem kot uradna oseba tu, in kot taka nasploh malo konkretna. In prav to počnem. Najhuje je z ženskami. Ženske za seboj puščajo več sledov, in ne gre zgolj za to, da pozabljajo drobnarije. Hotelske sobe skušajo nagonsko preurediti v nadomestke doma. Ukoreninijo se, kjer le lahko, kot semena, ki jih nese veter. V hotelske omare obešajo globoko zasidrana hrepenenja; v kopalnicah brezsravno puščajo svoje poželenje in zapuščeno. Na kozarcih in cigaretnih ustnikih brezbržno odlagajo sledi svojih ust, v kadi – lase. Tla obsipavajo s pudrom, ki izdajalsko razkriva skrivnost njihovih stopinj. Nekatere pred spanjem ne zmiijejo ličil in takrat mi blazina, ta hotelski Veronikin prt, pokaže njihove obraze. Ne puščajo pa napitnin. Za to je potrebna moška samozavest. Za moškega je svet pač vselej bolj bazar kot teater. Oni raje vse plačajo, celo na zalogo. Svobodni so zgolj takrat, ko plačujejo. Naslednja je

Številka 224, kjer je nastanjen japonski par

Tukaj sta že kar dolgo in v njuni sobi se počutim domačno. Vstajata zgodaj zjutraj, gotovo zato, da bi v neskončnost obiskovala muzeje, galerije, trgovine, pomnožila mesto v fotografijah, tiho in obzirno brzela po ulicah in odstopala sedeže na metroju.

Nameščena sta v elegantni dvoposteljni sobi. A zdi se, kot da ta sploh ne bi bila naseljena. Tu ni predmetov, naključno razmetanih na komodi pod ogledalom. Ne uporabljata televizije niti radia, na medeninasti plošči s stikali ni prstnih odtisov. Tudi ni vode v kadi, kapljic na ogledalu, smetk na preprogi. Blazini ne ohranjata oblike njunih glav. Na mojo uniformo se ne prijemajo njuni izgubljeni črni lasje. In, kar je že prav zaskrbljujoče, tu ni niti vonja po njiju. Diši le po hotelu Capital.

Ob postelji vidim dva para sandal, čistih in snažnih, lepo poravnanih, za trenutek osvobojenih služenja stopalom. Ene velike, druge manjše. Na omarici leži vodnik, biblija vsakega turista, v kopalnici pa so razvrščene toaletne potrebščine – funkcionalne, diskretne. Zato samo preoblečem posteljo in pri tem naredim takšen nered kot onadva v enem mesecu.

Kadar tu pospravljam, sem ganjena, ker me osuplja, da je mogoče obstajati tako, kot da te sploh ni. Posedim na robu postelje in vpijam to njuno odsotnost. Gane me tudi to, da Japonca vedno puščata skromno napitnino – lepo nastavljene kovance na blazini, ki jih moram vzeti. To je vrsta pisma, informacije. To je nekakšna naša korespondenca: puščata mi to napitnino, kot bi se opravičevala, da imam z njima tako malo dela, plačilo za odsotnost hrupa, za to, da se nista prilagodila temu kaosu naokoli. Skrbi ju, da me bo to morda razočaralo, razjezilo. Ta majhna napitnina je izraz njune hvaležnosti za to, da jima dopuščam biti tako, kot znata, tako, kot hočeta. Trudim se ceniti ta njun način srečevanja z mano – posteljo jima postiljam z ljubeznijo. Gladim blazine, božam rjuhe, ki jih nista zmožna pomečkati, kot bi bili njuni drobni telesi manj snovni od teles drugih.

To počnem počasi, svečano, čutim, da dajem. Topim se v dajanju; spoza-bljam se. Ljubkujem njuno sobo, nežno se dotikam stvari. In gotovo to čutita na svoji koži zdaj, ko se z metrojem peljeta v naslednji muzej, na naslednjo odpravo v nerazpoznavno mesto. Pred očmi jima za trenutek vzcveti podoba hotelske sobe, nejasna otožnost, nenadna želja po vrnitvi, a o meni niti sledu. Moja ljubezen, ki bi jo onadva gotovo imenovala sočutje, nima obraza, nima telesa v belo-rožnati uniformi. Napitnine torej ne puščata meni, temveč sobi, za njeno molčečno trajanje v prostranstvih sveta, za njeno stalnost v nikoli pojasnjeni nestalnosti. Dva kovanca na blazini do večera ohranjata iluzijo, da take sobe obstajajo celo tedaj, ko jih nihče ne gleda. Dva kovanca le razblinjata močno prisotno bojazen – da svet obstaja samo, ko ga gledamo, sicer pa ničesar ni.

Tako sedim in vonjam hlad in praznino te sobe, polna spoštovanja do japonskega para, ki ga poznam samo prek nesnovne oblike stopal v zapuščenih sandalah.

Vendar moram kmalu oditi iz tega malega svetišča. To počnem potih, kot bi vzdihovala, in se spustim do mednastropja, saj je ravno

Čas za čaj

E. E.

(odlomek romana)

Izvirnik: *E.E.* (Varšava: Instytut Wydawniczy, 2015)

Prevedla Blažka Kirm

ERNA ELTZNER

Mati je pustila Erni belo obleko, prvo obleko, ki je Erni segala do gležnjev. Položila jo je na posteljo in odšla. Erna se je neodločno sukala okoli nje. Na sebi je imela tanko nočno haljo iz batista, popolnoma novo, kupljeno v trgovini, ne podedovano od Berte ali Marie. Nanjo je bila ponosna. Stala je pred ogledalom in gledala. Nato je nekoliko dvignila svojo haljo in fascinirano opazovala svoje golo telo, še posebej predel pod popkom, kjer se je pojavilo nekaj temnih dlačic.

Prestrašilo jo je nekakšno šumenje na hodniku in Erna je hitro segla po spodnjih hlačkah. Ko jih je oblekla, je obleko nežno dvignila s postelje. Ni se mogla odločiti, kam bi jo odložila. Praznična bela obleka se je zdela neprijemna. Kdor nosi belo, se mora imeti rad, Erna pa se zaradi njenih dlačic pod trebuhom in mozoljev na čelu ni imela rada. Ni se imela rada zaradi svojih tankih las in velikega nosu. Če bi bila taka kot Berta, bi se lahko imela rada. Na koncu je obleko vendarle potegnila čez glavo, da ji ni bilo treba zapenjati gumbov. Zajela je sapo in napeto blago je stisnilo njene boleče, otečene bradavičke. Približala se je ogledalu, vendar zdaj ni opazovala sebe, ampak mlečno

bele madeže na obleki. Ernina koža je bila temnejša od obleke in pomaknila se je še bližje k površini stekla. Njen obraz se je zdel sivkast in pomanjkljiv v primerjavi s popolno belo obleko. Velik nos, bleščече se čelo in tanke ustnice, kot bi jih narisali s svinčnikom, z vogali, zavihanimi navzdol. Ernina obleka je bila lepša od nje same – bila je parazit, ki je iz deklet srkal barvo, sijaj in življenje. Pritrdila se je na njeno telo, ni ji dovolila, da bi globoko vdihnila in jo dražila s svojo brezhibno čistostjo. Erna je spustila roke in negibno stala pred ogledalom, dokler se ni vrnila gospa Eltzner.

– Si pripravljena? Si želiš iti tja? Se dobro počutiš? – je vprašala mati in na nek način sama odgovorila na svoje vprašanje, ko je spoznala, da zdaj lahko odide. Dekletce je rahlo potisnila proti vratom.

Erna je po temnem hodniku hodila pol koraka pred materjo. Čutila je, da je tisti dan dom še posebej tih in svečan. Ta tišina (otroke je pazila sestra gospe Eltzner), ugasnjene luči, zaprta kuhinjska vrata – vse to je v stanovanju ustvarjalo praznično vzdušje. Dišalo je še po kosilu in vodi s sivim milom, s katerim je Greta danes pomivala kuhinjska tla. A na obešalniku poleg vrat so kot grozdi viseli tuji plašči. Ko se je mati za trenutek ustavila pri vratih pred dnevno sobo, da bi ji pobožala lice, je Erna spoznala, da je ta tih in svečan dom čakal nanjo.

Vse oči ljudi v dnevni sobi so bile oprte vanjo. Erna je zagledala v naslanjač pogreznjenega gospoda Frommela v temni, pod vratom zapeti uniformi birokratske vojske. Pred njim je sedela njegova sestra Teresa, grbasta ženska nedoločljive starosti. Njeno drobno, izkrivljeno telo je dajalo vtis, da je večno mlado, nedoraslo, brsteče. Nesorazmerno velika glava ni pasala k telesu, upirala se mu je, se stegovala naprej, izven črne čipke se je zaslišalo: »Ah, v to telo sem ujeta le začasno, samo za trenutek, za danes, zdaj.« Teresa se je nasmehnila Erni.

Pod oknom, zastrtim z rjavimi zavesami, sta sedela žalujoča gospa Schatzmann in doktor Löwe. Doktor Löwe je imel na obrazu negotov izraz, a je kljub temu pomežiknil Erni.

DOKTOR LÖWE

Löwe je bil na seansi prisoten prvič, in to samo zato, ker so bile tu kar tri njegove pacientke: gospa Schatzmann, gospa Eltzner in Erna.

Doktor Löwe je do duhov gojil mešane občutke, ni točno vedel, kaj naj si misli o takih zadevah. Rojen je bil v Kaliningradu ter vzgojen kot ortodoksen jud, zato je imel kot otrok polno glavo čarovnic, angelov in čudnih,

nerazložljivih skrivnosti sveta, ki jih je ustvaril Bog. Leta svojega študija medicine je preživel v obdobju pare in železa in naivno otroško vero je zmotila težka loputa, ki običajno ločuje svetle, čiste bivalne prostore od temne in vlažne kleti. V svetu medicine, prave sodobne znanosti, ni bilo prostora za duhove. Znanstvena beseda »histerija« je bila ključnega pomena za nevrološke bolezni in doktor Löwe si je še istega večera, ko je bil poklican k Erni, v spomin priklinal ta termin in se ga oklepal. Gospo Eltzner je lojalno opozoril o tem, kako se lahko konča njeno sodelovanje v seansi. Po drugi strani pa je bil njegov ton nekoliko neprepičljiv, zato se gospa Eltzner za njegovo opozorilo ni zmenila. Globoko v svoji duši doktor Löwe ni verjel v histerijo. Vsaj ne izključno in popolnoma. Bil je že star in spoznal je, da tako kot v slaščičarski ali pohištveni industriji tudi v medicini obstajajo modne muhe, ki se ne obdržijo za dolgo. Histerija je bila absolutni hit, vendar je bila tudi brezoblična in nejasna. Včasih je celo dobil vtis, da so njegovi kolegi besedo uporabljali, ko so želeli prikriti svojo zmedo.

Zato je doktor Löwe morda nekje globoko (v teh temnih in vlažnih kletah svojega uma) verjel v nekaj, česar sam ni mogel imenovati. Ni nujno, da so bili to duhovi ali posedenost, vendar je bilo to nekaj izven območja osvetljenega z močnim reflektorjem znanja. Morda mu ta strah pred smrtjo, ki ga nikoli ni zapustil, ni dovolil za vselej zapreti vseh vrat, morda pa v sebi enostavno ni mogel izbrisati otroških sledi: strahov, slepih prepričanij in fantazij. Morda je Erna Eltzner resnično videla duhove? Dogovoril se je, da bo prišel sem, ker jo je kot zdravnik želel varovati pred možnimi posledicami. Gospo Eltzner je opozoril, da bo seanso kruto prekinil, če se mu bo zdelo, da karkoli ogroža Ernino zdravje. Zato ji je tudi pomežiknil. Želel jo je pomiriti.

Videl je, da je mati Erno zopet rahlo potisnila proti mizi. Erna se je usedla in sklenila roke na beli obleki.

– Kako si, gospodična, se dobro počutiš? – je zašepetal, ko so se ugasnile luči, stol pa je bil porinjen proti mizi.

– Kot ponavadi – je rekla, in se ob tem poskušala nasmehniti.

Pisateljica, esejistka in scenaristka **Olga Tokarczuk** (1962) se je poklicno posvetila pisanju kmalu po diplomi iz klinične psihologije na varšavski univerzi in po tistem, ko je nekaj časa delala kot psihoterapevtka. Poznana je predvsem po svojih proznih delih, ki jih cenijo tako kritiki kot bralci. V delih se odraža avtoričino poznavanje filozofije, psihologije in del Carla Junga. Značilnost

njene proze je nenehno iskanje višjega smisla in pogost odklon od linearnega, vzročno-posledičnega pripovedovanja. Njen prvi roman *Podróż Ludzi Księgi* (*Popotovanje ljudi Knjige*; slov. 2024, prev. Jana Unuk) je izšel l. 1993, pravi preboj pa je dosegla s svojim tretjim romanom *Prawiek i inne czasy* (*Pravek in drugi časi*, 1996; slov. 2005, prev. Jana Unuk). Leta 2007 je izdala roman *Bieguni* (*Beguni*; slov. 2010, prev. Jana Unuk), ki ji je leto kasneje prinesel poljsko literarno nagrado Nike, leta 2018 pa še Bookerjevo nagrado, ki je pred tem ni prejel noben poljski pisatelj ali pisateljica. Istega leta je postala peta poljska prejemnica Nobelove nagrade za književnost.

Joanna Bator

GRENKO, GRENKO

(odlomek romana)

Izvirnik: *Gorzko, gorzko* (Krakov: Wydawnictwo Znak, 2020)

Prevedla Polona Leskovar Jereb

Berta Koch je bila zelo čista ženska. Tako so v časopisih pisali o hčeri Hansa Kocha, predelovalca mesnin, ko je bilo že vsega konec, vesti o čistosti prebivalke majcenega Langwaltersdorfa pa so dosegle celo Ameriko, saj se je članek o njej pojavil v samem New York Timesu 10. aprila 1939. Na priloženi policijski fotografiji je mlado dekle mrkega obraza in lepih ličnic. Ima široko razmaknjene rahlo poševne oči. Njeni tesno povezani lasje spominjajo na gladko kapico, en pramen pa se je izmuznil in se kot spirala skodral prav nad čelom. Na črno-beli fotografiji ni videti niti njenih zelenih oči niti nenavadne barve las, a mogoče je sklepati, da je bila zmožna vsega, česar so jo obtoževali, pa še veliko drugih stvari, ki jih ni imela priložnost poskusiti, ko je živela pod budnim očetovim očesom.

V osemnajstih letih, ki jih je preživela v vasici nedaleč od Waldenburga, ki se je nekaj let po njenem izginotju preimenoval v Wałbrzych, ne bi pomislili, da bo Berta junakinja mednarodne zgodbe.

Hčer mrtve Winfrede in še preveč živega Hansa Kocha so imeli prej za čudaško kot lepo, za preveč nagnjeno k melanholiji, da bi bila všeč fantom in bila priljubljena med dekleti. Dogajalo se je, da je na običajno vprašanje podala

zelo neverjeten odgovor in bila pri tem videti tako omamljena in odsotna, da so nekateri že sodili, da ima zamračen um. Toda drugi so v njeni ekstravaganci videli prej dekliške kaprice, ki bodo minile, ko se bo omožila, če le ne bo tako izbirčna kot njen oče. Za take kot Berta pravijo, da živijo v svojem svetu, in hčer Hansa Kocha bi se lahko s tako definicijo sebe strinjala, kajti svet drugih se ji je pogosto zdel prav zares dolgočasen in nesmiseln, v primerjavi s svetom, v katerem so živele junakinje ljubezenskih romanov, ki jih je brala. Vsakič se je vživela v heroino, ki so jo premetavale strasti in vezali takšni ali drugačni okovi, iz katerih jo je lahko osvobodila samo prava ljubezen, ta pa se je vedno pojavila v pravem trenutku. Prav po tem je hrepenela najstnica Berta in o tem pisala skrivoma v svoj dnevniček, darilo mlade učiteljice, ki je bila prav tako sanjačica.

(...) Za deseti rojstni dan ji je Frau Schindlermeyer podarila debel eleganten sešitek in ji svetovala zapisovati vanj najbolj skrite misli in želje, tako da bo dnevnik postal njena zaupnica in prijateljica. Kmalu zatem je učiteljica izginila iz Langwaltersdorfa, potem ko je imela zaradi poročenega učitelja gimnastike, ki ga je spoznala na delavskem shodu v Waldenburgu, že drugič zlomljeno srce.

(...) Bertine najbolj skrite misli in želje so bile povezane z ljubeznijo, ki povzroči, da izgine praznina, njena večna in strašna sopotnica, ki spominja na govtajoči odtok nekje na sredini njenega obstoja.

Če bi izkusila takšno ljubezen, si je predstavljala Berta, bi sama postala nadvse izrazita in se istočasno raztopila, ampak na nekakšen čudežen sladek način, kot med v mleku. Predramljena iz opojnih zamišljenosti je na primer sosedi Liselotti Wagenknetch na vprašanje, kako je kaj, odgovarjala, da se danes počuti hladno in rečno. Ali pa je, namesto da bi rekla, da je lačna, izjavljala, da ima v sebi volka, in to s takim tonom, da je druge zmrazilo, saj so bili volkovi, ki so živeli v gozdovih okoli vasi, od nekdaj razlog za strah.

V nočeh je Berta Koch odprla svoj dnevnik in pisala odsekane stavke, med katerimi je dramatična vprašanja o smislu življenja in krike dekliškega obupa nosilo kot polomljene veje v toku dolgočasnega vsakdana.

(...) Strast do branja je vanjo vcepila Frau Schindlermeyer, prav tako kot navado čečkanja po v usnje vezanem sešitku. Na začetku Berta ni vedela, kaj naj piše, zato je poročala o svojih vsakodnevnih opravilih, a to ji ni prinašalo zadovoljstva, zato so bili zapisi prva leta redki in kratki, okrašeni z otročjimi risbicami. Potem se je opogumila, začela je pisati o očetu, o njegovih pomanjkljivostih, o svoji ljubezni do njega in sovraštvu, ki je z leti raslo. O materi, da je bila lepa in ljubeča. O upanju, da Winifreda pazi nanjo z neba. O sanjarjenjih, ki jih je napajalo čtivo z velikimi črkami in zanikrnimi platnicami.

O hrepenenju po nečem, kar je imenovala pravo življenje, v katerem bi jo ljubil nekdo z očmi kot črni diamanti in lasmi kot perut krokarja. O tem, da je Magda Tabach neumna, ampak jo ljubi kot sestro in da bosta vedno skupaj. Povzemala je prebrane knjige, med krašenjem besedila s srčki, ustnicami, neokretnimi postavami, privitimi v objem, si je izmišljala srečne konce za tiste, ki ga niso ponudile. Frau Schindlermeyer je učenki govorila, naj se drži pravila, tri resne knjige, en ljubezenski roman, saj je ta vrsta branja kot sladkarije, ne daje ničesar razen trenutka zadovoljstva, toda Berta je na ta nasvet pozabila, naslednja učiteljica, robata ženska z zlonamernim značajem, pa ni učila ničesar izven učnega programa in zrno, ki ga je posejala Frau Schindlermeyer, je odmrlo.

Ko je Berta odrasla, se je njen um hranil le še z romani o ljubezenskih peripetijah lepih žensk, maščevalnih duhovih, zlobnih mačehah, razuzdanih bratrancih in lepih princih, ki so se pojavili hitro kot mozolj na bradi. Obnavljala jih je Magdi Tabach, ki ni znala brati, na tak način, da so vse junakinje spominjale nanjo, in to umetniško poročano čtivo ji je zagotavljalo dvojni užitek. Berta iz romanov, precej čudovitejša kot ta resnična, je imela vedno Magdi podobno prijateljico, ki se ji je iz milosti tudi dogajalo kaj dobrega, čeprav primerno slabšega, pa vendarle. Junaki, hrabri vitezi, plemeniti pastirčki in paži, za katere mora priti na dan, da so kraljeviči, so imeli oči kot črni diamanti in lase kot peruti krokarja, galopirali so na iskrih vrancih, za ljubezen prečili hudournike in razburkana morja, ugonabljali pošasti, osvobajali svoje izbranke. Mogoče pa čaka nanjo nekdo tak, je sanjala Berta, mogoče ta nekdo sluti njen obstoj in se bo vsak hip zganil, da bi jo našel, ugrabil in odnesel v svet.

Zanj, za tega neznanca, je bila Berta Koch vedno videti vsa nedeljska, in zanj je pisala svoj dnevniček, saj se je kot oseba, ki je v besedilih živela skrivnostno življenje, sebi zdela zanimivejša, vrednejša ljubezni.

Topli krog svetlobe, ki ga je ustvarjala petrolejka, oče ji namreč ni pustil trošiti preveč elektrike, je zajemal iz gostega mraka majhne spalnice zlato Bertino glavo, njeno visoko čelo, namrščeno v premišljevanju, in dlan, ki je držala pero s tako gotovostjo, kot da je kuhinjski nož. Zdelo se ji je, da med pisanjem doživlja preobrazbo, zaradi katere postaja vidnejša, kot majhen svetilnik, ki kaže pot ljubljenu. Moja mama Winfreda je bila lepa, je čakala. Moja mama je imela oči kot zvezde na zimskem nebu. Sovražim očeta, je dodala nižje, a je potem to prečrtala in se sama pred seboj zagovarjala, da ga kljub vsemu zelo ljubi. Prvega junija 1938 pa je napisala in trikrat podčrtala, da je bil danes najsrečnejši dan v njenem življenju.

V spodnješlezjskem mestu Wałbrzych rojena **Joanna Bator** (1968) je pisateljica, publicistka in literarna znanstvenica. V Wrocławu je najprej študirala kulturologijo, nato v Varšavi nadaljevala z doktorskim študijem filozofije, nazadnje pa je z akademske poti skrenila in se posvetila pisanju. Prvi večji uspeh je doživela z družinsko sago *Piaskowa góra* (*Peščena gora*, 2009, slov. 2017, prev. Staša Pavlović) in njenim nadaljevanjem *Cbmurdalia* (2010). Za roman *Ciemno, prawie noc* (*Temno, skoraj noč*, 2013, slov. 2018, prev. Jana Unuk), napisan v maniri gotske kriminalke, je prejela nagrado Nike, za svoj zadnji roman *Gorzko, gorzko* (*Grenko, grenko*, 2020) pa avstrijsko državno nagrado za evropsko književnost 2024. Je tudi poznavalka in občudovalka japonske kulture. Vse od prvenca, romana z naslovom *Kobieta* (*Ženska*, 2002), so ženske osrednje protagonistke njenih pripovedi, ki so pogosto zasnovane kot družinske sage, zanje pa je značilno, da preko ženskih usod pronicljivo in natančno izpišejo zgodovinsko ozadje dogajanja.

Bronka Nowicka

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Nakarmić kamień*
(Kołobrzeg: Biuro Literackie, 2015)

Prevedel Janž Snoj

Žalost me uči, da življenje razpolaga z mano.

»Ko ješ,« pravi, »ne smeš pozabiti gristi in požirati, to je vse. Vidiš, za to gre, da lasje rasejo brez tvoje pomoči, samo se diha in samo spi, oči vedo, kaj narediti, da bi se zaprle. Pravzaprav si nisi potrebna skoraj za nič.«

Ko torej hodim, samo premikam noge, ko pa sedim, obtežujem stol, ki škriplje. Ko tako sedim, me pogled ure in ure uporablja za gledanje.

Hlačne nogavice

Rad ima okus kolena. Poleti ga srka kar iz kože, pozimi pa skozi hlačne nogavice, dokler bombažna dlaka ne odpade in pristane na jeziku. V glavi, nataknjeni na koleno, otrok ureja stvari, ki jih pozna.

Mravlja, zmečkana med prsti, ima vonj po kisu. Metulj ima puder. Krt frak. Po koži se da kotaliti sive svaljke umazanije. Stari ljudje smrdijo po boršču. Za nohti je maslo, v katero se zadirajo trske. Ljudje so grbasti in blazni, psi in ptice pa ne. Ko otrok sesa slano koleno, ve: edina stvar, ki človeka ločuje od sveta, je koža. Zaradi nje ne ponikne v neskončnost stvari.

Žepa

Nekega dne je oče našel roki. Svoji lastni. Spravljeni sta bili v žepih plašča. Desna je bila skrčena bolj, leva manj.

Najprej je izvlekel desno. To je naredil tako, da jo je z zobmi zgrabil za kožo. Roko je spustil na tla, zbolelo je. Z nogo jo je obrnil na hrbet in razprl pest v pet prstov. Pred uporabo jo je bilo treba obrisati, kar je naredil s kolenom v flanelasti hlačnici. Levo roko pa je potegnil iz žepa skupaj s koščkom podloge, ki se je je držal. Na silo jo je razprostrl, si jo namestil in umil.

Ko sta bili roki nekaj dni na svojem mestu, sta jedli, pili in tleskali s prsti. Čez čas se jima je zahotelo tepsti. Takrat jima je oče pokazal mene.

Ladja

Otrok je vzel jedilno žlico in šel kopat grob za ostanke ribe. To ni bil dober pokop, ker ni bil sešit po meri, ampak je bil ukrojen preveč nenavadno. Pot iz vode skozi zrak v zemljo se zdi predolga, celo če je zadnja.

Žalost se je zleknila na ležalnik in brala.

»Kako to,« je vprašala, ko je zlagala časopis, »da ne znaš jokati? Saj nisi žival, ampak samo majhen človek, to umetnost bi morala imeti v mezincu. Poglejva, ali morda ne jokaš v sebi.«

Otroku je odprla usta, v katerih se je čez hip nabrala voda, se razlila in ni nehala kapljati po bradi. Žalost je nanjo položila prst in ga obliznila:

»Slano. Tako je, kot sem mislila.«

Odtrgala je košček časopisa, ga zgibala v ladjo, vanjo položila mravljo in jo splovila v še vedno odprtih ustih.

»Ja,« je rekla, ko je opazovala, kako se papir prepaja z vodo in mravlja vzpenja na jadro. »Ja,« je ponovila, to pa naj bi pomenilo toliko kot vzdih ob lepoti pravkar narejenega predmeta.

Čez čas je ladjo vrglo na obrežje ust. Mravlja se je tam sušila, dokler ni zmogla premikati nog. Nato se je spustila. Ko je otrok potočil vse zadrževane solze, je žalost rekla:

»Zdaj te bom naučila, kako se joka. Če tega ne boš dojela, se lahko utopiš v sebi.«

Milo

Vsak večer so v kotu kuhinje naredili kopalnico. Zgradili so jo iz kosa sivega mila, lonca z vodo, lavorja in stola, na katerega so položili skledo. Tistega, ki je

stopil v kot, so pustili samega, da mu drugi ne bi z očmi brskali po telesu. To ni veljalo za otroka. Umival se je, vsi pa so sedeli pri mizi. V glave so si vtikali hrano in iz njih vlekli besede – z veliko truda, kot da bi se poskušali znebiti kosti. Včasih je kdo ošinil kot, tako kot bi pogledal mačko, ki si liže dlako.

Ko pa se zdaj mora otrok umiti, odidejo. Očitno menijo, da je to že telo, po katerem se lahko brska.

Pojavi se golo, a pred nikomer. Z nogami po tleh potiska lastne prste. Vzame novo milo z ostrimi robovi. Kocko, ki ni človeku nikoli jedla z roke in bo zato zadajala rane, preden se bo udomačila. To je dobro: da bi pogoltnil žalost, ni dovolj, da jo umiješ. Treba ji je olupiti kožo.

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Kodeks pomylnych*
(Kołobrzeg: Biuro Literackie, 2020)

Prevedla Jasna Reščič

Sreča

Posreči se samo kot miniatura, zato vzemi lupo. Sklonjen nad mizo upravljaš s pletilkama, poskusi zložiti drobce v koralde. Naredi dragulj iz tistega, kar je pri roki. Nanizaj kristale soli in sladkorja na las. Narejeno. Ne začudi se, da je že.

Srečanje

Na začetku sta bila Nič in Nit. Ona je plavala k njemu skozi ožino in nesla prejo v dar. On je poskrbel za snutek in v njem delal prostor za njen čolniček. Predla sta pogovor in ga vlekla po statvah, dokler ni z njih odpadel material sveta. Ko tkeš srečanje, se spomni tega para.

Misel

Misli so najbolj tekoče v vodi, če pa je misel treba izgovoriti, je to najbolje v reki, ker se v reki najlažje izreka. Brodi s tokom, v sito iz dlani lovi vsebino. Nasiti se z njo in jo reši, kot ribo. Izpusti jo, da zbeži. Misel, ulovljena le enkrat, odvržena na bregu umre.

Bistvo

Odkrije se enkrat na milijon poskusov, ampak ne nehaj se truditi. Zgrabi vrh stvari, kot bi ščipal kožo, in jo dvigni. Morda boš enkrat videl obraz za zaveso. Jajce, ki si ga navajen udarjati z žličko in ga soliti, ti bo pokazalo, kakšno je z druge strani. Videl ga boš, za trenutek, belo, viseče v črnini kot vogelni kamen.

Tišina

Prevedla Nadja Debeljak

Tišina se neprenehoma trga; najbolj neobstojna posoda. Kdor se torej enkrat začne ubadati z njo in pihne v steklarsko cev, lahko postane žalosten obrtnik. Ki objokuje prozorno minljivost. Iz tega razloga bi jo moral reproducirati po naravi neveren mojster. Čeprav so nekateri, ki so bili vanjo zaljubljeni, tišino odnesli iz delavnice v samoto in tam z njo, odrešeno, ostali. Večno brezzvočni.

Srce

Prevedla Tinkara Kelenc

Najboljše srce je preprosto. Ne izživljaj se nad njim. Sešij mošnjček. Ne prekrhko, da ne počí, in ne pretrdo, da ne okameni. Ukroji ga iz platna, ki se krčí in diha. Izberi pravilno velikost. V srcu mora biti dovolj prostora za najdražje reči. Ko odložiš iglo, vzemi v roke nekaj minljivega. Z enim dihom vanj vdahni plašnost. Na koncu dodaj še glasno tiktakajočo uro.

Pes

Prevedla Maša Sekelj

Pes ni izbirčen, ko gre za materijo. Lahko ga ustvarimo iz nič. Tudi nerodno zgrajeni izkazujejo predanost. Zverženi mešanci, oguljeni ob straneh – vsi zvesti. Stvar je v tem, da se še pred koncem dela zapodijo v življenje. Še preden jim prišiješ oči, stečejo in treščijo ob praznino. Med valjanjem po slami krešejo iskrice. Napolnjeni s čimerkoli, se vnamejo. Trenutek in že jih ni več. Zato naj se neizkušen mojster ne loteva psov.

TERRA MEMORIA

(kratka zgodba)

Izvirnik: Terra Memoria iz knjige
Litearatura. Ludzie, z którymi piłam herbatę
(Lodź: Wydawnictwo PWSFTviT, 2023)

Prevedla Jasna Rešič

Pred davnimi časi je bilo vsako sliko iz spomina mogoče spremeniti v njeno telesno obliko, saj so se spomini, ki so bili zloženi v umu, simetrično odlagali v zemlji in dosegli konkretnost materije. To, kar si je človek zapomnil, se je nemudoma utelesilo v podzemlju: v njem so bila cela nadstropja natrpana z oprijemljivimi manifestacijami predmetov, pojavov, živali in ljudi. Vsi živi so imeli v Memoriji polja, Memorija pa je bila ravnina in ni rodila ničesar razen ostvaritve preteklosti. To območje se je začinjalo za mejami Regnuma in se raztezalo do kraja, kjer se prostor izpreže iz časa tako, da ga popotniki niso več mogli pojmovati. Če je kdo uspel dospeti vse do Infantije, kraja otroškega spomina, je izgubil – podobno kot takrat, ko je bil majhen – občutje odtekanja ur in zaživel v večnem tukaj in zdaj. Zato so se tam potikali starci, ki so blebetali oživljenim lutkam, urili trupla gugalnih konjičkov, za sabo pa vlekli ohromele papirnate zmaje in noge. Za Infantijo je ležala Insanija zmešanih, ki je na površje metala tako nejasne oblike, da so jih lahko prepoznali samo norci. Za Insanijo se je raztezala Penuria – siromašen spomin tistih, ki so se izogibali notranjemu življenju.

Memorija je imela svoje kopače in duhovnike in obe ti dve funkciji sta se združevali v osebah sepulkralcev. Govorilo se je, da so potomci krtov in ljudi, ker imajo lopataste roke in stopala in ne potrebujejo veliko zraka, da lahko dihajo. Nihče ni raziskoval rodoslovja teh bitij, ki so jih imenovali tudi kriptarji ali gomilniki, ker so spomin, tako ta, ki ga je človek nosil v sebi, kot tudi tisti, ki je bil zemlja Memorije, imeli za neizčrpno gomilo: *Spuščamo se v spomin, obliko najglobljega groba* – je pisal Gramatik, kronist iz tistega časa. Za romarje na memorialni zemlji so sepulkralci ostali ljudje-rebusi, molčeče šifre, enigme na dveh nogah. Bali so se jih, tako kot večine skrivnosti, vendar so jim nosili prošnje za izkop, saj so bili samo oni zmožni v zemlji najti in iz nje izvleči njene oblike, ki so bile v umih samo slike minulega. *Sepulkralec mu je v roko položil iz zemlje vzeti embrij stvari* – poroča Gramatiku sodoben letopisec. *In ta, ki je romal v pretekli čas, je prepoznal spomin: tesana jambornica. Predmet, katerega oblika je neprenehoma nastajala in se oblikovala, in katerega konture so bile tako meglene kot otrokov spomin. In zajokal je romar, četudi je bil kralj, poleg njega pa je ihtel berač. Ljudje so si bili enakovredni, ko se je spomin dogajal v zemlji.*

Gramatik je dognal bistvo komemoracije v embrijih in tako odkril splošno pravilo arhitekture spomina. Bil je to jezik. Ko je v njegovo reko stopil otrok, so spomini – pred tem neostri in ždeči v negibnosti, plavali in privzemali oblike, ki so bile prozorne kot voda. Gramatik je dokazal, da lahko dobro pomni samo tisti, ki je izurjen v poimenovanju. Zato je bil zemeljski spomin ljudi, ki so bili v sebi nemi, poln grobih oblik, ki so bile podobne lesenim kladam.

Kronist je opisal tudi primere izkopavališč na terenih tistih, ki so bili z jezikom spretni. *In zagledali so spodaj gromozanska telesa metafor z nedojemljivo fizionomijo, za katero je stal jezik, gradnik spomina. Gledali so, kako so kriptarji dvignili izkopani oksimoron: razgrinjali so plahto subega dežja, dokler ni ujela vetra in se začela dvigovati nad polji v obliki jadra. Ko je dež dosegel vertikalno pozicijo, je padel, ne da bi kogarkoli zmočil.* Pesniki, ki so prihajali po svoje spomine, so videli, kako se je jezikovno delo odtisnilo v njegovih strukturah. Gramatik je podal dokaz za to, da večkratni priključki podob v spominu razmnožuje njim identične gmote v zemlji. *Dajte mi obraz te ženske* – je Senilis rekel sepulkralcu. *Nje se spomnim, telo sem pozabil, ker sem star.* Izkopali so mu ne eno, pač pa celo verigo obrazov, izmed katerih je bil vsak naslednji kopija prvega. Gomilniki so vlekli te mehke koralde vse do obzorja. Ko je Senilis prejel to, za kar je prosil, se je veselil z radostjo ljudi, ki jim je starost dajala dodatna leta življenja, zahtevajoč v zameno razum. Obraze je metal v zrak, ujčkal, jih polagal na svoj obraz, pel jim je nekaj v jeziku, ki je svoje lastno

narečje pomešal s tujimi. Ko so obrazi oveneli in kasneje usahnili, kot vsak utelešen odsev, vzet iz zemlje, se je Senilis odvrlel do Insanije in ni nikoli več zapustil njenih meja.

Zakaj so ljudje romali v Memorijo? Čemu so trčili čas, da bi lahko stali na skrajnih območjih svojega pomnjenja? Šli so po dotik – edini čaščeni čut onega sveta.

Bronka Nowicka (1974), poljska pisateljica, scenaristka, interdisciplinarna umetnica in predavateljica na Filmski šoli v Lodžu. Študirala je režijo na Filmski šoli v Lodžu in slikarstvo na likovni akademiji v Krakovu; na Likovni akademiji v Vroclavu je leta 2017 doktorirala. Preizkusila se je na različnih umetniških področjih, besedo pa je za svoj izrazni medij izbrala šele v zadnjih letih. Doslej sta izšli dve njeni zbirki pesmi v prozi: *Nakarmić kamień* (*Nakrmiti kamen* 2015; slov. 2019, prev. Janž Snoj) in *Kodeks Pomyłonych* (*Kodeks čudakov*, 2020). Prvenec *Nakrmiti kamen*, ki so ga na Poljskem prodali v več kot 15 tisoč izvodih, je bil nagrajen z najprestižnejšo poljsko književno nagrado Nike. Gre za zbirko pesmi v prozi, ki nosijo naslove predmetov, s katerimi se srečuje pripovedovalka – deklica – in se povezujejo v zgodbo o vstopanju otroka v dialog s svetom. S to zbirko se je Bronka Nowicka v okviru projekta Literary Europe Live uvrstila med deseterico najperspektivnejših avtorjev leta 2017.

Michał Witkowski

LUBIEWO

(odlomek romana)

Izvirnik: *Lubiewo* (Krakov: Korporacja Ha!art, 2005)

Prevedel Boris Kern

Četrto nadstropje, pozvonim na domofon, slišim nekakšne piske, ohe in ahe.

Vem, da sem prišel prav, pogumno vstopim skozi umazana vhodna vrata bloka.

Patricija in Lukrecija sta že stara tipa in v njunem življenju se je že vse zdavnaj končalo. Natančneje dvaindevetdesetega leta. Patricija: debelušen, pošteno načet moški z veliko plešo in zelo živahnimi, košatimi obrvmi. Lukrecija – petdeset let, gladko obrit obraz, ciničen, tudi debel. Od glivic izžrti črni nohti. Njune finte, otopela muhavost. Njuna življenjska mota: »*Od življenja maš tolk, kolkr iz kurca iztisneš*« in »*Z maturo že nisi navaden kmet*«. Njuni poklici, ti življenjski in ti za preživetje: socialna oskrbovalka, strežnica, garderoberka. Samo da bi nekako preživeli in se lahko ukvarjali s tem, kar je najpomembnejše.

Z zdelanim liftom grem v četrto nadstropje žalostnega, socialističnega bloka. Smrdi po scanju. Na dvorišču glasno kričijo otroci. Gledam tipke, ki so ožgane od cigaret, odlepljene; berem parole, ki so jih napisali navijači nogometnih klubov – nekdo nekoga pošilja v plinske celice. Pozvonim na kratko, nemudoma mi odpre Lukrecija, Patricija v kuhinji dela čaj – obe sta zelo vznemirjeni, ker je prišel »gospod novinar«, obnašata se kot pravi zvezdi. Vendar pa

živita od invalidske pokojnine in se komaj prebijata skozi mesec. Nimata niti vrtilčka, kamor bi lahko pribijala kaj drugega, pa čeprav količke ob paradižnik, ali pa si izmenjevala spomine s sosedo čez ograjo. Ne, njunih spominov se ne da delit s komerkoli. Ravno zaradi tega jih delita z mano.

Lukrecija je bil nekoč germanist, ampak se je vsega hitro naveličal, ne-prestano je delal težave, pecal učence in se na koncu začel preživljat le z inštrukcijami. V sedemdesetih je prišel iz Bydgoszcza v Wrocław. Tukaj je spoznal Patricijo, v parku za pedre – v umazanem javnem stranišču. Patricija je ležal pijan z glavo v scanju in mislil, da se ne bo več rešil. Vendar pa je Lukrecija pomagal Patriciji, tej kurbici, nekako se je zanj našlo delo garderoberja v enem od delavskih domov kulture. Njegova naloga je bila odtlej dajanje pingpong žogic, mladinci so namreč v klubske prostore doma hodili igrat pingpong. Delo lahko, plačilo kot povsod drugje, cel dan je Patricija pila kavo v skodelici od zemfa, opravljala skupaj s kolegico garderoberko in živela za prihajajočo noč. Včasih je v vlogi nočnega čuvaja dežurala do ranega jutra. Takrat si je predstavljala, da je baročna dama z veliko krinolino, visoko lasuljo, da gre s kočijo do svojega ljubimca. Da ima priimek, ki se ga praktično ne da izgovorit, in da se zakriva z veliko pahljačo. S strehe je v vedro kapala voda, za oknom je pihal veter, ona pa je vstajala, si na koharčku kuhala kavo ali pa za spremembo čaj, temu dodajala vodko, in se vračala v svojo kočijo, v Versailles, do tako velikih krinolin, da se pod njihovimi kovinskimi obroči lahko spravi nekaj ljubimcev in steklenička s strupom. Prižgala si je najcenejše možne – wiaruse – in je šla na obhod, ko pa se je vrnila, je imela v glavi že nadaljevanje zgodbe. Treba je bilo le zamašit ušesa s čepki, ker noči niso bile tihe, psi, ki so čuvali teren, so namreč lovili mačke. Jutro jo je streznilo kot pljuska mrzle vode. Treba se je bilo podpisat na kontrolni list, treba se je bilo vrnit, spet je nekdo od nje nekaj hotel in spet je bila vsa lena in trmoglava.

Toda tako je bilo v starih časih, ko so delavci v Hydarlu in Stolbudu po službi še vedno imeli toliko energije, da so se ukvarjali s popoldanskimi aktivnostmi ... Ko še niso obstajali izrazi kot »spolno nadlegovanje«, časopisi pa so se ukvarjali s svojimi stvarmi. Na nočnih dežurstvih še ni bilo televizorčkov, torej je domišljija delala s polno paro, sicer bi človek crknil od dolgčasa.

Zdaj je v Patricijinem domu kulture v vsakem prostoru drugo podjetje, fasada pa je polna tablic z informacijami, v katerem nadstropju se nahaja zastavljalnica, v katerem menjalnica, biljardnica oziroma trgovina na debelo s svečami. Tam, kjer so plesali nerodni delavci, se zdaj nahaja trgovina z romantičnim imenom »vse po 5 zlotov«. Nikomur se ne spleča zaposlit Patricije, vsak skrbi le za svojo rit, za varnost objekta pa skrbi posebno podjetje. Svet

je hudoben, ker se tam, kjer so bila nekoč organizirana recitatorska tekmo-
vanja, ritmične vaje za dekleta, balet in ure telovadbe s korekturnimi vajami,
zdaj nahajajo umazani, napol mafijski pajzljji, v katerih se preprodaja rabljene
mobitele zastarelih oblik, in kot da to ne bi bilo dovolj, v trafikah nikjer ne
moreš dobit čepkov za ušesa – je pomislila Patricija in brez obžalovanja šla v
zasluženo penzijo.

Pri njej doma postkomunistična Poljska ni nikoli imela vstopa.

O sebi govorita v ženski osebi, oponašata ženske, še do pred kratkim sta v
parku osvajala fante, pred opero in na štacijonu. Ne vemo, koliko je bilo v tem
resnice, koliko folklore, koliko pa navadne zafrkancije. Nekaj pa je gotovo – sta
del sploh ne majhne skupine ljudi, ki je odvisna od seksa. Pecanje je za njiju
prava rutina! Celó zdaj, ko sta v pokoju, s tema trebuhoma, sta zmožna marsi-
česa. Nobeden od njiju ni vedel, da obstajajo plastične operacije niti možnosti
za spremembo spola. Zadostvovalo je opletanje z navadnimi črnimi torbicami,
ki sta jim rekli »torbičke«. Kajti oblačita se v to, kar imata – povprečnostni
ekstrat socialističnega pedigreja. Zadošča držanje cigarete na drugačen način,
obrit obraz in vse te besede. V besedah tiči njuna moč. Ničesar nimata, vse si
morata zamisliti, se zlagati, zamrmrat. Dandanes se da za denar spremeniti vse:
spol, barvo oči, las ... Ni prostora za domišljijo. Zato sta raje revni in se tako
»zabavata«:

– Pa dej nehi, no, lubica! – se zdaj *skekira* Patricija in postreže čaj v okru-
šeni skodelici. Ja, v stari, malomarni skodelici, ampak vendarle na pladenjčku
in s servetom. Oblika, oblika je najpomembnejša. In besede.

– Pa dej nehi, no! To niso več tisti časi, rit je že uvenela, kje je ta predpre-
dlanski sneg? O, moj bog, ti, trapa, ti, si čisto zmešana? Pusti me! Lepo je rekel
stari Villon: samo fante pecaj! Tako smo tudi delale.

Kekiranje pomeni oponašanje žensk – tako kot si jih predstavljajo – ople-
tanje z roki, piskajoč glas, govorjenje »pa dej nehi, no« in »o moj bog,
bogica«. Ali pa ufuravanje tipčku, ko mu greš z roko pod brado in rečeš:

– Glavico, miško, višje dvigni, ko se z mano pogovarjaš. – Niti približno
nočeta bit ženski, želita bit tetkici. Tako se dobro počutita, to je bil, je in bo
ostal njun način. Zabava v igranju babnic. Bit prava ženska že ni to to – igra
vzburja, izpolnitev pa, kakšna izpolnitev neki ... In v njunem jeziku izpolnitev
ni bilo. Poznata le besede, kot so »lakota«, »neizpolnitev«, »mrzel večer«, »ve-
ter« in »pridi, pridi«. Stalno zadrževanje v višjih rajonih dna, med štacijonom,

najbolj klavarno službo in parkom, kjer je bilo javno stanišče. Lahko bi celo rekli, da je bil to nekakšen usran center sveta.

Izgleda, da je nekdo posebej za njih po tem dnu raztrosil žaganje in razložil cunje. Povsem priročno.

Človek je imel vedno dovolj za juho iz vrečke, za krumper, socializem jim je bil naklonjen, lačni niso bili niti brezdomci, ženska ne rabi veliko. Danes v tem njenem parku gradijo velik šoping center, razkopavajo celo njuno preteklost, tako da Patricija namerava urgirat. Ampak to pravi samo tako za hec. Ki postaja vedno bolj grenak in žalosten, ker:

– Kaj, kaj naj, sirota boga, naredim? Naj grem s kijem nad Veliki Kapital? S torbico po glavi? In kaj naj jim rečem, da je to spominsko obeležje? Pejt raje, Lukrecija, pejt po pepelnik, ker gospod že nima kam otresat (hihihi), otresat ... cigareeeeete!

Patricija se je kar naenkrat zavedela, da si je rekla »sirota boga«, in je zelo vesela te nove šale. V kateri nekje na dnu leži kapljica ponižanja. Patricija jo ravno hoče popit, polizat kot kapljico jajčnega likerja z dna kozarčka. Danes zvečer.

– Grem jaz vsa elegantna po parku, cigarete najprej kupim v kiosku in tako že vrsto let, je v redu, se mi ne pozna na zdravju. Pa srečam starega znanca, ki v življenju dela veliko kariero, je posloven človek. Skratka, me gleda kot ta zadnjo kurbo, kot da bi hodila na ulico, kjer so res samo najcenejše kurbe. Sicer pa – pa saj res hodim. Jaz sem ti nobel kurba ... Pa tako poslušam, kaj mi neki govori, a me ta pocukranost nekako ne zanima, kakšno obročno odplačevanje neki, lepo te prosim. Odplačuje na obroke, službo pa bo zdaj zdaj izgubil. Sem si rekla, samo še plačevanje na obroke mi manjka za srečo! Takšna filozofska refleksija me je navdihnila in Kopališčna Lucija, ki sem se ji zaupala, je to potrdila. Da mi živimo tukaj v teh višjih rajonih dna kot v rajju. Nič več nam nič ne grozi – Lukrecija se leno pretegne – imamo smisel v življenju! – se oblizuje pohotno.

Sedim za majavo mizico v njenem starem stanovanju, v kuhinji. Tukaj se od časa komunizma ni nič spremenilo, povsod so zlate tajvanske ure s tržnice, barometer s tržnice, bleščeče figurice s tržnice, vse od Rusov. Celo njun jezik je bil poln rusizmov:

– U njegov majhen v hlačah ...

Beda kar kriči iz stanovanja, nad štedilnikom na štriku sušita perilo. Moške spodnjice, ampak črne, najcenejše, pokrpane nogavice, isto črne; črne – ker prvič – so nobel, drugič pa – v tem domu vlada žalost. Že več kot deset let.

Lukrecija se postavi v pozo stare grofice, ki ji je vojna vihra vzela celotno premoženje, prekriža nogici (med nogavico in rjavo hlačnico na rob izstopi

bleda koža, porisana s krčnožilnim tatujem), si prižge cigareto, za trenutek zadrži dim, izdahne končno kot prava dama, daleč predse, globoko zamišljena. Zavrtita priljubljeno pesem Anne Garman. Vrta se gramofonska plošča:

*V kavarnici na vogalu vsako noč živa glasba igra,
postanite na pragu, plešoče Evridike,
zatem svit prvi pramen svetlobe
na steno zariše,
naj vas držijo v objemu
Orfeji pijani ...*

Michał Witkowski (1975) spada med najvidnejše poljske pisatelje mlajše generacije. Izhaja iz vroclavske družine intelektualcev; tako mama kot oče sta psihologa. Tudi sam je po študiju polonistike začel akademsko kariero, ki pa jo je nato opustil in se posvetil izključno pisanju.

Lubiewo (2005, slov. 2010, prev. Boris Kern) velja za prvi poljski gejevski roman, ki je močno zaznamoval tamkajšnjo homoseksualno kulturo. Podobno odmevna sta bila njegova naslednja romana *Barbara Radziwiłłówna z Jaworzna-Szczakowej* (*Kraljica Barbara*, 2007, slov. 2010, prev. Tatjana Jamnik) in kriminalni roman *Drwal* iz leta 2011. V njegovem značilnem pisateljskem slogu prevladujejo ironija in groteska ter izrazito pretiravanje v opisih sveta. Pogosto ga primerjajo z Jeanom Genetom, Witoldem Gombrowiczem ali Andrzejem Stasiukom. Leta 2024 je prejel nagrado Nike bralcev za avtobiografski roman z naslovom *Wiara. Autobiografia* (*Vera. Avtobiografija*).

Łukasz Mańczyk

Izvirnik: pesmi iz zbirke *Ślužebność światła*
(Kraków: Homini, 2004)

Prevedla Staša Pavlović

oponašanje Szymborske

nekoč bo treba
že kaj kmalu
razprostreti krila za let –
na katera se je pozabilo
o katerih obstoju
se ni vedelo
kljub vsemu zavedanju
in razrednemu zavedanju

in leteti leteti nekam
proti pasatom
na hrbtih cirusov

treba bo najti prave izgovore
pojasniti razlog za ponos
da je šlo za nekaj drugega
čprav ne povsem izven dosega

kako se je mogoče tako zelo zmotiti
cenjena komisija vsak
ki ga žene instinkt
izbere osebno dobro

zavlačujem, morda uspe, tudi tu

naša čreda je tekla čez most (*če se temu lahko reče most*)
in tudi sam sem bil v njej
v nekem trenutku ni bilo dovolj prostora za vse
od tod stalna gneča poslavljanj in pozdravljanj
najhujši so bili ti ki se niso mogli odločiti
in so vseskozi stali na prehodu

riba se vsake tri sekunde resetira
riba se slabega ne spomni
riba za dobro nima časa
v ribinih mislih se Bogu ne uspe naseliti

literarni večer

krokar naj bi živel dlje od želve
pravi lastnica zdesetkanih las
kar jih je ostalo, zlepljenih, se jih boji samote

kakšna je bila vaša prva pesem
vpraša fant z ADHD
in hoče premakniti roko

ozdravljivost se spreminja
odpuščanje grehov je doseglo število sto – se vmeša bolnišnični kaplan

gospod, vi le končajte
publiki je potrebna injekcija

od nekdanj je živel tu a ti nisem povedal.
 živel je v smeteh, v košu v katerega je kapljala voda.
 vedno kadar sem čistil kopalnico sem mislil na to da mu ne bi storil žalega
 taval sem med nadstropji na vsakem od njih zbiral žuželke ujete v mrežo

dovolili smo mu da je pobegnil na stopnišče.
 takoj se je skrila, pobegnil v kot
 vse znova premisliti in se zgraditi od začetka

Łukasz Mańczyk (1978) je poljski pesnik. Diplomiral je iz prava na Jagelonski univerzi v Krakovu in scenaristike na Filmski šoli v Lodžu. Izdal je tri pesniške zbirke, leta 2004 je prejel nagrado za najboljši prvenec za knjigo *Slużebność światła* (*Služnost svetlobe*). Bil je štipendist ministrstva za kulturo, objavlja v vseh pomembnejših poljskih literarnih revijah, njegova poezija pa je prevedena tudi v srbščino. Leta 2014 je objavil biografijo prevajalke Biserke Rajčić z naslovom *Biserka*. Živi in dela v Krakovu, kjer se tudi aktivno ukvarja z lokalno politiko. Leta 2011 je nastopil na Dnevih poezije in vina.

SLOVAŠKA KNJIŽEVNOST

Uredili: *Špela Sevšek Šramel, Hana Lacoová*

Prevajalci:

Maruša Avman Palermo, Katja Butala, Neža Cerinšek, Rusmir Čulić, Sabina (Dizdarević) Čosić, Mirna Dizdarević, Zala Erklavec, Jera Grabek, Luka Jereb, Jan Jug, Miha Kragelj, Polona Leskovar Jereb, Nataša Marhat, Eva (Pečnik) Nežič, Monika Peček, Anja Poberžnik, Diana Pungersič, Selma Skenderović, Kristina (Willewaldt) Skubic, Marija Spasić, Maruša Telban.

PREDEN SE ZARES ZAČNE ALI KRATEK UVOD V SLOVAŠKE PREVAJALSKE STOPINJE

Slovaške prevajalske stopinje so prispevek k slovenskemu književnemu prevajalstvu in obsegajo literarna besedila slovaške književnosti 20. in 21. stoletja. V veliki večini so nastala v okviru prevajalskega natečaja zahodnoslovenskih književnosti na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V okviru natečaja smo podelili 30 nagrad, med drugim štipendije za poletne šole in knjižne nagrade. Na natečaju so kot avtorji izbora sodelovali Špela Sevšek Šramel, Olga Ambróšová, Marián Milčák, Eva Tibenská, kot ocenjevalci pa zunanji sodelavci, po večini prevajalci, to so bili Peter Svetina, Alenka Šalej, Andrej Peric, Diana Pungersič, Marián Milčák, Olga Ambróšová, Nejc Ivančič Rožman, Anežka Kočalková, Svetlana Kmecová, Saša Vojtech Poklač, Iveta Rozman, Drago Bajt, Karol Chmel in Peter Kuhar. Največji doprinos natečaja in vzpodbujanja prevajanja smo videli v možnosti objav študentskih prevodov v slovenskih literarnih revijah, med letoma 2008 in 2022 smo tako sodelovali z revijami *Mentor*, *Poetikon*, s študentsko revijo *Perun* in *Rp. Lirikon 21*.

Pričujoči izbor besedil slovaških prevajalskih stopinj pa poleg nagrajenih besedil prevajalskega natečaja prinaša tudi druge uspešne prevode študentov, ki so nastali priložnostno ob vsakoletnih gostovanjih slovaških avtorjev na Filozofski fakulteti v Ljubljani v okviru programa *literatour* (s podporo Slovaškega literarnega centra) in povečini še niso bila objavljena ter prevodi, nastali v okviru Prevajalnice Javnega sklada za kulturne dejavnosti. Tretji sklop besedil pa je nastal na pobudo študentske sekcije zveze društev Slavistično društvo Slovenije pod okriljem rubrike *Prevajalska vaja*.

Slovaški del *Prevajalskih stopinj* obsega 26 literarnih besedil avtorjev in avtoric 20. in 21. stoletja, urejenih kronološko. Med avtorji najdemo kanonizirana imena, kot so Janko Jesenský (1874–1945), Leopold Lahola (1918–1968), Jaroslava Blažková (1933–2017), Ivan Štrpka (1944), Dušan Dušek (1946). Druga besedila predstavljajo relevanten izbor sodobne slovaške proze in poezije, nastale po letu 2000. Zvrstno prevladuje proza, in sicer kratka proza ter odlomki romanov, ob njej so tudi primeri poezije. Izbor obsega literarna besedila 15 avtoric in 11 avtorjev, ki jih je prevajalo 21 prevajalcev. Čeprav je antologija prevodov nastala priložnostno in ima pregledni značaj, lahko z vso gotovostjo zatrdimo, da smiselno dopolnjuje obstoječe antologije, kot so *Sto let slovaške književnosti*, *Pozitivci*, *sodobne slovaške humoreske* in *Slovaške zgodbe, antologija kratke zgodbe*, s sodobno slovaško književno ustvarjalnostjo vse do danes. Besedila v antologiji so urejena kronološko po letnicah rojstva avtorjev, za boljšo orientacijo smo ob prevodu dodali tudi kratke opise avtorjev in njihove ustvarjalnosti, kjer lahko najdemo tudi podatke o knjižnih prevodih posameznih avtorjev v slovenščino.

Ko razmišljamo, kakšne stopinje puščamo za sabo s svojim delom in mentorstvom, ne gre spregledati širšega okolja, ki smo ga nagovarjali in spreminjali. V mislih imamo posredne rezultate vzpodbujanja književnega prevajanja iz slovaščine, ki smo jih strnili v pregledno razstavo ob 10-letnici prevajalskega natečaja (FF 2016), razstavo Čitaj slovaško – beri slovensko (Slovanska knjižnica, 2017), izid knjižnih in revijalnih prevodov pri slovenskih založbah Apokalipsa, Literatura, Sodobnost, spletni portali Pobocza, Airbeletrina, Vrabec Anarhist in literarni festivali. Mentorirano študentsko prevajanje je vzpodbudilo nove možnosti sodelovanja in vključevanje v širši publicistični prostor (slovenske prevajalske nagrade, mentorstvo mladim prevajalcem, sodelovanje s Katedro za slovanske filologije v Bratislavi). Izpostaviti velja dva uveljavljena prevajalca slovaške književnosti v slovenščino, ki sta izšla iz naše katedre, to sta Diana Pungeršič (prejemnica nagrade Radojke Vrančič, lirikonovega zlata, nominacije za nagrado Vasje Cerarja, in dobitnica Hviezdoslavove nagrade) ter mentor in prevajalec iz slovaščine, angleščine in francoščine Andrej Peric (nagrada Radojke Vrančič, lirikonov zlat, posebna nagrada prevajalskega natečaja).

Najambicioznejši in daljnosežnejši pa je projekt sodelovanja katedre za slovankistiko z Javnim skladom za kulturne dejavnosti, ki v okviru literarnih dejavnosti organizira Prevajalnico – slovaška je potekala med letoma 2008 in 2022 pod mentorstvom Andreja Perica. Poleg vsakoletnih revijalnih objav v reviji *Mentor* je prevajalnica prinesla tudi ambiciozen knjižni program.

Sodelujoči študenti pod uredništvom mentorja so v zbirki Mentorjeva prevajalnica izdali kar 4 knjižne prevode, in sicer *Pozitivci* (sodobne slovaške humoreske, 2012), zbirko kratkih proz *Jajčka vseh velikosti* D. Duška (2016), dve zbirki poezije M. Ferenčuhove *Ogrožena vrsta*, *Imunost* (2019) in prevod dramskih besedil *Dno, tri drame* J. Bodnárove (2023).

Statistika dokazuje, da sta prevajanje in prisotnost slovaške književnosti na slovenskem trgu v dobri kondiciji, v nobenem desetletju doslej še nismo bili priča tolikšni zvrstni pestrosti in kvantitativnemu skoku v izdaji knjižnih prevodov pri slovenskih založbah. Domišljamo si, da je vsaj delček k temu prispevala tudi vzpodbuda k prevajanju v času študija. Samo želimo si lahko, da bo zanimanje za ta v slovenskem prostoru še ne povsem znan, a v marsičem samosvoj in vznemirljiv slovaški svet, nagovoril nove generacije tudi skozi literaturo.

Špela Sevšek Šramel

Janko Jesenský

PRIKAZEN

Izvirnik: *Malomestské rozprávky*. Ružomberok: J. Párička, 1913

Prevedla Jera Grahek

Nad temnimi vrhovi je svetil mesec. Velik in okrogel kot hlebec kruha je zlival svojo srebrno svetlobo na pokrajino. Vse je bilo prekrito s prosojno temnomodro tančico. Samo glavna cesta je bila bela kot apno in cvetoče slive na obeh straneh ceste so bile kot zasnežene. Njihove sence so poševno padale nanjo in jo obroblyale z lahnimi prosojnimi čipkami. Včasih je zavil še dokaj hladen aprilski veter in zašumel med vrhovi kratkega žita, razprostirajočega se naokoli na dveh velikih njivah. Drobno drevesno listje je zatrepetalo. Sence na cesti so se premikale. Drugače je bilo mrtvo in tiho. Bližala se je polnoč.

Kaplan Červenák, s cilindrom, velikim plaščem na ramenih in z dežnikom se je vračal domov v Rozkaloviec iz Búrnega, kamor je skoraj vsak dan hodil h gospodu dekanu Veselemu. Farani so sicer govorili, da k njemu hodi zaradi njegove hčere, gospodične Anne, saj ima tudi razkalovski gospod župnik dobro vino, tako kot dekan, tudi dobre cigare kadi, ravno tako kot dekan, tudi karta rad, kot Veselý, ampak hčere pa nima. Torej je mogoče gospodična Anička magnet, ki privlači gospoda kaplana. Mogoče. Res je, da se gospod kaplan najraje sprehaja v smeri proti Búrnemu. Tudi to je res, da se ti sprehodi končajo v Búrnem. Stari dekan ga je hvaležno sprejemal in Anička je najraje filozofirala z njim. Filozofiranje se je ponavadi zavleklo do desete zvečer. Ob tem času je gospod dekan hodil spat. Razgнал ju je tudi sredi najživahnejše debate.

»Ura je deset,« ju je preglasil. »Spat.«

In gospod kaplan je šele takrat odšel.

Danes ga ni bilo doma. Šel je k razkalovskemu župniku, k Červenákove-mu šefu, glede neke cerkvene zadeve. Ni se vrnil in mlada dva sta zabredla v filozofiji. Prvič sta sedela na vrtu in gospod kaplan je bil neobičajno občutljiv.

»Res, gospodična Anička,« je govoril, »življenje je večno. Ne konča se s tem, kar imenujemo smrt. Zamenja svojo podobo, ampak ostane tu, okoli nas ...«

Pri tem je preučeval njeno visoko, vitko postavo in grško pričesko, pogla-jeno k sencam, ter majhen, redek frufru, ki ji je padal na visoko, okroglo čelo. Razmišljal je, da grški pričeski frufru ne pristaja. Ravno ji je hotel povedati, da ima slabo oblikovano pričesko, ko je zaskovikal čuk. Od nekod zadaj je prišel njegov neprijeten, strašljiv glas. Anička se je stresla in vprašala:

»Komu dejansko skovika?«

Iz skovikanja je prešla na prikazni.

»Pri nas jih je grozno veliko,« je dodala.

»Kot povesod,« je pripomnil kaplan.

»Ampak pri nas so zares,« je rekla. »Najbolj gotova je tista, ki se prikazuje pri Skalki.«

»Pri Skalki? Pri tej, nedaleč od nas?«

»Tam.«

»O tej še nisem slišal. Kaj je to?«

»Ob polnoči se prikazuje župnik, ki je umoril nekega otroka. Na mimoi-doče meče kamenje. Zadene vsakogar in tam, kjer ga zadene, mu ohromi ud. Nekaj belega se plazi za njim in stoka. To je ta otrok. Ni še znal hoditi, ko ga je ubil. Zato se plazi.«

»Neumnosti,« je kaplan zamahnil z roko.

Janko Jesenský (1874–1945) pesnik slovaške moderne, prozaist in prevaja-lec. Med kanonizirana dela slovaške književnosti spada zbirka desetih kratkih zgodb *Malomeščanske zgodbe* (*Malomestské rozprávky*, 1913). V njih se avtor s pomočjo groteske in satire posveča značaju malomeščanstva, njihovi plitko-sti, prilagodljivosti in pretvarjanju. Roman *Demokrati* (1934, slov. prev. Viktor Smolej, 1943) je satirična slike češkoslovaške družbe in političnega življenja med obema vojnama. Jesenský se je posvačal tudi prevajanju poezije, mdr. A. S. Puškina, S. A. Jesenina in A. Bloka. Njegova proza je prevedena v mnogo jezikov in velja za moderno popularno klasiko.

Leopold Lahola

POGREB DAVIDA KRAKOWERA

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: Pohreb Dávida Krakowera. *Posledná vec a iné.*
Bratislava: Kalligram, SAV, 2008

Prevedel Luka Jereb

Človek, ki je sedel nasproti, je bil morilec, o tem ni dvomil. Pogled je imel iz črnega marmorja. Požiral je svetlobo, ni je odbijal in izžareval, ampak neprestano le požiral. Roke se mu niso tresle, obraz se je dolgočasil, misli so mu uhajale, razen ene same, ki mu je narekovala njegovo početje. To so ti najstrašnejši morilci, ki jih ubijanje niti malo ne poteši. To počnejo brezčutno, kot matematično nalogo. Krakower je v delčkih sekund vročično iskal ustrezen teren, na katerem bi se mu ponudila še ena možnost boriti se za svoje življenje. Dobro je presojal ljudi in ocenil je, da je človek, ki mori zaradi moralnih motivov, najranljivejši prav v njih.

»Tako sem vedel,« je rekel, »da vam ni do denarja.«

»Ko sem bil v taborišču na Poljskem,« je pripovedoval Keldich, »so nas nekega deževnega dne gnali k ogromni jami v gozdu. Do golega slečena sta vedno dva po dva stopala pred cevi pušk in padala v jamo, posuto z apnom. Za tiste s puškami je bilo to delo za uro ali dve, in vse bi se končalo brez posebnega razburjanja, če ne bi bilo enega pobožnega pevca. Ti ljudje so namreč dobro vedeli, da obstajajo jame in apno ter cevi pušk, ki jim merijo v glave. Pri

vsem tem početju je bilo ubijanje pravzaprav edina stvar, ki ni tajila svojega smisla. Le da je omenjeni pevec nenadoma izstopil iz množice, medtem ko so ti pri jami nabijali puške, in vprašal vodjo eksekucijske čete, ali mu dovoli zapeti pogrebno pesem Bog, usmiljenja polni. Dovolil mu je. Tako smo torej stali v vrsti in strmeli v tega malega, koščenega moškega, ki je smel stati ob strani in peti z visokim, jokavim glasom, medtem ko so se preluknjana telesa, v enakomernih intervalih, valila v jamo. Imel je zelo prijeten glas in celotna predstava je bila kapitanu SS všeč. A tistim v množici nad jamo je medtem v kri tekel žolč. S kakšno pravico dela ta pevec iz tega veljaven pogreb, so spraševali z divjimi pogledi. Še preden so se naša telesa ohladila in nas noge še niso zmogle nesti k jami, nas ta že pokopava. Nek fant je zagrabil kamen in ga zalučal proti pojočemu. Ko je ugotovil, da ga ni zadel, je začel kričati: »Kakšen bog, poln usmiljenja, ko pa se mene ne usmili? Bog je svinja. Preklinjam njegovo ime, iz vsega srca ga preklinjam.« Nato so ga ustrelili, čeprav še ni bil na vrsti. Pogrebna pesem je zvenela dalje, vedno znova od začetka. Mimo njega je šla gruča golih družin, se ustavila nad jamo in čakala na kroglo, da jih pošlje k ostalim. Spominjam se ženske s petimi otroki, v rokah je imela najmanjšega. Imel je približno dve leti. Žgečkala ga je po prsih in ob vsakem strelu našobila ustnice ter govorila, bum, bum, bum, dokler se otročiček ni zasmejal. Bum, bum in njena dva sinova, ki sta ji stala pri nogah, sta z glavo naprej letala v jamo. Bum, bum, in raztrgalo je glavo njenima petletnima dvojčicama. Ampak najmanjšega v naročju je ščitila, nič drugega je ni skrbelo, le njemu edinemu je hotela obupano zatajiti, da obstaja smrt, in je spet ponovila bum, bum. Ko se je prestrašil in pogledal v jamo, kamor so brez joka izginili njegovi sorojenci, je videla, da je puk, puk, puk bolj smešno, in otrok se je naposled vseeno le zasmejal. V tistem trenutku so zadeli mamo in otročiček je z njo živ padel v grob. Na drugi svet ji ga ni uspelo pretihotapiti brez bolečine in groze.

»Spomnim se te ženske,« je povedal Krakower.

»Pogrebna pesem pa je zvenela dalje,« se ni pustil utišati Keldich. »Zaradi te pesmi je pevec ostal živ. To pogrebno pesem, Bog, usmiljenja polni, je potem posnel na ploščo in postal slaven in bogat. Poslušal sem to ploščo. Saj ne morem razbiti pol milijona plošč, raztresenih po celem svetu, sem si rekel. Ubil ga bom, to sem dolžan tem, ki so takrat goli stali nad jamo in morali kot v posmeh predčasno poslušati svojo pogrebno pesem.

»Izobražen človek ste,« se je poskušal braniti Krakower, čeprav je bil prizadet, »dogodkom ni treba pripisovati mističnega pomena. Pravzaprav ne bi bilo nič drugače, tudi če je nekdo pel.«

»Vi ste peli, gospod Krakower.«

»Kaj bi bilo drugače, če ne bi pel?«

»To, kar se je zgodilo tam, je bil množični pobjoj. To bi tudi moral ostati, na veke vekov. Ampak vi ste iz tega naredili obred.«

»So ljudje, ki dobro prenašajo obrede,« se je počasi zbral Krakower. »Vi jih ne prenašate. Prezirate jih. To je vse.«

V tistem trenutku so se odprla vrata in v sobo je pogledala lepo oblečena Carola. Očetu je po tem, ko se je opravičila, da moti, oznanila, da hiti k prijateljici, in dodala: »Če torej želiš še kaj od mene, mi moraš to povedati zdaj.«

Krakower se je zamislil, usta prisiljeno raztegnil v ponesrečen nasmeh in zmajal z glavo, sprva negotovo, potem odločno, ker se je zavedel, da mu pravzaprav ne preostane nič drugega, če si hoče rešiti svojo kožo.

Ko so se zaprla zunanja vrata, je Krakower rekel.

»Vi boste torej dokončali to, kar našim morilcem ni uspelo. Tudi mene hočete predčasno spraviti v grob. V čem se razlikujete od njih?

Keldich je z zanimanjem poslušal njegove besede.

»Koga mislite s tem?«

»Mislim te, ki so nas morili.«

»Živite, Krakower,« se je zarežal Keldich. »Vas zagotovo nihče ni ubil.«

»Vi ste prav tako živi, če me čut ne vara,« je smelo odvrnil Krakower.

»Narava je tako uredila,« je zagrenjeno razlagal Keldich. »Pri roki ima vedno škodljivca, ki uničuje večjega škodljivca. Takšno je ravnovesje. Jaz sem zagotovo ostal živ samo zato, da bi uničil vas.

Filmski režiser in scenarist, dramatik in prozaist **Leopold Lahola** (Leopold Arje Friedmann, 1918–1968) je bil vsestranski umetnik, ki je svojim poreklom in življenjsko izkušnjo emigranta predstavnik slovaškega izobraženca 20. stoletja. Študiral je v Bratislavi, po vojni se je uveljavil kot dramatik. Zaradi ostre ideološko motivirane kritike drame *Atentat* je zapustil Slovaško in emigriral v Izrael, kasneje pa se je kot filmski režiser in scenarist uveljavil v Evropi, med drugim tudi v Ljubljani in Trstu, kjer je sodeloval s slovenskimi režiserji (film *Tri četrtine sonca*, 1959). Leta 1968 se je na povabilo vrnil v Bratislavo, kjer je umrl pri snemanju filma *Sladký čas Kalimagdory*. Laholovo dela obsega dramška besedila, filmske scenarije, postmrtno so izšle njegove eksistencialistične vojne novele v zbirki *Zadnja stvar in druge (Posledná vec a iné, 1968)*, dnevniški zapiski, poezija in prevodi hebrejske poezije.

Sláva Manicová

Izvirnik: Večer mám rada. *Potopené duše*,
z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia.

Výber zostavila, úvodnú štúdiu, medailóny poetiek,
edičné poznámky a vysvetlivky napísala a fotodokumenty
vybrala Andrea Bokníková.. Bratislava: Aspekt, 2017

Prevedla Selma Skenderović

– Večer imam rada

Večer imam rada,
večer je moj.

Večer, tisti večer tihi,
ko zgolj divja pesem vetra
tava skozi krošnje dreves.
Prepevajoč, da se iz daljnih krajev
spet vračam domov.

Večer, tisti čisto jasni,
ko me na lastnem teritoriju varuje jelen.
Ko listje mojich dreves
zasije krvavo
in mu počasi bleedi zelenost.

Večer, tisti čisto črni,
 ko koraki tihih senc
 šelestijo z listjem
 in mladi bogovi zbežijo
 v gozdove in na jase.

Večer, zgolj večer je moj.
 Večer, ki s hladno puško
 zažge kri.
 Ko na nebu trepeče rosa
 z znanih obrvi.

Večer imam rada,
 večer je moj.

Slava Manicová (1918–2014) je bila pesnica in urednica ter zdravnica. Svojo poezijo, ki jo je pisala med obema vojnama, je objavljala revijalno v revijah *Živena* in *Elán*. Njen knjižni prvenec *Ranená očami* (*Ranjena z očmi*, 1943) je zbirka poezije modernistične lirike z izrazitim ženskim lirskim subjektom. Kljub dobri kritiki se k pisanju poezije ni vrnila. Leta 1977 je z možem Janom Roznarom emigrirala v Nemčijo in pripravila za izdajo tri njegova leposlovna dela avtobiografskega značaja. Njena poezija je izšla v sodobni antologiji slovaških pesnic prve polovice 20. stoletja z naslovom *Potopené duše* (*Potopljene duše*, 2017).

Bela Dunajská

Izvirnik: Starý koráb. *Potopené duše*,
z tvorby slovenských poetiek v prvej polovici 20. storočia.
Výber zostavila, úvodnú štúdiu, medailóny poetiek,
edičné poznámky a vysvetlivky napísala a fotodokumenty
vybrala Andrea Bokníková.. Bratislava: Aspekt, 2017

Prevod Neža Cerinšek

Stara barka

V kopalnici
pravi ženska
svojemu telesu
pokritemu z razjedami
Ti stara barka
suvale so te roke
mного rok
a malo sočutja
sem in tja
sem in tja
Krasna
si bila
v rdeči svetlobi
noči
zato si bila bolj

kot danes
 mučena
 v razburkanih vodah
 lakote in bolezn
 žalostne utrujenosti
 sonca in dežja
 In srce je vzdihnilo
 izpod razjed
 Nad valovi
 sem letelo
 želelo ljubiti
 Stara barka molči
 se celi
 želi si odpluti
 odpluti
 odpluti

Pesnica **Bela Dunajská** (1921–2008) je po rodu iz Bratislave. Svoje pesmi je pred vojno in po njej objavljala v revijah *Elán*, *Živena*, *Slovenské pohľady* in vzbudile so pozornost tako kritike kot bralcev. V njih tematizira položaj sodobne ženske, pisanje poezije in telesnost. Iz rokopisov je razbrati, da je v 40. letih prejšnjega stoletja pripravljala več samostojnih pesniških zbirk, leta 1969 je izšel izbor z naslovom *Citové záznamy (Čustvene pripombe)*. Pisala je tudi dramatizacije in radijske feljtone. Njena poezija je izšla v sodobni antologiji slovaških pesnic prve polovice 20. stoletja z naslovom *Potopené duše (Potopljene duše, 2017)*.

Jaroslava Blažková

Izvirnik: *To dečko je blázon.*
 Bratislava: Vydavateľstvo Q111, 2014
Prevedla Maruša Telban

Lekcija vrtnic

Nekje med mojim četrtem in petim letom smo se preselili v rumeno hišo, ki se ji je reklo Turinova vila. Gospod Turina je bil polkovnik in je živel v Šleziji. Načrtoval je, da se bo po upokojitvi vrnil v rodno mesto, zato si je dal tu postaviti dvostanovanjsko hišo. S stanovanjem v prvem nadstropju za brata, z drugim v pritličju zase. Do takrat, ko naj bi se polkovnik vrnil, je stanovanje dajal v najem mojim staršem.

Stanovanje je bilo verjetno lepo, vendar name ni naredilo posebnega vtisa. To, kar me je zanimalo, je bil vrt. Obkrožala ga je ograja, sestavljena iz majhnega zidu in trdne mreže nad njim, ki so jo tvorile koničaste železne žice. Za mrežami je bil SVET, kamor sem z obrazom, pritisnjenim na mrežo, hrepenče zrla. Vz dolž ograje so bujno rasli grmi, o katerih so moji starši govorili, da so dragoceni. Najdragocenejši in najlepši se mi je zdel polgrm-poldrevo s plemenitim imenom magnolija, ki se je zgodaj spomladi razcvetela z velikimi, rožnatimi cveti. Na gredah so v šoti rasli pisani rododendroni. RO-DO-DEN-DRO-NI, beseda, ki je prodorno dišala po eksotičnih začimbah, medtem ko so bili muhasti cvetovi povsem brez vonja. V celem vrtu ni raslo niti eno sadno drevo, pravzaprav razen dveh srebrnih smrek pri vratih ni bilo na vrtu nobenega drevesa. Celotno površino je prekrival nizek travnik s stezicami,

posutimi z rumenim peskom, in simetričnimi gredicami, ki so bile namenjene izključno vrtnicam.

Ta vrt ni bil za takšno majhno deklico, kot sem bila sama. Moja glavna težava je bila, da se ni smelo stopiti na travnik in se dotikati cvetov.

Za vrt je skrbel polkovnikov brat, ta, ki je živel v prvem nadstropju. S strojčkom je neprenehoma strigel travo, s kompletom ostrih škarij je obrezoval grmovje, rahljal zemljo okoli grmovja, ravnal vrtno poti grabil stezice in mi brez prestanka sledil z ostrim pogledom, ali kje tacam, se česa dotikam, slučajno kaj trgam.

V takem vrtu je otrokova prisotnost kazen, pravzaprav dvojna kazen. Za kazen ga ima vrtnar, ki z veliko bolečino sledi otroškemu tancanju po pograbljenih stezicah, kazen, velika kazen za otroka pa je obstoj česa takega kot je ta vrt. Ta vrt je bil kot trgovina s kristalom in jaz kot slon v večnih težavah. V raju je bila prepovedana ena sama jablana, pa se ni dobro končalo. Meni so prepovedali vse, kar je rastle, še posebej vrtnice!

Vrtnice so bile bratu polkovnika Turine v največji ponos. Kupoval jih je pri najslavnejših gojiteljih, okoli njih je plesal obredne pleske, ki so jih sestavljali gnojenje s kostno moko, apnom, rahlo presejanimi konjskimi figami, škropivom proti listnim ušem, strigalicam ali drugim škodljivcem, ki so si brusili zobe na njegovi varovanki. Zagotovo bi z veseljem imel škropivo tudi proti meni, ker pa takega nikoli niso prodajali, me je vsaj nenehoma opazoval s temnim pogledom spod gostih obrvi, neverjetno kuštravih v primerjavi s pomanjkanjem las na njegovi glavi. Naj sem se še tako pretvarjala, da me ni tam, oči spod te goščave so mi venomer sledile.

Resničnost je bila vseeno taka, da se te ozke kačje glave vrtnic v meni niso dotikale strune, ki me je povezovala z drugimi rastlinami. Vrtnice so bile veličastne, bile so tuje, zame se niso zmenile. Na pozdrav mi niso nikoli odgovorile, ignorirale so me.

Ni res, da sem bila samo slon. Veliko bolj sem bila ščene, ki je skakalo na vsakega in si na vso moč prizadevalo: »Prosim, prosim, imejte me radi! Hočem, da me imate radi! Mene, mene. Tu sem, mene imejte radi!« Eno prvih juter sem takoj tekla v vrt in naravnost k vrtnicam s svojim večnim »Imejte me rade!«. Vrtnice pa se niso ozrle name. Gledale so nekam nad mano in molčale, s čimer so sporočale: »Sploh te ne slišimo. Sploh te ne vidimo. Sploh te ni tu!«

Kako ne? Tu sem, vendar!

Le počasi sem začejala razumeti, da se navkljub mojemu koprnenju, da bi se jim klanjala in jih ljubila, zame niso menile. Mogoče jim je tako zapovedal gospod Turina, vrtnar, in one so ubogale. V srcu pa sem čutila, da to ne drži. Ni bil gospod Turina.

V zgodnjem otroštvu na nas lekcije kar dežujejo, kamorkoli gremo. Turinove vrtnice so mi dale lekcijo o tem, da obstaja antipatija, sovraštvo brez razloga. Prirojena antipatija. Besede za poimenovanje tega pojava nisem poznala, natančno pa sem vedela, kaj to je. Antipatija! Stala je tam pred menoj v čudovitih barvah. Ne maramo te, ker te ne maramo.

Prizadele so me. Bila sem sicer še majhna, a sem že dobro vedela, kaj pomeni kljubovanje. No, kakor hočete! Naj bo po vaše! Tudi ve meni niste simpatične! Ne maram vas. In da veste: ne mene, vas ni tu!

Od vrtnic sem se naučila te trdovratne brezbržnosti.

Jaroslava Blažková (1933–2017) je bila prozaistka, urednica in avtorica mladinske književnosti. Kljub temu da je skorajda celo življenje preživela v emigraciji, velja za eno osrednjih imen slovaške književnosti druge polovice 20. stoletja. V zgodnjih 60. letih se je uveljavila znotraj generacije mladih prozaištov vsakdana, leta 1968 je emigrirala v Kanado, kjer je sodelovala z založbo 68 Publishers. Po letu 1989 so njene knjige ponovno dosegle slovaške bralce, mdr. *Svadba v Káne Galilejskej* (*Svadba v Kani Galilejski*, 2001), ...*ako z gratulačnej karty (... kot iz voščilnice*, 1997). Blažková je prinesla v slovaško književnost tabuizirane teme ženske emancipacije, identitete priseljencev in staranja, obenem pa tudi urbano mladinsko književnost. V slovenčino je preveden roman *Happyendi* (2024) in mladinska zgodba *Kako sta si mački kupili televizor* (1967).

Ivan Štrpka

Izvirnik *Majster Mu a ženské hlasy*.

Levoča: Modrý Peter, 1997

Prevedla Sabina (Dizdarević) Čosić

Kačji spanec

Stolp ne oddaja.

Letališče ne sprejema. In zrak je
nizek, siv in spolzek. Globoko pod mestom
v zimskem klobčiču spi sebe objemajoča
zavozlana kača.

Med drobnim strašljivim sneženjem
in upočasnjem polbedenjem marsikaj pada na enake,
brezštevilnokrat ponavljajoče se predmestne vrtičke,
ločene z enakimi žičnatimi ograjami
z rjavečimi vratci z novo varnostno verigo,
z obtolčenimi kovinskimi sodi, polnimi
rumenega listja in plastmi stare deževnice za zalivanje,
z enakimi pozakljenimi vrtnimi utami
z orodjem, praznimi gajbicami za jagode,
pločevinkami za škropivo in umetno gnojilo,
s starimi molčječimi radii z dosegom ene
nestalne frekvence, s srajco, zbledelo na soncu
in obešeno na klin. Po njenem povešenem

praznem rokavu krožijo sunki mrzle sape
in posnemajo napetost razgrete roke, ki
postaja težka, segajoča v naročje in rahljajoča
suho zemljo.

Zrak škripa po šivih. In v črnih
režah streh, v udrtinah grude in v raziskreni misli
se cvrkajoč odlaga komaj vidna belina.

V ceveh se strjuje premik. S široko odprtimi očmi
kača v zimskem vozlu sebe objemajoč
spi pod mestom.

Ta isti fant

Na otočkih med zaplatami snega, ki
se še ni uspel vpiti v zemljo,
in zaplatami trave, ki ji še ni uspelo vzkliti,
krokarji z lesketajočimi kljuni tolčejo
po marčevski zemlji, negotovo
teptajo začenjajoči se svet.

Pod črnim perjem brez spomina
klije belo čustvo lupine
misleč, da je jajček.

V blaznem jajcu, v zemlji nikogar,
v prvi sekundi vonja pomladi, ki
v zraku nezmotljivo za las prehiteva
sebe in svoje katastrofe,
se z mene še vedno lušči ta isti
fant, ki stopa
nad izginjajočim
ostrim vonjem zime,
ohromljujoč prvotni trzlaj koreninic.

Ta isti fant na škarpni,
čakajoč na prvi madež sončne toplote.

Grem ven na svoj prvi zaslepljujoči
 seskok v vlažno smrdečo glino vrta,
 razpirajočo se kot vagina.

Mrk

Mesto je polno vse večje oktobrske temè,
 umetnih svetil, hrupa in hitečih ljudi. Promet
 poka po šivih. Umazana senca Zemlje,
 ki boleče žvižga pod našimi glavami,
 počiva na ledeno čistih planotah Meseca.
 In globoko v moje misli
 počasi leze težka senca moje
 roke po tvoji tihi bolestni glavi,
 sklonjeni nekje
 na drugem koncu tega zamračenega sveta.
 Z obraza ti solze otirajo blato, pepel, kal in krik,
 premešan s kapljami krvi, še vedno svetlikajočimi se
 za naju. Želim si biti s teboj vse
 do umrtja svetlobe.

Ivan Štrpka (1944) je eden najboljših sodobnih slovaških pesnikov. Študiral je v Bratislavi na Filozofski fakulteti in opravljal uredniško delo v različnih založbah in literarnih revijah, nazadnje *Romboid* (1999–2010). Je pripradnik pesniške skupine Osamelí bežci (Osamljeni tekači) iz 60. let prejšnjega stoletja. Pesniškemu prvencu z naslovom *Krátke detstvo kopijníkov* (*Kratko otroštvo kopjenoscev*, 1969) so sledile še zbirke *Tristan tára* (*Tristan toži*, 1971), *Krásny nahý svet* (*Krasni goli svet*, 1990). Kot tekstopisec je sodeloval z legendarnim glasbenikom Dežom Ursinijem. Avtorjeva poezija je izšla v zbranem pesniškem delu, njegova zadnja zbirka nosi naslov *Hermovská chůdza* (*Hermovska hoja*, 2022).

Dušan Dušek

ČAS

(kratka zgodba)

Izvirnik: *Prášky na spanie*. Bratislava: Smena, 1987

Prevedla Diana Pungeršič

Čas

Manjkal je samo milimeter – pa bi ga pobralo. Teta Roza se je ustrašila, mislila je, da je Ondrejček zaspal, a zaenkrat ji je umrl, naenkrat se pod odejo ni več premikal in čez hip je pomodrel kot prava tintnica, prešinilo jo je, da bi lahko bila ta goba tudi sivka, da gre torej za sinka, torej Ondrejčka, sina in sinčka nje-ne sestre, ki ga je hodila pestovat, saj je bila dobra sestra in prav tako svakinja, na skrivaj zaljubljena v svaka.

Ondrejček se je navadil na materino mleko, drugega sploh ni hotel, zaman so mu dajali stekleničko, zaman so mu dajali kaše, juhe in narastke, dosegel je svoje, a mamica ni več ničesar imela, šele na koncu je ubogal, vsaj na videz, čeprav je godrnjal, je pa vsaj odpiral usta, teta Roza mu je šepetala lepe besedice, mu obljubljala, da bo zrasel dva metra visoko, ampak zato mora jesti, žličko za žličko, če bi se dalo, bi si razpela bluzo in ga podojila, da bi pomagala sestri, samo njega, nikogar drugega razen njega, a Ondrejček je že jedel, dal si je dopovedati. Potem pa je kar na lepem utihnil, tako da je teta Roza naenkrat

zaslišala grlico na dvorišču, slišala je tudi muhe na oknu, v bistvu pa ni ničesar slišala, stekla je v kuhinjo in zaklicala sestri:

»Greta, Greta, hudo je z njim, revček Ondrejček, umrl mi je v naročju!«

Mamica je kuhala kosilo, fižolovo juho in buhtlje na pari, priljubljeno jed njenega dragega Mikulaša, ki ji je zjutraj smuknil pod odejo in jo nato prosil, če bi mu naredila češpljeve buhtlje, ker je pač češpljico že imela, pri tem pa ji je obljubljal, da bo po prvem buhtlju pojedel tudi vse druge. Od pare in vročine je bila vsa rdeča, čeprav je najbolj zardevala ob spominu na jutro, a je imela vsaj izgovor pred Rozo, ki ji je hodila pestovat in hraniti Ondrejčka in je bila vedno radovedna, potem pa je v sobi padel krožnik in se na tleh razbil, mamica se je poparila, na vroči plošči je zacvrčala para, zla slutnja je le za milimeter prehitela klicanje sestre, ki ga je slišal tudi Mikulaš na dvorišču, še dobro, da je bil doma, saj je Greta omedlela in se zgrudila po tleh.

»Malega daj na mizo!« je zaklical svak svakinji. »Greto polij z vodo, ničesar ne počnite, samo čakajte, takoj bom nazaj!«

Oči Mikulaš je bil dober športnik, na sto metrov je tekel krepko pod štirinajst sekund – bil bi še boljši, če bi bila boljša štoparica, zdaj mu je hitrost prišla prav, stekel je po zdravnika, na poti pa se je ustavil pri izdelovalcu krst in naročil malo krsto, šlo mu je na jok, no in že je spet tekel, prvih sto metrov, drugih sto metrov, bal se je, da ne bo našel zdravnika, in pošteno se je preklel, ker ni šel s kolesom, zdravnik bi se usedel na prečko, tako pa ju je odpeljal njegov motor, ki je takoj ujel vse metre, ki jih je Mikulaš zgubil pri teku, najprej zgolj milimetre, za njimi pa centimetre, sekundo za sekundo, vdrla sta na dvorišče in pustila prižgan motor, teta Roza je mislila, da se podira hiša, kar ni bilo res, četudi so zleteli trije strešniki, oči pa je mislil, da v kuhinji gori, pa je bila to le para za buhtlje, ki jih je zjutraj naročil, tudi juha je skipela,

zdravnik si je slekel suknjič in ga vrgel na posteljo, poleg trebuha je imel tudi mišice, zavihal si je rokave, pri tem mu je odletel gumb, z glavo je treščil v lesteneč, in že je naredil zadnji korak, od motorja šele četrti, Mikulaš si je rekel, da bi lahko skakal v daljino, za nič drugega ni imel časa, ker se je zdravnik že drl nanj in kričal:

»Gremo, kaj stojite, prinesite mi eno kubanko, brž – pa prižgano!«

Oči Mikulaš je ubogal, naenkrat so mu pošle moči, pred očmi mu je utripal čas rekorda na sto metrov, deset celih štiri, mogoče samo tri, iz štedilnika je vzel oglje in si ga premetaval iz dlani v dlan, dokler mu ni padel na štedilnik, hitro se je sklonil in prižgal cigaro, a tudi zdravnik ni okleval, Rozi je vzel odejo, iz nje iztrgal Ondrejčka in jo vrgel na tla, na nič se ni oziral, nič ga ni zmotilo, četudi je Greta jokala, stiskal ga je in tresel, ga obračal na glavo, potem

je od očeta vzel cigaro, jo povlekel, z usti je odprl otroška usta in vanje pihnil dim, nakar se je telesce v krču zvilo, kolena je potegnilo k bradi, streslo z rokami in hip za tem pobruhalo zdravnika.

Ondrejček je oživel, počasi je postajal bled, nakar so že spoznali sinka, šele na koncu je pordel.

Na ulici oziroma na dvorišču je še vedno brnel motor.

Na trak se je prilepilo že nekaj muh.

Na štedilniku je vrela voda in iz buhtljev je še vedno izhlapevala para.

Do večera je bilo še dolgo.

Zdravnik je kadil in vsem je bil všeč.

Ponudili so mu buhtlje.

Slekel si je srajco, se splahnil z vodo in sedel na stol z udobnim naslonjalom.

V odpetem sukniču so se mu na prsih lesketale dlake.

Mikulaš jim je natočil.

Zdravnik je poslušno udaril s petama.

Tudi Rozki je bil všeč, rada je nazdravila z njim, takrat je bila še Rozka, šele pozneje je postala teta, potem tudi Roza, nagnili so požirek in pogledali Ondreja, iz katerega je najprej nastal Odejček, ker ni znal izgovoriti r, potem pa Ondro, za njim Ondraž in na koncu Ondrdej. Ampak manjkal je samo milimeter – pa bi ga pobralo. Krsto so prodali sosedu, umrla mu je hčerka, saj bi mu jo poklonili, ampak to nekako ni v navadi, krsta se vedno kupuje.

Prozaist, filmski in televizijski scenarist ter avtor mladinske književnosti **Dušan Dušek** (1946) je osrednje ime slovaške kratke proze. Literaturo začne objavljati konec 60. let prejšnjega stoletja, zavezan je krajšim pripovednim vrstam, tematsko pa se umika v svet zasebnosti in vsakdanjosti. Dušek velja tudi med bralci in kritiki za izredno priljubljenega pisatelja in je do danes izdal kar dvanajst zbirk kratke proze: *Poloha pri srcu* (*Lega pri srcu*, 1982), *Kalendár* (*Koledar*, 1983). Mladinska književnost predstavlja neločljiv del avtorjeve ustvarjalnosti, prav tako pa tudi filmska umetnost, saj je med drugim napisal scenarije za filme *Ružové sny*, *Ja milujem, ty miluješ* in *Krajinka*. Delal je kot urednik, svobodni pisatelj ter kot predavatelj scenaristike. Njegovo zadnje delo nosi naslov *Deti v daždi* (*Otroci v dežju*, 2023). V slovenščino je prevedena mladinska knjiga *Vrata v ključavnico* (prev. A. Rozman) in zbirka *Jajčka vseh velikosti* (kolektivni prevod, 2016).

Daniela Kapitáňová

UMOR V VASI SLOPNA

Izvirnik: *Vražda v Slopnej*. Levice: KK Bagala, 2008

Prevedla Anja Poberžnik

Nenavaden znak

»Na začetku je bil zločin. V kraju Slopna je bil umorjen,« pred naslednjo besedo se je gospod Wintermantel komaj opazno obotavljal, »*pomemben* pisatelj, gospod Pavel Resnica. Gospod Resnica je imel tukaj svoj drugi dom, kamor je zahajal, ko se je moral spočiti ali pa, nasprotno, osredotočiti na delo. Pavel Resnica je bil zahrbtno zaboden v srce z lastnim nožem, na ročaju katerega je bilo – žalostna ironija – vgravirano RESNICA ZMAGUJE. Na držalu so našli le Pavlove odtise.

Da si boste lahko predstavljali kraj zločina,« gospod Wintermantel je vzel lastnoročno narejen zemljevid precejšnih razsežnosti in ga s štirimi bucikami zapičil v šolsko tablo podeželske enorazrednice, »hiša pisatelja je stala na samem za vasjo, v majhni dolini, obdani z gozdovi, imenovani Kinčar. Tam so le tri hiše. Če pridemo v smeri glavne ceste, na zemljevidu označene s črno barvo, zavijemo na desni strani na stransko cesto, ki pelje kakšen kilometer proti samemu Kinčarju, kjer se tudi konča. Lokacijo Kinčarja sem narahlo črtkal, šrafiral s svetlo oker barvo. Kot vidite, so vse tri hiše v Kinčarju na desni strani ceste, na levi pa je srednje velik travnik, za katerim se začnejo dvigati hribi. Če

vstopimo v vas, je najprej hiša gospoda poslanca Notburga, to je ta razkošna vila. Politične pripadnosti gospoda poslanca ne bom razkrival, povem lahko samo, da spada k socialno usmerjenim politikom.«

»Pravilno,« je odločno ugotovil major Zeman, čemur se je poročnik Dempsey nasmehnil.

Gospod Wintermantel se je odkašljaj in se vrnil k zemljevidu.

»Skoraj za ograjo poslanca je živel Pavel Resnica. Kakšnih dvajset metrov naprej po cesti je hiša, kjer živi družina Hvala. Do vseh prebivalcev Kinčarja še pridemo. Gospod Resnica je za hišo v Kinčarju izvedel zaradi poznanstva s poslancem Notburgom, ki mu je nekoč omenil, da bi tudi on rad kupil hišo na samoti. Poslanec ga je nemudoma opozoril na prazno hišo v Kinčarju, katere prejšnji lastnik, neki Ludo Prignanec, je pred leti umrl zaradi ciroze jeter.«

Po teh besedah je gospod Sherlock Holmes vstal, šel k oknu in se pozorno zazrl skozenj. Nasproti je bila mestna gostilna z obledelim napisom *Pogostitev*, ki ga je nekdo spremenil v *Posvinjitev*. Veliki detektiv je vzel iz žepa svinčnik in si nekaj zapisal na manšeto. Gospod Wintermantel je vljudno počakal, da se Sherlock Holmes vrne k doktorju Watsonu, in šele potem je nadaljeval:

»Gospodu Pavlu Resnici je bila hiša všeč, zato jo je kupil. Odtlej je živel izmenjaje v Bratislavi, kjer je imel stanovanje, in v Kinčarju, kjer je imel hišo.«

Gospod Wintermantel je na šolsko tablo pritrdil veliko fotografij starajočega se moža v moški obleki, ki sedi na klopi v nekem parku. Pokazal je nanjo:

»To je on. Gospod pisatelj Pavel Resnica. Bilo mu je 54 let, že deseto leto je bil vdovec, brez otrok. Govorilo se je, da se rad kaže v družbi mladih privlačnih žensk, vendar o kakem resnem odnosu nimamo podatka. Ena zobna ščetka v kopalnici in nobene ženske kozmetike – kakor so ugotovili preiskovalci na policiji.

Pavel Resnica je delal kot novinar pri nekem tujem časopisu, od tam je imel tudi redne dohodke. S honorarji od knjig je samo dodatno zaslužil. Neposrednega finančnega dobička od njegove smrti ni imel nihče, ker je stanovanje v Bratislavi in vse pohištvo že davno zapustil fondu, ki ga je ustanovil sam in je namenjen pomoči avtorjem začetnikom.

Dan pred smrtjo – in tukaj prihajamo k prvemu pomembnemu dejstvu – je dvignil s svojega računa ves denar, okoli 150 000 kron. Bančni uradnik si je zapomnil nenavadno pripombo, ki jo je Resnica pri tem izustil. To naj bi bil stavek:

»Si bom vsaj olajšal vest.«

Iz banke je šel Resnica naravnost v Kinčar, ampak denarja iz banke niso

našli, nobene sledi o tem, kako in kje bi ga lahko zapravel, ni bilo.

Vrnimo se raje h kraju zločina. V treh hišah je živelo skupaj sedem ljudi. Poslanec Jan Notburg z ženo in hčerko, potem gospod Resnica in na koncu družina Hvala, torej gospod in gospa Hvala ter njun edini sin Peter, ki ga vsi kličejo Peterko.«

»To pa je res zelo žalostno!« je kriknila gospodična Marple in sključeno zmajala z glavo.

Gospod Wintermantel, ki mu je nekako ušel smisel te pripombe, je raje nadaljeval:

»Gospod Notburg je poslanec in obenem tudi uspešen podjetnik. Doma se praktično ne zadržuje, večino časa je v Bratislavi. Njegova žena je ... em ... gospodinja. Nisem prepričan, da je ta izraz zanjo najboljši, saj je gospa Notburg privlačna ženska na pragu štiridesetih, namenjena prej za razkazovanje kot pa za gospodinjska opravila. Njuna edina hči Zuzana je stara dvajset let in pred nedavnim se je po dolgem času vrnila iz Londona, kjer se je učila jezika.

Gospod Hvala, drugi sosed, je zaposlen kot nočni čuvaj v hotelski garaži v bližnjem mestu. Ponoči dela in podnevi spi. Njegova žena je doma, gospodari in skrbi za družino. Že nekaj let je skoraj gluha in brez slušnega aparata ne sliši ničesar. Tudi onadva imata edinca, prej omenjenega študenta Petra. Družina Hvala je gospodu Resnici pomagala, gospa mu je kuhala in mož je skrbel za hišo. Pisatelj je bil torej izjemno nepraktičen človek.

Tisti večer so bili v Kinčarju vsi. Bilo jih je celo precej več, saj je gospod Notburg praznoval god in je povabil majhno družčino, ki se je začela zbirati okoli šeste popoldne. Vsi do zadnjega trdijo, da v tistem času nihče ni šel iz hiše, saj so sedeli v preddverju in bi to opazili. Družčina je bila dogovorjena, da gre ponoči na lov, in tako je okoli pol enajste zvečer gospod Notburg po mobilniku poklical gospoda Resnico in ga vprašal, ali bi šel z njimi. Ta je bil menda zelo hladan, rekel je samo, da dela, in prekinil. Pogovor je res trajal samo nekoliko dlje kot minuto, kakor potrjuje uradni zapissek. Potem se je družčina razšla in vsi so šli na lov. Mimogrede, glede na vremensko napoved bi morale deževati, zato so čakali relativno dolgo, ampak padla ni niti kaplja.«

Pisateljica **Daniela Kapitánová** (1956) prihaja iz južnoslovaškega mesta Komárno in je študirala gledališko režijo v Pragi. Živi in dela v Bratislavi kot urednica in publicistka ter predavateljica kreativnega pisanja. Njen prvenec

Samko Tále - Knjiga o birtofu (2000) je na Slovaškem doživel pet izdaj in je preveden v petnajst jezikov. V slovenskem prevodu Diane Pungeršič je roman izšel leta 2016, zanj je prevajalka dobila nagrado Radojke Vrančič. Daniela Kapitáňová je izdala je tudi dve parodiji na klasične detektivske zgodbe *Nech to zostane v rodine!* (*Naj ostane v družini*, 2005) in *Vražda v Slopnej* (*Umor v vasi Slopna*, 2008).

Erik Jakob Groch

Izvirnik: *L'acinéma*. Banská Bystrica: Drewo a srd, 2001

Prevedel Jan Jug

S pisanjem

Tako skrivnostno je biti beseda rastoča iz dežja.
Iz vsakega sledečega viharnega ravnanja spoznavam:
vselej bom izbral naklonjenosti *sprejemanja*.
Stalnost odločanja je prekinitev delovnega razmerja.
To zato spreminjam, črtam, mečem, žgem, se izpostavljam.
Nič ne more preprečiti vrču, da razpade v vodo.

Vrabec in harfa

Medtem ko drugi ptiči pojejo, vrabec vrešči.
Čemu le, živalca, zastiraš svet?
Nekaterih besed se ne sme niti izreči,
niti zamisliti, ne s kredo zapisati.
Medtem ko se vesolje širi in nenehno veča,
je vrabčev krik prostran od samega začetka.
Le mistično v sebi se da to
nesrečo dojeti: prisluhni, kaj je s tem hotel
Bog razodeti, ko je ustvaril harfo,
v njene strune se vrabec nikoli ne bo ujel.

Skozi

Govorili so mu, da brezupje je največji greh,
 sočutje opeša krasno, dobro bi naj lahko žarelo.
 Nič ne ve, le hodi sem in tja, sem in tja.
 Včasih pogreša v roki roko, včasih naročje rok,
 čivkanje še čistih ust, preglašanih z vrtincem plenice.
 Saj neznanja se ne da pozabiti.
 Drugikrat mu zleti roka in naredi križ, kot da nihče ne prekrži ničesar.
 Plašč čez ramena ali pa ne, kapa čez ušesa ali pa ne,
 nič ne ve, le hodi sem in tja, sem in tja.
 Ne prisluškuje, ne opravlja, kot bi bil sam, samo čudi se.
 Čudi se in spozna: kar je videl, česar se je dotikal, ni,
 česar ni videl, kar je ljubil, ostaja.

Erik Jakob Groch (1957) je pesnik izrazito kultivirane duhovne sodobne lirike. Izdal je devet pesniških zbirk, piše tudi dela za otroke in mladostnike. V slovenščini je izšel izbor poezije *Druga naivnost* (prev. Zoran Triglav, 2009). Je prejemnik več literarnih nagrad, med drugimi nagrade Dominika Tatarka za zbirko *viety 2023*. Avtorjevo poetiko zaznamuje pesniška tradicija 20. stoletja, tako katoliška moderna 40. let, trnavska skupina, pa tudi tradicija eksistencialno poglobljene svetovne poezije. Za Grocha je knjiga celostna umetnina, kjer sta poleg besedila zelo pomembna grafično oblikovanje in ilustracija, čemur sledi tudi v svojih pesniških zbirkah. Erik Jakob Groch prihaja iz Košic, kjer je konec 80. let sodeloval pri samizdatu literarnih zbornikov in nežni revoluciji novembra 1989 v okviru Občianskega foruma v Košicah. Pred leti se je preselel na samoto, živi v vasi Uloža blizu mesta Levoča, kjer deluje kot urednik in knjižni grafik z založbo OZ Slniečkovo ter ureja zbirko Veršeonline.

Laco Kerata

LAZARET DUHOV MOTORISTOV

(kratka zgodba)

Izvirnik: *Mám sa*. Levice: LCA, 2004

Prevedla Diana Pungeršič

Nepričakovano, kot bi nehote, po pomoti potisnil glavo v žrelo neznani živali, tako padeš v čeljust bolezni, gnilobi in odhodom iz življenja. Tako se znajdeš v svetu bolnišničnih postelj, toplomerov, povojev, injekcij, brbotajočih stojal z infuzijami, zdravstvenih kartonov, polnih tujk, usodnih in usojenih. Ali pa drugače. Kot ko ti smet z dlani pade na tla, se na lepem znajdeš v drugi resničnosti. Nobenega vnaprejšnjega opozorila, nihče ničesar ne sluti, ne ve.

Milan z dolgim priimkom Vželodcudiagnoza, je mislil, da se mu je zrušil ves svet. Vse se je prekinilo, vse končalo. Peter Metastaznik je imel to že za naravni del življenja. Tu bo vsaj malo poležal, se spočil in se zastonj napil čaja. Jaz s priimkom Bolezninepriznavalec ležim v postelji in boljčim v raskav, slabo pobeljen bolnišnični strop: »Sem to jaz? Sem to jaz? Tale tule? Sem to jaz? Jaz?«

Tisti večer, ko sem tako ležal, se je Ďuro Čirnaželodčni zvečer vračal z nedeljskega izhoda proti dotrajani in smrdeči bolnišnici. Z izhoda ga je pripeljala žena Jarmila Dobražena. Voziti zna že boljše kot pred mesecem. »Joj, da vsaj garaže ne bi zgrešila,« si je mislil Ďuro Čirnaželodčni. Doma mu je Jarmila Dobražena umila glavo. Sam je tako šibek, da ne more niti roke obdržati na

glavi. Bilo mu ni niti do gledanja televizije, čeprav se ga je veselil. Mislil je, da bo pogledal kakšno erotiko, ampak v nedeljo po kosilu ne predvajajo nič takega. Ugotoviti je hotel, ali se mu še dvigne.

Najbrž ste opazili, da ta zakonski par spada k tistim, ki nimajo skupnega priimka. Poznata pa svoje zdravstveno stanje. On je bolan in on zdrava. On ima priimek po očetu, Đuro Čirnaželodčni. Oče je za tem imenom umrl. Ona je Jarka Dobražena, po mami. Njena mama je tudi umrla za svojim priimkom. Vrtar Fero Čistopreprostobutec opazi Đura, kako vstopa skozi zunanja vrata.

»Kam greste?« ga vpraša Čistopreprostobutec. Tudi on ima ime po očetu. Oče za tem priimkom ni umrl, Čistopreprostobutci so večni.

»Kam grem? Kam? V hotel!« odgovori Đuro in si misli: »Kaj sprašuje, pizda zdrava?«

Vrtar se kislo nasmehne in postavi drugo izvirno vprašanje: »Aha, ste hospitalizirani?« In si misli: »Kako bo pa na to odgovoril, pizda bolana.«

»Ja, na žalost,« že jezno odgovori Đuro in si misli: »Ne, drkat si ga grem.«

Vrtar svojo pomembnost nakaže s kretnjo, da mu je dovoljen vstop na območje bolnišnice, in si misli: »Sestre bi rad nategoval, pa več ne more. Ha ha!«

To je isti vrtar, ki ni hotel spustiti Jožeta Karnalepenskuppadlega na ulico v halji, ko je pospremil ven mamu, ki ga pride vsak dan pogledat. Mama mu vedno prinese kakšen učbenik. Jože noče poležavati, pri mami si vsak dan naroči kakšnega, saj vendar študira na univerzi in tam poležavanje ni priporočljivo. Mama hodi po knjižnicah in si na Jožetovo ime izposoja učbenike. Hodi po knjižnicah in v bolnišnico, za nič drugega nima časa. Rada bi ustregla svojemu edinemu sinu, čeprav se ji ne zdi ravno, da bi moral Jože zdaj toliko študirati, moral bi počivati.

»Ne boste nam delali sramote! Kdo je pa še kdaj videl koga hoditi po ulici v halji!« je ves pomemben Čistopreprostobutec rekel Jožetu.

Jožetova predstava: Njegov tromblon poleti izpod plašča in zadene nabreklo vrtarjevo šobo. Odletijo koščki zobne proteze, šop las, zrklo levega očesa. Neandertalčeva glava topo pade na pločevinasto površino mize. Pisalo, ki je ležalo na zvezku, se skotali na tla. Jože ga pobere in napiše Vieri Sošolski v dnevnik: »Tebe imam najrajši, če pa je to tako, kot je, pač ne bova hodila. Imam svoj ponos. Mlad sem, ni se mi še treba spravljat v sramoto. Ti kar hodi s tistim svojim bradačem! Ali jaz ali pa on ... P. S.: In nič več ti ni treba porabljat kredita za esemese, ki jih pošiljaš. Ti mat vsaj ne bo več skoz težila.« Konec Jožetove predstave.

Jože v resničnem življenju resnobno odraslo reče vrtarju:

»Pokažite mi predpis, ki bolnikom prepoveduje, da bi šli v halji na ulico!«

»No, no, no,« se bedasto nasmeji vratar. Jože ponosno stopi na ulico, halja mu veličastno plapola v vetru. Ljudje se z odprtimi usti ozirajo za njim. Mesto je vse polno vratarjeve družine.

Jože Karnalepemsukupadli je v sobi z Milanom Obšlaslabostnim, prodajalcem v starinarnici. Prodajalec je sirota. Lastnica starinarnice na Venturski je judinja, gospa Prijaznaosebca. Njeni družini so starinarnico zasegli, najprej fašisti (komunisti), potem komunisti (fašisti). Vrnili so ji jo po devetinosemdesetem (fašisti, komunisti).

Prodajalec je sirota, gospa Prijaznaosebca ga je posvojila.

V Jožetovi sobi leži tudi Zidar Grobijanov. Pogosto reče: »Vsega so krivi judi in komunisti.«

Tam leži tudi Vilo Avtomobilčkar. Jezen je na vse okrog sebe. Laja tudi na sestre. Nekako takole: »Mir mi dajte! ... Jaz teh jebenih zdravil ne bom žrl! ... Ležal bom, v čemer bom hotel in kakor bom hotel! Nimate se kaj vtikat v mojo postlo!«

Na njihovem oddelku ne delajo sestre redovnice, ampak civilne, v modrih uniformah. Jože je rekel mami, da so to ene mlade češplje, ki o boleznih itak nimajo pojma. Mama je pri besedi češplja zardela, rekla pa ni nič. Mogoče ima Jože zdaj pravico, da se malo drugače izraža, ko bo spet zdrav pa ...

Jaz, Bolezninepriznavalec, ležim na sosednjem oddelku, takoj zraven tistega, kjer leži Jože Karnalepemsukupadli in njegova klapa. Jaz ležim na prvem internem, Jože s klapo pa na nevrologiji. Pri nas leži tudi čudaški Jano Nekajnašlinaželodčni. Je ustrežljiv, prizadeven, živahen, obilen, zgovoren, nadležen, nasilno smešen, prijazen, zares smešen, bodrilen, zgovoren, siten, debel, goreč, oseben, očetovski, sinovski, dedkovski, otroški, staroočetovski, z ustreznim smislom za humor, popolnoma nesposoben dojeti pretiravanje. Brije vse ležalce. (Ležalec je slengovski termin za vse tiste, ki jih sestre redovnice previjajo, jim umivajo genitalije in se vedno smeji. Se pravi, smeji se sestre. Izraza ležalec si ni izmislil avtor, vzet je neposredno iz življenja. Sam avtor je prepričan, da gre za izraz, ki žali človekovo dostojanstvo. Pa kaj potem? Prav tako je življenje samo zmožno žaliti človekovo dostojanstvo. Dokaz za to je že sama bolnišnična stvarnost.) Jano je zmeraj razpredal o teh svojih ležalcih. Ni mu bilo toliko za samo fizično pomoč, da bi temu človeku z britjem prihranil neprijetno srbenje in vnetje kože, temveč da on s tem človekom neposredno komunicira, se ga dotika, da mu posredno pošilja signale, da nekdo z njim sočustvuje. Jano pripoveduje o njihovih usodah, o njih sprašuje sestre redovnice, te vedo o njih največ. Jano prav tako rad pripoveduje o strojih, s katerimi delajo v njegovem gradbenem podjetju. O njih govori posvečeno in spoštljivo. Zdi se, da te stroje ceni prav toliko kot človeški rod.

Đuro Čirnaželodčni med drugim včasih v glavi sliši glasove. Najslabše je, da so to glasovi ljudi, ki jih ne pozna. Se bo z njimi srečal pozneje? Mu grozijo ali mu bodo pomagali? In kaj če se bo z njimi srečal, pa bo že prepozno. Ni važno, zaradi česa prepozno. Vseeno pa je mogoče, da bo prepozno.

Meni, Bolezninepriznavalcu, včasih v glavi odmeva moj lastni glas, ki mi gre tu pod bolnišničnim stropom pošteno na živce, čeprav ga dobro poznam. Zašepeta mi vprašanje:

»Sestra redovnica, kateri človeški pojav bi to bil? Od kod se je to vzelo?«

Ali pa drugo vprašanje:

»Kam ti zdravniki zmeraj nekam letajo? Sploh jih ne uspem nič vprašat.«

Me pa zato na drugi strani vedno sprašuje žena:

»Si jih že vprašal?«

»Ne, saj ni bilo kdaj, kar naprej nekam letajo.«

»Kako boš pa vedel, kaj imaš in česa ne, ko te bodo pustili domov? ...«

Drugič vpraša:

»Kaj so ti povedali? Kaj ti je?«

»Nič niso povedali. Tiho so bili.«

Potem sem ji povedal:

»Rekli so: izvor bolezni neznan, mi bodo pa zato še naprej vrtali v vse luknje po vseh koncih in krajih. Ali pa zmomljajo: O, joj, ojoj, o, joj, ojoj, to je od stresa, to je od stresa! To je to.«

Moja žena nejeverno zmajuje z glavo:

»Zakaj ne vprašaš? Zakaj ne vprašaš? Kako boš vedel, kaj imaš in česa ne?«

Enkrat je na viziti nad menoj stalo nekaj medicincev in medicink, nekaj že doštudiranih zdravnikov in sester. Plus gospod primarij. Z resnim izrazom na obrazu me je vprašal: »Vaša bolezen vam je znana ali ne? Predvidevam, da ste si o njej gotovo že kaj prebrali. Videti ste izobraženi.«

»O, hvala vam,« sem odgovoril.

»Kaj pa ste po poklicu, če smem?« je še vprašal primarij.

Odgovoril sem preprosto: »Umetnik na svobodi.«

Cel personal se je prijel za glavo in v en glas zastokal:

»O, joj, ojoj, o, joj, ojoj.«

Veterinar Šenepotrjenrak, ki leži pri vratih, ne govori pogosto. Srečnež, ki mu uspeva spati šestindvajset ur dnevno. Zbudi se edino, ko gre odvajati, ali ko kaj prigrizne. Buden je le v času teh dejavnosti.

Če je že slučajno šel na popoldansko malico, je tiho rekel:

»Socializem, to je bil sistem. Vse je funkcioniralo. Delat sem začel ob sedmih, ob desetih pa sem že bil na parceli. Hišo sem zgradil, da sam ne vem, kako.«

Nuna Antonieta Živahnica se je medtem prijateljsko menila na hodniku s Katko Drobno, hčerko Vila Nenadnosrčnokapnega. Katka Drobna je dobila od dedka, Vilovega očeta, darilo. Skiro, da ne bi bila žalostna zaradi očija, ki mora svoje odležati v bolnišnici in ji zvečer pred spanjem ne more pripovedovati pravljic, ki jih zna na pamet.

Najbolj ji je bila všeč tista o motoristih: »Pa gre en motoristek, brm brm, na motorju, gre, gre, brm brm, pa se zaleti v drugega motorista, brm bum, pa nastane kup. Pa se naenkrat pobere tretji motorist, brm bum, ki zraste iz prejšnjih dveh in gre naprej, ta motorist se spet zaleti v novega motorista in iz njiju zraste še eden. In kakšen je nauk?« vpraša Vilo-oče Katko-hčerko.

»Ne vem,« odgovori Katka.

»Kako ne veš,« pravi oče. »Ja nauk je, da je vse z vsem povezano in da smo vsi ljudje eno telo in smo si vsi enaki, saj izhajamo, bi se reklo, iz istih dveh teles. Adam in Eva sta bila taka motorista, ki sta se zaletela. In iz njiju je zrasel novi motorist, pa še eden motorist, pa še eden.«

»Oči, a mi kupiš motor?« vpraša Katka.

»Pa še kaj!« odgovori oče. »Se boš še kam zaletela! Ha ha ha!«

Nuna Antonieta se po bolnišničnem hodniku prevaža s Katkinim skirojem. Ko se ne vozi, se žgečkljivo pomenkuje z bolniki. Na piko je vzela predvsem Jana Trebušnobolnega:

»Mladi gospodič, če bi se poznala že prej, to bi midva še kakšno skupaj pogruntala!«

Đuro Ulceroznikolitis, prav tako umetnik na svobodi, pepelnatega obraza, je priklopljen na infuzijo. Vpraša jo:

»Zakaj ste šli za nuno?«

»Veliko hudega sem doživela, zato želim deliti dobro.«

»Se niste nikoli hoteli poročiti?« pogumno vpraša Đuro.

»Vzemite to, kot da sem poročena. Z Jezusom Kristusom. Pa je!« se sestra na glas zasmeji in izgine po hodniku.

Đuro pogleda v koledarček, kje vse naj bi danes sinhroniziral.

»Jebenti! Jebenti! Jebenti! Jebenti! ... Ooo, joj!«

Med bolniki na Prvem internem je Bivšikomunističnipomembnipolitik. Husakov človek. Po hodniku se premika s pomočjo štirinožne hodulje. Vsak bolnik ga kdaj pa kdaj ogovori. Potem pa o tem naskrivaj pripoveduje drugim. Kot bi se hvalil, da mu je s tem pomenkom uspelo prečkati neko prej neprehodno mejo. Pomembnež je vendarle pomembnež, pa četudi bivši.

»Jutri zjutraj pa ga bom takoj vprašal nekaj drugega, da bo postal kar rdeč! Ne bo v stanju, da bi mi odgovoril!« se hvali Veterinar Šenepotrjenrak, ki je navalil nanj med naključno skupno potjo na stranišče.

Naslednje jutro z bivšo partijsko živino govorijo trije sobolniki hkrati, med njimi tudi zaspani Veterinar. Bivši pomembnež ne zardeva, odgovori na vsako vprašanje. Vsemogočno se smeji in počasi, ironično starčevsko, ob poučarjanju vsakega soglasnika, spravlja iz sebe nespodobno dolg stavek, na prvi pogled pa strašno modro in uglajeno repliko:

»Za vse je krivo dandanašnje nepopisno vsesplošno pohujšanje ... za vse. Verjemite mi. Marsikaj sem dal skozi.«

Njegovo ime nam pač ni več poznano. Toda bil je veleposlanik v Kanadi, v Ženevi, menda je znal odlično angleško.

»Ampak najhujše je vendarle to dandanašnje nepopisno vsesplošno pohujšanje!«

Pri hoji se opira na štirinožno kovinsko hoduljo. Mora ga podpirati, saj se zdaj niti za hip ne more opreti na stranko in vlado. Bivši Štirinožnipomembnež je prepričan, da zgolj začasno.

Đuro Sinhrozamuda strmi skozi okna, skozi katera se nič ne vidi, samo tema.

»Nihče več se ne zmeni zame, nihče več se ne zmeni zame, najbrž je prišel čas, da škripnem, bom vsaj tako postal slaven. En večer me bodo po kuloarjih studiev za sinhronizacijo imeli za kaj za opravljat ... Oh, oh.«

Arpad Groznokrvavovidezni nam je pripovedoval, da je njegov tast v ujetništvu stradal. In menda jih je, ko se je pri tridesetih vrnil iz ujetništva, čakal osemdeset. »Vse bolezni kljub vsemu pridejo zaradi slabe prehrane. Če pa nič ne ješ, te nič ne more pokvariti,« je povedal Arpad in si s kljukasto roko popravi vrečko z infuzijo. Tomaša Infarktnika so na oddelek pripeljali zvečer. Bil je samozavesten, drzen, poln moči. Imel jih je sedemdeset. Med drugim je povedal: »Še tri ure pa bo ladja priplula na konec! Še tri ure pa bo ladja priplula na konec!«

Obrnil se je k sosednjemu, neprisebnemu ležalcu: »Daj mi roko! Daj mi roko! Scat moram! Slišiš? ... Pomagaj mi vstat! ... Si gluhi? Kreten! ... Še tri ure pa bo ladja priplula na konec!« se je zadržal zdravnici v obraz. Ura je bila pol osmih zvečer. Ob pol enajstih, torej točno tri ure pozneje, je umrl. Ladja je priplula na konec.

Gledali smo poročila. Na bolnišničnem zaslonu se večino časa ni kaj prida videlo, čeprav so ga mobilni bolniki kdaj stresli. Veliko zadev smo morali nujno razčistiti. Pri poročilih je bilo, da cariniki v Zimbabveju pregledujejo, ali v avtu slučajno prevažáš muho tse-tse. V carinski deklaraciji je treba zapisati »prisegam, da ne prevažam nobene muhe TSE-TSE«. In to mora nesporno napisati tudi žena. Sin, če se že bliža puberteti, lahko napiše, ne prevažam

nobene muhe Céce. Če ima manj kot dvanajst let, pa to ni dopustno, napisati mora tse-tse. Ampak to je tam res bilo tako. Tega si nisem izmislil! Ali pač?

Ponoči so po bolnišnicah dolgi prazni hodniki osvetljeni. Zaklenjeni. Z oddelkov se tja ne da priti. Tja verjetno zahajajo duhovi umrlih motoristov. Morajo imeti mir.

Naslednje jutro je prišla Tomaševa žena, od tistega, ki je govoril »še tri ure, pa bo ladja priplula na konec«, nato pa je natanko čez tri ure res umrl. Žena se je pisala Celoživljenjejočna. Jano Nekajnašlinaželodčni se je pogovarjal z njo na hodniku. Čeprav o mrtvih vse dobro, Tomaševa žena o svojem možu boleče vzdihuje:

»Bil je grobijan. Enostavno se ne da drugače povedat. Še svete podobe je sovražil, s sekiro jih je razbijal.«

Tekle so ji solze, velike in lesketajoče, morala je imeti dobre solzne žleze, saj je jokala skoraj vsak dan. Tu je sama. Oba otroka sta nekam pobegnila. Pobegnila od njega, grobijana Grobijanova. Sin je na Danskem, hčerka v Pragi. Priti bosta morala domov, da bodo pokopali razgrajača. Bogve, če bosta sploh prišla.

Jano je potem v sobi pripovedoval o viličarju s tehtnico. V podjetju da ga ima.

»Človek bi si mislil, če je že vedel za to ladjo, kdaj bo priplula na konec, da je inteligenčen, občutljiv, je bil pa grobijan. Vsaj njegova žena je pravila tako ... Zakaj že govorim o tem viličarju? Aha, že vem. To je velikansko odkritje! ...«

Sestra redovnica mi je prišla povedat, da spet ne smem jesti. Menda imam zopet povišane neke pizdarije. Edino ta kurčevi prepečenec da lahko. Mislim sem, da bom celo bolnico obrnil na glavo. Sestra se me je ustrašila, pokrižala se je in pobegnila. Ni slišala, kako je Arpad govoril, češ, če človek ne je, se mu nima kaj pokvariti, drugače bi mi verjetno to omenila.

Arpad Groznokrvavovidezni pa niti ni mogel jesti, samo prepečenec. Ampak njemu so hrano dovajali v žile z infuzijo. Sploh ni bil lačen, samo na vodo ga je vedno strašno tiščalo. Ko so mu iz žile potegnili iglo, je vsakič letel k pi-soarjem kot troglavi zmaj. Pred tem se je vedno počutil zdravega. K zdravniku je šel po nova zdravila za pritisk. Pregledali so mu kri. Rezultati so bilo grozni. Zdravnik je bil njegov dolgoletni prijatelj, rekel mu je:

»Arpi, na tvojem mestu za nič na svetu ne bi šel v bolnico.«

Arpad je kljub nasvetu Prijateljzdravnika šel v bolnico.

Zdravnik je vseeno ostal njegov dolgoletni prijatelj.

V soboto zvečer pred nedeljsko mašo je šel Trebušnobolni Jano sestri Antonieti Živahnici pomagat pripraviti prostor za mašo. Med tednom so bila tam

predavanja za medicince. Jano je bil spreten, oltar je bil v hipu nameščen, po stenah pa razobešenih nekaj podob svetnikov. Nad oltar, se pravi nad kateder, je hotela Antonieta obesiti križec. Stopila je na rob naslonjala stola. Križec je obesila, potem pa zakolebala in padla. Ker je bil Jano počasen, hiter, poreden, priden, energičen, okorel, debel, okreten, skromen, ponosen, je Antonieto pri padcu ujel. Nihče od nas ne ve, niti se o tem ne govori, kje jo je pri tej bliskoviti operaciji prijel. Vendar vsak od nas o tem premišljuje.

Vilo Avtomobilčkar Jeznoritež je dobro shajal samo z Jožetom Karnal-pemskuppadlim Mamitežizučbeniškim. Pripovedoval mu je, kako se krade avtomobile. Krasti se dajo vsi, zaklenjeni, z alarmom, s ključavnico na volanu, kar pa je Jožeta najbolj presenetilo, kot za šalo jih je možno ukrasti tudi, če so opremljeni s prestavnim sistemom, ki blokira v vzvratni, imenovanim Constructa. Jože je to povedal svojemu očimu, ki si je tak drag sistem dal vgraditi v svojo škodo, saj jo je vzel na lizing. Očim ni stal križem rok – ker se mu lizing čez par tednov izteče, takrat pa je avto v največji nevarnosti, je svoj rdeči avto nekje dobro skrnil. Čez nekaj mesecev so njegovo felicio našli osupli ameriški vojaki v podzemnem kompleksu Tora Bora v Afganistanu. Nad presenečenjem so zmajevali z glavami, pa menda postmoderna ne obstaja več.

Pod bolnišnico je nastanjena čudna četa. Brez nje bolnišnica pač ne bi obratovala. To je četa kratkonogih, črnkastih, po večini gologlavih mož. To so bolnišnični smetarji, ki iz celotne bolnišnice odnašajo odpadke in fekalije. Dajejo jih v velikanski sod, tega pa nekam odvažajo velik tovornjak. Hvalevredno delo. Včasih je po vsej bolnišnici slišati njihovo modro prerekanje. Vedno se jih samo sliši, naša okna so visoko, v pritličje pa pogled ne seže. Sploh ne vemo, kdo kaj govori.

– Ti Talibanci majo stvar dobro pogruntano, predstavljaš si, kar štir žene majo.

– Pa morjo ubogat! Ne ko naše.

– Normalno, nč ne smejo gobcat!

– Normalno, in ne morjo si kar neke cunjce kupvat. Uno obleče, uno cunjjo, kero ji mož da. Sam za oči luknje zreže pa škil skoz. Ha ha ha.

– Normalno, pa ne morjo se kar gonit naokol, kot se jim sprdne.

– Ne tako ko te naše, te so že čist zbezlale, gonjo se povsod.

– Ja, tud s Taljani, Avstrijci, Jugoslavani.

– Talibanci znajo nardit red.

– Po moje sploh nimate prou. Si znaš predstavljat, da bi mel doma štiri babe, prideš domov z gostilne, pa te napizdi ne sam ena, ampak štiri. Ka za eno živleje pa je to. Po moje so oni zato tako usrani, ker jih doma skos v

glavo. Pr nas je majka. Ena ženska se zdere, zmatra pa konc, jim zmanjka. Kaj bi se z letalom zaletaval gor v Manderlak!

– Normalno, štiri se manj zmatrajo. Saj, pr nas umiva posodo ena, tam pa so štiri.

– Mogoče majo ti Talibanci še kašne pičke, se prau, celo šest bab ...

– Vi ste mi eni krasni kreteni, tko pa spet ne gre. Če so štiri al pa sto, to je vse glih, sam, več posode, pa vse razmetano, pa več za prat.

– Al sploh ni možno, da bi mele štalo, Imro, ne mi to govort, ne smeeeeejo. Tam je DI-SI-PLINA!

– Kaj da je tam? Ne znaš govort? DIPSICLINA IN NE DIB-SI-PLINA, ti osu.

– To je DIKSIPLINA, vi kreteni.

– Fantje, ni to mogoče disciplina?

– Ja, ziher, take beseda sploh ni.

– Normalno, da je ni.

– Prav, potem pa je ni.

Sonce počasi zahaja, mi vsi Bolnišničnoobvezni otroci pa legamo k spancu. Mogoče bomo dočakali jutro. Pa kaj? Saj če boš še naprej ležal, lahko iz tebe zraste nov motorist. Adam in Eva sta prva začela s tem.

Dramatik, prozaist in pesnik **Laco Kerata** (1961) je študiral režijo v Bratislavi. Deluje kot igravec in režiser tako v gledališču kot na radiu, posveča se tudi avtorskemu gledališču in glasbenim projektom. Izdal je dve zbirki poezije, piše radijske in gledališke igre in kratko prozo, mdr. *Mám sa (Dobro se imam, 2004)* a *Malé domov (Mali dom, 2013)* a *Ešte tu zostanem (Tukaj bom še ostal, 2018)*. Zbirka kratkih zgodb *Na okraji mojej hory (Na robu mojega hriba, 2020)* je bila uvrščena med finaliste nagrade Anasoft Litera. Avtorjeva drama je vključena v antologijo *Contemporary Slovak Drama* (2000). V dramah in kratkih zgodba opisuje anekdotične dogodke ter s pomočjo absurdnosti in alegorije kaže na ranljivost medčloveških odnosov. Zgodba *Lazaret duhov motoristov* je iz zbirke proznih miniaturn *Mám sa* (2004).

Juraj Šebesta

KO SE PES SMEJE

(odlomek iz romana)

Izvirnik: *Ked' sa pes smeje*. Bratislava: Citadela, 2013

Prevedla Nataša Marbat

Hrepenel sem po tem, da bi imel brata, sprijaznil bi se celo s sestro. Zaradi sosedovega dekleta, ki ima klavir točno nad mojo posteljo. Sploh me ne moti. Ne jamram. Fino je biti zleknjen in poslušati njene skladbice. Eni, tudi virtuozi, hočejo klavir uničiti. Čim večji virtuoz, tem večji kraval. Ona pa igra nežno, to glasbo poslušaj, nekako pade vanjo. Tudi, ko se zmoti ali na kaj pozabi in se mora vrniti. Škoda, da jih ima šele deset. Ime ji je Lucija in že zdaj je ful lepa. Te ženske so res ena zanimiva stvar. Človek se kar zatreska. Pred dvema letoma me je na taboru hotela zapecat leto dni mlajša bejba. Preko prijateljice z oddelka mi je poslala celo sporočilo, če bi hodil z njo. Ni se norčevala. Samo, zdelo se mi je tako brezizrazna, ko sem špegal nanjo med športnimi igrami in ob tabornem ognju. Najbrž sem mislil, da se bom tam sparčkal z Jessico Albo. Da bo pri sosednji mizi igrala ping pong in zvečer pekla klobasice iz Orbana pa to. Kaj je nisem nedavno videl na ulici? Kakor tisto Janko s tabora? Mater, skoraj sem omedlel, totalna bomba, vrglo me je v prah na kolena ... Top baba, čisto prava manekenka, za povrh pa še plehka ni bila. Njen obraz je izžareval tisto nekaj. Tako nekako te ženske po navadi zapeljejo. Sam hudič je stal poleg mene na tistem taboru. Ta Lucija, sosedja, ta je lepa že pri desetih. Ampak ima

še vedno prostor, da se razvije. Ko jih bo imela sedemnajst, u, madona ... ker, obstajajo prelepa dekleta, tudi majhna, pa že tako lepa, da se ne razvijajo več. Ne gre. Samo na slabše. Deset je stara, hm. Ko bom star osemnajst, bo ona še vedno samo trinajst. Osemnajst in triindvajset ... To bi šlo, ampak jaz bom takrat že zdavnaj v Ameriki. Ali pa na Novi Zelandiji.

Rodil sem se s carskim rezom. V zadnjem trenutku, slaboten, siv, dvakrat so me morali klofniti. Načrepal sem se porodne tekočine. S tem sem se tri dni boril v inkubatorju. Kakšna sramota, mater. Neka dva zdravnika sta pametničila okoli mame, ali naj naredita carski rez ali naj še počakata, da se le ne bi zadušil, takrat pa je Lojza slučajno poklicala svojega znanca, ki je prav tako delal v tej porodnišnici. Ko je videl mamó, jo je še isti trenutek operiral, že, ko je hitel k njej, je izza pasu izvlekel skalpel, še predstaviti se ni uspel. Morda zato vedno zaspim pri odprtem oknu. In zaradi tega naši nočejo še enega otroka. Mama je par mesecev preležala z nogami, dvignjenimi v zrak (po mojem si je v tem času dobro odpočila), za konec pa ta pokol. Najprej so me en teden čakali, ni se mi dalo ven iz tople vode. (Zamislite si termalno vodo pri šestintridesetih stopinjah.) Takoj sem videl ata, ki je živčno krožil okoli mame. Potem pa sem se prav v tej vodi skoraj utopil. Ko je Lojza prišla po porodu k nam, je vse to očetu tako podrobno opisala, da je začel drgetati in se postopoma sesedel. En mesec je moral redno telovaditi in hoditi na bazen, da je prišel k sebi. Lotila se ga je neka želodčna nervoza in ni mogel spati. Ne samo da se je mama vlekla po stanovanju razrezana in pošita, še oče je zapadel v krizo. (Lojza ima žilico za pripovedovanje.) Popolnoma si je opomogel šele po treh mesecih, ko se je izkazalo, da posledice poroda ne bodo trajale do konca življenja. Še dandanes se mi na trenutke dozdeva, da mi pred očmi nekaj utripa in hitro spreminja obliko. Kar naprej mi je z nečim mahal pred nosom in opazoval, kako hitro premikam oči. Čudi me, da mi ni to šviganje oči iz enega v drug kotiček ostalo za zmeraj.

Tako sem cel peti razred buljil skozi okno in komaj čakal, ti mater, komaj sem čakal, da bom videl svoje starše. Čeprav sem vedel, da bosta moje navdušenje takoj zatrla. Spet nisem odnesel nagrmedenih smeti, po katerih se zdaj pase milijarda mušic, nisem pomil mastne posode ali lepljivih tal! Oče po navadi ni imel časa za igro dame ali namiznega hokeja. Po celem dnevu srečanj z zoprnimi lisjaki, ki ga hočejo ogoljufati. V tej džungli, za katero niti slučajno ni bil ustvarjen. Pa še pogodbe in predloge za katastrski dohodek mora dokončati. Do jutri.

Moti me Pavlino besedišče. Šimfali smo s tem in tem in ne prebavljam tega pa tega. Še meni se zgodi, da rečem zmenli, ampak šimfali? Jaz tega vašega

cucka res ne prebavljam, je rekla, ko ji je Žofka v gozdu potacala kavbojke. Po-vedal sem ji nazaj: »Glej, kak pes, ta bi te zagotovo imel rad.« Špega name. »Pa ti?« »Jaz bi te tudi imel rad, ampak proti psu sem nemočen,« sem pribil.

Prozaist, avtor mladinske proze **Juraj Šebesta** (1964) je študiral estetiko in teatrologijo. Posveča se pisanju, prevajanju in literarni vedi, je direktor bratislavske mestne knjižnice. Izdal je štiri prozne knjige, njegov literarni prvenec je zbirka kratkih zgodb iz leta 2005, naslovljena *Triezvenie (Treznjenje)*. Največjo odmevnost je doživel družinski roman o tem, kako morajo biti odraščajoči včasih odrasli in kako bi odrasli radi bili otroci, ki nosi naslov *Keď sa pes smeje (Pes pa v smeh, 2008)*, iz katerega je tudi odlomek. Roman je v slovenščini izšel v prevodu Diane Pungeršič in prejel nagrado zlata hruška za mladinski roman (2018).

Balla

V IMENU OČETA

(odlomek iz romana)

Izvirnik: *V mene otca*. Levice: KK Bagala, 2011

Prevedel: Rusmir Čulić

Z ženo nisva šla nikamor skupaj, le enkrat tedensko v cerkev. Stopala je poleg mene in se sramovala, da je z mano. Menila je, da vsi v mestu vedo o moji nezvestobi. Čutila je ogromno ponižanje.

Razumel sem jo.

»Vas lahko povabim na kavo?« je vprašal župnik, ki se je enkrat po maši ustavil pri naju. Žena je v trenutku zmrznila. Ni vedela, kako dalje. Blizu cerkve je bil bistro. Vstopili smo. Žena nikoli prej ni bila tu, a opazila je, da se župnik odlično znajde. Da o sebi niti ne govorim. Pogosto smo sem zahajali s sodelavkami. Tu sem z njimi spletal vezi. Ob tem sem bil zelo zgovoren in zabaven. Ne kot doma. Doma se je zdelo, kot da bi vse v meni obtičalo. No, doma niti nisem imel razloga biti duhovit. Z duhovitostjo ne bi nič dosegel.

Župniku so nemudoma postregli s kavo in mineralno vodo.

»Vem, kaj se dogaja pri vas«, se je nagnil k moji ženi takoj, ko smo se usedli. Žena me je zaprepadeno pogledala. Molče sem mešal svoj topli napitek. Ni mi bilo vseeno. Župnik je slabo začel, sem se jezil pri sebi. Nisva bila tako dogovorjena! Upal sem, da bo bolj diskreten in da bo malo ovinkaril. Žena bi se mu sama zaupala. Toda jaz sem storil napako, nisem dojel, kako si je to

zamislil: v kavarno je povabil le mojo ženo. Kako naj se mu zaupa, ko poleg sedim še jaz, razlog za njeno nesrečo? Kajti svojo nesrečo je pripisovala meni, me jemala preveč resno. Če me ne bi opazila, bi lahko vse bilo v redu. V zadregi sem opazoval znane naprave v kavarni, prevleke za stole, kavni aparat. Kozarci s peclji so viseli z nosilcev nad barskim pultom kot v kaki steklarni.

»Izjemni ste,« je povedal župnik.

»Izjemna? Zakaj? Imajo me za čudno, ne izjemno. Kaj se to pravi? Si ti to organiziral?!« se je sunkovito zasukala proti meni, pa čeprav takrat, ko sva se šele spoznavala, ni delala sunkovitih gibov. Po letih je namreč začela izgublјati dostojnost in nadzor nad sabo. Tudi prepirala se je z menoj, se spravlјala name in skakala okrog mene, pogosto sem jo moral močno prijeti in jo držati.

Pogledujem v župnika, skomignem z rameni: »Samo pomagati sem hotel. Nekaj je treba ukrenit. Morala bi se z nekom pogovoriti. In sem pač mislil ...«

»Z vašo ženo sva v istem čolnu,« je pohitel z odgovorom. »Sicer imava Boga nad sabo, ampak čutiva, da to preprosto ni dovolj, midva sva tu in Bog je strašno daleč.«

Žena je prebledela: »Vi ste duhovnik, izobražen človek. Pretvarjate se, kot da smo vsi enakovredni v veri.« Podzavestno je znižala glas, da je nisem več razumel. Vstal sem in stopil do okna, da bi opazoval dogajanje na ulici. Mimo je hodilo veliko lepih deklet. Tudi od tu sem lahko slišal župnika in ženo, a z odhodom od mize sem naznanil, da se lahko v miru pogovorita. Nisem smel zapustiti prostora, ker bi žena zagotovo takoj pritekla za mano. Vsaj mislim, da bi. Ni bila vajena tujcev.

Bilo je vredno poskusiti, situacija v kleti se mi je namreč začela izmikati iz rok. Upal sem, da bo žena znova našla uteho v oslabljeni cerkveni veri. Naj bo tega že konec, naj duhovnost neha preganjati našo klet, da nam ne bi iz razpoke v betonu zraslo kaj barbarskega, to vendar ni normalno, česa takega ni omenjal nihče od fantov z naše ulice. Molitvenik je nekaj drugega kot *yggdrasil* v kleti. Žena mi je o njem dajala protislovne informacije. Najprej je trdila, da ga je posadil moj brat, ki ga je takoj zatem zalil z betonom in zazidal v tla. To ni imelo nobenega smisla, čeprav je brat počel vse sorte sumljivih stvari. Žena me je prepričevala, da se sveto drevo starih Germanov pripravlja na veliki dan, ko bo prebilo oviro. Tam spodaj, v mirnem, togem, hladnem svetu zaenkrat le nabira moči. In za to sploh ne potrebuje sončne svetlobe. Ma niti sončne! A kaj, ko je bila žena že zelo nestrpna, rastlino v tleh je hotela osvoboditi s krampom. Pred kratkim, ko sva se v kleti nekajkrat stepla, je izjavila, da je drevo posadila ona, ampak ponesreči. V vrtnariji so ji prodali napačno seme. Sprva je želela posaditi drevo znanja. Pokazala mi je tudi zavojček z viškom semen,

tak z rdečim in rumenim tiskom. Vedno sem mislil, da med drevesi ni večjih razlik, ampak sem bil v zmoti že zaradi božičnih preprirov okrog borovca. Žena je po tem drevesu želela splezati k bogu, tako si je to zamislila, se pa sprašujem, h kakšnemu bogu bi priplezala. In če tam gor v višavah sploh čaka kakšen bog? Je po širjenju krščanstva še ostal prostor za boga? Eno je gotovo; promet v kleti se je konec koncev premikal le od zgoraj navzdol: k nam dol so prišli duhovi zla, razkola in nemira. Ženo sem raje seznanil z župnikom, pot do nebes, ki jo ponuja on, sem namreč jemal za neškodljivo. Župnik mora poiskati rešitev, sem si mislil. Mimogrede, kaj ni hvalevredno, da sem v tej situaciji trpel še nekaj let zakona? Bi pa moral vzeti v obzir, kakšna leta so bila to za mojo družino.

Balla (1967), ki se podpisuje s tem avtorskim imenom, je osrednje ime slovaške kratke proze od sredine 90. let prejšnjega stoletja do danes. Izdal je šest zbirk kratke proze (mdr. *Leptokaria*, 1996, *Outsideria*, 1999, *Tichý kút*, 2000, *Oko*, 2013 idr.) ter štiri romane. Med njimi sta *V mene otca* (*V imenu očeta*, 2011) in *Velka láska* (*Velika ljubezen*, 2015), avtorjeva najuspešnejša romana s številnimi prevodi in nagrado Anasoft Literara. S knjigo *Je mrtvy* (*Je mrtev*, 2018) se je vrnil h kratki zgodbi s tipičnim dogajalnim prostorom obrobnege mesta z bizarnimi liki. Leta 2021 je izšel avtorski izbor najboljših kratkih zgodb *25x Balla*. V slovenščini je izšel izbor zgodnjih kratkih zgodb pod naslovom *Dvosamljenost* (prev. Špela Šramel, 2005).

Márius Kopcsay

ASVABAŽDENJE (GEOPOLITIČNA GROTESKA)

Izvirnik: Odlomek iz romana *Asvabaždénie*.

Levice: KK Bagala, 2015

Prevedla: Eva (Pečnik) Nežič

1. Začela se je vojna

Zaslišal se je trušč. Marku se je zazdelo, da se je začela vojna. Mogočen prodoren neartikuliran hrup ga je predramil iz globokega spanca. Nekaj sekund se je prepričeval, da gre le za sanje ali halucinacijo, ki spremlja prehod iz nezavesti v stanje budnosti. Ko je za trenutek nihal na meji alfa stanja, pa se je zavedel, da se nahaja v resničnosti zgodnjega sobotnega jutra in da je del te resničnosti tudi vztrajno zavijanje in ropot, ki se razlega po celem naselju, mestu, celem svetu.

Strašen hrup nedvomno pripada ali napredujočim ruskim tankom, ki so se zasedrali nekje v globini Markovega otroškega spomina – ali bolje podzavesti – 21. avgusta 1968, ali zlovešče rohnečim rojem bombnikov, ali nepreglednim kolonom Nemcev v avtih in na motorjih s prikolicami, kakršne je Marko v otroštvu videl v vojnih filmih v kinu Nivy, kamor so vsak četrtek hodili s podaljšanim bivanjem. To je bilo le tri desetletja po koncu druge svetovne vojne. Zdaj, ko mineva skoraj toliko časa od padca železne zavese, po petindvajsetih letih stabilnosti in napredka pa se začena tretja! Vsi o tem govorijo na facebooku in zdaj se res dogaja! Vojna! Vojna bo!

Ali se ni moglo s to vojno še malo počakati, hudiča! Si je rekel Marko in se v trenutku zavedel, da je svoje vprašanje izrazil na glas in zbudil ostale, no, zavedel se je, da se je predramljena Silvija ob njem stresla iz istega razloga kot on. Tudi njo je prebudil ropot, ki je s svojo intenzivnostjo in neznosnostjo prekašal vse vsakdanje okoliške zvoke, vključno s pristajanjem helikopterjev na bolnišničnem heliportu.

Postopno je začejalo biti Marku jasno, da neznosno tuljenje prihaja le iz enega konkretnega vira in da bolj kot na sovražno ali osvoboditeljsko armado spominja na gromozanski mehanizem, na primer gigantsko motorno žago, ki reže temelje njihovega bloka in kaj kmalu se bo ta zvalil na zemljo kot posekano drevo.

Lahko pa bi šlo tudi za velikanski sesalec, ki vleče svet v svoje zaprašeno drobovje, ali pa obratno za mamutski fen, ki vse živo in neživo razprši in razpiha na molekule. Mogoče je kakšno novo rusko orožje! Ali pa ameriško!

Le Markov sinček šolarček – oz. že bolj šolar Samo – je spal tako trdno, da ga ne bi zbudil niti strel iz topa. Čeprav topništvo zaenkrat še ni nastopilo, je še vedno besnela motorizirana pehota, oborožena z žagami, sesalci in drugimi instrumenti.

Marko je z balkona pogledal proti stanovanjskim hišam na drugi strani ulice. Kdo drug kot kakšen psihopatski lastnik ene izmed njih ali zmešan obrtnik po naročilu bi v soboto ob šestih zjutraj prižigal nekakšno na novo razvito destruktivno napravo.

»Pri naših je zadnjič začel sosed žagati s cirkularko ob pol sedmih zjutraj,« je v oranžen vzglavnik zamrmrala predramljena Silvija, medtem ko je poskušala glavo prekriti z živo pisanim šalom in se izolirati od globalne kataklizme. Njeno prizadevanje je bilo očitno zaman, hrup je prodiral v njeno osebno sfero in kazil njen precizno zgrajen in strogo varovan spanec.

Marko se je, kot mož dejanj, medtem oblekel in oborožen s fotoaparatom in novinarsko izkaznico stopal iz stanovanja z raziskovalsko namero odkriti izvor problema.

Smuknil je iz bloka v sivo, vlažno in hladno jutro, zvočni valovi so se odbijali od blokov s cementnim ometom, vendar so ga kljub temu nedvomno vodili k epicentru katastrofe. Tega je predstavljala okupacijska enota v oranžnih odsevnih brezrokavnikih, oborožena s specialno tehniko. Eden od pripadnikov enote je držal ročno kosilnico, opremljeno z gromozansko cevjo, ki je kakor slonji rilec sesala pokošeno travo in jo po debeli cevi pošiljala v velikansko torbo. Ta se je napihovala na hrbtu nesrečnika, zavitega še v delovno čelado, slušalke in debela očala, skozi katera so njegove očke okolici pošiljale tope

odsotne poglede. V tistem trenutku se je v njegovem vidnem polju pojavila tudi besna postava Marka Pokorna.

»Oprostite, kdo vam je naročil kositi v soboto ob šestih zjutraj? Od kod vam taka ideja?« je Marko stresal iz sebe besede ogorčenja, moški z zavijajočo pošastjo v rokah pa se je na srboriteža s fotoaparatom odzval samo z nadaljnjim stoičnim mežikanjem s kratkovidnimi očmi. Pobudo za komunikacijo je prevzel njegov čokat, sključen kolega, ki je upravljal manj glasno in sofisticirano tehnologijo – grablje. Tretji član enote je sedel nedaleč na robniku in negibno strmel predse. Mogoče varnostni tehnolog ali pa višji direktor.

Marko je moškemu z grabljami pred očmi pomahal z novinarsko izkaznico. Tega ni počel pogosto, le kadar se je počutil ogroženega.

»Dal vas bom v časopis, da v soboto zjutraj budite celo naselje,« je kričal od jeze pa tudi zato, da bi preglasil hrup. Seveda že dolgo ni več pisal nobenih člankov za časopise, a specialni enoti tega seveda ne bo obešal na nos. Grožnja z medializacijo je vendarle tu in tam še izzvala pričakovan odziv, četudi slabši kot včasih.

»Ja šefe, ko nam rečejo, mormo mi delat,« se je končno oglasil mož z grabljami in si z ožuljeno roko pogladil pajčolan las na plešasti glavi.

»In to so vam naročili, da ob šestih zjutraj budite ljudi s takšnim kravalom?« je pokazal Marko na nesrečnika s kosilnico-sesalcem. Resnično je bil v celi četi videti najbolj neumno, ni pa bilo jasno, ali je bil to vzrok ali posledica tega, da so oglušujočo in omamljajočo napravo dodelili ravno njemu.

»Mi mamó svoje, one, ukaze,« je skomignil mož s pajčolanom. »Mormo izpolnit normo.«

»Pa se ne bi dalo v soboto zjutraj kositi nekje daleč od hiš, kjer ni ljudi?« se je trudil logično argumentirati Marko in obenem slikal specialno enoto v akciji. Specialna enota se publicitete ni branila.

»Povsod so ljudje,« je filozofsko rekel mož s pajčolanom in si pomembno prestavil grablje v drugo roko. »Sploh pa, šefe, saj delamo to za vas.«

»Zame? A zdaj bi se vam moral pa še zahvaliti?«

»Res ja,« se je iskreno strinjal mož z grabljami.

»Pa saj niste resni, ne? Včeraj sem se vrnil iz službe ob pol enajstih zvečer. Cel teden sem delal po 12 ur. Ko pa se hočem končno naspāt, me zbudite, jaz pa naj bi vam bil še hvaležen?« se je jezil Marek, čeprav je čutil, da je brezpredmetno, že ko je izgovarjal besede, kakorkoli se je trudil, da bi zvezele odločno, so se raztreščile na izbruhnjen verbalni aerosol, ki se je širil po hladnem jutranjem zraku naselja in ni imel na specialno enoto popolnoma nobenega vpliva.

»Motite celo naselje. Pa saj tu so družine z majhnimi otroki, ljudje iz nočnih ...« Marek se je trudil na vso moč, čeprav je tako zgodaj zjutraj prav veliko ni imel.

»Noben se ni nikjer prtožval,« je moški zmagoslavno zamahnil z grabljami. »Ko bo pa plevela do pasa in bodo alergije, pol se bojo pa vsi prtožvali. Občina nam jih bo pa, one, napela. Oni ukazujejo, šefe, mi sam delamo, kar nam rečejo.«

»V redu, bom pa pisal na občino,« je Marko zaključil diskusijo.

»A veste kaj bom pa js nardil?« mu je pomežiknil možicelj z malo škodoželjno očko in si pogladil zlepljene mokre lase. »Ko to pokosimo, si bom naročil en čajček z rumom.«

»No, pa na zdravje,« je čez ramo navrgel Marko, medtem ko ga je okupator v oranžni uniformi za njim posmehljivo gledal in se opiral na svoj instrument. Dobro si je izbral. Dela na zraku, srečuje fajn ljudi in ob devetih zjutraj ima konec šihta.

Po mokrem travniku so začeli gaziti psički, s pasovi trdno speti s svojimi lastniki, s svojimi vodiči po sprehodih. Mali kosmat bel kuža je na Marka zalajal. Iz trave so štrleli le bela ušesa in mahajoč vrh repa.

»Ne nori Filip! Tiho, fuj!« ga je opozorila starejša zgubana gospa v belem brezrokavniku. Marko se je vrnil na toplo v skromno blokovsko prebivališče. Slekkel je mrzla vlažna oblačila in se zleknil ob Silviji v pogreto posteljo. Diredaj se je postopoma oddaljeval in se zlival z vsesplošnim mestnim hrupom, z zvoki tisočih avtov in trolejbusov, sesalcev, mikserjev in drugega civilizacijskega smoga, katerega oblaki so se neprestano dvigali nad mestom.

Marko se je pogrezal v spanec. Po mislih mu je neizogibno odmevala komična beseda »diredaj«. Ko je bil še mali, ga je narobe bral kot durendaj. Menda je v knjigi o Mravljinčku Ferdinandu pisalo, da so hroščki delali »durendaj«. Ko je potem ugotovil, da se mora beseda izgovoriti »diredaj«, je bil malce razočaran, ta podoba mu je bila manj všeč. Njegov sin Samo je doživel podobno razočaranje, ko je ugotovil, da se reče »kraval«, in ne »kramal«. Kraval in diredaj, besede našega otroštva ... so Marka odnašale misli in domisljice v kraljestvo sanj.

Čez nekaj trenutkov ga je za spremembo zbudila nenadna tišina. Samo je, kot da bi bila še vedno polnoč, enakomerno dihal, do ušes pokrit z odejo. Silvija se je neslišno premikala po majhni kuhinji in pripravljala zajtrk. S počasnimi in preudarnimi gibi je vzela ovsene kosmiče in jih nasula v dve skodelici. Ko je videla, da Marko bedi, je pristavila za kavo v moder fosforescenten grelnik s progresivnim dizajnom.

»Nisem te hotela buditi, ker si tako lepo spal,« se mu je zasmejala.

»Izgleda, da so le odšli, ko sem jim zagrozil z novinarsko izkaznico,« je mirno navrgel.

»Pa bi res lahko kaj napisal, ne? Takšna nesramnost,« je zmajala z glavo Silvija. »Tudi pri naših so začeli zadnjič kositi zjutraj ob pol ...«

»Koga pa zanimajo takšne neumnosti,« jo je prekinil Marko. »Zdaj se dogajajo pomembnejše stvari.«

»Jaz pa nisem več spala, odkar si bil zunaj,« je nadaljevala Silvija, medtem ko je pripravljala instantno kavo. »Počutim se čisto zlomljeno, morala bom popiti magnezij.«

»Ali pa donat,« jo je podražil Marko. Pogledal je skozi okno. Posebna enota se je medtem preselila pred bife pri njihovem bloku. Moški z grabljami je srebal čajček z rumom, moški s posebno cevno tehnologijo pa rum brez čajčka naravnost iz prsčnice. Tudi potem, ko je odložil vse naprave in zaščitne pripomočke, so mu na očeh ostala tista očala, pepelniki, kakor je bilo v navadi reči v času Markovega otroštva. Marko se ni mogel otresti občutka, da mu je dečko s pepelniki znan, a na tej razdalji ni mogel toliko izostriti pogleda, da bi bolje videl njegove poteze. V zadnjem času se mu je poslabšal vid, kot bi z njim zaznaval le posamezne pike, piksle, ki pa jih ni mogel združiti v celotno sliko. Sobota se je začejala.

Pisatelj **Márius Kopcsay** (1968) je uveljavljen romanopisec in avtor kratke proze. Živi in dela kot publicist v Bratislavi, ki jo v svojih delih pogosto literarizira. Prvenec *Kritický deň* (*Kritični dan*) je izšel leta 1997, odtlej je izdal še več zbirk kratkih zgodb in romanov, nazadnje roman *Asvabaždénie: geopolitická groteska* (*Asvabaždenje: geopolitična groteska*, 2015). Je večkratni nagrajenec natečaja za najboljšo kratko zgodbo, njegova proza je bila uvrščena med finaliste za knjigo leta. Kopcsayev literarni lik je prototip neupešnega intelektualca, ki se skozi banalne vsakdanjosti srečuje s temeljnimi bivanjskimi problemi. Njegove zgodbe zaznamujejo izbrušen slog, sarkastičen ton in uporaba groteske.

Marek Vadas

GRAND MAL

Izvirnik: *Farby strachu. Antológia slovenského hororu.*

Žilina: Artis Omnis, 2011

Prevedla Maruša Avman Palermo

Mislím, da se je vse začelo tistega dne, ko je umrla babica.

Pripeljali so me k njej, da bi se od nje poslovil. Bila je vsa siva in imela je prazne oči. Ni me več prepoznala. Ležala je z glavo, podprto z vrečevino in zasukano pod čudnim kotom. Soba je smrdela po masteh, zdravih in potu. Poljubil naj bi jo in ji zaželel srečno pot, ampak jaz sem se zaustavil pri vratih, bal sem se narediti en sam korak. Mama me je porivala naprej, ampak jaz sem se ji z vso silo s hrbtom opiral ob dlani in se ji trudil izviti. In ko je babica, ki jo je zmotilo najino prerivanje, s poslednjimi močmi obrnila glavo in me prebodla s pogledom, polnim smrti, sem se iztrgal in z vrtoglavo hitrostjo pobegnil iz hiše.

Babico sem imel zelo rad, ampak nihče me ni mogel prisliti, da bi jo v tistem trenutku poljubil. S tem sem prekinil starodavne navade in strašansko me je bilo sram. V težkih trenutkih sem se zaradi tega sovražil in se preklinjal z najgnusnejšimi besedami, kar sem jih slišal na ulici. Obžaloval sem to, ampak poti nazaj ni bilo. Mislím, da je bil takrat vsega kriv strah. Zato zdaj trpim.

Babica me hoče kaznovati, ker sem jo med umiranjem pustil samo.

Malo kasneje se mi je pripetila nenavadna reč. Z Amosom sem šel iz šole in nedaleč od cerkve se je nasproti naju iz množice pojavila moja babica. Od njenega pogreba je minilo že ogromno časa, pa sem jo vseeno na lastne

oči videl, kako mi s svojimi značilnimi drobcenimi koraki prihaja naproti. Na glavi škaf s šopi banan, na ustnicah nasmeh. Hotel sem steči k njej, a me je v tem trenutku streslo in zakričal sem na polno grlo. Grdo me je pogledala in izginila.

Potem se mi je sanjalo. Babico sem držal za roko in se z njo sprehajal po gozdu. Prišla sva do jase in zagledal sem hiše, spominjale so na naš zaselek. Ampak vse strehe so pogorele in iz njih se je vil dim. Vse je bilo tiho, kot bi nihče ne živel tam. Končno sem prepoznal zidove naše hiše in stekel k njej. Bila je prazna. Na dvorišču je bil nered, lonec je ležal prevrnjen ob ugaslem ognjišču, po tleh je bila razlita kaša, po njej so lezli roji mravelj. „Kaj se je zgodilo?“ sem vprašal babico, ona pa je brez odgovora le uprla pogled v cerkev. Šele takrat sem se zavedel neprijetnega smradu po zažganem mesu. Pred vrati cerkve sem opazil mamina raztrgana oblačila. Pogledal sem proti oknu, s katerega so se dvigali zadnji ostanki dima. Stresel sem se.

Stresala me je mama in mi z roko zatiskala usta, da ne bi kričal. Bila je mesečna noč in končno sem se zavedel, da ni nič. Z mamom je vse v redu, lahko se stisnem k njej. Vseeno sem še zelo dolgo jokal.

Ljudje so začeli govoriti, da sem blazen. Ko sem hodil proti drevesu, kjer je zasedala naša klapa, so se vsi krohotali, ko pa sem se jim približal in pozdravil, so utihnili. Sedel sem in jih vprašal po nečem neumnem in nepomembnem, da bi imeli o čem govoriti. Vsi so se pretvarjali, da so resni kot naši starši v cerkvi, z nagubanimi čeli so govorili hm, dokler naenkrat niso bruhnili v smeh in stekli stran. Potem so se zbrali v krogu okoli mene in si izmišljevali kar najbolj čudne žalitve. Še ponoviti jih ne znam. Včasih so me obmetavali z vejami ali pa s fračo vame izstrelili govnača. In niso nehali, zaprl sem oči in kričal, kolikor sem le mogel. Ptiči so preplašeno vzletali z drevesnih krošenj, glas mi je nihal in ves sem se tresel v krčih. Nehal sem šele, ko so mi pošle moči in sem ves otrpel padel na zemljo. Ali pa sem celo izgubil zavest. Padel v temo. Potem je pritekkel kakšen od odraslih, da bi otroke razgnal in me odnesel domov.

Navadil sem se že, da me ne bodo nehali nadlagovati, dokler ne začnem kričati. Zdaj sem začel rjoveti že prej, da bi me pustili pri miru. In vse pogo-steje sem to začel delati kar tako, takoj ko sem videl nekoga iz klape. Nisem si mogel pomagati, začel sem kar avtomatično.

Enkrat sva šla z očetom popoldan na izlet v hosto. Daleč sva hodila, po takih krajih, kjer še nikoli prej nisem bil. Že pred časom sva prečkala polja, kjer so ljudje iz vasi gojili manioko, in šla sva tudi čez nasad mandarin. Steza je izginila, midva pa sva se prebijala čez goščavo, polno štrlečih korenin in listov, ki so se kar zarezovali v kožo. Strašno sem bil utrujen in najraje bi bil že

doma. Tarnal sem, da sem lačen in da ne grem več naprej, ampak nisem se upal ustaviti. Končno sva se usedla pod eno od dreves. Oče je privlekel ven cel kup kasave, zavite v bananine liste, in mi jo položil na kolena. Pustil me je sedeti tam in se šel razgledat naokoli, da bi našel pravo pot. Dolgo me je opazoval, nato pa izginil v gošči.

Mlatil sem eno kasavino pletenico za drugo in čakal. Ko sem bil nabasan, sem jih zavil in vstal, da bi čim prej videl očeta. Nisem se počutil prijetno in počasi se je temnilo. Hotel sem oditi.

Začel sem se bati, da se mu ni kaj zgodilo. Lahko bi padel v jamo, ali – kaj če ga je pičila kača? Klical sem ga, ampak namesto odgovora me je obdajala samo moreča tišina. Bližal se je večer in zgrabila me je panika. Stekel sem v smer, v katero sem videl očeta odhajati, a kmalu sem se zmedel in nisem vedel, kje sem. Kako se pride do drevesa, kjer sva se nazadnje videla? Spet sem ga polomil! Z vseh strani sta me obdajala gost preplet lijani in nedostopna gošča, skozi katero se brez mačete ne bi mogel prebiti. Bil sem ujet. Izčrpan in obupan. Oče se ni vrnil in gozd je zajela noč.

Varčeval sem s kasavo, a kjub temu je nisem imel dlje kot za en dan. Noč je bila grozna. Skoraj nič nisem spal, samo trepetal sem ob cviljenju čudnih živali. Še odganjati komarje z obraza me je bilo strah, da ne bi opozoril nase in privabil kakšne nevarne zveri, prežeče v bližini.

Zgodaj zjutraj sem se zbudil ves prepoten in opikan in potreboval sem trenutek, da sem se spomnil, kaj se je zgodilo. Kar najhitreje moram najti očeta, zagotovo potrebuje pomoč. Predstavljal sem si, kako je lačen, ali pa leži v jami z zlomljenimi nogami, pičil ga je strupen pajek, ugriznilo ga je nekaj, kar je ponoči cvililo. Ampak kljub temu bi lahko vsaj zaklical. Ni mogel biti daleč, slišal bi ga.

Človeku se v gozdu zdi, da ga obkroža tišina, ampak ko se ustavi in poslušaj, ga presenetita šuštenje listja in brenčanje mrčesa, ki preraste v takšno dojenje, da se mu zdi, da mu od stresa lahko glavo kar raznese. Brez razmišljanja sem šel naprej, da bi se znebil pritiska in mravljincev po celem telesu. Klical sem in blodil ves dan. Strašno sem bil žejen, moral sem žvečiti meso mastnih stebel. Bila so grenka in od njih me je bolel želodec. Velikokrat se mi je zdelo, da slišim korake, ampak nihče ni odgovoril na moje klice. Preživel sem še eno grozno noč in nato še eno. Nisem več zmogel hoditi. In takrat sem jo spet zagledal.

V najbolj nedostopnem grmovju je zašelestelo listje in naenkrat je pred menoj stala babica. Z vijolično ruto in v dolgi obleki, kakršno je včasih nosila. Mogoče je bilo to zaradi utrujenosti, ampak nisem bil več tako presenečen in

prestrašen kot takrat pri cerkvi. Pomahala mi je, naj ji sledim. Nisem se mogel odločiti, kar stal sem in zrl predse. Ker ni bilo nič z menoj, je pristopila k meni in me trdno zgrabila za zapestje. Mudilo se ji je in brez besed me je hitro vlekla za seboj. Sledil sem ji z drobnimi tresočimi koraki. Ničesar nisem razumel, a mi je bilo vseeno.

Hodila sva vse hitreje, zdelo se mi je, da letiva. Nisem si utegnil zaščititi obraza pred švigajočimi vejami, ki so me druga za drugo bliskovito bičale. Tako močne so bile, da bi še slonu odbile rilec. Takrat pa, kot bi se prebudil iz sanj. Ljudje vendar ne hodijo takole! Vse mi je zamrgolelo pred očmi in obšla me je grozna misel: K mrtvim me pelje!

Oblila me je takšna groza, da sem začel kričati na ves glas.

Moral sem biti zelo daleč od doma, ker ljudi s takšnimi obrazi še nikoli nisem videl. Stare ženske so imele v ustnicah kovinski nakit, moški pa so imeli sive brade.

Babica je izginila v hipu, ko sem pritekkel do prve kolibe. Ničesar nisem znal pojasniti ljudem, samo hlipal sem in se tresel, dokler se name ni usedel neki fant in mi roke z vso silo pritisnil na pesek.

Odnesel me je v svojo kočo in vrgel v posteljo. Potem sem spal. Dlje kot kadarkoli prej. Le občasno me je nekdo zbudil in mi dal piti. To je moralo trajati nekaj dni, dokler se mi niso povrnile moči in sem se spomnil svoje poti. Moral sem se vrniti v gozd, po svojega očeta, ki se je tam izgubil, moral sem ga poiskati in se z njim vrniti v svojo vas, k mami in k ljudem, ki so se bali zame.

Povedali so mi, da grem domov jutri. Ko se bom zbral in pomiril, bom šel.

„Grem lahko že zdaj?“ sem vprašal moškega, pri katerem sem bil. Klicali so ga Koto.

„Zjutraj bova šla, pospremil te bom. Zdaj dežuje, počakati morava. Danes je obred, kresovi bodo, ne moreva oditi. Vročino imaš. Stopil sem na žebelj, čez dva dni bom v redu in bova šla skupaj.“

Ne vem, zakaj jim je bilo tako težko razumeti, da moram oditi. Stražili so me, ves čas so me imeli na očeh. Namesto, da bi mi dali v roko kos manioke in me postavili na pot. Po nepotrebnem sem jim povzročal skrbi – lahko bi se me znebili in imeli mir. Ko sem ugotovil, da vsako jutro najdejo nov izgovor, zakaj moram ostati, sem se odločil, da odidem sam. Pa čeprav sem slutil, da sam nimam veliko možnosti najti pravo pot. Sem sem prišel kot v snu, nobene podrobnosti se nisem spomnil. Pojma nisem imel, po kateri poti bi se vračal.

Marek Vadas (1971) prihaja iz vzhodnoslovaškega mesta Košice, v Bratislavi je študiral estetiko in slovaščino. V literarni prostor je vstopil sredi 90. let prejšnjega stoletja s tematizacijo sodobnega mestnega sveta in družbenega časa, kot denimo v knjigah *Malý román* (*Mali roman*, 1994) in *Univerzita* (*Univerza*, 1996) v soavtorstvu z E. Erdélyijem. Dogajalni prostor njegovih del je pogosto Afrika (s svojo tradicijo šamanov in duhov ter stika z naravo), kjer je avtor večkrat dlje časa bival. Izstopata zbirki *Rozprávky z čiernej Afriky* (*Pravljice iz črne Afrike*, 2004) in zgodbe *Čierne na čiernom* (*Črno na črnem*, 2013). V slovenščini je izšla problemska slikanica z naslovom *Útek* (*Na begu*, prev. Diana Pungeršič, 2018).

Jana Beňová

NAČRT SPREMLJANJA (CAFÉ HYENA)

(odlomek iz romana)

Izvirnik: *Café Hyena: plán odprevádzania.*
Bratislava L. C. A., 2008

Prevedla Eva (Pečnik) Nežič

Fant na zemljevidu mesta označuje načrt spremljanja. Zvečer gre z dekletom v kino. Na zemljevidu gleda najdaljšo traso: kino–dom dekleta. Največjo daljšnico. Pošasten cikcak. Čuden labirint.

Ko je začela njegova mama umirati, si je Ian izbral enak način spremljanja.

Elza: Sedim na avtobusu in tišči me lulat. Pot je dolga. Brez ustavljanja. Brez premora. Brez oddiha. Tako me tišči lulat že cele ure, da se mi začčenja dozdevati, da imam namesto srca, možganov in krvi samo še seč. Ne morem prositi šoferja, da bi ustavil. V ulici je polno groznih, stoječih ljudi. Po poti bi jim morala skakati po glavah. Nemočno mislim na ta bitja, ki jih je cele ure tiščalo lulat tako, da so imeli namesto možganskih gub seč in namesto krvi seč in se jim je seč pretakal po srcu in žilah in dajal pulz v arterijah in so potihno potovali molčeči in napeti v vlakih in pod prikolicami tovornjakov, in s tem mislim na ujetnike, na talce v ruskem glasbenem gledališču, ki so hodili na stranišče v proscenij, in na filozofa, ki ga je bilo sram prekiniti debato in oditi od mize na stranišče, dokler mu ni sredi gostije, ravno sredi misli, počil sečni mehur.

Na to Nemko, ki je stekla v stranišče za turiste na portugalskem grebenu nad oceanom in hitela od vrat do vrat in po njih tolkla s pestmi in kričala *Hilfe! Hilfe!*, zunaj pa se je prestopal njen nemški mož in se pretvarjal, da ne spada k njej, da je na tem mestu slučajno.

In na Rebeko, ki je, ko je bila izletu v Parizu, zdržala in zdržala, dokler ji niso zaradi tega začeli potihlo šklepetati zobje in se ji je zdelo, da se bo zastrupila, dokler je ni Elfman prisilil, da si sleče gate na sredi pariškega bulvarja, polnega ljudi, saj ni več mogel poslušati tega šklepetanja in je tako stal nad njo in kričal: poščij se, zaboga! Končno se že poščij, angelček! Ona pa je za trenutek omamljena resnično pozabila na svet in ljudi okoli sebe.

In mislim na Ianovo Mamo, ki se ji je dolgotrajna bolezen začela tako, da ni več vedela, kje je stranišče, je pa še vedela, da bi ga morala poiskati. Da se ne lula kar tako kjerkoli. Ponoči pa se je polulala v svoje čevlje za ven. In to s kakšno natančnostjo!

Elza Ianu: In razmišljam o tem, kako sva stanovala v podnajemu pri Doni Mariji Da Luz. Živelimo v enem stanovanju, ona je bila njegova gospodarica. In ko sva se skregala, sem šla jaz pomit posodo, ti pa si spal. In potem si tekel na stranišče.

Bilo je zaprto. Tam je sedela gospodarica doma. Nemočno si mi priteklo za hrbet, s posodo vred si me nekoliko odrinil na stran in lulal. Z velikim curkom, čez skodelice in krožnike, naravnost v odtok. Meni pa se je že zdelo, da doña Maria odpira vrata, bala sem se, da bo prišla v kuhinjo. Ti pa samo lulaš in lulaš. Kot da se ne bo nikoli končalo, kot da bi bil kar naekrat brez dna in se ne bi znal nasititi te kuhinjske svobode. In potem brez besede odideš. Nedostopen in ponosen kot mladi volk. Iz korita (kot iz tvojega kožuha) se dviga vroč dim.

In mislim na otroke, ki jim tudi v odraslosti še vedno postiljajo na plastiki. Na moker krog na hlačah nasmejanega pijanca – mandalo, ki se sveti v prvem jutranjem soncu.

Na Iana, ki je stal na zabetoniranem dvorišču in nemočno vleklo za vrata stranišča. Na krik lastnika dvorišča: »Kaj tu delate? Zaboga!«

»Saj vidite, da ščijem. Ščijem, torej ne kričite name. Tega se ne da zaustaviti.«

Družinska barikada. Ura je pet zjutraj, sedim na preprogi pred vrati in jočem. Na tleh za vrati na drugi strani sedi Ianova Mama. Ne da se vstopiti. Niti izstopiti. Družinsko obzidje. Barikada. Nasip.

Pomagam Ivanu položiti Mamo v posteljo. Precej drobna in izsušena je. Že lep čas jo spremljamo. Ian ji oskrbuje preležanine. Cela stopala ima zalita s

temno krvjo. Spominjam se, kako je bilo, ko je pred leti začela pozabljati in se je tega še zavedala – rekla je, da ima to pozabljanje sigurno od tega, ker je morala v otroštvu prekmalu vstajati in hoditi v šolo po dolgi poti. Ko je bila tema, se je pridružila delavcem. Komaj jih je dohajala. Najhuje pa je bilo pozimi. Zato se zdaj ničesar ne spomnim, je rekla. Vedno, kadar sem gledala v njena krvava stopala, sem imela občutek, da mora vsako noč, ko spi – spet prehoditi to dolgo pot in se v temi pridružiti delavcem.

Gre ta tramvaj v mesto?

Kam pa greste?

V mesto.

Ampak kam v mesto?

V cerkev.

V katero?

Na trgu.

Ženska, ki želi priti do cerkve, ne razume nasvetov ljudi v tramvaju. Medejo jo na primer poimenovanja, imena ulic, trgov, vse konkretno in točno. Starejši moški se ji poskuša približati s tem, da uporablja poimenovanja lokacij izpred let. Poskušate priti na Staliňak, gospa? Na Stalinov trg?

Tudi Mama je najprej pozabila imena ulic. Sledila so imena otrok in moža. Nikoli nisem imela otrok, je govorila. Potem ni več razumela pomena besed. Ponoči sem za zaprtimi vrati napeto poslušala, kako žebra zdravamarijo. Točno in brez napak, besedo za besedo.

Jana Beňová (1974) je mednarodno uspešna slovaška prozaistka, ki v svoje kratke zgodbe, romane in dokumentarno literaturo vrisuje podobo urbanega okolja Bratislave. Avtorica je svobodna pisateljica, delala je kot publicistka in urednica na gledališkem inštitutu. Njen roman *Café Hyena: plán odprevádzania* (2008) je bil nagrajen z nagrado evropske unije in je preveden v deset tujih jezikov. V slovenščini je izšel pod naslovom *Café Hiena: načrt spremljanja* (Diana Pungeršič, 2020). Poleg dveh romanov je izdala še poezijo in kratko prozo, ter literarni vodič po Bratislavi (*Flanérova košela: 81/2 bratislavských ulíc*, 2020) in izbor intervjujev *Rozhovory v parku* (2023).

Mária Modrovich

POGOVOR S ČLANICO KULTA

(odlomek iz romana)

Izvirnik: *Rozhovor s členkou kultu*. Bratislava: Vlna, 2019

Prevedla Marija Spasić

Enkrat. Z eno žensko. Bila je univerzitetna profesorica, drobna in suha – ne vitka, ampak suha – tak tip ženske, iz katere izžareva moč. Imela je zelo svetle blond lase, ravne do pasu. Ampak ne bi rekla, da je bila seksi, bila je ploščata, v celoti ploščata, tako na telesu kot na obrazu. Prej Iggy Pop kot Barbie. Naslavljala jo bom z Maggie, ker je bila iz Avstralije.

...?

Prišla je zaradi naše N. Ko se je N. umaknila iz šovbiznisa, jo je dolgoletna zvesta oboževalka Maggie skušala izslediti. Nazadnje je informacijo o naši skupnosti dobila od svoje študentke. To je bilo popolno naključje, študentka je bila v Avstraliji na izmenjavi, sicer pa je od tu, njeni starši so nekoč delali za N.

...?

Pravzaprav se ni nikoli vključila. Mislili smo, da je to morda zaradi oddaljenosti ali kulturnih razlik, saj je vendarle prišla z drugega konca sveta. Trdila je, da ljubi naše gozdove, ampak ... Okrog sebe je širila nervozno energijo, kakršno imajo mali ali pa, nasprotno, veliki ljudje. To je šlo z njo. Tudi v trenutkih oddiha, ko smo se vsi vlekli kot megla in samo lenarili, je ona trgala papir na koščke ali pa skočila in hitela ven prižgat cigareto. Vedno je kuhala čaj. Mislili

smo, da jo bo nelagodje sčasoma minilo, tako kot je minilo nas, vendar ji ni uspelo. Sprostiti se. Obstaja nekaj pogojev za vstop v skupnost in ona je morala pred sprejemom zelo dobro igrati. Točno je čutila, kaj se od nje zahteva in trudila se je ugoditi zahtevam. In na začetku jim je ugodila. Ni trajalo dolgo in začela je pripovedovati.

...?

Ni nam prepovedano govoriti. Ravno nasprotno. Če kdo čuti potrebo, da zavriska, temu dajemo prednost prej kot pa molčanju, ki bi pomenilo zatiranje. Vse, kar je avtentično, seveda, v okviru družbenih omejitev skupnosti, je v redu in tudi dobrodošlo. Ona pa se je trudila, da nas s svojimi anekdotami navduši. Tudi v družbi ni mogla opustiti *samopripovedovanja*. Hotela je biti junakinja, glavna zvezda, ki v vsakomer vzbudi zanimanje.

...?

Ja, do neke mere si to vsak želi. Le da družba s tem ponuja olajšanje: pri vstopu dobiš ključ od vrat neprizadevanja. Lahko se prenehaš truditi. Ni se ti treba v nedogled formirati, upravljati in popravljati svoje eksistence. Za večino ljudi je grajenje in vzdrževanje lastnega imidža utrujajoče, nikoli dokončano poslanstvo. Pri nas imidž nima veljave; če želiš, lahko postaneš prosojen. Ali zaznavaš to razliko? V zunanjem svetu si ves čas zaskrbljen nad vtisom, ki ga boš pustil pri drugih, saj si vendarle stoodstotno odgovoren za svoj obstoj.

Mária Modrovich (1977) je prozaistka, prihaja iz Bratislave, kjer je študirala na Filozofski fakulteti. Več let je živela v New Yorku, od koder je pisala publicistko, tudi njena literarna pokrajina je zaznamovana z ameriško in slovaško izkušnjo. V njenih kratkih zgodbah in romanih tematizira tudi različne podobe ljubezni, družbena pričakovanja materinstva ipd. Je avtorica petih proznih del, med drugim *Flashback* (2017), ki je bila med finalistki nagrade Anasoft Litera, *Rozhovor s členkou kultu* (*Pogovor s članico kulta*, 2019), od koder je prevedeni odlomek, ter zadnja knjiga *Deň noc voda* (*Dan noč voda*, 2024).

Nóra Ružičková

Izvirnik: *Mikronauti*. Banská Bystrica: Drewo a srd, 1998.

Osnova a útok. Banská Bystrica: Drewo a srd, 2000

Prevedel Miha Kragelj

Edini plodovi – panji čebel

Ljubezen
središče istosrediščnih krogov
v fazah vse do kosti
ne uzreš se skozi plamen
ki bi naj zgoj osvetlil
zaenkrat pa požira
trenutek na robu

Kri izhlapi
kar ostane na dnu
je le popokan lak

si krotilka čebel
v prostoru med stekli okna

v toplih in sladkih sokovih
pustiš svojo sled
zapre se polna vtisov

ploska kot noga
 k horizontu zmanjšana
 obuješ si kamen
 ona se v njem izgublja

Zaznati je v vetru:
 tuja semena kolonizirajo cvetličnik
 nove korenine se prepletajo s starimi
 do popolnosti
 po žareči prapodobi
 raziskujejo dno
 z jezikom podnebje
 obračajo nebo
 besede se obračajo
 biserni gumbi umrlega
 korenine in veje
 nad zemljo kakor pod zemljo
 rastejo podobe sočasno s svojimi prapodobami

Uteži

Povsem mirna v sebi
 puščam izginjati predmete in ljudi
 sladke in težke objeme
 dalj v meni zmeraj
 zaceli svojo brezbarvno kri

To je odjek premika
 sila ki preži s slike:
 kogar ljubim ga odrevenim

napeta mišica zrcala
 udeležena povsem do natrganja

Moje zanimanje je hladno
 v stožcu mojega ledu

ne dihaj ... in kapljice živega srebra
spolzijo na zaželeno linije
kot dolgo zadrževana toplota

Nóra Ružičková se je rodila leta 1977 v Bratislavi. Je slovaška pesnica, ki se posveča povezovanju literarne in vizualne umetnosti. Pri svojem ustvarjanju uporablja različne izrazne medije od jezika, videa in fotografije do zvočne instalacije in performansa. Deluje kot raziskovalka in predavateljica na različnih umetniških akademijah in šolah v Bratislavi. Posveča se tudi prevajanju sodobne poezije iz nemščine (M. Rinck, M. Poschmann, R. Winkler). Do danes je izdala sedem pesniških zbirk in zbirko eksperimentalne poezije in proze, je redna gostja pesniških festivalov po svetu. Prevedena odlomka sta iz zgodnjih zbirk *Mikronauti* (*Mikronauti*, 1998) in *Osnova a útok* (*Temelj in napad*, 2000).

Monika Kompaníková

MESTO ZA SAMOTO

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Miesto pre samotu*. Levice: KK Bagala, 2002

Prevedla Diana Pungeršič

Nekajkrat v tednu je Lucia na kolenih ribala tla in z oljem natirala pohištvo. Najbolj se je posvečala koticu z umivalnikom, to je bil zares samo kot, ne pa ločena kopalnica z banjo, tušem in pralnim strojem kakor v novih stanovanjih. Lucia je živela z očetom v stari hiši, v eni zadnjih, ki je še imela prazno, nenaseljeno slemenasto ostrešje. Hiša je kar čemela tam, za pešce neopazna, z vsake strani stisnjena med visokimi oglatimi ogabnimi stavbami. Hiša iz opeke je imela le dve nadstropji in majhno dvorišče, za katerega ni vedel nihče, razen njenih podnajemnikov. Fasada se je krušila in kot sneg padala na pločnik, ki so ga počasi načenjale plesni in neprijazen dež. Plesen se je širila iz vogalov, kjer so k hiši prilepili nove stavbe v smeri nepokritega vhoda. Omet na stenah skupnih hodnikov je odstopal in razkrival barvne sloje prejšnjih nanosov. Kosi apna so padali na dobro ohranjena mozaična tla in nihče razen Lucie jih ni pometal. Lucia je bila obsedena s čistočo in redom, delno tudi zaradi očeta, saj je ta, če ni našel svojih stvari na mestu, ki jim ga je dodelil, postal ves živčen in je udarjal s palico po parketu, rogovilil po stanovanju in med iskanjem svojih stvari prestavljal njene. Zadnje čase se je tudi po otroško užalil ter se spuščal v prepir. Bil je zguban in krhek mož, kot posušena sliva, še barvo kože je imel tako.

Zvok njegovega telesa, ko se je vlekel po hiši, je spominjal na staro presušeno vejo z nekaj zadnjimi listi, rjavimi od jeseni. Škripal je in sesljal, včasih tudi rahlo zaudarjal. V resnici ni bil tako star, kot je bilo videti. Imel je putiko. Ta ga je omejevala pri pijači in jedači in mu s tem vzela smisel življenja. Mama in oče sta ga navajala na skromnost, ne pa tudi na zmernost, žganje sta ga naučila kuhati iz vsega, kar vsebuje vsaj molekulo sladkorja, naučila sta ga tudi žganje pokušati, primerjati, razločevati in naučila sta ga piti tako, da naslednji dan na telesu ne bi čutil posledic. Naučila sta ga jesti krvavice, vratovino in slanino, za zajtrk, kosilo in večerjo, vcepila pa sta mu tudi navado, da je pred spanjem molil. In ko so mu na stara leta začeli zatekati prsti in kolena, si je, namesto da bi šel na pregled k šolanemu zdravniku, na dvorišču odrezal kos leske in začel hoditi s palico. Povezave med pretirano ješčostjo in trdimi bolečimi brazgotinastimi bulami na kolenih ni dopuščal, dokler mu Lucia ni prinesla enciklopedije z latinskim imenom in z markerjem označila pravega stolpca. Enciklopedija je bila za očeta dovolj verodostojen vir za to, da se je odrekel vsaj bočnikom, ne pa, da bi prenehal piti. Na začetku je pil po etapah. Ko so bile bolečine mimo, je popil malo od samega zadovoljstva in navadno se mu je pijače zahotelo v taki meri, da so bile otekline spet nazaj. Nato je zdržal teden ali dva brez, potem pa spet od začetka. Zadnji mesec sploh ni pil. A tudi govoril ni, bil je razdražljiv, s palico pa je trkal tudi, ko je sedel v fotelju. Zvečer je čisto na tiho jokal.

Lucia je bila mlada in okretna. Ko je pospravljala ali kuhala, se je pojavljala na več mestih hkrati, v istem trenutku je obešala perilo na balkonu, navijala uro in rezala čebulo. Rada se je pogledala v ogledalo, tudi od zadaj, s pomočjo drugega ogledala. V hiši, ki bi lahko bila tudi dom za ostarele, je živela preprosto, nikoli ni poznala ničesar drugega, in tako se ni mogla z nikomer primerjati. Včasih so jo mučile samota in luskinice suhe kože, ki so ji ob spremembi vremena narisale zemljevid na licih. V skrbi jo je spravljal oče, o katerem je mislila, da je v življenju zelo nesrečen. Razjeziti so jo znale tudi zvite, na milo prisušene dlake, in milo, prilepljeno na umivalniku. Umivalnik je bil kot velik kovinski kropilnik iz osemnajstega stoletja, globok, zaobljen, ovit v spomine tujih ljudi, ki so ga uporabljali prej. Tudi ogledalo v lesenem okvirju je tu viselo dolgo, preden je Lucia nanj nalepila sličici fantka in deklice s škatlice otroških piškotov. Takih piškotov ne delajo več, zato ju Lucia vedno s krpo previdno obide. Umivalnik visi v kotu prostora, ki je hodnik, kuhinja in kopalnica obenem, ima zastekljena vhodna vrata in okna, ki se odpirajo na skupen hodnik. Desno od vrat je stopnišče, položeno s ploščicami, levo drugo stanovanje. Zraven njega na koncu hodnika je skupno stranišče z rjavečim vedrom,

s katerim se splakuje, in teman, neprivlačen tuš. Ključ od tuša in stranišča visi na kaveljčku med dvema stanovanjema. Stopnišče se polžasto vzpenja v drugo nadstropje do dveh starih kamric in se nadaljuje na podstrešje, kjer ni nič razen vrvi za perilo, ki so napete med tramovoma, in suhega prašnega zraka. Lucia je bila edina, ki je tja hodila obešat rjuhe, saj so bili drugi podnajemniki ali stari in tresavi ali pa pritlikavci, ki sploh niso prali, tako da se je števec za vodo, ki ga nihče iz urada ni prišel nikoli preverjat, le malokdaj premaknil. Tak je bil tudi gospod, ki je živel v sobi nad njimi. Ukvarjal se je samo z eno stvarjo, to je bila vožnja in zlaganje lesa. Poleg njega je živela mlada, tiha ženska, o kateri ni nihče ničesar vedel. Stanovanje zraven njiju pa je bilo prazno, odkar je kombi, predelan v rešilca, odpeljal veselo zgubano žensko, ki je o sebi trdila, da je trideset let šepetala v Narodnem gledališču. Lucia je z njo redko spregovorila, je pa slutila, da je ta dobro ohranjena dama hodila k njenemu očetu, kadar je ostal sam doma. Ko je kombi zaloputnil zadnja vrata z rdečim križem in se izgubil v prometu, je on izpod jogija povlekel steklenico ter se ga napil kot čep.

Lucia je imela oči in nos občutljiv za odtise, ki jih ljudje puščajo za sabo na stvareh, za njihov vonj v prostorih, za sledi mastne kože na pohištvu in šipah. V glavi je imela velik natančen dosje, vsak človek, čigar fizični obstoj se je je nekako dotikal, je imel svojo datoteko. Poznala je izraziti vonj mlade ženske iz dvojke, tudi ko je deževalo, in vedela je, ali je odšla od doma kot običajno ali pozneje, njen izhlapeli vonj je zaznala tudi zvečer, ko se je vračala domov. Majhne bele trske, ki so bile zapičene v vlažne špranje pod pragom vhodnih vrat, so zanjo pomenile pometanje stopnic in smrad, ki bo gotovo butnil vanjo, ko bo odprla vrata. To je pomenilo, da se je stari gospod vrnil prej in da gre zgodaj spat, saj je pripeljal malo lesa. Njegov kup je bil visok dva metra in pol in treba je bilo narediti lestev, da je lahko piramido varno višal, kajti v širino je ni več mogel prav dosti raztegniti, če ni hotel šepetalki zavzeti četrtrine dvorišča. Nihče v hiši ni slutil, kaj pravzaprav sključenega gospoda vsako jutro žene v mesto, v vsakem vremenu, tudi v nedeljo pregledovat gradbišča in smetnjake okoli naselja in se proti večeru vračat z vozičkom odpadnega lesa. Včasih mu je Lucijin oče pomagal les raztovarjati, če so mu brazgotinaste bule to dopuščale, a gospod se mu ni nikdar izpovedal, znal je govoriti samo o smrekovem, bukovem in orehovem lesu, vezanih ploščah, furnirju, zvočni izolaciji in gorljivosti. O tem, kako hitro kaj zgori in koliko toplote pri tem odda. Imel je obraz neskončno nesrečnega človeka, ki bi umrl, če bi v bližini njegovih starčevskih kitastih nog zmanjkalo lesa. Zdelo se je, da je gospod našel smisel življenja, in tudi Lucio je že pošteno srbel jezik, vendar ga ni nikoli vprašala, samo pridno je za njim pometala trske na hodniku. Slutila je družinsko tragedijo.

Družinske tragedije znajo človeka spraviti v jok. Šepetalka je hitela zapirati okno, ki je gledalo na hodnik, ko je zaslišala škripanje koles vozička, da se njena pedantno urejena sobica ne bi navzela smradu strohnelih lubadarjev in zapuščenega odsluženega telesa. V starčevi datoteki Lucijinega dosjeja sta se oba vonja povsem zlila, drug brez drugega sta prenehala obstajati. Šepetalka je bila fina dama, vselej ovita v nitke, čipke in poštirkanе prtičke. V datoteki je imela shranjen zvok vztrajno beljenih zaves, ki jih odstirajo od cigaret rumeni prsti, in pridušeno oddajanje češkega Radiožurnala. Ozke ustnice si je šminkala z rdečo, njene komaj opazne sledi je Lucijin občutljivi detektivski vid našel tudi na ovratniku očetove srajce, na ogledalu v predsobi in celo na zavesi v svoji sobi. Tudi na naslonjalu fotelja je zatipala dolge pepelnate lase, ki so ji v dlaneh razpadli v prah. Oče je gotovo izgubil pamet, ko se je pustil zapeljati taki večji, si je mislila Lucia, a reči mu ni zmogla nič. On tudi ni nikoli skrbel zanj, še takrat ne, ko je bila za to še primerno stara. V življenju si nista bila na poti, še zdaj ne, ko je morala Lucia zanj delno skrbeti. Ni dvomila, da je to njena najbolj naravna obveznost, odplačilo za otroštvo. Očetu je želela bolj veselo življenje, še boga je prosila zanj, šepetalka mu tudi ni očitala, čeprav je bila od njega veliko starejša. Bila je kot hruška v shrampi, ki zgornje od znotraj, na zunaj pa niti barve ne spremeni.

Monika Kompaníková (1979) je študirala grafiko in slikarstvo na bratislavski likovni akademiji. Za svoj knjižni prvenec, zbirko kratkih zgodb *Miesto pre samotu* (*Mesto za samoto*, 2003) je prejela nagrado Ivana Kraska za slovaški prvenec leta, zatem pa je izdala novelo *Biele miesta* (*Bela mesta*, 2006), novelo *Na sútoku* (*Na sotočju*, 2016). Roman *Piata lod'* (*Peta barka*, 2011) velja za avtoričino najbolj dovršeno delo. Roman je prejel osrednjo slovaško nagrado Anasoft Litera in bil razglašen za najboljšo knjigo leta 2011. Po zgodbi romana je bil leta 2016 posnet celovečerni film, ki je na berlinskem filmskem festivalu prejel kristalnega medveda, roman pa je doživel že 15 prevodov v tuje jezike. Poleg publicistike se intenzivno posveča tudi mladinski književnosti in ilustraciji.

Katarína Kucbelová

»ČEPIEC«

(odlomek iz novele)

Izvirnik: *Čepiec*. Bratislava: Slovart, 2019

Prevedla Polona Leskovar Jereb

22.

Spomnim se, kako sem se igrala z denarjem, ki je bil v blagajni in o katerem je babica trdila, da je umazan in da ni naš, ker se ga je pošiljalo ali nosilo na pošto. Kako mi je govorila, da je z denarjem tja pošiljala mojo dvanajstletno mamo in kako je ona nesla ves dobiček v otroški torbici čez celo Dolno ulico vse do glavne pošte na bistriški trg.

Zato se počutim dobro v teh malih vaških trgovinah, v trgovinah z Boženami in kamini.

Na misel mi pride beseda »manko«, zadeva, pri kateri je šlo za to, da je romski ženski z otroki, takrat se je govorilo samo Ciganki, Gizela kaj prodajala na kredo in morala potem za to zalagati, ničesar nisem razumela, manko se mi je slišalo kot mamka, nauk pa je bil, da se Ciganom nikoli ne sme ničesar verjeti, ker so cigani, in tako pač je. Na dolg se je postopoma pozabilo.

Gizela pa tega dela ni prenašala, veselila se je upokojitve, ni se ji več dalo vlačiti težkih stvari, si polagati obkladkov na roke, stati za tem pultom in srečevati ljudi, tako ali tako jih je srečevala.

Pot po Dolni ulici je trajala neskončne ure, saj je vse poznala in sva se na vsakem metru ustavili pri nekom novem in jaz sem se morala dolgočasiti še naslednje dolge minute, potem par korakov in spet, vse dokler nisva bili doma, v trgovini, v cerkvi, na cilju, takrat so Cigani živeli v centru mesta, na vseh dvoriščih in pri vseh vhodih, verjetno tudi v Hrbačevi hiši in jaz sem nad vrati gledala štorckljo, ki ima namesto telesa obraz in kljuva nos s kljunom.

In Gizela je vsak dan jokala, ni prebolela, da ni mogla hoditi v šolo, jokala je, čeprav ji v tisto trgovino ni bilo več treba hoditi, ni ji pomagalo, da je iz domače vasi odšla pri šestnajstih, po desetih letih so ji vseeno nekoga našli in do konca življenja je trdila, da se je poročila iz kljubovanja, jaz pa sem se smejala, češ, res dober razlog za poroko.

Ga prav zares nisi imela niti malo rada? Ne.

Imela pa sta dva otroka in stari oče je vsa leta imel še eno gospo iz Dubrave. Otroka sta odrasla in imela svoje otroke, ko pa je dedek izvedel, da je tista gospa umrla, ga je zadela kap, tega se že dobro spomnim. Gizela je skrbela zanj vse do konca in pred svojo smrtjo je pravila, da ji je to pobralo zadnje moči, bil je ogromen in nepokreten in malo je izgubljal stik z resničnostjo. Na koncu pa, malo pred koncem, pravzaprav na smrtni postelji, je prišla ljubezen, za trenutek je opozorila nase, naenkrat sta si bila blizu, on se je do nje vedel uvidevno in hvaležno, ona je bila nežnejša do njega, prijetno je bilo čutiti, da vsaj ceni ta trud, to žrtev, ampak potem jo je poklical po imenu tiste mrtve gospe in to je bil konec ljubezni, babica je za dedka skrbela, dokler ni odšel za svojo gospo iz Dubrave, potem pa tudi babici ni ostalo več moči in je odšla tudi ona, nikoli pa ne bom izvedela, za kom.

To, da hodim k Ilki, je naključje, njuna enaka služba v Jednoti, njuna neprostoљjna poroka je naključje, skupna travma iz otroštva ali mladosti je naključje.

Nadaljujeva.

23.

Hodim navzgor po vasi in grem mimo skupine romskih otrok, ki so si, ker so Romi, verjetno tudi za vse krivi sami, to mi je dan prej povedal dečko iz vasi.

Otroci grejo v šolo, nekateri jejo čips, nekateri glasno poslušajo glasbo, romski pop, punce se ustavljajo pri pobih, ti postavajo ob cesti, sami romski otroci, nobenega gadžota.

Ljubim te, čeprav te ne vidim, bere starejši fant mlajšemu s papirčka, ah ja, valentinovo je, pozabila sem, verjetno je dobil pisemce, Valentin gre proti zaselku, kdove, ali Ilka sedi pri oknu in opazuje te skupinice.

Pesnica in prozaistka **Katarína Kucbelová** (1979) je študirala scenaristiko, deluje kot svobodna umetnica in kulturna menedžerka. Je ustanoviteljica osrednje slovaške literarne nagrade Anasoft Litera, intenzivno se posveča promociji slovaške književnosti v tujini. Izdala je pet pesniških zbirk *Duály* (*Dvojine*, 2003), *Šport* (2006), *Malé veľké mesto* (*Malo veliko mesto*, 2008), *Vie, čo urobí* (*Ve, kaj bo storila*, 2013) in nazadnje *K bielej* (*O beli*, 2023). V svoji poeziji na poetičen, a ne patetičen način slika sodobno družbo z vsemi pritiklinami: od zasebnih družinskih nesoglasij, ki imajo svoje korenine v preteklosti, do bolj univerzalnih podob človeka v družbi potrošništva in samote. Leta 2019 je izšel njen odmeven in nagrajen prozni prvenec *Čepiec*, pred nedavnim pa je izšla tudi prozna knjiga *Modroslepost'* (*Modroslepota*, 2023). Njena poezija je revijalno in antologijsko izšla v številnih prevodih, mdr. v poljski pesniški antologiji *Sasiadky* (2022) in v francoskem izboru sodobne slovaške ženske poezije *Danubienes* (2019). Novela *Čepiec* je doslej prevedena v šest jezikov.

Ivana Dobrakovová

TIK

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Prvá smrť v rodine*. Bratislava: Marenčin PT, 2009

*Prevedli Maruša Avman Palermo, Katja Butala, Rusmir Čulić,
Luka Jereb, Monika Peček, Maruša Telban*

Ko se prebudim iz pretrganega, nemirnega spanca, ko odprem oči v jutranjem mraku, imam medel občutek, da nekaj ni prav, ležim stegnjen in bolščim v zatemnjen strop, ležim in v trenutku, ko se premaknem, začutim topo bolečino na glavi, malo za senci, kot da bi me nekdo cukal za lase, usedem se v postelji in v tistem trenutku zbadajoča bolečina preneha, obrnem se in opazujem Marto, spečo Marto, svojo ženo, ki v stisnjeni pesti drži šop mojih sivih las.

Pravim si, to ni nič, Marta je verjetno spet imela nočno moro in nevede zgrabila moje lase kot rešilni pas, saj ni nič, ponavljam pri sebi, grem iz spalnice do kopalnice, prižgem luč, ki se mi močno zareže v motne oči, na pamet tipam za kozarcem z zobno protezo in, seveda, posebnim lepilom za dlesni, nekaj izurjenih gibov, in spet sem človek, kot se šika, zaškrtam z zobmi, da bi preveril, ali proteza dobro drži, in v kuhinji pristavim za kavo, Marta se bo vsak čas zbudila, zbudila in začudeno strmela v šop las, ki ga stiska v desni roki.

A ko Marta čez pol ure vendarle vstane in v čipkasti spalni pride srajci v kuhinjo, v roki ne stiska več šopa las – verjetno ta še leži nekje na postelji – molče se usede za mizo in k ustom približa skodelico kave, ki sem ji jo skuhal,

in šele takrat opazim, da se ji roke nenadzorovano tresejo, da komajda drži skodelico, vroč napitek ji že teče čez rob po prstih, in v tem trenutku se resnično prestrašim, zaboga, Marta, pa kaj je s tabo?

A Marta molči in njen obraz je enako prestrašen kot moj, ne ve, kaj se ji je pripetilo čez noč, včeraj zvečer je legla v posteljo povsem običajno, danes pa se je zbudila s to tresavico, s tem tikom, na mizo položi obe roki in molče ju gledava, kako trepetata, kako se posamezni prsti neopazno premikajo, kot bi pritiskali tipke nevidne tipkovnice, sem in tja se roki stisneta v pest, ne morem verjeti, da se vse to dogaja brez njenega truda, proti njeni volji, in govorim si, čeprav le pri sebi, ko telo začne obvladovati človeka, je to resnični konec.

Marta reče, kot bi si želela vlti poguma, da tik vendar ni nič trajnega, niti nič novega, v svojem življenju je že imela druge tike, na primer tik v očesu, ki jo je mučil malo pred zaključnim izpitom iz francoščine, tega bo že dobrih petdeset let, ampak ona se do danes spominja, kako si je takrat govorila, ko bom stopila pred profesorski zbor, ko bom začela opisovati pojem časa pri Proustu, ko bom govorila, o, Albertine, o, kolački magdalenice, o, cvetoča dekleta in potlačena homoseksualnost, bodo vse te oči uprte vame, v moje desno oko, ki bo v enakomernih intervalih nenadzorovano trzalo, in vendar je dva dni pred izpitom tik popolnoma izginil, za njim ni ostala niti sled in povsem običajno je predvidevati, da bo tudi ta tik čez nekaj časa izzvenel, da bo odšel, tako kot je prišel, nepričakovano in iznenada.

Prozaistka **Ivana Dobrakovová** (1980) spada v generacijo avtoric, ki so v literaturo vstopile po letu 2000 in z izrazito avtorsko pisavo nudijo socialno in psihološko izostrene poglede, zato so temeljno zaznamovale sodobno prozo. Dobrakovová, ki je študirala francoščino in angleščino in tudi intenzivno prevaža francosko in italijansko književnost, živi v Torinu, kamor je umeščena večina njenih proznih del. Prvencu *Prvá smrt v rodine* (*Prva smrt v družini*, 2008) so sledili še roman *Bellevue* (2010), in pet zbirka kratkih proz ter nazadnje zbirka *Matky a kamionisti* (*Mame in tovornjakarji*, prev. Diana Pungeršič, 2024). Avtorica je prejemnica številnih nagrad, najpomembnejša je nagrada Evropske unije za književnost in nominacija EBRD za roman *Bellevue*.

Zuska Kepplová

REFLUKS

(odlomek iz romana)

Izvirnik: *Reflux*. Levice: KK Bagala, 2015

Prevedla Teresa Čopi

Poglej, kako se tukaj piše business!

Medtem ko je Eva v družbi moškega, ki jo je spominjal na nespodobnega Kumarja, po asfaltni cesti vlekla svoj plastični kovček priznane znamke in se približevala zvoniku na obzorju, je njen brat Fero drvel po tako imenovanem korejskem pasu v smeri proti Trnavi.

Njegova pot v službo je bila vsako jutro za delček sekunde krajša kot dan prej. Vozni pas si je delil s korejskim menedžmentom, ki je vozil nemške avtomobile. Načeloma niso uporabljali avtomobilov lastne proizvodnje in takšna nepredanost podjetju se je Ferotu zdela velika pomanjkljivost. Vsako jutro se je z avtomobilom njihove znamke trudil pripeljati se v službo nekoliko prej.

»Fero je bizi,« je rekla Evina mama s posebnim poudarkom na tuji besedi, ki jo je prevzela iz Ferovega besedišča. Toliko k Evinemu plahemu vprašanju, zakaj ni za pomoč prosila njenega brata. »Mami, Fero je v Bratislavi, jaz pa sem v ameriškem mestu, čigar imena si ne moreš zapomniti. Kdo ima po tvojem bližje?« Ko se je letalo spustilo na bok in zaokrožilo nad koruznim poljem, je od zgoraj videla svoje univerzitetno mesto ter pikico, ki je predstavljala

zastekljeno menzo, kjer je pred odhodom nazadnje opazila Kumarja, ki je v družbi kolegov prežvekoval hamburger.

Bolj ji je bilo všeč, kadar je jedel kaj bolj pristnega, na primer kari z indijskim kruhom. Takrat se ji je zdel tako oddaljen, da ju je drugega k drugemu morala privleči magnetna sila. Točno tako je to čutila, da ju vleče skupaj, in ko ji je glede njenega okusa, želja in hobijev že desetič rekel »ravno nasprotno kot jaz«, je ona upala, da se bosta ujela kot sestavljanke. »Ne poslušaj me, Eva. Si tam?« Mama jo je prosila, da bi že končno *prevzela odgovornost in naredila nekaj tudi za druge*.

Prst je prislonil na okno avtobusa in pokazal na reklamni pano, ki je visel nad vhodom avtobusne postaje. »Poglej, poglej,« je komentiral v angleščini, »kako se tukaj piše *business!*« BIZNIS. Iz sedeža pred Evo se je zaslišalo dvoglasno smehljanje. Turistki sta si na hrbet posadili visoke nahrbtnike, okoli vratu obesili fotoaparate in začeli ugotavljati, kako bi prišli s prometnega otoka, kjer ju je odložil avtobus. Eva je iz prtljažnika avtobusa vzela ogromen kovček, ki ga je s težavo nesla po stopnicah navzgor in nato navzdol, da bi ga natovorila v drug avtobus na nasprotni postaji. Turistki sta ji sledili: odšli sta gor po stopnicah ter se spustili v stavbo postaje, kjer sta si kupili polnjene zemlje Richman in naredili prve fotografije. »Tako tu izgledajo burgerji!« sta napisali pod fotografijo na svojih profilih.

Vsi drugi so seveda prestopili verigo, ki je ločevala prometni otok od ceste, in kljub prepovedi vlekli prtljago čez prehod, saj je postaja postavljena tako, da pešcem ničesar ne olajša. Ravno nasprotno, si je mislila Eva, posmiha se pešcem brez avtomobilov, ki so obsojeni na javni prevoz. Želela je izraziti svoj odpor, pravičniško jezo in zato je strogo sledila pravilom. Prevelik kovček je povlekla po spolzkem stopnišču iz drobnega kamna, nato pa se je z glasnim ropotanjem spustila po pokvarjenih tekočih stopnicah in prispela na postajo nasproti.

No in kaj si s tem dosegla? V bistvu si pot prepešala točno tako, kot so od tebe želeli.

Ne, to je bila zavestna drža! Postaja razvršča in vzgaja tako, da ponižuje ljudi, ki nimajo avta. Fizično se počutijo kot neuspešni luzerji tega sistema, štekaš? Gre za običajno telesno kaznovanje sistema, kjer vse narekuje avtomobilska proizvodnja. Imate v načrtu še kakšno žurko pred predsedniško palačo? Uprava bi se lahko preselila direktno tja!

Prosim? Mi zaposlujemo ljudi. S tem naj bi jih poniževali? Zato, ker imajo službo? Kaj pa ti konkretno počneš razen tega, da v vsakem stavku uporabiš

tujo besedo? Na primer tisti predhod pred Tržnico. Si tam kdaj videl babice, kako se z berglami matrajo priti dol v podhod in potem še enkrat navzgor? Največji hec je, ko pade dež in je poledica.

Nisem videl, hodim z avtom, se je zasmejal Fero. Telefon je imel v predalčku med sedeži, priklopljen na zvočnik.

Ravno zato imava nasprotno mnenje. Ker tega nisi videl, nimaš te izkušnje. Če si želijo skrajšati pot, se rinejo čez ograjo, avtomobili pa jim trobijo in jih preganjajo čez cesto. Ti je to smešno?

Počakaj, ti mi praviš, da nimam izkušenj? Kar naenkrat se pojaviš iz koruznega polja iz Ju-Es-Ej in se razjokeš pri prvi babici, ki v podhodu prodaja zvončke. V samostanu takšnih niste imeli, kaj? Celo leto tam nisi videla starega človeka razen vaših učiteljev in zdaj si čisto na tleh, ko moraš skrbeti za lastno babico!

Prozaistka, raziskovalka in publicistka **Zuska Kepplová** (1982) je študirala dramaturgijo in scenaristiko v Bratislavi, s študijo spolov pa nadaljevala v Budimpešti in New Yorku. Predavala je na univerzah v Brnu, Pragi in Budimpešti. Kot publicistka in raziskovalka objavlja kulturne in politične študije v *Visegrad Insight*, časopisu SME itd. Literarno javnost je prepričala že s prvencem *Buchty švabachom* (*Buhteljni v gotici*, 2011) romanom o novodobnih nomadih. Globalni svet, identiteta in posameznik, ki se sooča s svojo negotovo prihodnostjo in družino, so teme tudi naslednjih romanov: *57 km od Taškentu* (*57 km od Taškenta*, 2013) in *Reflux* (*Refluks*, 2015), ki je bil nominiran za nagrado Anasoft Litera.

Mirka Ábelová

PESMICE ZA GOSPODINJE

(izbor pesmi)

Izvirnik: *Básničky pre domáce paničky.*
Bratislava: Artforum, 2016

Prevedla Zala Erklavec

Galina

Moški so daleč

Ribezovo vino
v eni izmed tistih nekaj kavarn
kjer je še mogoče kaditi

skriva odgovor na vprašanje
bodisi vzeti moževo ime za svoje
spoprijateljiti se z vezajem
ali pa se s tem ne ubadati

Dve dekleti

diskutirata o tem problemu
kot mladi intelektualki bratislavske kavarne

stvarno

I si nikoli ne bo spremenila imena
G o tem razmišlja
I dojema spremembo kot nekaj slabega
G se to zdi neumno, vendar romantično
I se ne ubada s tem, kako bo ime njenemu sinu
G je vseeno, če z imenom izgubi identiteto
I dojema priimek kot del eksistence
G izgublja argumente, v glavi si citira Shakespearja,
tisto o vrtnici

Eno od deklet pove zgodbo o očetu
ki je nekoč davno predlagal
da bi mož prevzel priimek njegove hčere
da bi se ohranil rod

Dekleti se smejita
Predstavljata si moža
ki je prevzel priimek svoje žene
kako sedi na pivu s prijatelji

Ribezovo vino
v eni izmed tistih nekaj kavarn
kjer je še mogoče kaditi

reši vprašanje
namesto njiju

moški so daleč
problemov s spremembo priimka
ni na spregled

Blažena So njegovi

Skrivaj sledi svoji kolegici na družbenem omrežju
Prešteva prispevke, ki jih je označil z dvignjenim palcem

– vse

Pregleduje profilne slike
tudi te v kopalkah
zjutraj brez mejkapa
nasmejane
Primerja

Na dan, ko vidi njeno fotografijo z uhani
prepričana, da so od njega
izvede tretje dejanje
Nato prizna
da skrivaj sledi
njegovi kolegici na družabnem omrežju

Moški se dela presenečenega
Prispevkov označenih z dvignjenim palcem
– vseh
profilnih slik
tudi teh v kopalkah
zjutraj brez mejkapa
nasmejanih
nikoli ni videl, ne ve, za kaj gre

Nekega dne
profil kolegice na družabnem omrežju izgine

Valovite spirale
prečkajo cesto
Tiho je
ukrivljeno v resničnost
Iz šunke v hladilniku
lezejo črvi

Mirka Ábelová (1985) je pesnica, ki živi in ustvarja v Bratislavi. Delala je kot novinarka, ureja in vodi radijsko oddajo o sodobni poeziji in sodeluje pri češki nevladni organizaciji Človek v stiski. Njenemu pesniškemu prvencu z naslovom *Striptíz* (*Striptíz*, 2011) so sledile še zbirke *na!* (*na!*, 2014) in *Básničky pro domácí paničky* (*Pesmice za gospodinje*, 2016) ter *Věčný pocit nedele* (*Věčni občutek nedelje*, 2018). Njena doslej zadnja zbirka nosi naslov *Dom* (*Hiša*, 2022). Piše tudi knjige za otroke.

Veronika Dianišková

Izvirnik: *Správy z nedomovov*. Levoča: Modrý Peter, 2017

Prevedla Kristina (Willewaldt) Skubic

govorim si

sprejel sem smrt
življenja
pa ne znam

ko bi imel otroke
bi sčasoma sprejel
oba
mogoče
(svojo smrt njihovo življenje
predstavljam si ju kakor jasen pomnožen čas)

morje nima druge obale

sanja
takega nič
na kar čez dan ne misli

smrt se potihoma debeli

Hodim mimo priprtih vrat

Nekatere bolezni izgovarjam zamolklo,
 druge me je strah zlogovati,
 spet druge na hitro vržem iz drvečega vlaka,
 eno skrivnostno imenujem »težka bolezen«,
 mimo zadnjih stopam tako,
 da se ne bi predramile.

Včasih se vsi načini
 križajo.

Opomba pod črto

Zmanjkuje nam ljudi.
 Tako velik prostor,
 a le še ena noga
 v njem.

Sanjal sem, da se podira svet

Rešiš se lahko samo tako, da preplavaš morje. Voda je topla in se razpira,
 mrtve roke nekoga, oči plavajo pod menoj. Na nasprotni obali
 je nov otok, novo življenje. Naplavilo me je na betonsko ploščad
 polno napol golih ljudi. Kaj delate tu, sem vprašal.
 Čakamo Boga, morje nima nasprotne obale.

Sem in tja je pil več

(... ko je želel, da bi njej ostalo manj),
 potem se je smejal, izgubil čevelj in dežnik in nekaj las,
 a nekaj je vseeno še imel.

Dokumente, na primer.

Z njo se je počutil kakor s Sonjo Marmeladovo, malo.
 Samo plemenitosti je bilo vedno manj. Nobena Sibirija,
 kamor bi oba lahko šla, se ni pojavila, čeprav mu je bila naskrivaj
 vseč misel, da bi imel dekle v arestu (za nekaj časa) in bi mu predano
 nosil pomaranče. Pojavila se je le vodka, pivo ali vino,

ko je bilo hudo.
 In ko je bilo najhuje, govoričenje o socialni neenakosti.
 Naokoli je hodil po prstih, pomival posodo,
 šel nakupovat, se vračal, ko se je streznila.
 Bil je pač dober, ah, tako dober, da ji je bilo slabo.

Pesnica in kritičarka **Veronika Dianišková** (1986) je študirala gledališko režijo in dramaturgijo v Bratislavi in se študijsko izobraževala še v Lizboni in Santiagu v Čilu. Leta 2012 je raziskovala majevske rituale v pokrajini Argueta v Gvatemali. Izdala je štiri pesniške zbirke, med njimi *Správy z nedomovov* (*Poročila iz nedomov*, 2017) in *Zmena skupenstva* (*Sprememba stanja*, 2023) in knjigo za otroke *Pirátske rozprávky* (*Pirátske pravljice*, 2020). Njen pesniški jezik se razvija v smeri lastne mitologije, posebej izpostavlja odnos človeka do žive in nežive narave. Avtorica se posveča socialnemu delu in brezdomcem ter kulturni dejavnosti v okviru slovaškega radia. Dela kot dramaturginja in objavlja kritike ter prispevke o gledališču in poeziji.

Ján Púček

ŠPANCIR

(kratka zgodba)

Izvirnik: *Kameň v kameni.*

Ivanka pri Dunaji: F. R. & G., 2012

Prevedla Maruša Avman Palermo

Samo čez ogrado greš in sprehod se prične. Samo prag moraš prestopiti. Ulica vodi na obe strani, gor in dol, a izbereš lahko vedno samo eno. Sosed Janko Gombík mi samo pokima z glavo – za druge pozdrave nima časa, ker preži na enega od svojih psov, ki mu je spet ušel z dvorišča. Danes je to mali rjavi mešanec po imenu Šulec.

Janko Gombík živi nasproti nas, torej je sosed čez cesto in včasih tudi malo čez les – odvisno od tega, ali se mu uspe čez dan napiti. Janko kuka, trepeta na preži v odprti ogradi, svetovljanski Šulec pa ga veselo ignorira. Pameten je – ne pusti se premamiti z medenimi publicami, če pa je ravnokar v smrček ujel nekaj zanimivega. Pogumno gre po svoji nevidni sledi vonja in ko se slučajno približa ogradi, se Janko z vso težo vrže nanj. Šulec pa je pripravljen – izmuzne se, pobegne za grm vrtnic, odkrito vratnico pa izkoristi drugi član njegovega krdele, tokrat Gaštan. Izid se spreminja, rezultat je 2 : 0.

Od naše hiše jo uberem na desno, torej po hribu navzgor, z vsakim korakom med prsti na nogah prebiram grobozrnati asfalt.

Ulice v Veterlínu nimajo imen, pa kljub temu nikoli nimam težav z orientacijo. Topografija je jasna: zgornji in spodnji konec, nato pa še »pri pekarni«, »pri šanku« in »pri cerkvi«. Samo dve ulici sta imeli privilegij poimenovanja, a bi pločevinasti tablici na vogalih iskali zaman. Imata ime, pa vseeno nimata imena. Imata le nekaj takšnega kot vzdevek ali pa tajno ime, babica bi rekla: »Zmerja se jih.«

Prva se imenuje Grda – mogoče zato, ker pelje naprej v Bukovo in od tam na Záhorie. Drugega razloga ne boste našli, ker je kljub svojemu imenu veliko lepša kot Lepa cesta v Bratislavi; pred hišami teče potok, vsaka od njih pa ima svoj lasten mostiček z ograjo, vsaka ima svoj lasten brod in pristan.

Drugi se pravi Ciganska – na njej ne živi niti en Cigan in ne pelje nikamor, ker je slepa.

Hodim naprej po hribu navzgor in po desni strani prehitim robati kamen, ki je ostal kot spomenik na staro lipo. Pokončala jo je strela. Tudi zbledeli napis »Gostilna pri lipi« na pročelju sosednje hiše je dejansko le še spomenik. Kmalu jo bodo zaprli in bo konec!

Naenkrat se od nekje zasliši zamolkel klic: »Živjo, Janino!«

Ustavim se in se oziram na vse strani – zaman iščem tistega, ki me je klical. Šele čez čas zagledam Samsona, ki name gleda neposredno z nebesnega svoda; iz strehe mu kuka le zgornja polovica trupa, videti je, kot da bi bil dejansko zapičen vanjo. Samson spet mojstruje. Samson nima niti kanec prestanka. Ubogi Samson, ki ne pozna ne praznika ne nedelje.

Vprašam: »Kaj pa delaš?«

In on: »Dimnik širim. Krtača mi ne gre noter.«

»Zakaj si ga pa naredil tako na ozko?«

»Eh ... Najbrž me je trkalo.«

Z besedami mu pač ne morem nič pomagati, in tako po teh parih vljudnostnih frazah potihno odidem. Iz primerne razdalje se znova skrivaj ozrem – Samson še naprej štrli v nebo kakor iztegnjeni kazalec in pogovor, ki sva ga malo prej načela, poteka dalje tudi brez mene.

Hodim mimo hiš in vidim, da je Veterlín še vedno enak. Samo da se v hišah, ki so bile prej zapuščene, zdaj premikajo zavese, tiste, ki so bile še pred nedavnim naseljene, pa naenkrat nimajo več strehe, nekatere celo nimajo več zidov.

Na Vršku je konec sveta, naša ulica pa se združi z živahno glavno cesto. Avtomobili se vlečejo na Záhorie, motorji grmijo, zavore cvilijo in na drugem bregu obrabljenega asfalta se naenkrat iz megle izpušnih plinov pojavi star baročni dvorec. Svoje najbolj slavne dni je že zdavnaj pustil za seboj in danes

ima v njem sedež samo nekakšen urad. Nekakšen urad, ampak precej lažje bi bilo reči, da je v dvorcu poboljševalnica za dekleta, in to bi bilo dejansko tudi precej bližje resnici.

Najstniške varovanke se v njem menjavajo tako hitro kot vreme sredi aprila in včasih tudi maja, vsake toliko kakšni od njih uspe prepiliti mrežo in postaviti na glavo ves trnavski okraj.

Dekleta lahko pogosto srečate tudi v vasi. Opazi se jih že na daleč – sploh vpitja, ki se razlega čez ves Veterlín, zagotovo ne boste preslišali. Sabljajo se z ročaji lopat in grabelj, pojejo, vpijejo na ljudi, včasih kakšna bolj pogumna tudi pristopi bližje in prosi za cigareto. Pravzaprav dve – ena je za prijateljico, človeku vendar ne paše kaditi samemu. Babica jim pravi *lajdre* ali *vlačuge*. Preklinja jih.

Enkrat so me zagledale na dvorišču in začele vpiti: »Hej! Ti! Lepe lase imaš!«

Nasmehnil sem se, se jim zahvalil, mogoče sem si ob tej priliki lase tudi malo pogladil. In že je vpila druga: »Kamaf tut!«

In tretja: »Has mri mindž!«

Takrat sem bil še majhen in nisem mogel vedeti, kaj to pomeni, ampak sem slutil. Danes zagotovo vem, danes bi mogoče znal celo odgovoriti, a nihče več ne vpije za menoj.

Za dvorcem se ponovno vrstijo hiše. V vsaki nekdo živi, o vsakem bi se dalo povedati kaj lepega. Ampak kje sploh začeti, če ne poznam niti njihovih pravih imen? Samo to vem, kako se jim pravi že leta, kar pa nikakor ni dovolj za spodobno zgodbo.

Po eni od mnogih vojn se je namreč v Veterlínu zaradi izčrpanosti zaljubilo veliko jugoslovanskih vojakov. Vsako drugo soboto je bila poroka in v vasi so se razmnožili priimki, ki se končujejo na »ič«. Kaj pa so mogli ubogi Sélešani? Petrovič, Šimončič in Medovič – njim je bilo vse isto. Imena so tako mešali, toliko so se motili, da so si na koncu izmislili vzdevke za vse – pogosto zbadljive in zajedljive, ampak za potrebe vsakodnevnega opravljanja precej bolj razumljive. Vzdevki so sčasoma postali stvar dediščine in tako v hišah druga poleg druge živijo babičine prijateljice: Anča Beračevička, Motka, Koderca, Bízka, Pegavka in Dona Popoluška.

Ne nazadnje so si tudi sami Sélešani prislužili vzdevek. V vseh sosednjih vaseh so jih klicali Pripjenjači. Bili so namreč časi, ko so se veterlínski fantje preživljali s pripenjanjem konjev v vprego, kadar niso zmogli s težkimi tovari prilesti vse do vrha Bele gore. Na vrhu so konje izpregli in od tam naprej je šlo zlahka; z Bele gore vidiš Záhorie kot na dlani, Male Karpate pa imaš za

hrbtom, samo zavore je treba popustiti, treba se je samo prepustiti pobočju in ovinkom – kaj kmalu prispeš v Jablonico, malo kasneje pa v Senico.

Hočem zapustiti pot, ki se je prilepila k živahni glavni cesti, ampak naj se še tako trudim, me nekaj sili, da grem naprej. Vodi me vonj, dvigam nos, sem kot Gombíkov Šulec, ki gre po svoji sveži sledi, dokler končno s priprtimi očmi ne naletim na kovinska vrata pekarnice. O tem, da je bil v tej stavbi nekoč mlin, danes ni več nobenih sledi. Potok so izsušili, kolesje je razjedla rja, kolo je ušlo z osi.

Kruh tukaj kupiš v sami proizvodnji, in tako lahko, medtem ko mi pomokana gospa odšteje pet rogljičev, spremljam vse to belo mravljišče za steklom terarija. V veliki posodi iz nerjavečega jekla vzhaja testo za jutrišnji kruh. V peč vstopajo majhni beli kupčki in iz nje izstopajo zlate žemlje. Nekatere imajo na sredi po vsej dolžini razpoko in te so najokusnejše.

V Veterlínu je še ena pekarna, ampak tista v primerjavi s to zaostaja v vsem. Še rogljiče pobirajo iz peči tri dni stare, dobri so samo še za drobtine. Babica večkrat pravi: »Tam si še vžigalic ne kupim.«

Po rogljičih se usta z lahkoto izsušijo in prileže se, da pešec pogleda na svet tudi skozi zlato lečo v pollitrskem kozarcu. Dve gostilni ležita druga poleg druge in nanju naletite še prej kot na cerkev. V Veterlínu so se ljudje vedno trudili držati pravega reda ...

Prva se imenuje Pri Bežku, čeprav na tabli piše Pri Stricu. Reče se ji tudi Pri Pankracu ali pa preprosto gostilna. Na sosednji hiši piše z neonskim napisom Gostišče pri Darinki, ampak se mu reče šank, na Vřšku nasproti dvorca je še Pivnica in tej se reče bar. Sposobnost točnega razločevanja pojmov je tu enako pomembna kot tudi samo vodstvo inštitucij.

Ampak danes sem na prehodu in si takega ovinka ne morem privoščiti. Kako bi pa to izgledalo! Ko človek špancira, nesmiselni postanki niso dovoljeni!

In tako hodim dalje. Vinco Vdovec se v črni obleki sprehaja pred cerkvijo. Drsa z nogami in pred seboj že od bogvekdaj brca majhen kamenček.

Veterlín je potonil v somrak in na grebenu strehe pri mrliški vežici naenkrat opazim v svetlobi sedečo podlasico. Gleda me povsem mirno in zdi se, da tudi ta, tako kot Morgensternova, počne vse le zaradi metafore, zaradi rime in zaradi še mnogo drugih, popolnoma estetskih razlogov. Plosknem z rokami, podlasica izgine in pesmi je konec.

Pred menoj je le še košček poti, par korakov, v temi se rišejo obrisi naše hiše in naenkrat se zavem, da je tudi tu že nekoč davno nekaj bilo. Mogoče so besede drugačne, ampak večina črk se popolnoma dopolnjuje. Ta nekaj je

bil dan in po njem je prišla noč. Ljudje so se poskrili v hiše in čakali, kaj se bo dogajalo, kaj se bo zgodilo ... Na koncu je vzšlo Sonce in to je bila največja zgodba: bilo je jutri, bil je poldan, bil je ponovno še en dan.

Ján Púček (1987) izhaja iz Liptovskega Mikulaša in je avtor kratke proze, romanov, mladinske proze in filmskih scenarijev. Študiral je na gledališki in filmski akademiji, dela kot scenarist, trenutno kot urednik pri založbi Absynt. Za svoj prvenec *Kameň v kamenu* (*Kamen v kamnu*, 2012) je prejel štiri nagrade, iz njegovega opusa izstopajo še zbirka kratkih proz *Okná do polí* (*Okna na polja*, 2013) in *Uchom ihly* (*Skozi šivankino uho*, 2015) in roman o družinski zgodbi med drugo svetovno vojno *Med pamäti* (*Med spominov*, 2018). Njegovo za zdaj zadnje prozno delo je zbirka kratkih zgodb, esejev in črtic z naslovom *Karpaty!* (*Karpati!*, 2022). Svojo poetiko je oblikoval na izrazito ruralnem dogajalnem prostoru, kjer se liričnost prepleta z človeško zgodovino malega človeka.

Zuzana Šmatláková

ŠTRK

(kratka zgodba)

Izvirnik: *Exit*. Levice: KK Bagala, 2013

Prevedla Monika Peček

Imela sem teto. Teta je stanovala v hiši ob cesti nasproti osnovne šole in k tej teti sem od vseh mojih tet najraje in najpogosteje zahajala. Druge moje tete so imele svoje strice in svoje otroke, ampak ta je imela samo mene. Samo tebe imam, je pravila.

K njej sem hodila s kolesom, ker nismo imeli avta. Mama je šla z mano na dvorišče – dvoriščna vratca so bila odklenjena – in nato me je skozi odklenjena vhodna vrata popeljala vse do dnevne sobe.

Teta je ponavadi stala pri oknu z eno roko zamotano okrog ozkega pasu, s konico prsta druge roke si je zapolnjevala jamico na bradi in zamišljeno gledala na ulico pred seboj.

Spet si imela odklenjeno, je vsakič rekla mama.

Zato ker sem vaju čakala, je vsakič enako odgovorila teta.

Z mamó sva vedeli, da ima teta vedno odklenjeno, da se ne zaklepa, ne glede na to, ali bova prišli.

Usedla sem se na kavč in mama je odšla. Moja teta je odtrgala pogled s stare šole in me zmeraj vprašala: bova juhico, ane?

Bova juhico, sem rekla, ona pa je odšla v kuhinjo in se kmalu vrnila s polnim krožnikom juhe. Moja teta je skuhalo najboljšo juho na svetu. Bova zraven juhice tudi kruhek? Bova, bova, sem govorila.

Medtem ko sem jedla, si je moja teta urejala lase in se šminkala. Lase si je vedno navijala, pred mano pa si jih je le spletala v kito in si mazala ustnice z rdečo šminko.

Se bova našminkali? me je vprašala, ko sem pojedla. Jaz pa nisem hotela nič drugega, le biti našminkana kot moja teta. Poklicala me je k oknu, mi z eno roko nežno pridržala brado in obrnila obraz k svetlobi. Z drugo roko je odprla šminko in jo počasi približala mojim ustnicam, vse dokler se me ni dotaknila, takrat me je prijetno streslo, čutila sem, kako se mi je šminka razmazala od enega kotička k drugemu, na zgornji in spodnji ustnici.

Teta si je vedno izmislila kakšno igro. Iz omare je potegnila stare obleke, svoje obleke, ki jih ni več nosila, in tudi obleke, ki jih je nosila, ko je bila še tako majhna kot jaz. Vsa družina je o njej pravila, da je čudna, da si oblači stare cunje in potem v njih teka po dvorišču in ulici. Nikoli nisem vedela, od kod jim to.

Vsi sorodniki so pogosto pravili, da bi se morala ponovno poročiti. Teta je enkrat že bila poročena, a je ovdovela – to so pravili. Takrat je bila še zelo mlada in vsi okrog so govorili, da se ni niti malo spremenila. Nikoli nisem vedela, koliko je stara, in nikoli nisem vedela, kako dolgo je sama. Vedela sem le to, da ima samo mene.

Celo poletje je stala pri oknu in me čakala. Gledala je na ulico pred seboj, stala je nepremično, dokler moja mama ni odšla in dokler se nisem usedla na kavč.

Štorklje so zveste ptice, je enkrat rekla in začudila sem se, da me ni vprašala za juho. Vstala sem in negotovo pristopila k oknu. A veva, zakaj so štorklje zveste ptice? je vprašala.

Odkimala sem.

Štorklje se nikoli dvakrat ne poročijo.

Nikoli?

Teta je zmajala z glavo. Pogledala sem ulico, staro šolo in nato mojo teto. Strmela je predse, v šolski dimnik, in na tem dimniku nad rdečo streho je bilo štorkljino gnezdo.

Se štorklja res nikoli ne poroči dvakrat? sem vprašala mamo, ko sva sedali na kolo.

Mama je rekla grdo besedo in nato zmajala z glavo, štorklje ne, štorklje ne. Videti je bila živčna. Cela družina je bila živčna zaradi tete, naj je ta rekla ali naredila karkoli.

Zgodilo se je, da sem k teti prišla sama. Mama ni imela dovolj časa, zato me je pustila pred dvoriščem. Sama sem si odprla, sama sem vstopila na dvorišče, sama odprla vhodna vrata in sama prišla v dnevno sobo. Ne bom pozabila, kar sem takrat videla. Moja teta je stala pri oknu tako kot zmeraj, z nosom se je dotikala zavese, eno roko je imela okoli pasu, z drugo se je prijela za usta.

Na sebi je imela rumeno srajco, najsvetlejšo rumeno srajco, kar sem jih kdaj videla. Svetila je kot sonce, dolgi lasje so se ji vili po hrbtu in ustnice je imela rdeče kot streha šole, na katero je gledala.

Če bi jo videla mama, bi gotovo zaklela. Če bi jo videl kdo iz družine, kdo drug razen mene, bi zaradi te rumene srajce zagotovo zagnal vik in krik, tako kot za vsako stvar.

Jaz sem samo pristopila k njej in gledala dimnik. Tam je bilo gnezdo, veliko gnezdo, spleteno iz trdih vejic, in v tem gnezdu je stal štrk. Krasen črno-bel štrk, najlepši in najpokončnejši štrk na svetu. Stal je in gledal na ulico pred seboj, ni se premikal. In niti moja teta se ni premikala, moja teta je pozabila dihati. Tega dne sem ostala lačna.

Štrka nisem pred tem še nikoli opazila. Sram me je bilo vprašati teto, kdaj je priletel. Tudi mami nisem nič omenila, da ne bi spet preklinjala in da ne bi potem vsi sorodniki zopet govorili, da je moja teta čudna.

Mama me je postopoma nehala voditi v dnevno sobo. Ko me je puščala pred dvoriščem, je rekla, naj se lepo obnašam, in vedno odšla z novim izgovorom. Preden sem vstopila, preden sem odprla rjasta vratca dvorišča, sem se prepričala, da me mama ne vidi več, in na kolesu sem prišla pod tetino okno.

Kdo drug bi me videl. Če bi stal pri tem oknu in gledal na ulico, bi me videl vsak. Vsak, samo moja teta ne. Prišla sem pod njeno okno in se ustavila. S te strani, od koder sva z mamo k teti prihajali, se štrka na šolski strehi ni dalo videti. Ampak jaz sem si našla mesto, od koder sem lahko opazovala tudi belega štrka in mojo teto za belo zaveso.

Nista me opazila. Niti teta niti štrk. Oba sta stala vzravnano in gledala drug drugega, jaz nisem obstajala. In bila sem vesela, da ne obstajam in lahko opazujem, kako obstajata onadva. Na tej ulici sem čutila nekaj nenavadnega in ko sem stala med štrkom in mojo teto, med šolo in tetino hišo, je to, nekaj nenavadnega, prehajalo čezme, se pretakalo tako, kot je potok za vasjo prehajal čez vse trave in alge.

Teta je imela rada dež. Ne kot njene sosede. Ona ni nikoli potrebovala dežnika in ko je deževalo, se je šla sprehajat gor in spet nazaj dol po ulici, kar tako, z odkrito glavo. Lasje so se ji vedno zmočili, videti so bili kot zvezane niti iz

cunj, ki so ležale pri njenih vhodnih vratih. Teta je hodila brez dežnika, jaz pa sem ga morala vedno vzeti. Pravila je: Prehladila se boš, če ga ne boš imela. In jaz sem vedela, da bi se brez dežnika prehladila ne samo jaz, ampak vsak, vsak, samo moja teta ne. Nisem imela rada dežja, saj se je po dežju mama vedno jezila na teto. Vsi so se jezili nanjo, da se sprehaja po ulici brez dežnika in da jo vsi vidijo. Nikoli nisem vedela, od kje so to vzeli.

Po dežju je običajno zazvonil telefon. Zmeraj je klicala kakšna sosedka, da ima pred vhodnimi vrati ali pa v kleti žabo in da se je boji. Moja teta se ni bala žab in tega je naučila tudi mene. Po takšnem klicu sva se obuli in odšli ven h kakšni sosedi in tam naredili red. Teta je izpred vhodnih vrat ali iz kleti vzela žabo v roko in rekla: Ni je več, ni se vam treba več bati. Podala je žabo meni in jaz sem vse te žabe poljubljala, kot me je naučila; nikoli ne moreš vedeti, mi je pravila. In ko se žaba niti po več poljubih ni spremenila, sva jo pustili odsakljati po ulici, ko so se za nama zaprla dvoriščna vratca tetine sosede.

Zmeraj ko sva tako šli h komu, sem se mrščila, saj nisem vedela, ali mečeva žabo ravno spred praga vohunke, spred praga človeka, zaradi katerega ima cela družina mojo teto za noro.

Tako sva po navadi skakali čez poletje, kot tista žaba na ulici.

Enkrat, verjetno sredi avgusta, sem prišla k teti in ona je znova zamišljena stala pri oknu, gledala na streho šole in štrk v gnezdu na dimniku se je nosil, da bi se videlo, kako visok in lep je. Pristopila sem k teti, natančno sem si jo ogledala – tudi ona je bila lepa, stala je na eni nogi in se z nosom dotikala zavese, drugo nogo je imela pokrčeno v kolenu in se s stopalom naslonila na jamico za kolenom noge, na kateri je stala.

Nisem vedela, ali smem, nisem vedela, ali bom s tem predrzna, ampak videla sem, da ji je hudo, edino jaz sem vedela, da je žalostna, zato sem bila žalostna tudi jaz. Vprašala sem: Se ne boš več poročila?

Teta je samo žalostno zavzdihnila. Ne, ne bom, je rekla. In kar naenkrat, tega ne bom pozabila do smrti, kar naenkrat me je pogledala. Odtrgala je pogled s strehe, rdeče kot njene lastne ustnice in me vprašala: bova pogledali mojo poročno obleko?

Dotlej si še ničesar nisem želela tako močno kot to, da bi svojo teto videla v njeni poročni obleki. Prikimala sem. Teta je stekla v svojo spalnico in jo zloženo prinesla od tam. Prijela jo je za rame in odvila se je pred njo. Bela, čipkasta, samo na nekaterih mestih malo posivela. Strmela sem vanjo kot v transu. Obleci jo, obleci jo, sem priganjala. Teta se je smejala, zenice je imela razširjene, gledala je obleko, ki jo je držala pred seboj. Potem je hipoma, samo

tako, skoraj da ne, pogledala skozi okno na dimnik nad rdečo streho šole. Meni ni bilo treba niti pogledati, da bi vedela, ali štrk gleda.

Dobro, je rekla teta in znova stekla v svojo spalnico. Čakala sem in se cela tresla. Si že? sem zavpila.

Ja, je odgovorila in vrata so se odprla. Začela sem mrmrati poročno koračnico. Od vrat tetine spalnice je svetloba prodrla v dnevno sobo in v tej svetli svetlobi se je pojavila, bela, od glave do pet, še bolj sijoča kot takrat v rumeni srajci. Počasi je stopala noter, počasi in lahkotno. Lase je imela razpuščene, puhaste, izmenično so padali in valovili ob njenem premikanju, ustnice je imela rdeče kot vedno. Imela sem solze v očeh, kot bi se na ta dan resnično možila. Šla je mimo mene in se napotila k oknu. Srce mi je razbijalo, kot da mi gre za življenje, ko se je ustavila in se z nosom dotaknila zavese. In vlečka? Kje imamo vlečko? sem zacvilila.

Moja teta je trznila in osramočeno odskočila od okna. Stekla je iz dnevne sobe, obrnila okoli celo hišo in se vrnila nazaj. Ni je, je vzdihnila obupana. Obe sva stali kot pred usmrтитvijo, nakar je teta pograbila škarje, ki so ležale na stolu, spet stopila k oknu in začela striči. Strigla je in strigla, dokler iz zavese ni izrezala pravokotnika, pogledala je na dimnik šole in si priložila izrezan košček na glavo.

Mene ni zaznavala, spet je odšla iz dnevne sobe in se nato vrnila iz kopalnice, pripenjajoč si svojo vlečko na lase.

Tako, pa je, je rekla, nisem bila prepričana, da meni. Pogledala je v mojo smer. Obleci si tisto modro obleko, ki jo imam v omari. Zunaj te počakam.

Nisem mogla oporekati, hipnotizirala me je tako kot krotilčeva piščal hipnotizira kačo v košu, da se ta giblje kot piščal, ki jo gleda.

Iz omare sem potegnila najlepšo obleko, ki jo je imela kdaj koli pripravljeno zame, hitro sem se oblekla in pred ogledalom sem z vsem strahospoštovanjem vzela v roke tetino rdečo šminke, s katero sem si namazala ustnice. Čisto sama. Z desne proti levi, z leve proti desni. Hitro sem stekla ven.

Teta me je čakala pri dvoriščnih vratih, vsa se je tresla. Stala je pri svojem rdečem kolesu, z rokami držala za krmilo in nestrpno strmela vame.

Kot bi od nekdanj vedela, kaj moram narediti, kot da sem na ta trenutek čakala celo večnost, sem vzela svoje kolo in odprla teti vratca. Prva je vstopila na sončno ulico, jaz pa za njo. Prišla je pod okno svoje hiše, na moje mesto, od koder sem jo in tudi štrka vedno skrivno opazovala, ustavila se je in me pogledala. In potem lahkotno, kar tako, skorajda ne, pogledala gor, ali jo gleda. Meni ni bilo treba niti pogledati in sem vedela, da jo vidi. Sedli sva na kolesi in se zapodili po ulici navzgor, okoli šole, po ulici navzgor pred hiše vseh

sosedov. Teta prva in jaz za njo, komaj sem jo dohitevala. Pred seboj sem imela njene lase in vlečko iz zavese, dvigala se je in spuščala, zakrivala mi je celotno ulico. Sledila sem kot začarana in mrmrala melodijo poročne koračnice. Moja teta je poganjala kolo v svoji poročni obleki, letela je kot veter, z ene strani na drugo, jaz pa sem ji zvesto sledila kot njena družica. Na glas se je smejala, jaz pa poročne koračnice nisem več mrmrala, na vse grlo sem jo pela; Ta, ta, ta, ta ... da bi to vsi slišali.

Ulica se je dvigovala v meglici, ničesar nisem videla, le belo zaveso pred seboj, ničesar nisem slišala, le svoje lastno petje in smeh moje tete.

Obrnila se je in poganjala po ulici navzdol, nazaj k svoji hiši in k šoli. Sledila sem ji in še naprej pela.

Ulico sva preleteli po dolgem in počez in to večkrat; sosedje so bili že na oknih in nekateri so celo pritekli ven. Vsi so naju gledali in vedela sem, da so ene izmed teh oči, ki strmijo v naju, oči tetinega izdajalca.

Leteli sva na kolesih kot veter gor in dol, štrk pa je medtem negibno stal v gnezdu, na dimniku šole.

Takrat pa se je teta ustavila in se z obema rokama prijela za glavo. Vse pred mano se je vrtelo, tudi ona. Njeno kolo je padlo na tla, tlesknilo na betonsko cesto in zvonček je glasno zazvonil po ulici. Zapodila se je proti domu. Tekla sem za njo, kolesi sem pustila na cesti. Vstopila sem v dnevno sobo. Teta je sedela na kavču in se z obema rokama držala za glavo. Boli me glava, je rekla in počasi legla.

Skozi izrezan pravokotnik sem pogledala štrka. Izgledal je drugače kot običajno, bil je nemiren, stal je z dvignjeno nogo. Obstala sem v dnevni sobi z odprtimi usti, zunaj pa je medtem šumela poročna koračnica, med množico se je razlegala do hiš. Jaz pa sem le stala zraven moje tete.

To, kar je sledilo potem, me ni posebno presenetilo. Čakala sem, da se bo družina ujezila. Za to so izvedeli vsi, vsi so govorili, da je teta nora, in bala sem se, da bodo poklicali zdravnika. Mama mi je prepovedala hoditi k njej.

Ugovarjala sem, govorila sem, da tega teti ne more narediti, da mi ne more prepovedati hoditi k njej, ker ima moja teta samo mene, nikogar drugega, samo mene.

K teti vseeno nisem več smela. Ne vem, kako je bilo njej, upala sem, da me ne bi imela tako zelo rada, želela sem, da bi me imela teta rada tako običajno, kot da ne bi bila edina, ki ga ima, da me ne bi začela pogrešati.

Nekega dne, malo pred začetkom šolskega leta mi je mama povedala, da je teta pogrešana. Poklicala me je v kuhinjo, sedela je na stolu z rokama, sklenjenima v naročju, in videti je bila žalostno. Od zunaj je na njo sijalo mehko

avgustovsko sonce. Nihče ne ve, kje je? sem vprašala mamo, ona pa je zmajala z glavo. Zasmejala sem se. Nečesa sem se domislila. Vzela sem svoje kolo in kot veter odrfrčala vse do hiše svoje tete, do hiše nasproti osnovne šole. Tam so bili avtomobili, ki jih prej še nisem videla, obšla sem jih, prišla pod okno na svoje mesto in pogledala gor, na dimnik šole. Srce mi je poskočilo in veselo sem si oddahnila. Ni ga bilo tam.

Oddahnila sem si, sedla na kolo in se zapodila po ulici navzdol z ene strani ceste na drugo.

Vzela sta se. Končno sta se vzela ...

Prozaistka **Zuzana Šmatláková** (1988) je štirikratna nagrajenka natečaja za najboljšo kratko zgodbo *Poviedka*. Izdala je zbirko kratkih proz *Exit* (2013) in roman *Nič sa nestalo* (*Nič se ni zgodilo*, 2020), nominiran za nagrado Anasoft Litera. Diplomirala in doktorirala je iz slovaške književnosti na Filozofski fakulteti v Bratislavi. Posveča se digitalni ilustraciji, piše tudi knjige za otroke.

Soňa Uriková

USTRELIM TI ROŽICO

(odlomek kratke zgodbe)

Izvirnik: *Živé ploty*. Bratislava: Pro libris, 2015

Prevedla Mirna Dizdarević

Občutek za ciljanje sem menda podedovala po pradedku Paľu. On je bil razvpit strelec, ki je za svoje zasluge prejel neko medaljo že v prvi svetovni vojni. Jaz sem od malega oboževala brskanje s prsti po diabolah v očetovi delavnici. Ko je streljal na vrabce, ki so zobali hrano za kokoši, sem stala ob njem in se učila polniti zračno puško. Prvič mi je dovolil streljati z njo, ko se je naša psica gonila. Bila je edini čistopasemski pes v množici vaških mešancev. Zato smo jo vozili do mesta, kjer se je parila z debelim lenim kokeršpanjelom. Psi so se vrteli okoli naše ograje. Bilo je dovolj, da oče ustrelil v zrak, in že so se razbežali. Umazani Belo z zmeraj vnetimi očmi že dolgo ne pripada nikomur in se ničesar ne boji. Skakal je na ograjo, medtem ko je naša psica nemirno krožila na mestu, privezana za uto. Oče je prinesel puško, jo nabil in mi jo podal. Hotela sem streljati v zrak, pa sem preverila, ali slučajno ne bi prestrašila vrabcev na strehi skednja. Oče mi je sestavil cev in rekel, da tudi če ustrelim Bela, ga navadna diabola ne bo poškodovala. Namerila sem v nemirnega psa in ustrelila. Rahlo je zatulil, prednjo taco stisnil k sebi in pobegnul s spuščnim gobcem. Očetu je bilo sprva zabavno, potem me je presenečeno pogledal.

Hladnokrvno sem gledala za poraženim psom, in ko mi je oče s pohvalo vzel puško iz rok, sem prostodušno izjavila, da zanaša desno. Potem sem si na leseno desko pribila sliko prašiča iz otroške pobarvanke, jo postavila na stol nasproti vrat skednja in vadila v streljanju z večjo natančnostjo. Ko je oče videl, kako dobro mi gre, je odnesel puško svojemu prijatelju lovcu, da jo bo očistil in uravnotežil. Odtlej sem streljala skoraj sama in zelo ponosen oče mi je za rojstni dan podaril veliko škatlo diabol.

Ko so bile pri nas na vasi počitnice, so vsi otroci leteli na vrtiljake in gugalnice. Mene je oče pustil pri premičnem strelišču in vedel, da lahko spije deset piv in me bo našel na istem mestu. Tam sem srečala prijateljico Božko, ki je imela zgrbančeno brazdo med velikimi prsmi. Tja so ji fantje včasih med vzkliki stisnili denar in ona ga je odložila v pločevinko, za katero njen mož ni vedel. Ko sem streljala na glinaste golobe, mi je dajala življenjske nasvete. Trdila je, da so bolj dragoceni kot vrtnice iz krep papirja. Nikoli nisem vedela, kaj naj delam s kosom zavitega papirja. Božka je bila velika feministka. Svetovala mi je, naj za v šolo nosim samo hlače, ker se je fantom težje spraviti pod te kot pod krilo. Mene so se fantje v šoli bali ali pa so mi se smejali. Božka je rekla, da se tudi tisti drugi bojijo, ampak si tega nočejo priznati. Nihče od mojih sošolcev si ni upal približati se strelišču, ko sem tam stala jaz. Od daleč so opazovali, kako z zaprtimi očmi polnim in zadevam pločevinko za pločevinko. Vedno ko je do strelišča prišel Ras'fo, ki je živel spodaj pri postaji, je Božka odšla z njim in ni več pazila name. Postavila sem se za pult s širokim nasmehom. Fantje so k meni poslali Adama, ker so vedeli, da so mi vsčč njegove jamice na licih. Pustila sem mu streljati kakih desetkrat, zadel pa ni niti enkrat.

Vrgel je puško na tla in napihnjjen odšel. Nisem razumela, zakaj je nekemu tako pomembna neka papirnata vrtnica. Leto zatem je bila na strelišču neka ženska. Pri njej sem lahko kupila samo pet streliv, potem me je pregnala. Uspelo ji je še reči, da Božka nikoli več ne bo delala na strelišču, ker so jo pozimi našli mrtvo pri prikolici. Vsi fantje iz vasi so pohiteli k babici. Ona se jim je nasmehnila in zakričala, da dekle nima kaj streljati golobov.

Za rojstni dan sem dobila od očeta popolnoma novo, bleščečo zračno puško in komplet za čiščenje. Mama se je prijela za glavo, kaj bo iz mene, gostje pa so hoteli, da bi jim nekaj priredila. Oče je pokazal na najvišjo vejo visokega oreha. Tam sta visela dva želoda, še v zeleni lupini. Obljubil mi je, da mi da sto kron, če ju zadanem. Počasi sem namerila, potem sem trdno zaprla oči, nakar so se vsi naenkrat nasmejali. Izstrelila sem in moja teta je zavpila. V lonec z golažem sta priletela dva želoda in ji zapacala bluzo. Položila sem sto kron pred njo na mizo, ji rekla, naj si kupi novo, ter odšla streljat za skedenj.

Soňa Uriková (1988) je avtorica kratke proze. Študirala je filmsko scenaristiko in dramaturgijo v Bratislavi. Uspešnemu prvencu kratkih zgodb z naslovom *Živé ploty* (*Žive ograde*, 2015) je sledila prestižna nagrada Anasoft Litera za knjigo leta *Dôvod na radosť* (*Razlog za veselje*, 2022). V kratkih zgodbah Sone Urikove se s posebnim smislom za detajle srečujemo z odnosi med odraščajočimi dekletimi, mladimi ženskami in materami, ki so postavljene v različne življenjske situacije. Kratka proza Sone Urikove je uvrščena med mnoge izbore in prevodne antologije, med drugim tudi v slovensko antologijo sodobne kratke zgodbe *Slovaške zgodbe* (2016).